

kop.komo.

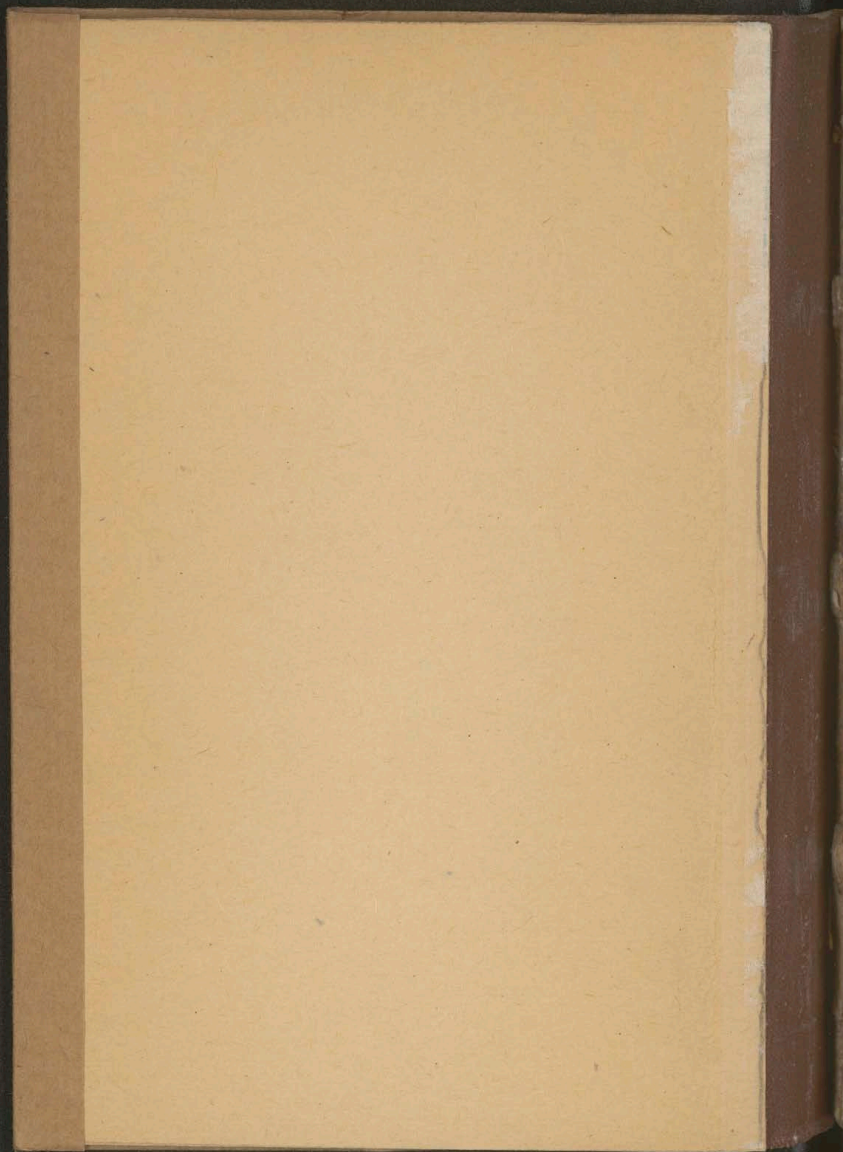

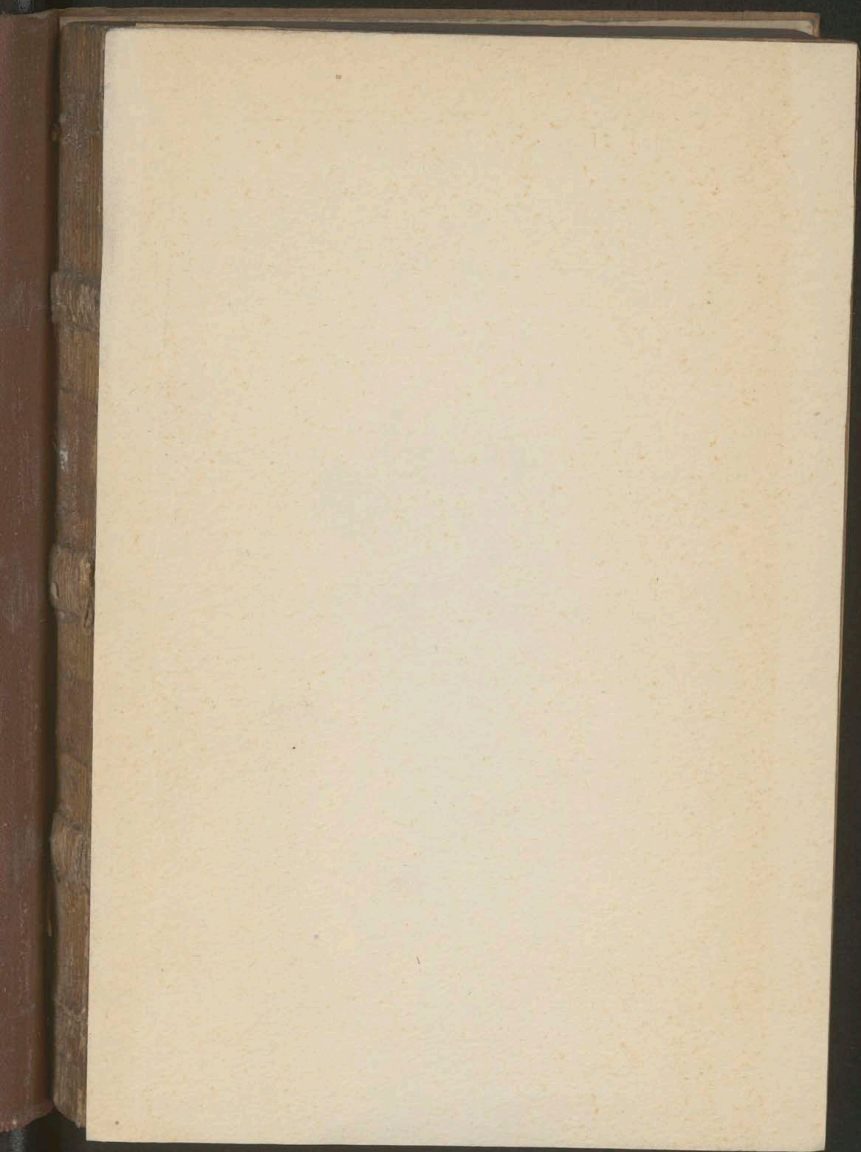
311359

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGIELL.
F. B. COVENSIS

Mag. St. Dr.

I

E
C
P

JOHANNIS CRELLII
Franci

EXPLICATIO
CAPITIS DECIMI QVINTI
PRIORIS EPISTOLÆ PAULI
AD CORINTHIOS.

Typis Pauli Sternacii

Anno Domini

1635.

S. W. 859

Cim. O. 782

311359

I St. D.C.

(150)

CHRISTIANO LECTORI
salutem.

Commentarium Crellii in decimum quintum caput prioris Epistolæ ad Corinthios, CHRISTIANE LECTOR, juris tui nunc facimus. Idenim nostrarum esse partium ducimus, postquam Crellius præmaturâ morte interceptus est, ut posthumis ejus scriptis te solemur. Nec mirum tibi videri debet, quòd non in totâ Epistolâ à capite usq; ad calcem ostenderit ingenii sui lumen; sed hanc partem à reliquo veluti corpore decerpserit. Nihil hîc invidiæ datum, à quâ tantum aberat semper Crellius, quantum ipsâ abest à verâ & nullo fuce corruptâ virtutis indoles; nihil ignaviæ, in quam ut tanquam professâ lite pugnaverit, præclari illius labores etiam apud eos, qui longius sunt positi, loquuntur. Sed quicquid hoc est, partim curis, quæ in illum variæ recumbebant; partim amicis imputandum, qui sacrarum literarum

2

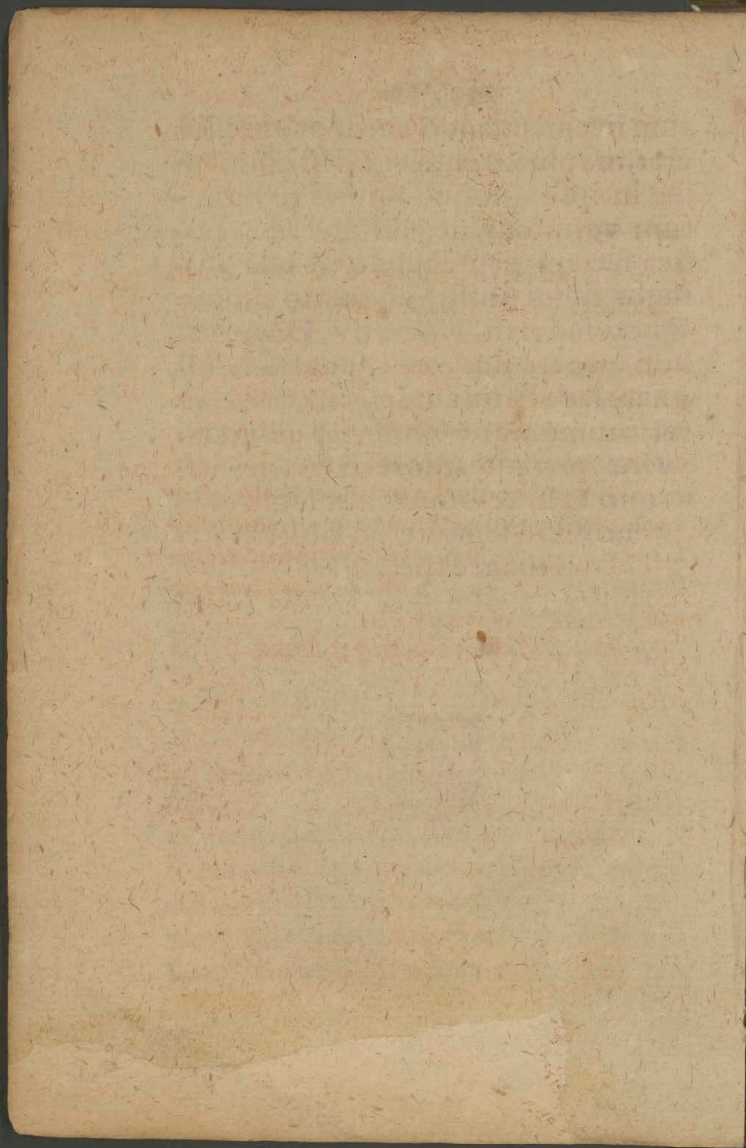
rum

rum sensibus eruendis operantur; quorum piis desideriis, & iteratis anxie precibus, in hac potissimum parte, quæ resurrectionem corporum nostrorum tangit, satis voluit facere. Idque eò fecit lubentiùs, quòd sciret, in eà omnis spei nostræ, quam in cœlum jam misimus, cardinem verti; & nihilo secius magnâ cum dolentis animi ægritudine videret, quanto opere hîc extra veri viam prolabantur homines, nec possint ad germanam verborum Pauli mentem pertingere. Visum autem illi est omnia altiùs repetere, & in totum caput justum expedire Commentarium, ut sic pleniùs constaret opus, cõtextus verborum & tota rerũ series magis sub conspectu ponerentur, nihilq; esset ultrâ, quod sensum aliquâ obscuritate involveret. Cœptus est liber paucis ante obitum diebus ad limam revocari, & à mendis, quæ inter extemporalem dictandi festinationem fortè irrepserant, ultimâ manu repurgari; sed cum jam maximè fervebat opus, nec parum

ru
er
jus
tu
ste
m
Q
lid
gn
re
v

rum in emendando autor progressus
 erat, inopinató eum vitâ destituit. Cu-
 jus in ipso quoque limine te moni-
 tum volumus, ne, ubi diversam po-
 stea faciem deprehenderis, ulla ani-
 mum tuum sinistra cogitatio subeat.
 Quod superest, **L E C T O R**, Deum ca-
 lidis veneramur votis, ut tibi beni-
 gnâ favoris sui auram semper adspi-
 ret, animumque immittat perpetuo
 veræ pietatis ardore flagrantem,
 quo & hi & omnes alii labores
 nostri in sempiternâ salutem
 tuam expetant.

E

n
r
d
m
c
f
f
r

Errata quorundam, quæ præter omnem quam
adhibuimus diligentiam, irreperunt, ita
corrigenda.

Pag. 116. lin. 9. dele *sibi*. pag. 124. lin. 4. a fi-
ne. lege *delapsus*. pag. 176. lin. 2. a fine *sequen-*
tem pag. 192. lin. 15. *neceſſe eſt eſſe*. pag. 258. lin. 8.
à fine. *reſurrexerint*. pag. 268. lin. 24. loco *plā-*
nè ſubſtitue *ſerè* quod tantùm in quibusdam
exemplaribus correctum habetur, cùm non
ſatis tempeſtivè hunc errorem animadvertis-
ſemus pag. 271. lin. 9. a fine *hominem non tam-*
rum interficere; ſed in ater. &c.

Reliqua leviora facilè patebunt.

IN
tu
le
tatem i
culo 17.
eam in
ea Apo
latâ un
fura, ut
stare po
autem
resurre
da, ut o
posset, a
recturi,
rit: In
subnect
reperie
precipu
rissimâ
nostræ p
differen

I
E X P L I C A T I O
CAPITIS DECIMI QVINTI
Prioris Epistolæ Pauli
ad Corinthios.

IN hoc Capite Apostolus de resurrectione mortuorum, & nominatim quidem eorum, qui in Iesum Christum credunt, disputat, ejusq; veritatem imprimis demonstrat. Cùm enim, ut ex versiculo 13. constat, quidam inter Corinthios essent, qui eam in dubium vocare, vel potiùs negare auderent; ea Apostolo omnino confirmanda fuit; cùm eâ sublatâ universa Christiana religio ac pietas esset casura, ut ex iis, quæ Apostolus hoc capite scribit, constare poterit, & per se unicuique facillè patet. Sunt autem tres hujus capituli partes. In prima veritatem resurrectionis nostræ directè demonstrat: in secunda, ut objectioni occurrat, quæ contra eam moveri posset, de ratione corporum, in quibus pii sint resurrecturi, eorumq; ab his presentibus differentiâ dissertit: In tertia, ut id ipsum rursus confirmet, pauca subnectit de mutatione eorum, qui ex fidelibus vivi reperientur in adventu Christi. Pars igitur prima precipua est, reliquæ verò duæ illi subserviunt. Potissimum enim id agit, ut veritatem resurrectionis nostræ probet: quâ occasione, ut jam indicavimus, de differentiâ corporum ante & post resurrectionem;

Argumen-
tum ac par-
titio capi-
tis.

2 Explicatio cap. XV.

ac porrò etiam de mutatione eorum, qui in adventu Christi vivent, fidelium diserit.

De I. parte.

Prima pars hujus capituli extenditur usq; ad finem versus 34. in qua aliquot argumentis id, quod diximus, adstruit Apostolus; sed eo potissimum, quod ex resurrectione Iesu Christi ducitur: quod quidem fuse persequitur, usq; ad finem v. 23.

Ita autem in eo constituendo ac explicando progreditur, ut primò ejus fundamentum jariat, idq; certis rationibus ac testimoniis communiat: deinde super eo argumentum suum extruat, seu resurrectionis nostræ veritatem inde demonstrat.

Membrum I.

Quod ad prius attinet; attentionem Corinthiorum excitat, dum id, quod mox de resurrectione Christi, ejusq; antecedentibus, & ad ejus veritatem ostendendam facientibus, dicturus est, generatim proponit ac commendat, & causas quasdam indicat, ob quas earum rerum fidem in dubium vocare Corinthii minimè debeant: deinde id ipsum, quod argumentationis præcipuæ fundamentum esse diximus, nimirum Christi resurrectionem, unà cum ejus antecedentibus, morte & sepulturâ, exprimit: tertio deniq; eam testimoniis virorum fide dignissimorum confirmat.

I. Primum continetur duobus primis hujus cap. versiculis. Nam dum ait, Notum vobis facio fratres Evangelium, quod prædicavi vobis; id, quod pauld

paulò post expressurus est, quodq̄, pro fundamento est collocaturus argumentationis suæ, unà cum rebus, quæ eam antecesserunt, generalibus verbis proponit, & ipso statim nomine commendat, dum vocat Evangelium, seu bonum felicemq̄, nuncium, quem Corinthiis attulerit ac prædicaverit; partem nempe Evangelii præcipuam, & ceterarum veluti fundamentum, Evangelii nomine per Synecdochen intelligens.

Cùm autem dicit, se illis notum facere hoc Evangelium; non id vult, se illis nunc demum rem hanc patefacere, quasi hucusq̄, illis penitus ignotam; id enim his ipsis verbis apertissimè adversatur: sed significat, se rem illam illis declarare velle, ita quidem, ut intelligant, eam ita se habere, quemadmodùm antea ex ipsomet audivissent. Neq̄, enim hoc agit ut intelligant quid sit, Christum vel mortuum esse, vel resurrexisse: (nam id probè intelligebant;) sed ut perspiciant, Christum, postquam mortuus ac sepultus fuisset, verè resurrexisse, quemadmodum jam ante audiverant.

Cùm ait, quod etiam recepistis, in quo etiam statis, per quod etiam servabimini, quo sermone (seu qua ratione) prædicaverim vobis, si tenetis, extra nisi frustra credidistis, rem illam, quam proponit, quamq̄, mox clarè est expressurus, Corinthiis magis adhuc commendat, & causas quasdam exponit, ob quas ea minimè sit ab illis repudianda, aut in dubium vocanda.

Primò enim ait: quod etiam recepistis, id est, cui rei etiam assensum præbuisstis, quasi dicat, nõ ego tantùm ista vobis annunciavi; sed vos etiam fidem sermoni isti meo adhibuistis: quod certè non temerè, ac sine ratione à vobis factum est, sed procul dubio magnas gravesq; ob causas; alioquin haudquaquam nudè assertioni meæ assensurû. Neque enim homines cordati in re tanti momenti, qualis est ea, quæ ad religionem cultumq; divinum spectat, assentiuntur iis, qui aliquid nudè affirmant, præsertim ejusmodi, quod aliàs prorsus impossibile esse videatur. Qualis certè esse videtur Christi resurrectio; aded ut, nisi firmiter comprobetur, fides ei adhiberi à prudenti nec possit nec debeat. Tacitè ergo indicat, ac cogitandum Corinthiis relinquit Apostolus, quòd doctrinam, quam ab ipso acceperant, abjicere haudquaquam debeant: quandoquidem eæ causæ, quæ illos ad eam recipiendam, & fidem ei habendam impulerant, movere etiam debeant, ut eam firmiter retineant; præsertim cum nulla sit suspicio, eos in argumentis, quibus ad eam recipiendam adacti fuerant, falsos fuisse; alioquin totam doctrinam Apostolicam simul debuissent abjicere, & universam ejus auctoritatem, quod tamen minimè faciebant, repudiare.

Addit porrò: in quo etiam stetitis, vel, si Enallagen in sacris literis nõ inusitatam verbo huic Græco subesse velis, statis. Adjicit aliquid Apostolus rationi præcedenti, & tantò magis Corinthios urget, ut

ge
ve
zun
fue
ter
lè a
&
den
Hin
stan
que
reli
tio,
sen
luti

fruct
per
sent
nise
stan
vobis
tern
ritis,
est a

qua
lâ al
dam

Epist. prior. ad Corinth.

5

get, ut in ea sententia, de qua hic agitur, persistere velint, nec pedem referre cogitent: quia non tantum sententiam eam receperint, eiq; semel assensu fuerint; sed eam etiam ad id usque tempus constanter retinuerint, atque in ea persisterint. Vnde facile apparet, fidem eam firmis fuisse nixam radicibus, & solidis argumentis superstructam: quandoquidem hucusque convelli ac labefactari non potuerit. Hinc porro consequitur, eos absque summa inconstantie nota ab ea sententia ducere non posse, neque adeo ducere debere: id quod illi cogitandum relinquit Apostolus. Quocirca vel altera haec est ratio, qua Apostolus utitur ad Corinthios in eadem sententia retinendos; vel prioris istius quoddam veluti superpondium.

Novam autem rationem ejusdem rei adjicit, ad fructu ejus, de qua agitur, rei petitam, dum inquit: per quod etiam servabimini. quasi dicat, cum V 2. sententia ista, de qua agimus, non tantum adeo manifesta sit veritatis, ut a vobis & recepta, & constanter hucusque retenta fuerit; sed etiam tantum vobis allatura sit fructum, ut ejus vi sitis salutem aeternam consecuturi, si nempe eam firmiter retinueritis, & secuti fueritis: certè haudquaquam ea vobis est abjicienda, sed constantissimè retinenda.

Ideo autem asserit, eos per hanc doctrinam, de qua agit, servatum iri: non quòd ea per se ipsam, nullà alià re accedente, ad aeternam salutem obtinendam sufficiat: sed quòd, si illi firmiter insistas, eiq; pe-

Fidei, quæ creditur Iesu Christu esse resurrecturum ex mortuis, quo modo salus adscribatur

nitus adherescas, causa sit fiducia illius, quæ per Christum in Deo collocanda est, ac porro etiam fons pietatis ac sanctimonie à Christo præceptæ, quam salus certò consequitur. Eodem pacto idem Apostolus cap: 10. Epistolæ ad Rom: ait: Si confitearis ore tuo, Dominum [esse] Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus ipsum resuscitaverit ex mortuis, servaberis. Corde enim creditur ad iustitiam; ore autem fit confessio ad salutem. Vbi satis aperte illi fidei, quâ creditur, Iesum esse resuscitatum ex mortuis, (quâ de re in hoc nostro ad Corinthios loco potissimum agitur,) & confessioni dominii atque imperii Iesu Christi, quod resurrectioni illius nomine aliquo modo comprehenditur, salus adscribitur: licet ex innumeris sacre scripture locis liquidò appareat, omnium generis pietatem ad eam rem esse necessariam; & eo ipso loco Apostolus paulò post, tum fidei in Christum, id est, fiducia in ipso collocatæ, tum invocationi nominis ipsius, salutem adscribat, ver: 11. & 13. Atqui hæc effecta tantùm sunt ejus fidei, quâ creditur, Iesum esse resuscitatum ex mortuis, eaq; ratione Dominum & Christum à Deo constitutum: non verò illius ipsius fidei partes.

Rom: 10.
9, 10

Fides ista
quomodo si-
duciã illam,
quâ serva-
mur, pariat.

I.

Fides verò illa, quâ creditur, Iesum esse resuscitatum ex mortuis, duplici ratione parit eam in Deo & Christo fiduciam ac pietatem cui Sacre Literæ salutem proximè adscribunt.

Prima ratio, quæ huic nostro loco paulò videretur esse

esse

esse accommodatior, hæc est, quod resurrectione Christi comprobata, statim universæ religioni ipsius veritas comprobatur; quemadmodum quivis haud difficulter cernere potest. Nisi enim doctrina Christi revera fuisset à Deo profecta, prout ab ipso Christo constanter fuit assertum; quo pacto, cum esset tanquam seductor à populo Iudaico occisus, à Deo ex mortuis fuisset resuscitatus? Num forte Deus, qui est ipsa veritas, homines mendaces, qui sacrosancto ipsius nomine ad alios seducendos abusi fuerint, è morte in vitam revocat? an non potius, ut David testatur, perdit omnes, qui loquuntur mendacium? Quare cum Christus à Deo fuerit è mortuis excitatus, ejus doctrinam divinitus fuisse profectam, adeoq; verissimam esse necesse est. Iam verd cum religio Christiana tum promissa nobis ejusmodi proponat, quibus majora ne fingi quidem possunt, tum præcepta, sine quorum observatione promissa illa obtinere nequeamus: hinc fit, ut religionem illam amplecti firma fide nequeamus, quin simul promissis illi plenam adjungamus fidem, eorumq; desiderio excitati, præceptis Christi parere pro viribus nitamur. Quare cum firma resurrectioni Christi adhibita fides, fidem atque assensum universæ ejus religioni præbere cogat; hæc rursus spem ac desiderium ejusdem promissorum, ac porro obedientiam mandatorum pariat, cui æternæ felicitatis premium à Deo est propositum: rectè dicuntur homines per doctrinam de resurrectione Iesu Christi, si eam firmiter teneant, servandi.

Psal: 5. 70

2.

Altera ejus rei ratio, loco illi ad Romanos c. 10. 9. aliquantò accommodatior, hæc est, quòd, si in resurrectione Iesu Christi universam ipsius exaltationem, & sic dominium etiam ac imperium, quòd in cæli obtinet, comprehendas, inde statim consequatur, ut tanto Domino, ejusq; promissis, penitus confidas, mandatis autem pareas, & sic in æternum ab ipso conserveris.

Verùm ne quò Apostoli verba ita acciperet, ac si ad salutem consequendam satis esset, doctrinam illam, de qua sermo est, recepisse, & eò usque constanter retinuisse, etiamsi ejus vim non satù perciperet, atque animo teneret: ideo Apostolus conditionem quandam adjicit, & dictum suum aliquo modo limitat, dum subjicit: quo sermone, vel, qua ratione Evangelizaverim seu prædicaverim vobis, si tenetis, extrà nisi frustra credidistis: q. d. si modò adhuc benè tenetis, ac in posterum etiam tenebitis, quidnam ego tunc temporis vobis annuncia- verim, quidvè dixerim, quòd quidem vos facere, ac porrò quoque facturos arbitror: alioqui enim frustra fidem prædicationi meæ adhibuissetis.

Animadvertendum autem est, in hù verbis esse trajectionem quandam. Verba enim, si tenetis, loco suo mota sunt, ceteris, si ordinem legitimum serves, præfigenda hoc pacto: si tenetis, quo sermone prædicaverim vobis. Hujusmodi trajectiones Apostolo non sunt inusitatae, habebimusq; ejusdem figurae exemplum, infra hoc eodem cap: ver. 19. habemus eti-

Trajectiones Apostolo usitate sunt.

mus
ne
tra
pos
dist
tam
cob
vel
geli
qu
frut
tiam
den
mo
à se
pe i
et p
frut
verò
mod
tur,

tion
de ip
zhiis
tent
Chri
Con
ut C

mus etiam supra cap. 9. 10. Ideò autem voces, si tenetis, ceteris videtur postposuisse, ut verba ista, extra nisi frustra credidistis, tantò commodiùs illis posset annectere; ita nimirum, ut nec longiùs ab illis distarent, nec ambiguitatem ullam parerent, nec tamen reliqui intersererentur, & ea, quæ inter se coherent, à se invicem divellerent. Nam alioquin vel ita debuisset ea connectere: per quod (Evangelium) etiam servabimini, si modò tenetis, quo sermone prædicaverim vobis; alioquin frustra credidissetis: vel hoc pacto: per quod etiam servabimini, si modò tenetis, (ut quidem facitis, nisi frustra credidistis) quo sermone prædicaverim vobis. Priori modo longiùs à se mutuo distarent ea, quæ cōjungenda sunt, nempe illa, si tenetis, extra nisi frustra credidistis; et præterea ambiguum foret, utrum istud, extra nisi frustra credidistis, cum verbo servabimini, an verò cum verbo tenetis conjungendum sit. Posteriori modo hyperbaton fit, & cetera à se invicem divelluntur, quæ conjungenda sunt.

Deinde verba illa, quo sermone, seu quâ ratione prædicaverim vobis, non sumenda sunt de ipsis vocibus, quibus Paulus in Evangelio Corinthiis prædicando fuerit usus; sed de verborum sententia, quatenus quidem illa ad fidem ac pietatem Christianam hominibus inserendam est necessaria. Conditionem enim hic exprimit, ad id necessariam, ut Corinthii per ipsius doctrinam serventur. Atqui

Et verborum, & aliarum doctrine circumstantiarum, modò rei summam verborumq̄, mentem tenerent, oblivisci sine salutis jacturâ poterant. Probabile autem nobis fit, vocabulum λόγος sermonem potiùs, quàm rationem significare; cum illa significatio sacris literis sit longè usitatior, quàm ista. Licèt jam dixerimus, nihil aliud sibi velle Apostolum, quàm si dixisset, si tenetis, quid ego dixerim, cum vobis Evangelium predicarem.

Deniq̄, verba ista adjicit Apostolus, extra nisi frustra credidistis, ut Corinthios moneat, ne doctrine hujus suæ oblivisci unquam velint; & si forte oblitri fuerint, pudorem illis incutiat, eosq̄, magnè arguat imprudentiæ atq̄, oscitantie, qui rem tantî momenti memoriâ passi sint excidere; cùm inde consequatur, frustra planè atq̄, incassum eos credidisse. Perinde enim fuisset, ac si nunquam credidissent. Neq̄, enim nobis est verisimile, verba hæc propriè conjungenda esse cum illis, per quod etiam servabimini, ut nonnulli volunt: maxime quia Apostolus non videretur trajecturus fuisse verba illa, si tenetis, eaq̄, contra usitatam ordinis rationem, cum illis, de quibus nunc agimus, conjuncturus, nisi etiam sententiâ conjuncta esse voluisset.

II.

Adhuc attentionem Corinthiorum sibi conciliavit Apostolus, & ea quæ porro dicturus est, non modò generalibus verbis proposuit, sed etiam commendavit. Sequitur nunc specialis eorundem expositio, atq̄, ut ita dicam, collocatio fundamenti, super quo argu-

quo argumentum præcipuum, quo resurrectionis nostra veritatem comprobatur, extruet Apostolus.

Tria autem hoc loco enumerat, quæ Corinthiis antea tradiderit: Mortem, Sepulturam, ac Resurrectionem Christi: quarum rerum ultima per se huc pertinet; priores due propter ultimam.

Ita ergo inquit: Tradidi vobis imprimis, quod etiam accepi: quæ verba ad omnia illa tria, quæ porro enumerantur, pertinent. Tradidisse se ait illa Corinthiis; quia illi viva voce, sine scripto, ea explicuerat, & veluti apud eos deposuerat; quæ admodum etiam alia, ut videre est cap. 11. v 2 & 23. Traditiones ergo hæc erant Apostoli, respectu Corinthiorum; sed quæ, postquam ad eosdem per scriptæ essent, etiam eorum ipsorum ratione traditiones esse desierunt. Id quod propter illos est observandum, qui ex eo, quod Apostoli quædam fidelibus tradidisse dicuntur, traditiones ejusmodi defendere conantur, quæ in universo, quem habemus, sacrarum literarum codice scriptæ non sint, sint quæ nihilominus ad salutem scitu prorsus necessariae. At quæ tradiderunt fidelibus certis Apostoli, ea vel ad eosdem postea potuerunt scribere, ut hic & cap. 11. factum videmus, vel ad alios; ita ut ad nostras etiam manus, literarum monumentis consignata pervenerent. Omnia certè, quæ ad salutem cognitu omnino sunt necessaria, in sacris literis sufficienter esse descripta, alibi est à nostris demonstratum.

Quod ait, imprimis se ista tradidisse, id potissimum de-

vid. Johana
Volkel. de
vera Relig.
lib. 5 c. 70

mum de prioritate, ut loquuntur, dignitatū accipiendum est. Quanquam etiam de tempore ac ordine accipi potest. Nam & inter precipua hec fuerunt, ac diligentissimè ab Apostolo inculcata, tanquam religionis Christiane fundamenta, (de primo & ultimo, hoc est, de morte & resurrectione Christi, potissimum loquimur, quibus medium, nempe sepultura Christi, aliquid tantum lucis adfert, & quodammodo subservit) & eandem ob causam inter ea, que primo loco fuerunt ab Apostolo Corinthiis proposita, explicata.

Cum verò addit: quod etiam accepi, fidem illi ipsi rebus conciliare studet, tanquam iis, quas haudquaquam ipse consinxerit, sed quas aliunde acceperit; nempe ab ipso Iesu Christo, à quo universam suam doctrinam hauserat atq; didicerat: quo pacto etiam supra, loco paulò antea citato, cap. 11. ait, se accepisse à Domino, quod illi tradiderit. Vide ad Gal. 1. 12, ubi apertè asserit, se non ab homine accepisse Evangelium, aut didicisse; sed per revelationem Iesu Christi. Quanquam postea accesserunt alia quoq; earum rerum, de quibus hic agitur, testimonia, quibus paulò post utetur Apostolus, in resurrectione Christi confirmanda. Sed jam res ipsas ab Apostolo expressas, & olim Corinthiis traditas videamus.

I. De morte Christi.

Prima est, quòd Christus mortuus fuerit pro peccatis, secundum scripturas. Mortu nomine Apostolus non mortem qualemcumq;, sed violentam,

lentam, & ultrò à Christo ex Dei voluntate susceptam, intelligit; præsertim cum addat, pro peccatis nostris, id est, peccatorum nostrorum expiatorum seu tollendorum causam. Particulam enim ὑπὲρ idem hoc loco denotare quod ἐνεκα, & causam finalem designare, animadverterunt jam ante nos alii.

vid. Wolfga
Mucul.
Iohannem
Piscat.

Secundum scripturas autem id factum esse nihil aliud est, quam Christum mortuum esse prout Scriptura Veteris Fœderis testatur. Et clarissima quidem eadem de re testimonia extant apud Esaiam, cap. 53, & Daniele cap. 9. 26. Quibus etiam locum, maxime verò priori, satis indicatur, mortem illam eum in finem à Christo susceptam iri, ut peccata hominum deleat, eorumque reatum ac pœnas auferat. Ne de sacrificiis illis nunc quicquam dicam, que expiationem peccatorum Christi sanguine perficiendam adumbrarunt, suntque in sacris literis luculenter descripta.

Duas autem, ut videtur, ob causas mentionem mortis Christi facit, & eam inter prima à se prædicatam fuisse affirmat. quarum causarum utraq; ad veritatem resurrectionis tuendam atque asserendam spectat. Prior est, quod resurrectio sine morte antegressa existere non potuit: inter Iudeos autem olim dubitatum fuit, utrum Christus mori debuerit nec ne, vel potius creditum vulgò fuit, Christum mori non debuisse, idque ex sacris literis constare, ut patet ex Ioh. 12. 34. Vnde & Paulo inter alia vel imprimis demonstrandum fuit, mori debuisse Christum, ut intelligitur

Cur hęc mor-
tis Christi
mentio fiat.

intelligitur ex Act. 17. 3. 26. 23. Quare ne quem forte
 hic scrupulus urgeret, nevé propter id ipsum de re-
 surrectione quispiam dubitaret, quia de morte an-
 teregresa non satis esset certus; utile fuit, Apostolum
 monere, huic se dubitationi jam antè satisfecisse, e-
 amq̃ susulisse. Posterior causa est, quòd qui Iesum
 mortuum fuisse credit, si eum Christum esse agno-
 scat, (agnoscebant autem Corinthii omnes) non
 possit non etiam credere, eum in vitam fuisse revo-
 catum. Adde, quòd causa mortis Christi, ab Aposto-
 lo indicata, & ut apparet, à Corinthiis agnita, re-
 surrectionem ipsius omnino requisivit. adeò ut Apo-
 stolus dum mortem Christi, ejusq̃ causam, seu finem
 commemorat, fundamentum quoddam collocet, cui
 veritatem resurrectionis Christi postmodum super-
 struat. Finis enim mortis Christi cruenta atq̃ igno-
 miniosa à sacrè literis Veteris Fœderis constituitur
 peccatorum nostrorum expiatio, quam Apostolum
 illis verbis exprimere diximus, cum ait, Christum
 pro peccatis nostris esse mortuū. Hunc finem si
 tollas, nullam poteris ostendere causam sufficientem,
 ob quam Christus tam truculentam tamq̃ infamem
 mortem sustinere debuerit, ut religionem à Mosai-
 ca diversam confirmaret ac stabiliret. Iam verò quem-
 admodū infrà v. 17. apparebit, si Christus à mortui nō
 fuisset resuscitatus, hunc finem haud quaquam sū-
 set asecutus; ac proinde frustra mortem tam diram
 tamq̃ ignominiosam suscepisset: quod cum absur-
 dum sit, etiam eorum, cum quibus hīc disputatur, sen-
 tentiā

zenti
 resus

stolu
 rī es
 cūm
 verb
 onen
 ram
 dicto
 brat
 dū i
 Qua
 eam

onen
 etia
 &
 Nan
 oster
 cruc
 que
 Chr
 vum
 fect
 nar
 adn
 qua
 ven

tentiâ; consequens est, Christum omnino ex mortuâ resuscitatum esse.

Altera earum rerum, quas hoc loco repetit Apostolus, est Sepultura Christi: que quia per se minoris est momenti; ideo uno eam verbo commemorat, cum inquit: & sepultus sit, vel fuerit. Quanquam verba illa, secundum scripturas, que post mentionem resurrectionis subjiciuntur, etiam ad sepulturam trahere poteris. Nam hujus quoque mentio fit dicto superius cap. 53 Esaie, v. 9. & fuit olim adumbrata in Iona, quem balena deglutierat, quæ admodum ipse Christus nos docet apud Mat. cap. 12. 39, 40. Quanquam non sola sepultura, sed simul etiam mors eam antegressa isti absorptioni Ionæ respondet.

Ideo autem Apostolus sepulture Christi mentionem facit, ut de veritate mortis Christi, ac porro etiam resurrectionis, dubitationem omnem eximat, & ea haudquaquam imaginaria fuisse doceat. Nam cum Christus sepultus fuerit, idque, ut historia ostendit, magistratus permisso, eumque in finem de cruce fuerit demptus, aliaque ei postmodum adhibita que humanis corporibus serviunt; satis constat, Christum verè fuisse mortuum; ac porro, cum in vivum se postea discipulis exhibuerit, atque in cælos profectus fuerit, resurrectionem quoque ipsius non imaginariam, sed veram fuisse. Quanquam & aliàs non admodum conveniebat, rem eam prorsus reticere, que inter mortem & resurrectionem Christi intervenerat.

II. De sepultura Christi.

V 4.

Cnr Apostolus sepulture mentionem faciat.

Tertia

III. de Resuscitati-
one ex
mortuis.

Quo pacto
Christus
tertia die
dicatur re-
suscitatus.

Cur Chri-
stus tertia die
nec tardius
fuerit resu-
scitatus.

Tertia earum rerum, quam hic per se ac precipue spectavit Apostolus, est, quod idem Christus resuscitatus fuerit tertia die, secundum scripturas. Verba satis sunt clara; presertim si ea cum historia Evangelica conferas. Vix enim videretur opus esse illud explicare, quo pacto tertio die Christus dicatur resuscitatus; cum non integrum biduum videatur in sepulchro jacuisse, aut à morte fuisse detentus. Iam enim vulgò notum est, Hebræos diei civilis initium, qui 24 horarum spatio absolvitur, à noctis initio ducere. Quare cum Christus seriâ sextâ, seu die Veneris, ut loqui solemus, fuerit mortuus, & sepulchro impositus, (ante Sabbathi enim initium id fieri oportuit à Iudeis) deinde sequentem diem, nempe Sabbati, totum in sepulchro jacuerit; die vero Solis, quam Dominicâ appellamus, manè resurrexerit; unusquisq; jam intelligit, eum tertiâ demum die resurrexisse. Quâquam idem, nostrâ quoq; cõsuetudine admisiâ, desèdi potest; si nimirû initium diei civilis à mediâ nocte ducas. Cur verò nec ante illud tempus, nec post, Deus eum resuscitare voluerit, causa à nostris alibi est explicata: nempe ut & de morte ipsius ex ipso temporis tractu certius constaret; & tamen corpus ipsius salvum ac illæsum maneret, nec ex diuturniore in sepulchro mora corruptionem, ut sacræ literæ loquuntur, videret; quam videre seu experiri partim ob sacræ Scripturæ Veteris Fœderis vaticinia, partim alias ob causas non debuit. Nam ut de morte tanto certius constaret, non conveniebat eum

bat et
rump
gimus
erat,

non t
quæ ac
putat

& Pa
legan

saia
ejus ej

pus, qu
signifi

mus; q
Matth

S
funda

tation
tum fi

Et qu
post re

verò f
A

Et a Re
in sum

N
Ceph
positis

bat eum ante tertium diem resuscitari; ne verò corrumperetur, non post tertium. Nam, ut de Lazaro legimus, is, quia jam quartum diem in sepulchro jacuerat, fœtebat.

Ioh: 11. 39.

Fuit autem in Sacris literis Veteris Fœderis non tantùm ipsa Iesu Christi resurrectio predicta; què admodùm ex iis constat, quæ Petrus ea de re dicitur. Act. 2, verba Psal. 16, in eam sententiã citans, & Paulus ejusdem libri cap. 13, verba Psal. 2. 7. allegans: quibus meritò adjunguntur ea, quæ apud Esaiam de Christi gloria, quæ passionem & mortem ejus esset subsequutura, leguntur; verùm etiam tempus, quo Christus resuscitari debuit, aliquo modo fuit significatum in historia Ione, de qua superiùs egimus; quemadmodum ipse Christus nos docuit, ut ex

V 24, & d.

V 32, & d.

Esa: 53. 10, & d.

Matth: 12. 40.

Matthæo apparet. Sequitur nunc, ut videamus, quomodo Apostolus fundamentum hoc, cui assertionem atq; argumentationem suam postmodum superstruet, jam collocatum firmet, ac testimoniis muniat, & simul ab effectibus quibusdam, seu consequentibus, hoc est, Christi post resurrectionem apparitionibus comprobet. Hoc verò facit ver. 5, & sequentibus usque ad finem 11.

III.

Ac primùm quidem singula testimonia atq; effecta Resurrectionis Christi recenset: postea illa omnia in summam quandam colligit v. 11.

Nam primùm ita inquit: et quod visus sit Cephæ. Pendent hæc adhuc à verbis illis initio v. 3. positus: tradidi enim vobis &c. Hoc ergo primum est esse-

V 5.
Testimonia
resurrectio-
nis Christi.
1.

est effectum seu consequens Resurrectionis Domini Iesu, quod apparuerit Cephæ seu Petro, qui id postmodum testatus est. Vnde id pro testimonio ipsius haberi iure potest: quod idem & de sequentibus statuendum est.

Ideo autem Cephæ seu Petri, cui Dominus apparuerit, primò facit mentionem; quia ei inter viros primò apparuit Christus, quemadmodum colligi potest ex iij. quæ leguntur Luc: 24, 34. ubi discipuli Hierosolymùm cõgregati narrant duobus illis Emaunte redeuntibus, resurrexisse Dominum verè, & apparuisse Simoni. Credibile enim est illud antè contigisse. quàm illis ipsis duobus discipulis Emauntem euntibus sese aggregãst. Quòd si tamen hoc antecessisse velis; statuendum est, Apostolum, qui omisit illam apparitionem duobus discipulis Emauntem euntibus factam, utpote minùs illustribus, nec in frontispicio testium collocandis, apparitionem Petro factam primo loco ponere voluisse, quia & ceteras, quas recenset, antecesserit, & ei contigerit, qui ceterorum Christi discipulorum omnium, præsertim si Paulum excipias, primus ac præcipuus meritò habendus esset, & ut faciliè licet intelligere, apud multos ex Corinthiis haberetur.

vid. 1. Cor.
1. 12, conf.
cap: 3. 6.

Fœminas,
quib⁹ Christi
resuscitatus
apparuit, cur
Paulus omi-
terit.

Fœminas, quibus Christus primò apparuerit, omisit Apostolus; propterea quòd earum testimonium contemni faciliè posset; utpote cùm sexus ille & faciliè credere, & faciliè quidvù asserere soleat. Certè ipsi quoque discipuli, cùm à mulieribus, quibus Christus appa-

stus ap-
credi-
quam
modu

sendu
um, c
tum,
pulos
tur, e
quin

Resu-
duo
lectio
sum a
deci
ro ist
suspi
hoc l
appa
han.

mus c
super
stolis
nim c
aliqu
num

stus apparuerat, id primùm audiissent, adeò illi non crediderunt, ut ea, quæ ab illis narrabantur, tanquam deliramenta quedam acciperent, quemadmodum legimus apud Lucam cap: dictio, ver. 11.

Sed, ut ad Petrum redeamus, ideò Christus censendus est Petro primò apparere voluisse, tum ut eum, qui post lapsum suum, Christumq; ter abnegatum, solatio inprimis indigebat, inter ceteros discipulos primùm nominatim solaretur, & sic testaretur, eum gratiâ suâ non excidisset; tum quia ceteroquin ordinem inter Apostolos ducebat.

Secundum effectum, atque adeò testimonium Resurrectionis Christi exponitur ibi: postea illis duodecim, scilicet apparuit Christus. Vbi quedam lectionis varietas occurrit; quæ tamen, quod ad sensum attinet, parum habet momenti. Alii enim undecim legunt, propterea quòd Iudas Iscariot numero isto excidisset; alii verò decem legendum esse suspicantur; propterea quòd, cum Apostoli sui, quos hoc loco intelligendos esse nemo dubitat, primùm appareret Christus, Thomas absuerit, ut apud Iohann. cap. 20. videre est.

Sed nulla est causa, quominùs legendus putemus duodecim, etiamsi nec Iudas Iscariot amplius supersuerit, nec Thomas adsuerit, cum ceteris Apostolis, Christus sese primùm ostenderet. Vsitatum enim est, ut, cum collegio aut societati alicui nomen aliquod inditum est, quod membrorum istius collegii numerum exprimat, etiamsi postea fiat, ut unus atq;

Cur Petro primò Christus appare-
re voluerit.

2.

alter, aut etiam, si major sit numerus, complures ab-
sint, reliqui nihilominus eodem nomine eodemque
numero designentur: ut, si decem viros dicas esse in
aliqua civitate, aut loco, etiamsi unus atque alter
numero illi tunc desit; aut centum viros, etiamsi de-
cem, verbi gratiâ, aut plures etiam, numero illi de-
sint. Est autem credibile, hoc loco non tantum com-
prehendi Christi apparitionem Apostolis tum fa-
ctam cum Thomas abesset, quæ tum apud Iohannem,
tum apud Lucam dictis locis exponitur; verum eti-
am posteriorem, cui Thomas adsuit, quæ apud solum
Iohannem describitur. hujus enim nullam postea
amplius facit mentionem, cum tamen, quia notabi-
lis admodum fuit ob Thomæ incredulitatem convi-
ctam atque expugnatam, prætermittenda non suis-
se videatur. Vnde etiam nõ est credibile legi hic de-
bere decem. Nam si decem legeretur, excludere-
tur posterior apparitio Christi Apostolis facta, cui
Thomas interfuit.

3. Tertium effectum aut testimonium Resurrectio-
nis Christi exponitur ver. 6. Postea visus est plus-
quam quingentis fratribus simul: ex quibus
plures manent, seu vivunt, hucusque; quidam
verò etiam obdormierunt. Hac de re nihil a-
pertè, præsertim quod attinet ad numerum eorum,
quibus Christus apparuerit, scriptum legitur. Nul-
lum autem mihi est dubium, quin id, ut & alios sen-
sisse video, factum fuerit in Galilea, eo in monte,
quem Dominus Iesus discipulis suis designârat, in quo
sefe

sese ipsis presentem esset exhibiturus, qua de re vide
 Matth. 28. 7, 10, 16. Etenim cum & Angelus, qui mu-
 lieribus ad sepulchrum apparuit, & ipse Christus di-
 scipulos in Galilaeam ire iusserit, quia ibi ipsum es-
 sent visuri, licet interea Hierosolymis in sese postmo-
 dum exhibuerit; apparet, Christum in Galilea, eó-
 que in monte, quem ei rei destinârat, sese & diuti-
 us, & pluribus discipulis videndum præbere voluisse:
 nec dubium est, quin propter hoc ipsum, in Galilea
 potiùs, quàm Hierosolymis, locum constituerit, &
 quidem montem aliquem, ab hominum procul dubio
 frequentia remotum, ut & diutiùs ibi inter suos
 commorari, & cum iis colloqui posset, nec tamen in-
 terea ab incredulis, qui tanto beneficio indigni pla-
 nè erant, cerneretur. Quid, quòd ipsi Apostoli, cum
 jam certus esset destinatus locus, ubi Christum essent
 visuri, facere vix ac ne vix quidem potuerunt, quin
 alios quoque Christi discipulos, quos quidem posent,
 tanti gaudii participes facerent, & tum Hierosoly-
 mis secum deducerent eos, qui Christi disciplinae es-
 sent addicti; tum eos, qui in Galilea erant, aut quos
 aliunde convocare commodè poterant, ad tam ju-
 cundum spectaculum invitarent: præsertim cum ea
 res ad illos vehementer in fide confirmandos, & si
 fortè animum jam ob mortem Christi despondis-
 sent, ad eosdem erigendos pertineret: quin etiam,
 ad doctrinam Evangelicam eorundem testimoniis
 tantò magis apud alios confirmandam ac promo-
 vendam, siquidem Christi resurrectione stabilitâ,

stabilitur & ipsa, quemadmodum contrã, eã convulsa, collaberetur. Quem verò putamus fuisse inter eos, qui Christi doctrinam amplexi fuerant, eumq; viventem adamaverant, qui, ad tam jucundum spectaculum invitatus, protinus non accurreret? Itaq; quòd nonnulli de numero tanto hominum, quibus Christus simul apparuerit, dubitant, sine causa dubitare videntur. Mirandum potius foret, pauciores adfuisse: nisi quis dicat, vel non adeò multos fuisse, qui Christi doctrinam fuissent amplexi; vel tam brevi tempore tantum hominum numerum concurrere vix potuisse. Quorum neutrum credendum est. Nam magnus fuit eorum, qui Christum sequebantur numerus, propter tam stupenda quæ edebat miracula, nec frustra Pharisei dixerunt: ecce mundus eum sequitur, Ioh: 12. 19. In Galilea autem, apparet complures hinc inde fuisse, qui ipsius doctrinam amplecterentur. Itaque nec alterum illud credibile censerì debet; nempe non potuisse tot homines tam brevi temporis spacio convocari: præsertim cum appareat, complures adhuc dies, atque adeò integram minimùm septimanam Apostolos Hierosolymis substituisse, antequam in Galileam irent; quemadmodum ex capite 20. Ioannis apertum est. Interea autem ad multos admodum fama hæc pervenire potuit, ita ut haud difficulter tot, quot hic cõmemoratur, cõfluere ad præstitutum locũ possent.

Neg; in quæ diximus, obstat, quòd apud Matth. cap: 28. ver. 16 legitur, Undecim illos Apostolos ab-
iisse in

iisse in Galileam, ad montem, quem illi constitue-
 rat Iesus. Neque enim sequitur, quia de huius nomina-
 tim legitur, eos Hierosolymis in Galileam profe-
 ctos, vel neminem ex aliis eos comitatum, vel eos
 neminem aliunde advocasse, atque ex ipsa Galilea
 ad eundem locum plures non confluisse. Imò, ut
 jam vidimus, aliter fieri non poterat; præsertim cum
 jam ceteris etiam constaret, si non aliunde, saltem
 ex mulieribus, quibus & Angelus, & ipse Christus ea
 de re aperte dixerat, quam ob causam illi in Gali-
 leam irent. An enim neminem ex fidelibus illis, qui
 Hierosolymis unà cum Apostolis versabantur, desi-
 derium videndi Christi tantum cepit, ut tantillum
 molestiæ eam ob causam suscipere, ac Apostolos co-
 mitari vellet? aut num arbitramur, discipulos om-
 nino prohibuisse, ne quis ad eundem locum iret, &
 Christum redivivum videret? Haudquaquam. Qua-
 re non idè de Apostolis nominatim istud scribit
 Mattheus, quasi idem alii quoque non fecerint; sed
 quia huius nominatim à Christo esset præceptum, ut eò
 irent, idè de iis etiam nominatim scribendum e-
 rat, eos mandato Christi Domini paruisse, & in lo-
 cum præfixum abiisse. De ceteris, quibus id præce-
 ptum non erat, reticere id Mattheus poterat: quod
 tamen quisque conijcere haud difficulter potest.

Ex dictis facile apparet, cur putemus, Aposto-
 lum ad hanc Christi apparitionem hic respicere.
 Nam cum ea admodum fuerit illustris, nequaquam
 est consentaneum, eam à nullo planè Evangelista-

rum penitus attingi. Iam verò si Evangelistarum scripta percurramus, nullum videmus nec locum, nec tempus, nec occasionem huic rei aptiorem. Ut taceamus ordinem narrationis Apostolicae, qui cum historia illa egregiè consentit.

Quod verò addit Apostolus, ex quingentis istis fratribus plures ad illum usque diem superstites fuisse, quosdam verò etiam obdormivisse; id propterea ab eo factum est, ut rei istius, quam narraverat, fidem conciliaret. Significat enim, istud totum multis adhuc testibus confirmari posse; quandoquidem major istorum pars adhuc supersit, ex quibus rei illius veritas resciri queat. Ne quis verò dicat, haudquaquam tot extare, quot ille commemoraverat, & sic fidem Apostoli in dubium vocet; idè adjicit, quosdam ex illorum numero obdormivisse: id quod per se cuius credibile videri debet; quandoquidem complures jam anni effluerant ab eo tempore, quo Christus redivivus discipulis suis conspiciendum se praebeuit. Quis autem dubitet, intra complures annos, ex tanto numero, nempe è quingentis non paucos fuisse mortuos? Vtrumque ergo hoc, quod Apostolus addit, nempe, quòd & plures istorum adhuc sint superstites, & quòd quidam jam obdormierint, ad fidem dicto ipsius conciliandam, aut dubitationem de eo quandam amolendam pertinet.

De verbo obdormiscendi dicetur nonnihil infra versu 20.

Quartum

Quartum consequens ac testimonium Resurre-
ctionis Christi est: Postea vitus est Iacobo. Hac
de re alibi nihil in Sacris Literis legimus: nisi quis
id huc trahere velit, quod legitur Ioh. 21, ubi nar-
ratur, Christum apparuisse discipulis, qui in lacu Ti-
beriadis piscabantur; inter quos fuerunt filii Zebe-
dei, ut legimus v. 2, 7. Eorum autem alterum Iohan-
nem, alterum Iacobum fuisse, aliunde satis notum
est. Sed præterquam quod paulò post docebimus, Ia-
cobum potius minorem, Alphæi filium, quàm majo-
rem, filium Zebedei, hic intelligendum; non admo-
dum credibile est, ad illam historiam Ioh. 21. descri-
ptam hic respici: partim quidem, quia etiam alii
Christi discipuli tum adfuerunt, nempe, & Iohan-
nes, uti jam diximus, Iacobi frater, & Petrus, qui re-
liquis piscatum eundi auctor fuerat, & Thomas, &
Nathanaël, & alii duo ex discipulis Christi, qui ni-
mirum Apostoli non essent, nec ita inter reliquos
excellerent, ut Nathanaël; partim verò, quia Ioh-
hannes primùm agnovit Christum, de quo etiam ibi
peculiariter quadam à Christo fuerunt dicta, quem-
admodum & de Petro, ut ex eodem loco cõstat. De Ia-
cobo autem nihil ibi insignitè dictum factumve le-
gimus; ita ut nulla appareat causa, cur Paulus solius
Iacobi mentionem facere voluerit, si ad illam histo-
riam respexisset.

Verùm enim verò non major ille Iacobus, Zebe-
dei filius, Iohannis frater hic videtur intelligendus,
sed minor, Alphæi filius, frater seu consobrinus Do-
mini.

mini. Etenim si majorem intellexisset, fieri vix potuisset, quin distinctionis causâ adderet aliquid, verbi gratia, Iohannis frater, ut eum discerneret à Iacobo, qui tum temporis, cum hæc Paulus scriberet, adhuc superstes erat, & inter fideles adeò celebris, ut cum Iacobi nomen audirent, modò animadvertenterent de Apostolo sermonem esse, hunc protinus intelligerent, ut vel ex Actis & Epist. ad Gal. cap. 2, apparet. Hunc autem simplici Iacobi nomine, nulla re alia addita, designare ob causam jam dictam poterat, quòd nimirum adhuc viveret, & Iacobi simplici nomine passim inter Christianos designaretur, ita ut Iacobo commemorato audientium animi in illum protinus ferrentur. Huic quando apparuerit, nullum in Evangelica historia extat indicium. Apparet, Christum, quemadmodum Petro sigillatim sese exhibuit, ita & Iacobo, quem insignem Ecclesie sue columnam esse voluit, sese peculiariter ostendisse.

vid. Gal. 2.

9.

f.

Quantum effectum ac testimonium Resurrectionis Christi exponitur ibi: postea Apostolis omnibus. Vbi per Apostolos, ex consuetudine Sacrarum Literarum, intelligimus undecim illos Apostolos, qui tum supererant. Nam quòd minùs hic 70 illos Christi discipulos cum quibusdam intelligam, quorum mentio fit Luc. 10. v. 1, duo me movent. Primum est, quòd illos nunquam videam Apostolos dici, sed potius

potiùs ab iis distingvi. Cùm verò undecim illi, aut duodecim, qui ante aut post illud tempus munere legationis Christo iubente functi sunt, itemq; Paulus, passim hoc nomine appellentur; nec alii uspiam ea simpliciter voce indigentur, nisi fortè cùm Apostolis aliis eodem verborum complexu junguntur; ut cùm Paulus & Barnabas Apostoli nuncupantur; quid causæ est, cur hoc loco à perpetua Scripturæ consuetudine ac loquendi usu discedamus?

AG: 14. 14.

Alterum est, quòd non videtur Paulus eam Christi apparitionem ullo pacto prætermisisse, aut prætermittere debuisse, quæ Apostolis illis præcipuis (ut distinctionis causâ eos nunc ita appellem,) tum contigit, cùm in cælum jam adscensurus esset, eosq; ex urbe Hierosolymitana educeret Bethaniam usq; &, postquam iis benedixisset, ab iis in cælum ferretur, ut legimus Luc. 24. 50, 51. Cùm enim hac res admodum fuerit insignis ac notabilis, utpote cum quâ ascensio Christi in cælum esset conjuncta; non potuit vel ignorari ab Apostolo, vel in hac apparitionum Christi enumeratione, ubi aliarum singularium manifestationum ipsius fit mentio, reticeri.

Ex quo etiam facilè apparet, Iacobum illum, de quo proximè facta fuit mentio, ex horum Apostolorum numero fuisse; non verò, ut nonnulli censent, ex numero Apostolorum inferioris ordinis. Ideo enim dixisse videtur Apostolus, tunc Christum visum esse Apostolis omnibus, ut omnes uni opponeret; quasi dicat, visus est uni ex Apostolis, nempe Iacobo, postea verò

ea verò omnibus. Hinc porrò etiam intelligitur, cur eos non, ut antea, nomine duodecim vel undecim, sed potius Apostolorum, & quidem omnium, descripserit: quod fortasse aliis occasionem dedit, ut crederent, non de iisdem hinc sermonem esse, de quibus antea, sed de aliis.

6. Restat sextum atque ultimum Resurrectionis Christi consequens ac testimonium, quod quidem est apparitio ipsi Paulo facta, ac porrò ejus hac de re testimonium: quod non simpliciter proponit; sed à personæ suæ partim indignitate, partim dignitate illustrat. Ita enim inquit: postremò autem omnium tanquam abortivo visus est etiam mihi.

¶ 5.

Quando
Christus à
Paulo visus
fuerit.

Quæritur hoc loco, quando id factum fuerit? Responso sat videtur esse expedita, cum in Actis aliquoties expressis verbis legamus, Christum tunc visum fuisse à Paulo, cum Damascum iret, discipulorum Christi vincendorum causâ. Vide cap. 9. 17 & 27. & cap. 22. 14.

2. Cor. 12.
4.

Etiamsi verò non desint, qui tum id factum fuisse putent, cum Paulus in tertium cœlum, seu ipsum Dei paradysum raptus fuit; non videtur tamen verisimile, eò Paulum respicere, partim, quia Paulus, cum id narrat, non asserit, se Christum vidisse, sed tantum audisse verba ineffabilia; non omisurus illud procul dubio, si ipsum Christum tunc vidisset: contra autem, ut jam ostendimus, expressè legimus, Christum à Paulo in via Damascena visum fuisse. Deinde quia consentaneum est, Paulum hoc loco
handqua-

haudquaquam omittere voluisse illam Christi apparitionem sibi factam, quâ ipsemet primùm ad Christi resurrectionem certissimâ fide, vel potiùs scientiâ, apprehendendam fuit adductus, & quâ nixus, potuit testimonium reddere validum resurrectioni istius; id quod muneris Apostolici inprimis erat, quemadmodum ex Act. 1. 22, & cap. 4. 33 videre est. Atqui hæc apparitio non tum demum Paulo contigit, vel contingere debuit, cum in cælum fuit raptus; sed antequam munere Apostolico fungeretur, & sic testis resurrectionis Christi constitueretur. Testis enim rei nondum visæ nequaquam esse poterat. Raptus verò ille in tertium cælum, aliquot annis demum post initiũ Apostolatus ipsius illi contigit: quẽadmodum ex ratione temporis constat, quod Paulus indicavit 2. Cor. 12. v. 2. si hunc locum partim cum iis, quæ in Actis leguntur, partim cum iis, quæ cap. 1. & 2 ad Galatas habentur, contuleris. Quicquid sit, istud certum esse videtur, Paulum hic primam illam visionem, quæ ipsi in Damascena via contigit, quãq; Christum surrexisse certissimè comperit, non præterisse; sive censeas eum plures alias Christi apparitiones sibi factas iisdem verbis includere voluisse; sive minùs.

Neq; verò est quod dicas, Paulum ad historiam Objectio.
visi in itinere Damasceno Christi hic respicere idèd non potuisse, quòd hoc loco sermo sit de ipsâ personâ Christi visâ; Paulus verò in via non ipsam Christi personam, utpote in supremo cælo existentem, sed Angelum

Responſio.

Angelum tātūm aliquem, qui Chriſti perſonam ſuſtineret, & cum ipſo loqueretur; vel aliquam Chriſti ſpeciem, à Chriſto ipſo Paulo objectam viderit. Nam primūm idipſum, quod in objectione hac dicitur, nempe quòd Paulus Angelum quendam, qui Chriſti perſonam ſuſtineret, viderit, ad id, quod hic queritur, confirmandum ac probandum planè ſufficit. Non enim minùs certus poterat eſſe Paulus, Chriſtum reverà ex mortuis reſurrexiſſe, ex eo, quòd Angelum, qui Chriſti perſonam ſuſtineret, cœlitùs inſigni cum ſplendore ac magnificentià apparentem vididiſſet; quàm ſi ipſammet Chriſti perſonam oculis ſpectaſſet: imò majus aliquid Paulo hac in parte, quàm cæteris Apoſtoliſ, contigit. Nam Chriſtum non ampliùs mortalem, ſed immortalem ac glorioſum, atq; in cœliſ regnantem vididiſſe cenſendus eſt. Neq; enim Angelus ullius perſonam gerit, & tum ſpecie quadam externà, tum ſermonis ratione repræſentat, niſi illius, cujus legatus eſſe poſſit, & cujus ipſe ſit ſervus. Vnde ſub Vetere Fœdere nullius, niſi Dei perſonam geſerunt ac repræſentârunt Angeli: ſub Novo autem Fœdere Chriſti, qui eos immediatè mittit. Neq; enim jam ampliùs Dei ipſius, ſed Chriſti perſonam ſuſtinere leguntur. Quare omnino ad id, quod hoc loco Paulo comprobandum erat, ſufficiebat commemorare apparitionem Angeli cœleſtiſ, perſonam Chriſti ſuſtinentiſ.

Deinde reſpondemus, nihil in eo abſurditatis vel impoſſibilitatis eſſe, ſi ſtatuas, ipſum Chriſtum, licèt longis-

est longissimè à Paulo distantem, inq̄, supremo cælo manentem, ipsi se videndum exhibuisse, apertis quodammodo, ut de Stephano legimus, cæli, & tam illustri sui specie oculis Paulinis objectâ, ut eam clarissimè cerneret: vel, si ita mavis, visu Paulino aliqua ratione in cælum elevato. Cur enim minùs credamus Paulum potuisse videre Christum à dextris Dei existentem, quàm Stephanum? sed de his satis.

Sequitur, ut videamus, quo pacto Apostolus hanc apparitionem Christi, quæ sibi contigerit, illustret atq; amplifcet partim à suâ indignitate, partim à dignitate. Indignitatem primùm verbis figuratis exprimit; postea verò clariùs explicat.

Primò enim dicit hoc ipso v. 8. sibi visum esse Christum, tanquam abortivo. Credibile est, hanc loquendi formulam apud Hebræos usitatam fuisse, cum de re vili, quæ planè abjici soleat atq; abscondi, loquerentur. Simili enim ratione aliquando locutus est Aaron, cum vidisset Mariam, suam & Moysis sororem, leprâ à Deo punitam, quemadmodum legimus Num. 12. ita enim ibi alloquitur Moyses: Obsecro, Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus: ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortivum, quod projicitur de utero matris suæ. Hoc ergo dicere vult Apostolus; sibi tantam contigisse Domini Iesu benignitatem, ut, licet similis esset fœtui abortivo, penitus rejiciendo, cujus nulla videretur habenda fuisse ratio; nihilominus tamen Christus se ipsi conspiciendum

1.
v. 11. & 12.

dum præberet. Quamquam etiam ita posses exponere, quasi dicat Apostolus: quemadmodum abortivus fœtus planè ineptus est, ut perfectus homo evadat, ac vitam producat; ita se propter summam indignitatem planè ineptum fuisse ad id, ut fieret Apostolus, nec spem de illo quenuquam concipere potuisse, fore, ut tam sanctum tamq̃, eximium manus ipsi aliquando committatur. Sed prior explicandi ratio verbis Apostoli magis videtur esse consentanea. Nam, ut

2. ad explicationem ab ipso Apostolo adjunctam statim accedamus; prima verba, que ad rem declarandam adhibentur, indignitatem tantum ac vilitatem quandam Pauli exprimunt: ita enim inquit: Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus, ut vocer Apostolus, propterea, quòd persecutus fuerim Ecclesiam Dei.

Minimum se Apostolorum vocat, non habitâ ratione donorum, & earum qualitatum, que ad muneri illius rationem pertinebant; sed habitâ tantum ratione sue indignitatis, & ejus quidem non presentis, sed Apostolatam antegressæ, seu, ut clariùs loquar, que ex antegressu ejus actionibus pendebat. Ista enim vilitas seu indignitas, pro consequente quodam peccatorum ipsius antegressorum haberi potest; ita ut in eo consistere censeatur, quòd propter facta sua vilipendendus, ac in postremis meritò habendus esset. Vocem *ἐκείνος* pro voce *ἄγιος* in sacrâ literâ usurpari notum est.

Cum verò ait, ut vocer Apostolus, potest quidem

Matth: 9. 11.

8. 8.

quid
acc
nihil
catio
re
quem
eum
ista E
dign
I
comm
etori
sarta
inter
ad qu
rat a
gniza
aute
postol
docto
gress
benig
ratio
tit ta
augu
pare
vitan
tia ip
tigit,

quidem verbum vocari pro esse Hebræorum more accipi, quasi dicat; indignus sum, qui sim Apostolus: nihilominus tamen potest etiam propriam significationem retinere, ita ut res tanto magis exaggeretur: quasi dicat, etiam nomine hoc indignus sum: quemadmodum interdum de aliquo dicere solemus, eum indignum esse hominis nomine. Quæ verò sit ista Ecclesiæ Dei persecutio, ex quâ tanta ipsius indignitas pendeat, notum est ex Actis.

Act: c 8, &
9, & 22, & 26.

Indignitati suæ subjicit dignitatem. Etenim ne commemoratio tantæ indignitatis aliquid de auctoritate muneris ipsius Apostolici detraheret, quam factam rectam esse, multum salutis Corinthiorum intererat; ideo eam, commemorata dignitate sua, ad quam à Deo fuerit erectus, stabilis. Commemoravit autem adeò modestè, ut eam totam divine benignitati, non suo merito imputeret. Ait enim Gratia autem Dei sum id, quod sum, nimirum tantus Apostolus, & quidem omnium gentium extranearum doctor: quasi dicat, etiamsi indignus sim ob antegressa facta, qui vocer Apostolus: gratia tamen ac benignitas divina, nullam indignitatem illius habitam ratione, talem me effecit, qualem videtis. Non obstitit tanta mea indignitas, quominus ad tam sanctum augustumque munus vocarer, ac vires tanto muneri pares mihi darentur. ut nemo propter antea actam vitam auctoritatem meam spernere debeat. Et gratia ipsius in me, scilicet collata, seu quæ mihi contigit, non inanis facta est, hoc est, fructu non caruit;

¶ 10.

ruit; sed abundantius, seu plus omnibus illis (sc. Apostolis) laboravi, h. e. plures, quam illi omnes ad salutarem Christi cognitionem per duxi. Neque enim hoc videtur intelligendum de ipsis tantummodo laboribus & conatu Pauli in hominibus ad Christum pertrahendum; sed de laborum effectu ac fructu. Probabile id facit, quod sequitur: verum non ego, sed gratia, quæ mecum, scilicet est, vel fuit, hoc est, opem mihi tulit; quasi dicat, non ego meis viribus ista perfecit; sed viribus ex Dei benignitate concessis: quæ quidem benignitas mihi semper fuit exhibitæ, & adhuc exhibetur. Neque, verò credibile est, Paulum tantum sibi voluisse assumere, ut diligentiam suam in munere apostolico fungendo, & labores à se exantlatos auderet præferre reliquorum Apostolorum omnium diligentie ac laboribus. Nam id arrogantius dictum censeretur potuisset: nec ita erat manifestum, quemadmodum illud, quod de laborum fructu diximus. Hic enim omnium oculis erat expositus. Quanquam alioqui dubium esse vix potest, quin Paulus laborum ac molestiarum, quas in munere suo obeundo suscepit, multitudine ac magnitudine quemvis ex Christi Apostolis superaret. Quod facile concesserit is, qui tum ea, quæ in Actis de ipso leguntur, tum ea, quæ ipsemet de se in posteriori ad Corinth. Epistola cap. 6, & in primis II. scribit, consideraret. Sed verisimile est, hoc loco Apostolum vocem omnium $\sigma\upsilon\lambda\lambda\eta\pi\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$ seu collectivè, ut loquuntur, non $\delta\iota\alpha\upsilon\epsilon\mu\eta\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$ seu distributivè, usur-

pare, hoc est, de omnibus Apostolis simul junctis loqui, non de singulis seorsim consideratis. Etenim Apostoli ceteri circa unam Gentem Iudaicam satis contumacem serè tantùm ad id usq. tempus fuerunt occupati; Paulus circa Gentes potissimùm exteras, quæ ad Evangelium recipiendum Iudæis fuerunt proniores.

Enumeratis sigillatim effectibus ac testimoniis Resurrectionis Christi; tandem ea in unam veluti summam colligit, dum ita inquit: Sive ergo ego, sive illi, ita prædicamus, & ita credidistis.

Particula sive propè eandem vim habet hoc loco, quam particula &, seu tum; quasi dicat, tum ego, tum illi; quemadmodum etiam suprâ cap. 13. 8. Quanquam conijcere licet, idè Apostolum & hoc & superiori loco eâ uti maluisse, quàm voculâ &, aut alia simili, quæ copulativa tantùm esset, non discretiva: quia hoc quidem loco proximè de diversitate dignitatis inter se & reliquos Apostolos locutus fuerat, & partim sese illis longè postposuerat, partim etiam preposuerat. Quare verborum illorum, de quibus agimus, ea videtur vis, quasi dictum esset: Omnes ergo, qualescunq. ceteroqui simus, quæcunq. inter nos sit dignitatu differentia, in eo tamen convenimus, quòd Christum resurrexisse prædicamus. In loco autem superiori, nimirum cap. 13, similiter indicare videtur, dona illa, de quibus loquitur, utut dignitate inter se differant, nihilominus tamen omnia abolutum iri.

Cur verò hic Apostolus denuò aserat, Corinthios

rhios ita credidisse, facile intelligi potest ex iis, quæ v. 1. dicta sunt, cum de iis ageremus verbû: quod etiam recepistis.

Mem-
brum II.

Et hæc quidem de fundamento argumentationis Apostolicæ. Sequitur, ut videam⁹, quomodo super hoc fundamēto, ita jacto ac firmato, argumentationem suam extruat Apostolus, & Resurrectionis nostræ veritatem confirmet. Hoc verò facit v. 12 & seqq. usq; ad finem 23. Quanquam illi suæ argumentationi quædam interserit, quæ ad ipsum ejus fundamentum, quod hæctenus firmaverat, stabiliendum faciunt: quod tum apparebit, cum verba ordine considerabimus.

Apostol⁹ in
hoc Capite
tantum de
resurrectio-
ne plorum
loquitur.

Animadvertendum autem est, primùm, Apostolum, quemadmodum alii ante nos observârunt, hoc loco non nisi de fidelium resurrectione reverâ agere; nullâ habitâ ratione impiorum, qui resurrecturi sint: propterea quòd illud instituto ipsius verè serviat, atq; ad id abundè sufficiat. Ita autem se rem habere, tum inprimis apparebit, cum probabit Apostolus, resurrectionem omnino fore: quemadmodum etiam ex illis, quæ de corporibus, in quibus resurrecturi simus, ab eo disferentur.

¶ 20, &
seqq.

¶ 42, &
1c9q.

Deinde & illud animadvertendum est, ita Apostolum resurrectioni Christi nostram resurrectionem superstruere, ut licet de actu ipso resurrectionis semper loqui videatur, primo tamen loco magis ad ejus possibilitatem respiciat; postea demum actum ipsum

psum
Pa
tam
tur,
quòd
apua
bita
dum
delit
tur,
onis
zò re
mod
surre
quon
surre

prim
nem
dein
tur
ne a
cuna
quen
mò a
mor
quic
rum
tion

psum aperiùs probet. Etsi enim in toto hoc sermone Paulus resurrectionem certò futuram demonstrat; tamen argumentum, prout ab eo primùm proponitur, possibilitatem rei magis demonstrat, propterea quòd, ut ex secunda hujus capituli parte apparebit, apud Corinthios de possibilitate rei potissimùm dubitabatur. Itaque eà demonstratâ, nihil propemodum restabat scrupuli, quo minùs resurrectionem fidelium omnino futuram crederent. Unde consequitur, id argumentum, quod possibilitatem resurrectionis probat, etiam ad actum illius probandum meritò referri potuisse. Nos ergo videamus; primùm, quomodo Apostolus ex resurrectione Christi probet, resurrectionem mortuorum possibilem esse. Deinde quomodo ex eàdem demonstrat, fideles omnino resurrecturos.

Argumentum prius bñ exponit atq; confirmat: primùm v. 12 & seqq. deinde v. 16 & seqq. usq; ad finem 20. Et primùm quidem affirmativè id proponit, deinde negativè: seu, cum utrobq; hypothetico utatur Syllogismo, primùm progreditur ab affirmatione antecedentis ad affirmationem consequentis; secundo autem loco à negatione seu remotione consequentis ad remotionem antecedentis. Ita enim primò ait: Si verò Christus prædicatur, quòd ex mortuis resuscitatus est, quomodo dicunt quidam inter vos, quòd resurrectio mortuorum non est? Quibus verbis Propositio argumentationis continetur. Perinde enim est, ac si dixisset: Si

¶ 12.

- Christus resurrexit, resurrectio mortuorum omnino datur: Cui Propositioni statim ejus probatio annectitur à contrario, istis verbis: Si verò resurrectio mortuorum non est, neq; Christus &c. Vbi particula d'è posita est pro γὰρ. Sententia Assumptionis continetur v. 14. ubi probatio quoq; ejus additur, & ex superioribus quodammodo reperitur: Si verò Christus non resurrexit, vana est prædicatio nostra, &c. Perinde enim est, ac si dixisset: Atqui Christus est resuscitatus. Nam alioqui vana esset prædicatio nostra, vana fides vestra: Hoc verò absurdum: Ergo & illud.*

Structurâ argumentationis Apostolica visâ, ipsa nunc verba propiùs inspiciamus. Dicit ergo: Si Christus prædicatur, seu, si de Christo prædicatur, quòd ex mortuis sit resuscitatus, quomodo dicunt quidam &c. Vtitur particulâ Si, non quia res apud ipsum sit dubia; sed more omnium, qui hypotheticè argumentantur.

Cùm autem dicit, de Christo prædicari, quòd ex mortuis sit resuscitatus, perinde est, si scopum orationis spectes, ac si dixisset: Si, quemadmodum à nobis prædicatur, Christus ex mortuis resuscitatus est; ita ut in verbo prædicatur alioquo modo reperatur id argumentum, quo huc usq; Apostolus resurrectionem Christi asseruit, nempe tum suum, tum aliorum, & quidem Apostolorum imprimis, testimonium.

Cùm ait: quomodo dicunt quidam inter vos? hac interrogatione indicat, ad eò manifestè ex resurre-

*resurre
prob
re deb
esse ju
si sint.*

*Q
loco a
quater
catum*

*C
orum
nuim
23. H
postol
deam
eò con
rectio*

*R
quod
ut pro
am po
stus e
enim
no ne
ad po
ceter
nim C
lus in
sit, ta*

resurrectione Christi resurrectionem mortuorum probari, ut nemo ausurus sit, vel saltem nemo aude-
re debeat id negare; & admodum temerarios eos esse judicandos, qui id inter Corinthios inficiari au-
si sint. Quod cur asserat Apostolus mox videbimus.

Quomodo accipiendum sit, quod Apostolus hoc loco asserit, resurrectionem mortuorum esse, quatenus ejus contrarium resellit, paulò antè explicatum est.

Cùm porrò dicit; si verò resurrectio mortuorum non est, d'è pro $\chi\alpha\iota\rho$ positum esse suprà monuimus: cujus rei exemplum habes inter alia Phil. 1. 23. His verbis quia Propositio Argumentationis Apostolicæ seu consequentia, ut vocant, continetur; videamus nunc, quæ illius sit ratio, & cur Apostolus ad eò constanter asserat, si Christus resurrexit, resurrectionem mortuorum omnino esse.

Ratio verò facile patet, si illud consideraveris, quod suprà monuimus, hic id reverà ab Apostolo agi, ut probet, Resurrectionem mortuorum dari, seu, eam possibilem esse. Iam verò quis non videt, si Christus ex mortuis resurrexit, eam possibilem esse? Posito enim certo singulari, speciem aut genus poni omnino necesse est. Et quia par est cæterorum ratio, quod ad possibilitatem rei attinet; si Christus resurrexit, cæteri etiam homines resurgere possunt. Eadem enim Christi, quæ nostra, natura fuit. Et hoc Apostolus in sua argumentatione tacitè pro concessio sum-
sit, tanquam omnibus manifestum.

Quomodo
ex resurre-
ctione Chri-
sti inferri
possit resur-
rectio mor-
tuorum.

ελ. I.

Eorum, qui
Christū vi
naturæ suæ
divinæ re-
surrexisse
dicunt.

Itaq; illi vim argumentationis Apostolica non parum labefactant ac convellunt, qui Christo, præter humanam, divinam tribuunt naturam, cujus vi ñ resurrexerit, sive seipsum ex mortuis resuscitaverit, & ob quam impossibile fuerit eum à morte teneri: cujus naturæ sive essentiæ ne vestigium quidem in nobis apparet. Vnde quanta inter nos & Christum, quod ad resurrectionem attinet, diversitas, quantaq; imparitas foret, quivū animadvertit. Quare, sententiã illã positã, consequentia Argumentationis Apostolica non injuriã negari olim potuisset, hodieq; posset.

ελ. II.

Eorum, qui
putant, ea
ipsa, quæ
nunc habemus,
resurrectione esse
corpora.

Deinde etiam illi vim argumentationis Apostolica convellunt, qui in iisdem numero corporibus nos aliquando resurrecturos statuunt, alioquin ne resurrecturos quidem. Quod si admittatur, quanta inter nos & Christum foret imparitas, ratione habita possibilitatũ præsertim si consideres, quid quosdam ex Corinthiũ potissimum impulerit, ut ea de re dubitarent. Apparebit autem infra initio secundæ partiũ hujus capituli, id eò eos resurrectionem in dubium vocasse, quòd putarent, corpora nulla futura, in quibus resurgerent; cùm hæc, quibus nunc circumdacti sumus, interire, ac in nihilum redigi manifestè videamus. Atqui Christi corpus, in quo resurrexit, incorruptum remanserat. Quomodo ergo ex eo, quòd Christus ex mortuis resurrexit, spiritu ipsius in pristinum suum habitaculum adhuc incorruptum remigrante, sequitur, nostrum etiã spiritum reversurum in

rum i
cùm
mus?
corpor
ac sub
Certè
nifesta
ut nih
terian
perpet
id ad
porum
illa m
tialen
certi a
rum,
plant
homin
bita r
statua
videb
stris,
nos r
queni
mus.
nostr
quàm
denu
quod

rum in eadem illa, quæ nunc habeamus, corpora, cum ea interire, & in mille formas mutari videamus? aut quo pacto ex resurrectione Christi patet, corpora hæc eadem numero, postquam eorum forma ac substantia propria interierit, denuo extitura? Certè tantum abest, ut hæc consequentia ita sit manifesta, quemadmodum Apostolus suam esse indicat, ut nihil possit dici magis dubium. Nam si dicas, materiam nihilominus corporum nostrorum manere perpetuò supersitem, materiam, inquam, primam; id ad identitatem illam, quam vulgo statuunt, corporum humanorum nequaquam sufficit; cum eadem illa materia nunc hanc, nunc illam formam substantialem sustinere queat. Sic fieri potest, ut materia certi alicujus hominis, fiat materia corporum aliorum, sive inanimatorum sive animatorum, nempe plantarum, aut animalium, aut denique ipsorum hominum: quæ tamen corpora eadem numero, habita ratione formæ, nemo dixerit. At verò si statuas, alia olim corpora, & quidem, ut infra videbimus, spiritualia ac cælestia, spiritibus his nostris, quibus vivimus, adjungenda esse, & eo pacto nos resurrecturos; nihil est, cur de veritate consequentiæ, quam Apostolus nectit, quicquam dubitemus. Neque enim minùs facile est Deo, spiritum nostrum circumdare spirituali ac cælesti corpore, quàm eum mortuo seu inanimato corpori humano denuò inserere: imò illud credibilis videri potest, quod ad rei ipsius possibilitatem attinet: cum spiri-

rus hic noster, quo vivimus, ipse quoque cœlestis sit originis, ac proinde cum cœlesti ac spiritali corpore facilius quàm cum terreo ac crasso conjungi posse videatur.

Neque verò illud scrupulum hic cuiquam movere debet, ut de Propositione argumenti Apostolici dubitet, quòd Christus tertia, postquam interemptus fuit, die è mortuù fuerit excitatus; ceteri verò fideles, atque inprimis ii, qui multis antè seculis è vivis exceſerunt, in morte diutissimè detineantur. Neque enim, si rem rectius perpendas, ulla causa est, cur magis Christus resuscitari à Deo potuerit, quàm hi, qui multis antè seculis, imò etiam annorum chiliadibus, è vivis exceſerint; eo præsertim jam constituto, quòd ad resurrectionem nostram hoc eodem, quo nunc induti sumus, corpore opus non sit. Vel enim idèd hic scrupulus aliquem urere posset, quòd tanto temporum intervallo, ac seculorum tractu, multa intervenire possint, quæ spiritibus nostris noxam aut interitum asserant; vel idèd, quòd corpora nostra non tantùm interitum subeant, sed etiam in mille interea formas mutantur. Sed prius vim nullam habet, si consideres, quemadmodum Christus spiritum suum Deo commendavit, inq̃ illius manus fidelissimas deposuit; ita nos quoque in Christi, & per eum in ipsius Dei manus easdem deponere, & custodiendos ei committere. Non verò minùs potest Deus ac Christus, per multa secula multaq̃, annorum millia, spiritus, quos custodiendos suscepit, asſervare, & ab omni

omni
dican
poris
manu
sitata
ritas
mom
inter
bere
corpo
bur c
stotio
recti
sic à
futu
cond
adip

sent
dis p
Ch
nos
sa e
post
nive
ab i
qua
bita
qui

omni noxa salvos immunesq; prestare, quàm, non dicam, per triduum, sed per unam horam aut temporis punctum. Quare nulla spiritibus nostris in Dei manu positus noxa metuenda est; nec ulla ex diversitate temporis inter nos & Christum oritur imparitas, quæ in resurrectionis ratione ullum habeat momentum. Posterius, nempe quod corpus nostrum interitum variasq; mutationes subeat, nullum habere pondus, jam ostensum est; siquidem alius nos corporibus induemur. Quare invictum manet robur consecutionis seu Propositionis argumenti Apostolici, & validissimè resurrectio mortuorum resurrectioni Christi superstruitur. Quomodo autem posita corporum diversitate nos nihilominus iidem futuri simus, de eo dicitur infra, cum de natura & conditione corporum agatur, quæ in resurrectione adipiscemur.

Sed jam videamus etiam illa verba, quibus sententiam Minoris, ejusq; probationem ab absurdis petitam complectitur Apostolus. Ait ergo: Si Christus non resurrexit, vana est prædicatio nostra: Hoc primum est absurdum, nempe, quod falsa esset futura prædicatio ac doctrina universa Apostolorum. Id verò propterea jure affirmatur, quia universa ipsorum doctrina totaq; religio Christiana ab illis prædicata, nititur resurrectione Christi, tanquam fundamento; quo sublato, nemo vel olim dubitabat, vel hodie dubitat, quin ea falsa sit, quandoquidem ipse Christus, se tertia die resurrecturum
affirma-

¶ 14.
Abfurda ex
negata re-
surrectione
mortuorum
profuentia.

1.

44 Explicatio cap. XV.

affirmavit, seq̄, Christum illum Dei, qui populo divino gubernando, & perpetuis seculis regendo, supremamq̄, felicitate donando, destinatus sit, esse asseruit: cujus rei fides ac confessio, pro capite, ac summa quadam fidei & professionis Christiana, semper fuit habita. Vnde tum demum per baptismum homines olim Christo solebant initiari, cum id se agnovisse testarentur. Hoc verò sine resurrectione Christi qui consistere posset? Taceo alia, quæ in religione Christiana continentur, ea præsertim, quæ ad fidem in ipso Christo collocandam, ad ipsius adorationem, ad nominis ipsius invocationem spectant, quæ resurrectione Christi sublatâ, nullum planè haberent locum.

2. Hinc sequitur alterum absurdum, quod Apostolus statim subjungit: vana verò etiam fides vestra. Si enim doctrina Apostolorum vana esset; vana etiam esset fides eorum, qui illam fuissent amplexi, hoc est, & falsa foret, & porrò etiam infructuosa. At neutrum horum poterant admittere Corinthii, sed utrumq̄, in absurdissimis rebus ponere cogebantur: cum tot tam validis tamq̄, evidentibus argumentis prædicationem Apostolicam confirmatam viderent, & in seipsis adhuc apertissima veritatis istius documenta & sentirent, & cernerent; nempe admirabilia illa Spiritus Sancti dona, quibus locupletati erant: quemadmodum ex compluribus hujus Epistolæ locis apparet, maximè autem ex cap. 7, & 12, & 14.

3. Tertium absurdum, quod tamen cum primo magnam habet affinitatem, subjungitur v. 15, cum ait:

vid. A & s.
37.

ait: r
niam
fus D
fulci
fiqui
ur di
hil di
quod
recti
nem
etam
one i
& qu
L
eiq̄, a
ror a
sâ co
num
non
teror
mod
resta
um
quan
in D
hoc
serv
mor

ait: reperimur autem & falsi testes Dei, quoniam testati fuimus (hoc est, fuisset) adversus Deum (vel, ut alii volunt, de Deo) quod resuscitavit Christum, quem non resuscitavit, siquidem mortui non resuscitantur. Vicinum, ut dixi, hoc absurdum est primo; ab eo tamen non nihil differt, & aliquid ei addit ponderis. Differt eo, quod ibi non tam ad promulgationem ipsius resurrectionis Christi respiciatur, quam ad predicationem religionis Christi, resurrectioni ipsius superstructam: hoc verò loco de promulgatione ac testificatione ipsius resurrectionis Christi, ab Apostolis facta, & quidem sola sermo est.

Deinde eo quoque differt hoc absurdum à priori, eique aliquid adjicit; quod ibi simpliciter tantum error ac falsitas doctrine Apostolicae ex hypothese falsa concluditur; hinc verò crimen, & quidem gravissimum, quod commissuri fuissent Apostoli, si Christus non resurrexisset, ex ea deducitur. Ait enim se ceterosque Apostolos fore testes falsos, & quidem ejusmodi, qui adversus ipsum Deum ausi fuerint falsum testari. Atrox per se crimen est, falsum testimonium dicere, etiamsi in hominem tantum dicatur: quantum ergo quamque atrox censendum, si dicatur in Deum ipsum.

Significat autem hoc loco Apostolus, non posse hoc errori imputari, quod Christum resurrexisse asseruerint, si id falsum esset; quandoquidem illi testimonium propriè sic dictum eà de re ediderint, seq. o-
culorum

culorum ipsorum fide, rem ita se habere, comperisse ac deprehendisse constanter affirmaverint. Quare si aliter se res habuisset, omnino necesse fuisset, eos id totum confinxisse, & impudenter mentitos fuisse; quia adversus id, quod verum esse scirent, loqui fuissent ausi.

Sed dicet aliquis, excusabile hoc factum futurum; quandoquidem illi nihil hoc testimonio, etiam si tandem falsum fuisset, Deo detraxissent; sed potius tale quippiam, quod Deo gloriam conciliare posset, asseruissent. Sed longè aliter se res habet, si animum diligenter advertas; nec frustra Apostolus asserit; se atq; alios contra Deum testaturos fuisse, si res aliter se habuisset, quàm ipsi affirmarent. Primum enim, si Deus Christum à mortuis non resuscitasset, omnino sequeretur, ipsum à Deo, quemadmodum asseruerat, missum reverà non fuisse; quandoquidem doctrine sue confirmandæ causâ dixerat, se tertio die resuscitandum esse, indeq; planum futurum, undenam ipseus tanta, quam usurparet, auctoritas ac potestas profecta esset. Ac præterea tum aliàs sæpius, tum paulò ante mortem, sese Christum, seu illum singularem Dei filium esse, constanter affirmaverat, & eam ipsam ob causam ad supplicium capitis damnatus fuerat. Patet ergo, si Christus non resurrexisset, divinamq; illam potestatem, quâ nunc potitur, adeptus non fuisset, omnia illa falsa futura fuisset, ipsumq; pro seductore, quemadmodum habitus fuerat, meritò fuisse habendum, & religionem ab eo straditam

Ioh. 2. 18, 19.
conf. Mat. 12.
39, & d.

Matth. 26.
63, & d.

strad
mo
aper
asser
um s
porr
man
nibu
lesti
bus
omn
Hoc
rem
dam
ping
tan
ricip
mni
que
reli
etia
can
und
ver
ver
gio
sur
ser
me

eraditam pro falsa atq; erronea reputandam. Quo-
 modo verò contra Deum non testatur is, qui contra
 apertissimam sibiq; notissimam veritatem, palàm
 asserere, & constantissimè asseverare audeat, De-
 um seductorem ejusmodi ex mortuis exsuscitâsse, &
 porrò Christum ac Dominum fecisse, & hoc pacto
 manifestè docuisse, illius religionem omnibus homi-
 nibus amplectendam, & eum ipsum honore, qui cœ-
 lesti regi conveniat, colendum, ad ejus opem omni-
 bus consugiendum esse, talem deniq; effecisse, à quo
 omnes sempiternam salutem expectare debeant?
 Hoc enim non tantùm adversus divinam volunta-
 rem fieret; sed etiam ad divinam gloriam minuen-
 dam plurimùm faceret, & grave crimē ipsi Deo im-
 pingeret, quasi nimirū seductorem excitâsse, & ad
 tantam dignitatem extulisset, ac sui eum regni par-
 ticipem reddidisset. Adde, quòd Christi religio o-
 mnino allatura erat finem ac interitum Iudaicæ,
 qua à Deo fuerat instituta. Quare qui Christianam
 religionem testimonio suo stabilire nitebatur, simul
 etiam, si modò ejus vim penitus intelligeret, Iudai-
 cam aliquo modo abrogabat; vel saltem id faciebat,
 unde ejus abrogatio tandem esset consecutura. Hoc
 verò non potuisset non esse Deo ejusq; voluntati ad-
 versum, si Christi resurrectio, & porrò etiam reli-
 gio, falsa fuisset. Quare utut in speciem illi, qui re-
 surrectionem Christi affirmabant, Dei honorem as-
 serere, atq; adeò augere velle viderentur; reverà ta-
 men & Dei honorem minuere, & ejus voluntati pe-
 nitus

nitus repugnare censendi essent, nisi Christus revera fuisset à mortuis revocatus.

Vidimus hæctenus, quomodo Apostolus affirmativè potissimùm ex resurrectione Christi, resurrectionem mortuorum collegerit: videamus nunc, quomodo negativè idem præstet, & ut antè diximus, à remotione consequentis progrediatur ad remotionem antecedentis. Quam ad rem sibi jam aditum paraverat sub finem v. 15, ubi dixerat; quem scilicet Christum, non resuscitavit scilicet Deus, si quidem mortui non resuscitantur. Hoc enim confirmaturus, seu majori declaraturus, subjicit: Si enim mortui non resuscitantur, neq; Christus resuscitatus est. Et hæc quidem est Propositio Argumenti.

¶ 16.

Assumptionis sententia, unà cum probationibus à multiplici absurditate ductis continetur v. 17 & seqq. duobus, ubi inquit: Si verò Christus non est resuscitatus, vana est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Ergo & illi &c. quasi dicat; Atqui Christus resuscitatus est. Nam si resuscitatus non esset, vana foret fides vestra, &c. At hoc absurdum: Ergo & illud.

¶ 17.

vid. ¶ 12.

De veritate Propositionis seu cōsequentie jam satis antea dictū est. De sententia etiā Minoris nihil opus est ampliùs dicere. Sed de ejus probationibus seu absurdis, quæ sublatâ Christi resuscitatione cōsequerentur, aliquid adhuc dicendum restat. Ea verò numero sunt quatuor, quæ sese ordine consequuntur.

Quamquam

Qua
netu
ctum
zione
estis
rum
nond
feren
ex hy
tur: p
pende
min
ta ill
ctum
doctr
aliã
consec
aliud,
dem,
tuleri
Christi
illis ad
desse p
rem r
ob cau
præsta
D

Quaquam de eorum primo, quod illis verbis continetur, vana est fides vestra, itidem jam antè dictum est v. 14; ubi eadem probatio fuerat ad Assumptionem Argumenti confirmandam adhibita.

Secundum absurdum est in illis verbis: adhuc estis in peccatis vestris, hoc est, adhuc peccatorum vestrorum reatu tenemini, seu peccata vestra nondum vobis sunt remissa, adhuc ad pœnam eorum ferendam estis obligati.

Hoc verò absurdum duplici potissimum ratione ex hypothesi, quam Apostolus oppugnat, consequitur: primum ita, ut ex priori absurdo id censeatur pendere. Nam si vana esset fides Corinthiorum, omnino illi adhuc in suis peccatis essent. Nam si peccata illis fuissent remissa, id non aliam ob causam factum fuisset, quàm quia in Christum credidissent, & doctrine Apostolicæ fidem adjunxissent. Quàm enim aliâ ratione Corinthii tantum Dei beneficium consecutos esse, persuadere sibi poterant? Nil certè aliud, præter religionem Christianam, ipsorumq; fidem, excogitari potest, quod illis tantum bonum attulerit. At verò si vana fuisset illorum fides, si falsa Christiana religio, quam essent amplexi; quomodo illis ad remissionem peccatorum obtinendam prodesse potuisset? num fides vana quicquam potest ad rem tantam habere virium? certè vel hanc ipsam ob causam vana non ampliùs esset, si rem tantam præstare cuiquam posset.

Deinde immediatè ex hypothesi falsâ, que ab

D

Apostolo

I.

Aburda ex
negata Re-
surrectione
Christi pro-
fluencia.

2.

Quomodo
Christus
Pro pecca-
tis nostris
sic mortuus.

Apostolo oppugnatur, absurditas hæc elici potest: præsertim si statuas, remissionem peccatorum non nisi mortis Christi interventu obtineri potuisse, seu ex Dei decreto debuisset: id quod Paulus supra indicavit, dum dixit, Christum pro peccatis nostris esse mortuum. Iam verò & mors Christi nequaquam eam vim habitura fuisset, si Christi resurrectio eam non fuisset subsequuta. Duplici enim potissimum ratione mors Christi eam vim habere deprehenditur: quâ utrâq; sublatâ, vis ejus hac in parte omnis tollitur. Primum, quòd Novum Fœdus, quo remissio peccatorum nobis promittitur, confirmârit ac sanxerit, & sic jus quoddam ad eam obtinendam nobis pepererit. Deinde quòd Christo, ex divino decreto, eam pepererit potestatem, ut nobis reipsâ peccata remittere, eorumq; pœnas auferre à nobis posset. Quibus rebus etiam efficitur, ut nos ad conditiones, sub quibus remissio peccatorum nobis in Fœdere Novo proposita est, amplectendas ac præstandas morte Christi adducamur. Iam verò si resurrectio Christi mortem non fuisset consecuta, neutrum istorum duorum, quæ priori loco commemoravimus, quæq; hic reverâ spectanda sunt, ex morte ipsius fuisset profectam. Et de posteriore quidem res per se est manifesta. De priori dictum est sat fuse à nobis in disputatione de Satisfactione Christi capite. i. Etsi enim ipsa quoq; mors Christi, sejuncta à resurrectione & gloriâ eam consecutâ, vim quandam habuit ad doctrinam Christi confirmandam: ea tamen vis, si resurrectio

surre-
tudin-
religi-
tus a-
mus,
seç,
Chri-
quan-
dit, i-
gum-

falsa
videri
ab ip-
pecca-
minu-
rum
est id

ab in-
postol-
sent,
dem
spera-
Qui e-
credi-
absun-
erat,
erant
gare

surrectio consecuta non fuisset, evanisset, & multitudine ac magnitudine earum rerum, quæ veritati religionis Christianæ potuissent opponi, obruta penitus ac oppressa fuisset: siquidem, ut jam supra monuimus, Christus asseruit, se tertiâ die resurrecturum, seq̃, Christum, illum Dei filium, esse. Quare doctrina Christi tunc seipsam consecisset, & constantia ipsius, quam in morte, doctrinæ suæ asserendæ causâ ostendit, in extreme pertinaciæ & insanie cujusdam argumentum fuisset tracta.

Prior ratio, quâ absurditas ista ex hypothesi falsa elicitur, simplicior est: sed posterior tamen non videtur à mente Apostoli abhorrere, præsertim cum ab ipso ferè initio hoc præstruxerit, Christum pro peccatû nostrû esse mortuum; & nihil prohibet, quod minùs ad utramq̃, respexerit. Quod si tamen ad earum tantum unam respexisse eum contendas, satiùs est id, quod simplicius est, sequi.

Semper autem id memoriâ tenendum est, quod ab initio statim patuit, adversus illos disputare Apostolum, qui religioni Christianæ adhuc addicti essent, & ex ea fructum haud vulgarem, imprimi quidem peccatorum remissionem consecuturos se esse sperarent. Aliàs argumenta hæc invalida fuissent. Qui enim religionem Christianam veram esse non credit, ea, quæ tanquam absurda ponit Apostolus, pro absurdû non habet. Sed ii, cum quibus Apostolo res erat, in argumentis, quæ oculis adhuc ipsis subjecta erant convicti, veritatem Christianæ religionis negare nõ poterant.

3.
¶ 18.

Tertium absurdum continetur illis verbis: Ergo & illi, qui obdormierunt in Christo, perierunt: hoc est, illi, qui cum fide in Christum mortui sunt, seu mortui sunt Christiani, eternum perierunt, de illis penitus est actum.

Hoc absurdum ejusmodi est, ut, sive ex ipsa statim hypothese falsa, quæ oppugnatur, sive ex alterutro absurdorum precedentium id velis elicere, nihil erraveris. Nam si hypothese ipsam spectes; si Christus non resurrexit, quid de illis, qui eum sequuntur, censendum erit? Si caput perit, quomodo salva esse possunt membra? Si verò primū absurdum ex hypothese illa deductum consideres; si vana est religioni Christi adhibita fides, quid est, quod illos, qui fidem eam sunt amplexi, ab interitu sempiterno vindicet? Unde enim illis liberationis à pernicie sempiterna spes est, nisi ex fide in Christum? Fides autem vana quomodo illos exitio eripere potest? Si verò secundum absurdum spectes, patet, si Christiani adhuc sunt in peccatis suis, eos, si ita moriantur, omnino perituros. Peccati enim pœna mors seu interitus æternus est. Credibilius autem est, Apostolum ex absurdis istis, & quidem ex propiori, tertium hoc eliciſſe, quàm immediatè ex ipsa falsa hypothese; ita, ut à prioribus absurdis ad posteriora progrediatur, eaq; novis absurdis exaggeret.

4.
¶ 19.

Restat quartum absurdum; in quo proponendo tacite cuidam objectioni occurrit Apostolus. Est autem ab eo his verbis expressum: Si in ista vita lu-

mus

mus
res

D

imus

hac

Etc.

vita

spem

term

nostr

bona

enim

I

rum

ction

teris

Quo

plicu

stolus

rum

verſu

eo ab

jam

statu

præſe

hac v

ſue,

poſt n

lus, a

mus sperantes in Christum tantum, miseriores omnibus hominibus sumus.

De transpositione vocis solum, jam supra monuimus ver. 2. Ita enim ordinanda sunt verba: si in hac tantum vita sperantes sumus in Christum, &c. Neque enim hoc vult dicere Apostolus, in hac vita non in solo Christo, sed etiam in alio quopiam spem ponendam esse; sed spem nostram hujus vite terminis non claudis; seu, non ita nos in Christo spem nostram ponere, ut ea tantum ab ipso expectemus bona, que in hac mortali vita nobis contingant, Id enim si fieret, omnium hominum nos fore miserimos.

Hoc ergo, ut ad rem ipsam jam veniamus, quartum est absurdum, quod ex negata Christi resurrectione consequitur, quod nos Christiani essemus ceteris omnibus hominibus infeliciores ac miseriores. Quod quomodo consequatur, mox videbimus, ubi explicuerimus id quod ante monuimus, quomodo Apostolus hic tacite occurrat objectioni. Potuisset nimirum aliquis ex iis, quibuscum disputat Apostolus, aduersus id, quod proxime dictum est, excipere, nihil in eo absurdi esse, si Christiani homines, qui mortui sint, jam periisse dicantur, ac de illis porro actum esse statuatur: satis enim illos commodorum ac fructuum, presertim spiritualium, ex Christiana religione in hac vita retulisse, ita ut neminem penitere debeat sue, quam Christo adjunxerit, fidei, etiamsi nulla post mortem restet felicitas. Ostendit ergo Apostolus, absurdissime id asseri, & si ex Christiana reli-

gione non nisi ea speranda essent bona, quæ in hac vita illis contingunt, eos ceteris omnibus hominibus fore miseros: ac proinde nullam fore causam justam, cur quispiam religionem eam amplecti debeat; sed satius fore eam non amplecti.

Id verò eam ob causam affirmat Apostolus, quia Christiani homines, præterquam quòd variarum voluptatum ac commodorum terrenorum usus eis interdicitur, gravibus, inq; longè maximè calamitatibus & afflictionibus, & denique morti truculentissimæ atque ignominiosissimæ, propter hanc ipsam religionem sunt expositi, easq; perpetuò metuere coguntur, atque adeò sæpè re ipsa ea mala subeunt, à quibus ceteri homines vel immunes sunt, vel saltem immunes esse possunt; cum ea, quæ naturali quadam ratione ceteris incumbunt, etiam Christianis soleant esse communia; nec multùm eos à ceteris hac in parte differre Deus voluerit. Quòd si ergo nihil illis post mortem esset expectandum boni, quo eorum in hac vita calamitates, adde etiam asperimus ille labor, quem in colenda pietate suscipiunt, compensaretur, nonne deterior illorum, quàm cæterorum hominum foret conditio?

Obiectio.

Dicet quispiam, dona illa Spiritus sancti, quæ olim dabantur fidelibus, satù compensasse omnes illos labores, omnes illas molestias, quas Christiana pietas secum asserat; imò etiam multis partibus superasse. Quare non protinus consequi, si resurrectio mortuorum futura non sit, Christianos homines fore ceteris omnibus miseros.

Respon-

Respondemus primum: si hæc ratio vim haberet Responsio.
 aliquam, eam non in omnibus, omnium præsertim æ-
 ratum, Christianis vim habituram; sed tantum in il-
 lis, quibus dona illa Spiritus sancti, eaq; insignia, con-
 tingerunt. Ea verò tantum viguerunt in primæva
 Ecclesia, ob causas, quæ alibi à nostris explicantur, et
 ne in primæva quidem Ecclesia omnibus prorsus fi-
 delibus contingerunt. Quare ad Christianos genera-
 tim nihil ista ratio pertinet.

Sed deinde, etiamsi donum illud Spiritus sancti
 sit fueritq; olim præstantissimum; tamen cum non
 adimat acerbissimum illum calamitatum ac cruci-
 atuum sensum, quos Christiani homines ipsius reli-
 gionis causâ tolerare coguntur, non potest compen-
 sare miseriâ illam, cui Christiani præter ceteros
 mortales, & olim fuerunt, & hodie sunt subjecti.
 Quare nec efficere potest, quominus illi ceteris mor-
 talibus miseriore censeantur. Tantò autem minùs
 id potest præstare, resurrectionis vitæq; sempiternæ
 spe sublata, quod eatenus potissimum Spiritus sanctus
 sensum dolorum ac cruciatuum, quos homines Chri-
 stiani perferre coguntur, minuit, quatenus arrha
 quædam est & pignus felicitatù futura, ejusq; cer-
 tam spem animi nostri inserit. Hac ergo spe subla-
 ta, quantum illi putamus fore virium, ad tormento-
 rum exquisitissimorum sensum mitigandum, & ter-
 rorem mortis tollendum? Quin imò tantò gravio-
 rem necesse est, morte jam ante oculos versante, do-
 lorem in eorum animis nasci, qui pluribus ac majo-
 ribus

ribus divini spiritus muneribus fuerint aucti, quod ea una cum vita, sine ulla compensationis spe relinquere cogantur. Atque in hac objectione ad eum, quo fecimus modum, solvenda ipse nobis Apostolus aliqua ratione praeivit Rom. 8. 22, & d. Docet enim ibi, Christianos homines, quos creatura, nempe nova, nomine intelligit, nequaquam in presenti hoc suo statu acquiescere ob servitutem corruptionis, hoc est, & afflictionum variarum, & mortis ipsius, cui sint subjecti: sed omnes sub tanto malorum onere gemere, & ad aliam felicitatem suspirare. Et, ne quis forte putet, vulgares tantum Christianos, qui eximii spiritus sancti muneribus aucti non sint, ita gemere ac suspirare; ceteros autem, qui primas ac veluti potiores illi spiritus partes acceperint, quales erant Apostoli & Prophetae, illorum malorum sensu non tangi, & in hac sua conditione acquiescere, seque fati jam beatos censere: illos ipsos quoque Apostolos, divini spiritus munere praeter ceteris auctos, hac in parte ceteris Christianis similes esse docet. Cum enim ita dixisset ver. 22, scimus enim, quod omnis creatura (nempe nova) simul suspirat, & simul parturit, seu instar parturientium dolet, ad hoc usque tempus; subjicit: Non solum autem, sed etiam ipsi, qui primitias spiritus habemus, & nos ipsi, i. e. nos, inquam, ipsi, in nobis ipsis suspiramus, filiorum adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim servati sumus, hoc est, nondum re ipsa beati sumus,

sumus, sed spe tantum bono illo nostro persuimur. Quare nequaquam in hoc nostro statu, quo nunc fruimur, acquiescere possemus, nisi alius restaret felicior. Loquitur autem illic de suo & Christianorum ceterorum statu, quatenus ab aliorum hominum conditione diversus est, quemadmodum tum occasio ejus sermonis, ejusq; initium ostendit, tum illius finis, seu id, quod postea sermonem suum deducit. Videatur ver. 17, & 18, & conferatur cum ver. 26. & seqq. Eodem pertinet locus huic admodum similis apud eundem Apostolum 2. Cor. 5. 2. & seq. ubi ita loquitur: In hoc (scilicet domicilio) suspiramus, domicilio nostro, quod ex caelo est superindui cupientes. Et paulo post: nam existentes in tabernaculo isto suspiramus gravati: quandoquidem nolumus exui, (id est, mori, depositis hujus corporis exuviis) sed superindui, ut absorbeatur istud mortale à vita: de quibus verbis aliquid sortassis dicemus infra in secundo hujus cap: membro. Adde, quod Paulus tum infra hoc capite, tum ad Philipp. cap. 1. ostendit, sibi ipsi utilius esse mori citò, quam diutius vivere: quod non potuisset ab eo dici, si spiritus sancti donum, quo ille copiosissime persusus atque imbutus erat, suam præstantiam, & voluptatis diviniorensu superasset, vel saltem compensasset vim malorum, quæ idem in mortali hoc corpore sustinebat. Et illud quidem Paulus asserit, positam eam spiritus sancti vi, quæ omnium præcipua est, nempe quod sit arrhabo futuræ

illius hereditatis, quemadmodum in loco dicto 2. Cor: 5. ver: 5. paulò post ostendit. Quid ergo statuenti eset, hac vi penitus sublatâ? Neq; enim est, quod dicas, ideò Paulum putâsse satiùs esse citiùs mori, quia tantò celeriùs cœlestibus eset perfruiturus gaudiù. id enim, ut videbimus, cum iis pugnat, que hoc ipso cap. docet infrâ ver. 30, & seqq,

Antequam hinc abeamus, illud adhuc notari volumus, Paulum non tantùm consecutionem argumenti sui, ex resurrectione Christi ducti, probare; verùm etiam illud ipsum argumentationis sue fundamentum, hoc est, Christi resurrectionem, confirmare, idq; iis argumentis, que ad ipsam questionem principalem decidendam haud difficulter accommodari queunt. Nam quod suprâ dixit, si Christus non resurrexit, vana est prædicatio nostra; vana fides vestra, &, quod postea v. 17 & duobus seqq. adjicit, adhuc estis in peccatis vestris: ergo & ii, qui obdormierunt in Christo, perierunt; & que sequuntur: Hec inquam, omnia ad ipsam resurrectionem mortuorum referri queunt; ut quivis per se animadvertit. Sententiam certè eorum, que v. 19 dicuntur, expressit Apostolus infrâ v. 32.

Vidimus huc usq; quo pacto Apostolus ex Christi resurrectione illa potissimùm demonstrârit, resurrectionem dari, ut in scholis loquuntur, seu eam esse possibilem: videamus nunc, quomodo ex eadem probet, eam omnino futuram.

Vis argumenti inprimis est expressa v. 20, & postea

postea illustratur, atque aliquâ ratione confirmatur versibus tribus seqq. Ita enim inquit v. 20: Nunc autem Christus resuscitatus est ex mortuis, primitiæ eorum, qui obdormierunt, factus est.

Vbi antequam argumenti vim, & verborum istorum cum superioribus nexum consideremus, illud breviter notandum est, si lectio Codd. Græcorum vulgatorum, quam nos expressimus, omnino sit retinenda, in verbis his ἄσύνδετον esse. Deerit enim particula &, ante vocem primitiæ, ut sensus sit: nunc autem Christus resurrexit ex mortuis, & (seu eâq; ratione) primitiæ eorum, qui obdormierunt, factus est. Sed Vulgata editio Latina verbum ἐνεψο, factus est, non legit: quæ lectio si retineatur, ἄσύνδετον est nullum, sensu eodem manente. Quod si pro ἐνεψο legeretur ἐνεψο, omnia optimè quadrarent. Sed quia sensus semper eodem recidit, minùs eâ de re laborandum est. Quare ad rem ipsam potiùs accedamus: & primùm de verborum istorum cum præcedentibus nexu, tum deinde de vi argumenti dicamus.

Ad nexum quod attinet, is hujusmodi est: Dixerat Apostolus proximè, nos, si hujus vitæ tantùm ratione in Christo sperare collocemus, omnium hominum miserrimos fore. Nunc subjicit, hoc absurdum nobis nunc metuendum non esse; quandoquidem aliter se res habeat, quàm in ea hypothesi, ex quâ absurdum

Jurdū illud sequitur, fuerat dictum. Christum enim resurrexisse, eaq; ratione mortuis ad vitam iter patefecisse. Voces enim illæ, nunc verò, non temporis significationem habent, sed idem significant, quod atqui. quo pacto sumuntur etiam alibi, ut supra, cap. 7. v. 14. quasi dicat Apostolus: atqui non ita se res habet; quandoquidem Christus ex mortuis resuscitatus est, & hac ratione primitiæ eorum, qui obdormierunt, est factus.

Vñ argumenti, seu nexus inter Christi resurrectionem & nostram, (ut ad posterius, quod proposuimus, accedamus) continetur voce primitiarum, quæ similitudine quâdam rem illustrat. Quam antequam explicemus, illud prius considerandum est, quod vox ista manifestè præfert, nempe, Christum primum fuisse, qui ex mortuis resurrexit: quâ de causâ alibi primogenitus ex mortuis appellatur, partim ab eodem Apostolo, ad Coloss. 1. 18; partim à Iohanne Apoc. cap. 1. v. 5. Cum verò manifestum sit, & Prophetas olim, & ipsum Christum quosdam ex mortuis resuscitasse; ut de illis taceam, quorum corpora Mattheus scribit resuscitata esse tum, cum mortuus terræ fieret, simul ac Christus in cruce expirasset, Matth. 27. 25. apparet, hîc non de resurrectione quâvis, atq; adeo etiam de ea, quam mors denuò sequatur, sermonem esse; sed de eâ, quæ quidam sit quasi introitus ad vitam immortalem, sive hanc statim secum afferat, quemadmodum fidelibus aliquando continget, ut infra audiemus, v. 52; sive illam non multò post, ut Christo contigit, allatura sit. Sed

Sed jam Metaphoram ac similitudinem, quæ huic voci subest, quæq; nobis vim argumenti illustrat, consideremus. Neq; enim vis argumenti in ipsa hac similitudine consistit; sed in convenienti quâdam inter nos & Christum analogia seu proportione. Itaq; etiamsi similitudinem hanc removeas, nihilominus vis argumenti consistet immota. Notum autem est, Primitiarum nomine intelligi solere inter alia primas fruges, seu primum manipulum ex frugibus demessum, ac postmodum Deo oblatum. Quarum quidem primitiarum hæc vis erat, ut cum Deo jam oblate ac penitus consecratæ essent, etiam reliquas omnes fruges, ex quibus demesse fuerant, veluti consecrarent, ac paras & ad humanum usum, ut ita dicam, licitas redderent. Antequam enim primitiæ offerrentur, Israëliti haud licebat frugibus vesci, aded ut ad illud usq; tempus, comestionis habita ratione veluti impure censerentur.

Levit 23.
10. & seqq.

Similiter jam cogitandum est de Christo, & iis, qui sunt Christi; de quibus hic Apostolum agere jam supra monuimus, & tum res ipsa, tum ea, quæ paulò inferiùs dicentur ab Apostolo, docent. Antequam enim unus hic, ut ita dicam, manipulus, nempe Christus, ex toto fidelium, qui obdormierunt, aut in posterum obdormiissent, cumulo ac messe sumtus, per resurrectionem penitus Deo oblatus ac consecratus esset, ceteri omnes mortui, quodammodo impuri censebantur, atq; à Deo alieni; vel saltem censerè potuissent, nisi Christus resurrexisset. At postquam
Christus

Rom: 6.10.

Christus per resurrectionem Deo oblatuſ est. & nunc ipſi, ut Apoſtoluſ alibi loquitur, vivit, omneſ reliquos, qui ad ipſum pertinent, & ejuſdem quodammodo ſunt cum eo generiſ, quemadmodum meſſiſ reliqua cum primitiarum manipulo, conſecravit, & ad meſſem veluti comparavit. Conſecrati autem nequaquam eſſent, nec ulla eorum meſſiſ reſtaret, ſi ex mortuiſ reſurrecturi non eſſent.

Quomodo
ex eo, quod
Chriſtuſ re-
ſurrexit, cõ-
ſequatur, e-
juſ fideleſ
etiam reſur-
recturoſ eſ-
ſe.

Sed dices; unde conſtat, eodem modo ſeſe habere Chriſtuſ ad fideleſ ſuoſ mortuoſ, quo ſeſe habent primitiæ ad reliquam meſſem; ſeu, ut clariuſ dicamus, quomodo ex eo, quod Chriſtuſ reſurrexit, conſequitur, ejuſ fideleſ quoq; ex mortuiſ reſurrecturoſ? Reſpondemus, inde id conſtare, quòd Chriſtuſ, religioniſ noſtræ ac pietatiſ in ea præſcriptæ dux, omneſ homineſ ſeſe ſequi, & eandem vitæ ac pietatiſ rationem ingredi voluit, promittentſ fore, ut ad eandem felicitatiſ metam perveniant, ad quam ipſe pervenerit. Quare cum iſ ad reſurrectionem atq; immortalẽ vitam eã viã, quam ceteroſ quoq; ingredi juſſit, penetraverit; conſequitur, eoſ quoq; omneſ, qui veſtigia ipſiſ fuerint ſequuti, eodem perventuroſ. Et ſanè id ipſum diviniſ benignitatiſ atque equitatiſ ratio quodammodo poſtulabat, ita ut, etiam ſi tam aperta Chriſti hac de re promiſſio non extaret, tamen id ex re ipſa non obſcurè colligi poſſet. Et enim cum Chriſtuſ, adeoq; ipſe Deuſ, voluerit, ut inter noſ & ipſum ratione officii ac laborum eſſet ſimilitudo ac proportio, eaq; non exigua, ſed valdè inſignis:

vid. Ioh. 12.
26.

signi: conveniens erat divinae equitati, ut etiam similitudo esset ac proportio inter nos & illum ratione praeii. At quae proportio foret, quae similitudo, si, cum Christus resurrexisset, eaq; ratione felicitatem sempiternam, quod bonum infinitum est, adeptus esset, nos in aeternum periremus, à morte penitus absunti; & patientiae nostrae, quae in morte acerbissimâ sustinendâ cernitur, nullum reserremus fructum, ob quam tamen Christus vel in primis ad supremam felicitatem ac gloriam pervenit. Certè nisi hac equitate in praeiis distribuendis uti voluisset Deus, tam duram nobis legem figere vix ac ne vix quidem decuisset; nec id impetrare atq; obtinere, quod volebat, potuisset: quemadmodum ex iis, quae infra dicentur, constabit. At nunc, resurrectione etiam fidelium ad vitam sempiternam positâ, egregiam videmus inter nos & Christum, ut in pietate, atq; adeò labore, ita etiam in pietatis ac laboris premio proportionem atq; analogiam. Christus enim, quia nobis in via salutis praëiit, & primus, ut ita dicam, hanc glaciem fregit, tamq; asperum ac salebrosam salutis iter nobis munit, & vestigiis suis notavit, ut eò facilius eum consequi possemus, prior etiam ad sempiternam felicitatem pervenit: ut quemadmodum pietatis exemplum nobis praebuerat, ita etiam specimen felicitatis omnibus se sequentibus in seipso exhiberet. & sic metam viae tam durae omnibus seculis ostenderet. Hanc ergo ob causam per tot secula ante nos omnes felicitate istâ perfrui-

V30.&scqqa

tur.

zur. Deinde quia non tantum tempore nos omnes antecessit, sed etiam pietatis ac sanctitatis gradu nos longe superavit; ideo etiam glorie ac honoris dignitate longe nobis est prepositus. Similitudo tamen utrobiq; in re ipsa manet. Genus pietatis ac virtutis idem est: genus etiam felicitatis, seu mavis, ea felicitatis pars, que sanctitati est proposita, eadem est, nempe sempiterna vita cum perenni gaudio conjuncta; que per resurrectionem, aut per ejus vicariam corporum transmutationem est obtinenda. Quare cum Deus Christum ducem nostrum, a mortuis ad vitam eternam resuscitavit, omnibus ipsius vestigia sequentibus jus quoddam ad eandem resurrectionem dedit, & seipsum quodammodo obligavit ad eam illis prestandam; proportione, ut diximus, inter ipsos & ipsorum ducem, atq; adeo equitate quadam ita suadente ac postulante; sed multo nunc magis, postquam tot tamq; expressæ promissiones ea de re intercesserunt, ut facile appareat, Christum primum illum fuisse manipulum, qui per resurrectionem Deo renitus consecratus, totam reliquam fidelium messem consecravit.

Ex his autem, que diximus, cernere quivis potest, de fidelium tantum resurrectione hic agi; non vero de infidelium, aut impiorum. Nam etsi ex Christi resurrectione, ut supra alicubi indicavimus, pateat, non minus impios quam pios posse resurgere: inde tamen non potest probari, eos omnino resurrecturos, sed id aliunde probare necesse est: quando-
quidem

quide
tam q
tione
Christ
rectio
Christ
V
dorm
liger
tere
am d
chabo
dorm
ptore
res, no
fidele
eos, n
ligion
tam p
nes, c
Ne
libus,
rint, v
riunt
dicit
tiann
tellex
dem d
eos do

quidem vidimus, conjunctionem arctissimam & certam quandam, hoc est, analogicam aequalitatem ratione laboris & præmii intercedere debere inter Christum & eos, quorum resurrectio ex illius resurrectione probari queat. Talis autem nulla est inter Christum & infideles atq; impios.

Vnde porro apparet, Apostolum eorum, qui obdormierunt, nomine fideles tantum ac pios intelligere, quemadmodum & alibi. Nam etsi sacra litera Veteris Fœderis per quandam ἐϋϕημείαυ etiam de impiis regibus, verbi gratiâ, de Ieroboamo, Achabo, & aliis dicere soleant, eos dormivisse vel obdormivisse cum patribus suis: apud sacros tamen scriptores Novi Fœderis præsertim ex suo sensu loquentes, non reperitur id de impiis dictum, sed de Christi fidelibus; de quibus generatim omnibus presumitur, eos, nisi omnino aliter constet, convenienter sue religioni & vixisse, ac mortuos esse; ac proinde ad vitam sempiternam resurrecturos: cujusmodi homines, cum moriuntur, obdormiscere videntur.

Non solent autem Apostoli de mortuis, licet fidelibus, dicere, quod dormiant; sed quod obdormiverint, vel, quod obdormiscant, tunc nimirum, cum moriuntur; de quo posteriore vide supra cap. 11. v. 30. ubi dicit Apostolus: & obdormiscunt multi, id est, etiamnum moriuntur. de re enim loquitur, quam intellexerit etiamnum inter eos durare. Christus quidem de filia illa Archisynagogi, & de Lazaro dixit, eos dormire, cum recens essent mortui, mox ab ipso

E

excitan-

1. Thes. 4.

3. Reg: 14.
20: 16. 6, 28:
22. 40.Matth: 9.
24.
Ioh: 11. 10,
23.

excitandi. Cujus rei hæc fortè caussa est, quòd illi qui moriuntur, obdormiscentes, & qui recens sunt mortui, quorum corpora adhuc extant incorrupta, nec dum lineamenta priora perdidierunt, dormientes majori similitudine referunt, quam ii, qui jam dudum sunt mortui, & quorum corpora, que, oculis rem, ut solet, metienti, ipsi quodammodo homines videntur, jam sunt corrupta. Aliàs nil prohibet, quominus & illi qui jam dudum è vivis excesserunt, à Christo aliquando excitandi, dormire dicantur. Nam & hîc similitudo est, licet aliquantò minor, aut sensui minùs obvia.

Postquam argumentum Apostolicum excussimus, considerandum porro est, quo pacto id illustretur, & aliquà ratione confirmetur.

Illustratur autem duplici ratione: primùm similitudine, quanquam in re contrariâ: deinde discrimine temporis, quod inter Christi & cæterorum fidelium resurrectionem intercedit, indicato: qua in re occupationem quandam objectionis, que contra veritatem resurrectionis nostræ moveri posset, contineri videbimus.

Quod ad priorem illustrandi modum attinet, similitudo illa primò proponitur; deinde aliquo modo repetitur ac clariùs explicatur.

¶ 21.

Proponitur ibi: Quandoquidem enim per hominem mors, etiam per hominem resurrectio mortuorum. Qui hominis nomine in utroque comparationis membro sit intelligendus, dicitur

fertè Apostolus in sequentibus explicuit: nempe, illum quidem Adamum, hunc verò Christum esse. Quanquam non dissimulandum est illud, cum in Græco neutrobi voci ἀνθρώπου sit præpositus articulus, nondum certum aliquod individuum, ac planè determinatum intelligi; sed indefinitum, seu, ut in scholiis loquuntur, vagum, hoc est, quendam hominem: quasi dicat Apostolus: quandoquidem per hominem quendam mors in ceteros omnes pervasit; conveniens fuit, ut similiter resurrectio ex mortuis per hominem quendam, seu aliquem ex hominibus, in ceteros, qui quidem dignos se tanto beneficio præstiterint, transfret. In sequentibus ergo demum, cum Adamus & Christus expressè commemorantur, loco vagi seu indefiniti illius individui, certum planè ac fixum substituit, eâq; ratione dictum suum confirmat Apostolus.

Hoc ita viso, inquirendum porrò est, quid per mortem hoc loco intelligatur; (de Resurrectione enim ex mortuis id inquirere nihil est necesse:) deinde quo pacto partim per hominem, nempe Adamum, mors extiterit, & in ceteros pervaserit; partim etiam per hominem, nempe Christum, resurrectio sit exitura, & in ceteros homines transitura.

Ad priorem Quætionem quod attinet; videtur mors hoc loco indefinitè sumi, pro hominis seu vitæ humanæ destructione, nulla habita ratione durationis; ita ut nondum intelligatur, utrùm ea sit temporanea tantùm, an verò æterna. Mors enim intel-

ligi videtur, ex qua etiam reditus in vitam datur. Quamquam interim nolimus negare, eternam mortem nominatim hic intelligi posse, ut ita eadem hic sit inter Adamum & Christum comparatio, que ab Apostolo instituitur cap. 5. ad Romanos. Neque enim illud videtur obstare, quod statim subjicitur, in Adamo omnes mori; cum certum sit, non omnes mori morte eternâ: quandoquidem idem asseritur dicto loco ad Rom. 5. v. 12 & 18. Id enim non ita intelligendum est, quasi omnes actu & re ipsâ in eternum moriantur; sed quod morti isti eternæ obnoxii sint atque subiecti: quamquam divina benignitate fiat, ut omnes in Christum credentes eximantur, quemadmodum & omnes illi, quicumque ab initio mundi Deo verè sunt confisi. Quod posterius de fidelibus, qui Christum antecesserunt, ideo addimus, ne quis nobis objiciat, aliam hujus, aliam illius loci ad Rom. esse rationem: quod illic loquatur Paulus de damno ab Adamo in omnes homines manante, tanquam de re præterita, & Christi tempora antegressâ; hinc verò presenti utatur tempore, significans id de quo hic agit, adhuc durare: iam verò vel ex hoc ipso loco constare, Christianos homines immunitatem à morte eterna esse consecutos. Nullam enim discrimen illud vim habere videtur: quandoquidem videmus, etiam respectu temporis Christum antegressi exceptionem admittendam esse; vel potius verba generalia non de facto, sed de jure esse accipienda: siquidem illi etiam, qui ante Christum

stum Deo fuerunt confissi, eterne mortis servitute sunt exempti; & nihilominus tamen Paulus ad Romanos s. ita loquitur, ac si omnes inde usque ab Adamo homines mortem sempiternam subiissent.

Sed jam ponamus id, quod verisimilius est, nempe mortem hic indefinitè accipi, ita ut eternitatem nondum in se includat: iterùm quæri potest, (id quod aliquâ ratione ad illud pertinet, quod secundo loco proposuimus, nempe quo pacto per hominem aliquâdo mors extiterit,) an hîc sermo instituat de morte quâ naturalis est, seu quatenus ex naturalibus tantùm causis pender, nulla decreti divini, de ea homini infligenda, habita ratione; an quatenus ex Dei decreto, post Adami delictum, quodammodo facta est necessaria, seu quatenus ei Adamus suâ culpâ ex Dei decreto factus est obnoxius, eiq; jure fuit addictus; cum eâ alioqui, si in innocētia perstitisset, posset divina benignitate effugere, licet ei naturaliter immineret? Nos arbitramur, nihil prohibere, quò minus vel hoc, vel illo modo mors hic consideretur, atque adeò per Adamum extitisse censeatur, sive naturalem ipsius conditionem, sive peccatum, quo se & posteritatem necessitati cuidam mortis subjecit, spectemus. Nam sive hoc, sive illo modo Adamum consideres, rectè se habebit comparatio inter ipsum & Christum instituta. Sanctitas enim Christi, quam fideles ipsius imitantur, & tanquam spirituales ipsius filii ex ipso trahunt, quæq; ipsi primùm, deinde etiam ipsius fidelibus, resurrectionem ad vitam sempiternam

piternam peperit, ea, inquam, sanctitas, & naturæ Adami, quam posteris ipsius omnes ex eo trahunt, & que ipsi primùm, tum deinde posteris ipsius mortis causa extitit, ex adverso satis aptè respondet, & ipsius peccato seu inobedientia.

Posterius satis pater: cum obedientia inobedientie rectè opponatur, tum per se, tum habita ratione effectorum, quæ hoc loco spectantur, nempe vita et mortis.

Prius inde patet, quod sanctitas Christi, tum ipsius, quatenus salutis nostræ dux est, tum spiritualium ipsius liberorum, veluti natura est. Est quemadmodum natura Adami & posterorum impetu suo ad mortem retendit: ita spiritualis illa, & Christi & fidelium ipsius natura ad vitam immortalem.

Interim tamen, etiamsi mors duplici ratione hic considerari queat, ac porrò etiam Adamus, quatenus ille mortis causa tum sibi, tum posteris extitit; non est tamen necesse, ut in ipsius posteris, ad quos ab eo mors dimanavit, quicquam aliud spectetur, quàm quod naturaliter ab Adamo fuerunt progeniti: ne quis putet, ipsos etiam Adami posteros, quatenus morti ex decreto divino subjecti sunt, considerandos esse ut peccatores, & inobedientie paterne aliquo modo imitatores; quo pacto ii sunt spectandi, cum de illis aseritur, eos ob parentis sui transgressionem æternæ morti seu damnationi esse obnoxios.

Nam, ut breviter rationem ostendamus, quæ mors ab Adamo in posteros ejus dimanarit, ita statuendum

tuendum videtur, mortem temporariam ac naturalem tum Adami ipsi, tum ipsius posteritati per se impendisse, aut impendere, nulla habita ratione delicti, sive illius, sive horum; sed, ut ipsa mortis naturalis appellatio indicat, propter ipsam naturæ vim, seu congenitam mortalitatem, quæ tamen divina benignitate cohiberi potuisset, ne in actum unquam exiret: mortem verò ex Dei decreto aliqua ratione necessariam, licet temporalem, non ob solam naturam, sed ob Adami etiam delictum, & ipsi, & posteris incubuisse, nulla habita ratione delictorum ab ipsis posteris admissorum: mortem denique æternam, non tam ob naturam & parentis & posterorum, quàm ob delictum utrorumque; quanquam potissimum ob delictum Adami, eo præsertim tempore, cum lex aliqua expressa ipsis posteris nondum esset lata, nec pœna transgredientibus proposita. Nam post latam legem unusquisque non minùs suo delicto mortis pœnæ obstringi cœpit, quàm olim Adamus suo. Quamquam & antea, si quis naturæ legem nimis graviter violasset, aut humanitatis etiam limites scelere suo quodammodo excessisset, poterat non minùs ob peccatum suum pœnæ obstringi ac subijci, quam si expressam aliquã Dei legem violasset.

Vt autè id, quod de morte æterna diximus, rectius intelligatur, (nam de temporali, ea præsertim, quæ prorsus sit naturalis, nil opus est amplius dicere;) duplici ratione statui potest, eam ex Adami peccato in ipsius posteros dimanasse. Prior est, ut in-

Duplici ratione mors æterna ex Adami delicto in ipsius posteros manare potest.

Prior.

telligamus, Deum, cum in Adamum sententiam mortis tulisset, voluisse idem decretum postmodum etiam in ipsius posteris valere, qui aliquid deliquissent, ut ut expressum aliquod mandatum, ut Adamus fecerat, transgressi non fuissent, ac porro minor, hac in parte, ipsorum, quam parentis culpa esset, ad eò ut illis vel parci facilius, vel mitior aliqua pœna infligi posse videretur. Solet enim Deus cum posteris sæpè agere severius ob peccata parentum, quam fuisset acturus, si hi fuissent innocentes. Nam etsi Deus liberos innocentes ob parentum delicta nunquam revera punit, nocentesq; nunquam punit gravius, quam ipsi suo delicto fuerant meriti, ut à nobis alibi est ostensum: tamen quam pœnam, ob innocentiam parentum, liberis nocentibus vel remisurus penitus fuisset, vel mitigaturus, ob parentum culpam rigidius exsequi consuevit. Itaque cum posset Deus Adami posteris ipsorum delicta, nulla præsertim lege, quam violarent, extante, vel prorsus condonare, vel alia mitiori, quam mortis pœnâ plectere; ob parentis culpam eadem eos pœnâ afficiendos statuit, quam parens suo delicto fuisset commeritus. Neque enim hæc pœna ipsorum etiam liberorum delictum gravitate sua superabat, aut per se iniqua censeretur poterat; quemadmodum paulò post intelligitur, ubi alteram rationem exposuerimus, quâ statui potest, mortem æternam ex Adami delicto in posteros ejus transiisse. Ea verò est, ut intelligamus, Deum, cum mortis pœnam Adamo, si mandatum su-

Posterior.

um trans-

um transgrederetur, primùm comminaretur, & deinde post transgressionem ipsius in eum decerneret, unà cum ipso posteros quoque ejus tacitè comprehendisse, quasi dixisset, tu unà cum posteritate tua morte morieris. Neque enim in eo quicquam erat iniqui. quandoquidem mors aliàs naturæ Adami, & porro etiam posterorum ipsius, planè erat consentanea, ita ut ad executionem istius decreti nihil aliud requireretur, quàm ut tum Adamus, tum posterì ipsius conditioni suæ naturali relinquerentur. Inde enim & mors necessariò erat consecutura, & porro etiam, nisi itidem Deus naturæ cursum sistere, & illius impetum inhibere vellet, æternùm duratura. Quare nec injuria ulla hac in parte facta fuit Adami posteris, (quæ enim injuria est, naturæ suæ relinqui, & beneficio, quod non merearis, non affici?) nec pœna illis ipsis reverà inflicta, aut peccatum Adami, cujus nullâ ratione participes fuerant, ipsis fuit imputatum: sed ipse Adamus, tum in se, tum in posteritate sua universa, quam eadem secum calamitate involvit, punitus censeri debet. Verumtamen ita hanc Adami pœnam, quatenus ea in calamitate quadam, nempe morte, etiam posterorum consistit, temperavit Deus, ut neminem ex illis voluerit re ipsâ pœnam istam incurrere, & morti jus ac potestatem, ut ita dicam, in eum permittere, qui nulla ratione parentis sui delictum fuisset imitatus. Itaque si quis totam vitam innocenter planè transigisset, ille à morte æterna, cui ob parentis delictum

obnoxius fuerat, divina quadam equitate fuisse liberatus. Ipsa enim equitati divine, quanquam cum benignitate permixta, ratio ferebat, & quodammodo postulabat, ut eum eximeret hac calamitate, qui parenti, quod ad factum ipsius, quo se ipsum & posteros tanto malo implicavit, prorsus extitisset dissimilis, atque ad eum requirebat, ut Deus in ipso illo decreto, de morte eterna Adamo & posteris ejus, ob ipsius delictum infligenda, tacite hanc conditionem intelligeret atque apponeret, Nisi quis exactâ vitæ innocentiam dignum se præbuerit, qui hac generis sui calamitate liberetur. Sed quis talis unquam præter Christum extitit? Vnde Paulus loco dicto ad Rom: 5. dicit, mortem in omnes transiisse, quatenus omnes peccaverunt: quandoquidem ad id, ut aliquis eidem pœna, cui parens subiectus fuerat, ipse quoque subiceretur, non requirebatur, ut expressum Dei mandatum transgredere-
 tur, ut parens fecerat; sed satis erat, illum quacunque ratione adversus iudicii ac conscientie sue dictamen, seu contra id, quod ipse rectum & honestum esse cerneret, secisse. Interim tamen vera ac precipua ejus rei causa erat ipsum Adami delictum; unde Apostolus dicit, per unum, id est, unius hominis delicto, mortem vel damnationem in omnes transiisse, ita ut singulorum posterorum delicta videantur tantum fuisse causæ sine quibus non, ut loquuntur, id est, sine quibus eam pœnam noluerit Deus irrogari posteris, quæ illis ob delictum parentis jam immi-
 neret, & infligi sine injuria posset.

Ex

Ex hū jam facile intelligitur, quid sit, quod Apostolus dicit, per hominem mortem esse, & per hominem resurrectionem mortuorum; nimirum id nihil significare aliud, quàm hominem quendam, nempe Adamum, qui morti primùm fuerit subjectus, aliis etiam, nempe, qui naturam ab eo trahunt, h. e. secundum carnem ex ipso oriuntur, mortis causam primam attulisse; & similiter hominem quendam, nimirum Christum, qui ex mortuis resurrexit, aliis quoque resurrectionis causam extitisse, iis nimirum, qui similiter ex ipso originem ducunt, & spiritali ratione ex eo nascuntur.

Quare cum hic de Christo dicitur, per eum resurrectionem mortuorum esse, non intelligitur, ipsummet sua virtute ac potentia alios ex morte resuscitaturum; licet id ceteroqui verissimum sit, & ex aliis sacrarum literarum locis clarissimè pateat. Nam aliàs similiter intelligendum esset, Adamum sua virtute omnes suos posteros occidisse, eosq; propriè loquendo interemisse: alioqui nulla hujus comparationis vel vis vel concinnitas foret; cum ex eo, quod per Adamum eà, quàm diximus, ratione mors in ceteros homines manat, haudquaquam colligi possit, consentaneum esse, ut Christus etiam sua virtute nos ex mortuis resuscitet. Ut taceam, id tantum hic probari, quod superiùs asseruerat Apostolus, nempe ided, quod Christus ex mortuis primùm fuerit resuscitatus, consequi, ceteros etiam, qui obdormierunt, nempe fideles, ex mortuis resuscitatum iri:

ubi nulla habetur ejus rei ratio, quòd Christus ipsemet eos sit resuscitaturus.

¶ 22.

Huic ita examinatis, non multa desiderantur ad intelligenda sequentia Pauli verba, quibus priorum sententiam aliquo modo illustrat, cum inquit: Quemadmodum enim in Adamo omnes moriuntur, ita etiam in Christo omnes vivificabuntur. Vbi duo clariùs exprimuntur, quæ in precedentibus quidem, si sententiam spectes, continentur, sed non ita clarè fuerunt explicata. Nam cum Apostolus antea hominis tantum in utroque comparationis membro fecisset mentionem; nunc Adamum & Christum nominatim commemorat; & sic distinctiùs, quoniam uterque ille homo fuerit, docet. Deinde illud etiam declarat, quid sit, seu quàm latè pateat id, quòd dixerat, per hominem esse mortem, & per hominem esse resurrectionem mortuorum; cum ait, in Adamo quidem omnes mori, in Christo verò omnes vivificatum iri. Quod potestius ut rectiùs intelligatur, (de priori enim nihil attinet ampliùs dicere) animadvertendum est primam, particulam in idem hoc loco valere quod per, ut causam quandam efficientem significet. quandoquidem pro eo, quod supra dictum fuerat, per hominem mors, nunc dicitur, in Adamo omnes mori; & rursus, quod ibi dictum fuerat, per hominem esse resurrectionem ex mortuis, hic dicitur, in Christo omnes vivificatum iri.

Deinde considerandum est, quomodo partim omnes

mne
parti
vific
aded
intelle
nes m
de m
cipi p
præce
mnes
sed p
intelle
mnes
redd
ut m
statu
steriu
mne
verò
rere
ctu v
bro su
mne
minu
natur
locum
mem
um,
tur, v

omnes in Adamo seu per Adamum mori dicantur; partim verò omnes in Christo, seu per Christum vivificandi perhibeantur. Quamquam prius illud non adeò obscurum est, præsertim si de morte naturali id intelligas: quandoquidem omnes generatim homines mori videmus. Verumtamen quia diximus, etiam de morte necessaria, itemq; de æternâ verba hæc accipi posse: ideò memoriâ repetendum est id, quod in præcedentis versiculi explicatione diximus; cum omnes in Adamo mori dicuntur, id non de ipso actu, sed potentia, seu jure quodam accipiendum esse, & intelligendum, per Adamum fieri factumq; esse, ut omnes homines morti necessariæ ac æternæ obnoxii redderentur; etiam si postea divinâ benignitate fiat, ut multi, nempe omnes pii, ab ea liberentur. Hoc si statuas, haud difficulter etiam intelligi poterit posterius comparationis membrum, cum dicitur, omnes in Christo vivificatum iri. Verùm enim verò cum id omnino limitationem aliquam requirere videatur, præsertim si de ipso resurrectionis actu velis id accipere; aliquid etiam in priori membro subaudiendum esse videtur, quod etsi vocem omnes angustiorem terminum non cœerceat; nihilominus tamen aliquantò propius eorum omnium naturam attingat, qui in Adamo moriuntur, & sic locum faciat limitationi in altero comparationis membro. Nam si natura ac conditio eorum omnium, qui per Christum vivificandi sunt, exprimat, vox omnes ad certum hominum genus restringetur.

getur, nec tam latè patebit, quàm illud genus, de quo in priori comparationis membro sermo est.

Id autem fiet, si dicamus, omnes eos, qui ex Adamo nascuntur secundum carnem, qui quidem sunt omnes omnino homines, per ipsum mori, sive id de actu, sive de potestate aut jure intelligas. Hinc enim similiter intelligetur, in posteriori membro hæc contineri sententiam, omnes, qui ex Christo secundum spiritum nascuntur, per ipsum vivificatum, seu ex mortuū ad sempiternam vitam revocatum iri: id quod non tantum de potentiâ, sed etiam de ipso actu intelligendum est; præsertim cum, ut Paulus ad Rom. 5. v; 15 & 17 indicavit, major omnino sit necessitas, ut ii, qui ex Christo spiritualiter nascuntur, ad eandem felicitatem perveniant, ad quam ipse primus pervenit; quàm ut omnes, qui ex Adamo nati sunt, eandem conditionem atq; miseriam, in quam ob peccatum incidit, re ipsâ subeant: siquidem longè major sit atq; amplior vis gratiæ divinæ, quæ in illo cernitur, quàm peccati Adami, ac severitatis divinæ, quæ in hoc spectatur. Itaq; sive in prioribus verbis de actu mortis, sive de potestate aut jure sermonem esse existimes, in posterioribus tamē de ipso actu verba jure accipi poterunt, eâ, quam diximus, limitatione adhibitâ.

Est quidem alia adhuc ratio, vocem omnes in utroq; comparationis membro circumscribendi, & in posteriori membro limitandi; nempe ut ex Predicatio petatur ea circumscriptio, hoc modo: in Adamo
omnes

omnes moriuntur, quotquot nimirum moriuntur; & in Christo omnes vivificabuntur, quotquot nimirum vivificabuntur. Quæ circumscriptio ac limitationis ratio non videtur ab Hebrææ lingvæ consuetudine abhorrere, in qua nonnunquam Subjectum, ut in scholis appellant, ex Prædicato aliquo modo eruendum est: ut, cum verbî gratiâ dicitur non semel, & vocabit nomen hujus vel illius, hoc aut illo modo, nullâ factâ mentione ejus, qui id facturûs sit; solent viri docti ita supplere Subjectum, is nimirum, qui vocaturus est; quod aliàs per Passivum reddi solet, vocabitur nomen hujus aut illius, hoc vel illo modo, personâ ejus, qui id sit facturûs, non expressâ. Sed prior modus vocem omnes, seu Subjectum ejus, de qua agimus, Enunciationis circumscribendi, commodior videtur, & ad rem accommodatior; cum per eum exprimaturs ratio consecutionis, seu nexus inter resurrectionem Christi & cæterorum, et eâ ratione indicatur id, quod ad Apostoli institutum vel inprimis pertinet, nempe omnes eos, qui in Christum crediderint, ejusq; vestigia secuti, in ipso obdormierint, à mortuis esse resuscitandos. quorum neutrum facit posterior ille modus subjectum hujus enunciationis circumscribendi.

Et hæcenus quidem de priori ratione, quâ Apostolus argumentum suum, quo fideles omnino resurrecturos esse, confirmârat, illustrat. Sequitur jam alter illustrandi modus, hoc est, discrimen temporis, quod inter Christi & fidelium ipsius resurrectionem intercedit;

intercedit; qua in re simul prolepsin quandam contineri supra diximus. Ait ergo Apostolus: Quilibet autem in proprio ordine: primitiæ Christus; postea ii, qui sunt Christi, in adventu ejus. In quâ oratione desideratur verbum resurgendi, aut aliquod ejusdem significationis: quod quidem diverso & Numero, & Tempore diversis Subjectis accommodandum est. Perinde enim est, ac si dixisset: Quisque autem ordine ac tempore sibi conveniente resurgere debuit, aut porro debet. Christus quidem, qui cæterorum respectu, primitiarum rationem habere debebat, jam resurrexit: ii autem, qui sunt Christi, quiq; ad eum, tanquam reliqua messis ad primitias, spectant, postea demùm, cum plena messis tempus adveniet, nempe in adventu ejus, resurgent. Diximus autem, videri in his verbis objectionem occupari adversus veritatem resurrectionis nostræ, seu majoris adversus argumentum, quo ejus veritatem hucusq; adstruxerat. Poterat enim aliquis dicere: Si nos ad exemplum Christi resurgere debemus: qui fit, quod ex fidelibus adhuc nemo resurrexerit? cur non, quemadmodum Christus intra brevissimum tempus resurrexit, ita & fideles cæteri post mortem mox resurgunt, eumq; proximè consequuntur? Respondet Paulus, ut id fiat non esse necesse, imò ne convenire quidem; & aliam hac in parte Christi, aliam nostræ resurrectionis rationem esse. Cùm enim certus quidam sit inter Christum & reliquos fideles ordo, convenire, ut quisque suo ordine ac tempore resuscitetur.

Quod

Quod ut tantò fiat verisimilius, eadem, quã supra utitur Metaphorã, à primitiis frugum ductã; quã tacitè nobis indicatur ratio, cur Christus primùm resuscitari debuerit; ceteri verò omnes uno eodemq; tempore, nempe tum, cùm Christus adveniet. Etenim quemadmodum ex universis frugibus primùm sole decerpi solebant primitiæ, quæ ex Dei mandato decerpendæ erant, & ipsi offerendæ; reliquæ verò fruges universæ ad tempus messis reservabantur, ut simul quodammodo demeterentur, & in horreum colligerentur: (nam quòd fieri posset, ut aliquid istarum in usus etiam vulgares ante messem decerpere-
tur, ejus hîc nulla habenda est ratio) sic ex universo fidelium cumulo, ac uberrimã, ut ita dicam, segete, primùm solum Christum, tanquam primitias, seligi, ac per resurrectionem Deo penitus consecrari fuit necesse; ceteri verò omnes ad idem messis tempus as-
servantur; quod quidem messis tempus erit in adventu Christi, seu, ut Christus ipse loquitur, in consummatione seculi.

Matth. 13.
39, & d.

Iam verò ut ipsius rei rationem pervestigemus, intelligendum est, Christum idèò primùm, & quidem non multò post mortem suam, ad immortalem vitam resuscitari debuisse; quia is omnibus in ipsum credituris, ut sanctitatis, ita etiam felicitatis, ipsam consecuturæ, exemplum in se exhibere debuit: ut ita omnes, cernentes, tum certam esse beatitatis viam, ab ipso ostensam, quã doquidem ipsemet eam ingressus, ad supræmæ felicitatis & gloriæ metam per-

venerit; tum illam felicitatem planè cœlestem ac divinam esse; viam à Christo sibi ostensam alacriter & ipsi ingrederentur, & in ea usq; ad extremum spiritum constanter persisterent.

Et hæc quidem ratio ad hunc nostrum locum maximè pertinet: quæ tamen etiam latiùs extendi potest. Etenim non tantùm resurrectionis ac immortalitatis promissio, in Christi doctrina nobis proposita, resurrectione ipsius illustratur ac confirmatur; verùm etiam doctrina ejus universa eadem resurrectione mirificè stabilitur: quemadmodum contrà, nisi resurrectio Christi mortem ipsius fuisset consecuta, universa ipsius religio concidisset; quemadmodum superiùs dicentem Apostolum audivimus.

¶ 14, & 17.

Adde, quòd Christus non tantùm specimen felicitatis nostræ in seipso exhibere omnibus hominibus debuit: verùm etiam universam salutis nostræ rationem perpetuè gubernare, & eam ad exitum perducere; idq; spei ac fidei nostræ tantò magis confirmandæ causâ. Quare ipsum in Novi Fœderis initio resuscitari, & suprema potestate donari oportuit, ut omnia ipse hominibus suppeditaret, quæcunq; in salutem essent necessaria. Ad ea verò vel imprimis pertinebant, quæ ad Apostolos divinis muneribus instruendos, atq; ad Ecclesiam extruendam primò requirebantur.

Satis jam apparet, cur Christum necesse fuerit ante omnes, & brevi post mortem suam tempore resuscita-

suscitari. At ceterorum longè alia est ratio. Nam et si adhuc magis possemus confirmari in spe resurrectionis, si subinde alii atq; alii ex mortuis resuscitarentur, & ejus rei argumenta aperta, ut resurrectionis Christi, extarent: tamen, id ut fiat, non convenit, quandoquidem Christi exemplum sufficere nobis potest; & si subinde plura eaq; manifesta exempla accederent, id non esset suadere fidem, sed vel invitè etiam extorquere, vel potiùs ejus vim tollere. Quis enim diffidentiae ampliùs foret locus? Vbi autem diffidentiae ac dubitationi nullus est locus, vis fidei perit; & vix fides ampliùs dici meretur. Aliud enim est planè scire ac videre, aliud credere. Præterea hoc pacto plurimùm ad humanã felicitatem interesset, priùs nasci ac denasci, & tempore alios antevertere: siquidem ii fideiium, qui priùs essent vitâ sancti, priùs etiam resurgerent, ac felicitate sibi destinata potirentur. Itaq; ii, qui multù ante mundi finem seculis vixissent fideles, tot seculorum felicitatem ante eos, qui sub mundi finem exituri essent, ob solum temporis antecessum præcipere. Deus autem tantum inter eos, ob solam temporis prerogativam, in pietatis præ. o discrimen extare non vult. Quare omnes messis tempus, hoc est, adventum Christi vult expectare, ut simul omnes sua felicitate potiantur. ut ita, qui pietate equales fuissent, premio etiam ac felicitate pares essent. id enim divina sapientiæ est convenientius. Neq; verò est, quod quis putet, hanc moram iis, qui priùs è vita excesserint,

rint, molestam fore. A quibus enim abest sensus, ab
 iis & molestia. Vnde etiam intelligitur, tempus il-
 lud, quod à morte ad resurrectionem usq; fluit, respec-
 tu mortuorum pro nihilo estimandum esse; ita ut
 propemodum perinde sit, ac si pii à morte statim fel-
 licitate sua potirentur. Omni enim medii temporis
 sensu exento, ultimum vite hujus punctum, cum pri-
 mo secuturæ vite momento, si sensum illorum spe-
 ctes, connectitur. Vnde porro sequitur, perinde illis
 fore, ac si eodem tempore vixissent, seu vitam omnes
 usq; ad Christi adventum produxissent; id quod non
 obscure etiam sacra literæ non uno loco indicant.
 Ita in maxima etiam temporis inequalitate, equa-
 litas quedam inducitur, nec cujusquam in adeundâ
 suprema felicitate deterior evadit conditio. Indi-
 casse id aliqua ex parte videtur D. Auctor Epist. ad
 Hebr. in fine cap. 11. de iis loquens, qui ante Christum
 Deo confisi fuerunt, nec tamen id, quod nobis pro-
 missum est bonum, nimirum immortalitatem, sue-
 runt consecuti, quia inquit, Deus, de nobis, nem-
 pe Christianis, melius quidpiam prævidit, ne si-
 ne nobis perficerentur, hoc est, immortales, ac
 verè beati evaderent. Melius quippiam, inquit,
 de nobis prævidit, non tam, ut videtur, quod illos
 hac in parte superaturi simus; (nisi sortè hoc ipso
 nos illi existimes antecellere, quod illi nos expecta-
 re, quamquam sine sua molestia, cogantur) quàm
 quod melior nunc nostra sit conditio, quàm futura
 fuisset, si absq; nobis illi evassissent immortales. sim-
 pliciter,

pliciter quidem, si nobis exclusis tanto bono fuissent
 potiti, idq; nobis quodammodo præripuissent: aliquo
 verò modo, si in tanta felicitate adeunda perfruen-
 daq; tanto nos tempore anteveruissent. Quantum e-
 nim illis felicitatis accessisset, tantum deterior no-
 stra fuisset conditio. Non attingimus autem hic illam
 ejus, qua de agimus, rei rationem, quòd dilata in i-
 dem tempus piorum omnium resuscitatione, Christi,
 atq; adeo ipsius quoq; Dei gloriæ aliquo modo consu-
 litur. Tandem enim res erit illustrior, tantoq; eviden-
 tius divina se in Christo exseret potentia, quantò
 plures simul ab eo ad immortalitatem omnibus vi-
 dentibus resuscitabuntur, atq; ad cœlestia gaudia
 perducentur. Aliter eveniret, si alii post alios resu-
 scitarentur, & ad cœlestem beatitatem perduce-
 rentur. Nam si id occultè fieret, cæteri hominibus
 minimè animadvertentibus, admirationem in illis
 excitare vix posset: si cernentibus, tandem ipsa con-
 suetudine res propemodum vilesceret. ut taceam fi-
 dei materiem in tot fidei documentis, ut superius
 jam diximus, quodammodo perire.

Hic ita explicatis, vix quicquam restat, quod ad
 illa verba Apostoli explicanda pertineat: postea il-
 li, qui sunt Christi, in adventu ipsius. Nam
 primùm satis liquet, quinam sint ii, qui Christi hoc
 loco esse, seu ad Christum, ut populus ad suum regem
 ac dominum, pertinere dicuntur. Sunt enim Christi
 omnes illi, qui Christi spiritum habent, quiq; aded
 carnem crucifixerunt cum affectibus & concupi-
 sciis

*ſcentiū. Nam, ut idem Paulus loquitur Rom. 8. 10. ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt e-
 jus: unde poſtea inſert: ſi autem Chriſtus, hoc eſt,
 ſpiritus Chriſti, in vobis ſcilicet habitat, corpus
 quidem mortuum [eſt] propter peccatum, hoc
 eſt, mortuum eſt peccato, ita ut peccatum ei ampli-
 ſ imperare, & eo pro arbitrio uti nequeat: ſpiri-
 tus autem vita [eſt] propter juſtitiam, hoc eſt,
 vivit, ut juſtitiam colat, eiq; ſe penitus accommodet.
 Quod ad Galatas idem Apoſtolus ita extulit: Qui
 ſunt Chriſti, carnem crucifixerunt cum affe-
 ctibus & concupiſcentiis. Quanquam verò loca
 ea, quæ citavimus, de vi atque efficacia potiùs ſpiri-
 tûs Chriſti in hominibus habitantū, quàm de ipſo
 effectu loqui videantur: hoc in loco tamen, cùm de
 Reſurreccióne agitur, quæ iū, qui Chriſti ſunt, cum
 ipſo Chriſto ſit communis, ac porrò ſupremam felici-
 tatem illi aſſerat; pro conſeſo ſumitur, illos ita vi-
 xiſſe, prout ipſorum ſtatus & conditio, ſeu mavix
 religio, ac ſpiritus Chriſti in illi habitans exigebat,
 eoſq; ut alibi loquitur Apoſtolus, dignè ambulâſſe
 Domino, dignè Evangelio, dignè Deo, qui ipſos vo-
 caverat ad ſuum regnum & gloriam.*

Eph. 4. 1.
 Phil 1. 27.
 Colof. 1. 10.
 1. Theſ. 2. 12.

*Idem intelligit Apoſtolus 1. Theſ. 4. 14. cùm di-
 cit, Deum eos, qui obdormierunt per Ieſum,
 (hoc eſt, ſecundùm præſcriptum Ieſu Chriſti ſeu cum
 religione Ieſu Chriſti, eam uſque ad ipſam mortem
 firmiter retinentes, & ei convenienter viventes,) a-
 cturum ſeu ducturum, hoc eſt, è morte reductu-
 rum, vel collecturum, unà cum ipſo.* Ex

Ex his autem intelligi potest, Christianis hominibus proprie destinatum esse illam gloriosam resurrectionem, & ad eos peculiari quodam jure pertinere; ad eos autem, qui ante Christum vixerunt, non eodem jure: cum iis felicitas ista non fuerit aperte promissa. Perinde ergo accidet, atque in convivio, ad quod certi hospites fuerint invitati, quibus tamen plures postea, hospitii liberalitate, accedant convivæ. Convivium quidem eorum causâ, qui invitati fuerant, vel solum, vel præcipue videtur paratum, sed eo non minus perfrui possunt etiam non invitati, quos parer familias adhibere fuerit dignatus.

Deinde quod ait Paulus, in adventu Christi demum resurrecturos esse homines Christianos, causam jam magna ex parte vidimus. Nam si omnes simul resurgere debent, quicumque in Christum verè crediderunt, aut porro credituri sunt, uti ostendimus; ante Christi adventum resurgere non debent. Ad illud enim usque tempus fides durabit, aut durare ex Dei Christiq; consilio debet. Cur autem non ulterius sit ea res differenda, res satis est clara: quandoquidem Christus non nisi in eum finem apparere debet, ut unicuique pro meritis reddat præmia; & sic pios quidem immortalitate donet, impios verò eterno illo igne cruciet. Adde, quod necesse est tum fidei vim cessare, cum Christus sese manifestet, atque adeò gloriose conspiciendum præbebit, ut nemo de ejus divinitate, nemo de religionis ipsius veritate dubitare ulla ratione queat; & sic nullum

amplius probitatis aut virtutis specimen edere possit is, qui ipsi fidem adhibeat, & religionem ipsius sanctissimam esse sibi persvadeat. Quare cum nullus amplius genuinæ fidei indoli relinquatur locus, & porro nec obedientiæ, quam quis tum demum Christo velit prestare; nil restat aliud, quàm ut præmium fidei ac obedientiæ piæ reddatur, quod quidem per resurrectionem contingeret; ceteri verò omnes contumaciæ & inobedienciæ suæ dent pœnas.

Voluit autem Deus, ut Christus hunc ipsum in finem aliquando de cælo descenderet, ut nō piū tantum, sed & impiū appareret, Iesum Christum, filium illum hominis, quem ed usque contempserunt, & cui se submittere noluerunt, eum esse, qui digna cuiusq; facti præmia & decernat, & tribuat, & per quem Deus rem, quā nulla alia major ne cogitari quidem potest, exequatur. Quod ut impiū dolorem augebit, & æquitatem supplicii, quod laturi sunt, ostendet; (quandoquidem cernent, quàm impiè Christo fuerint adversati) ita contra piis letitiam aliquomodo augebit: ipsi autem Christo ac porro etiam Deo, summum conciliabit honorem ac gloriam.

Absolvimus hucusque primum argumentum, quo Apostolus resurrectionis nostræ veritatem adstruit; quod quidem inter omnia est potissimum: cui tamen, ut vidimus, quadam sunt inserta, ad fundamentum ejus, hoc est, ad resurrectionem Christi confirmandam, quæ ipsa per se ad resurrectionem fidelium adstruendam satū habent virium.

Sequi-

Sequitur nunc apud Apostolum quedam veluti Digressio, cujus initium est ver. 24, & extenditur usque ad ver. 28. Ita enim Apostolus à re proposita divertit, ut nihilominus ab ea non penitus ducatur. quâ de causa non simpliciter digressionem, sed quâdam veluti digressionem esse diximus. Etenim facta mentione resurrectionis hominum Christianorum, quæ in adventu Christi futura sit, subjicit statim, quid adventum illum Christi, & Christianorum resurrectionem sit subsequiturum. Quod dum facit, partim illustrat superiora à consequentibus; partim etiam Objectioni cuidam tacite, vel saltem Quæstioni, quæ hic non injuriâ moveri poterat, occurrit ac respondet; partim denique novum argumentum, quo & resurrectio nostra, & illius tempus, quanquam illa imprimis, demonstratur. Interim tamen verba, quæ sequuntur ver. 29, cum antecedentibus collata, indicant; ea quæ præcesserunt, veluti in Parenthesi esse legenda, & præter cæterorum argumentorum filium atque ordinem quodammodo esse posita. Satius enim apparet, verba versiculi 29, rectius coherere cum v. 23, quàm cum iù, quæ proximè præcesserant. Ita namque rectè junxeris hæc verba: postea illi, qui sunt Christi, in adventu ejus, scil. resurgent. alioqui quid ii facient, qui pro mortuis baptizantur? At cum iù, quæ proximè dicta fuerant, nempe quod Filius, omnibus sibi subjectis, ipsemet sit subjiciendus ei, qui illi subjecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus, non cohererent,

herent, quod ad sensum attinet, illa: alioqui quid facient illi, qui pro mortuis baptizantur? Quanquam cum paulò antè, ubi de abolitione mortis fit mentio, argumentum Resurrectionis nostræ contineatur, quemadmodum jam innuimus, & postea explicabimus; idèd etiam cum in aliquo modo coherere possunt. Sed jã ad rem ipsam accedamus.

Tria videtur Apostolus asserre, Resurrectionem nostram, atque adèd etiam adventum Christi consecutura: quorum unum tamen potissimùm videtur spectasse; in quo & incipit, & quodammodo finit orationem. Id verò est finis regni Christi; qui idem est cum traditione regni, ac subjectione sui ipsius Deo ac Patri. Reliquorum duorum alterum hujus est antecedens, ac requisitum quoddam necessarium, nempe subjectio plena rerum omnium Christo; in qua continetur abolitio omnium ipsius hostium, atque adèd etiam mortis: alterum verò est traditionis illius regni finis ac consequens, nempe, ut Deus sit omnia in omnibus, seu, ut postea intelligemus, Deus ipse omnia per se administret atque gubernet. Sed hoc posterius, quod inter ista tria postremum est, Apostolus breviter tantùm attigit; reliqua duo fusiùs est persecutus: quia ad institutum ejus magis pertinet, & argumentum suppeditant, ad resurrectionem nostram confirmandam. Quanquam magis huc pertinet id, quod secundo loco positum est, nempe subjectio hostium Christi sub ipsius pedes, eorumq; abolitio. Sed jam singula videamus.

Primum

Primum eorum, quæ diximus, exponitur ibi: *Postea finis, cum tradiderit regnum Deo & Patri: quod infra repeti, paulo ante indicavimus.*

Antequam autem ipsa verba penitiùs inspiciamus, videndum est, quomodo ea cum superioribus ne-ctantur. Et si enim ea Digressionem quandam continere diximus; nihilominus tamen nexum esse aliquem inter ea & superiora, supra asseruimus.

Duplici ergo ratione connecti possunt: Prior, quæ ab interpretibus nonnullis traditur, est, ut sit Occupatio cujusdam Questionis, quæ hic moveri posset. Cum enim Apostolus dixisset, eos, qui sunt Christi, in adventu ipsius resurrecturos esse; querere quipiam poterat: Quid ergo postea futurum est? num idem erit rerum status, qui nunc est? Respondet Apostolus, post illud tempus finem fore regni Christi, quod nunc administrat; finem etiam fore omnium hostium Christi. Quanquam ii, quibus hæc connectendi ratio placet, vocem finis de fine hujus seculi, & status in hoc mundo presentis accipere malunt, censentes, Apostolum ideò hæc dicere, ne quis arbitretur, Christianos post suam resurrectionem in hoc mundo iterum victuros, ac hostibus suis, à quibus nunc premuntur, denuò futuros obnoxios.

Posterior connectendi ratio, quæ nobis magis probatur, hæc est, ut Apostolus censeatur dicti precedentis rationem quandam asserre, & tacite cuidam Objectioni occurrere. Poterat enim aliquis dicere: Cur in adventu Christi resuscitandos affirmas e-

os, qui

os, qui sunt Christi? cur non antè, vel post? Respon-
det Apostolus, idè in adventu Christi id fieri debe-
re, quia postea statim sit subsecuturus finis regni ipsi-
us. Iam verò non potest regnum Christi finire, nisi
prius omnes ipsius hostes, atq; aded etiam mors pe-
nitus ipsi fuerit subjecta aut deleta: quod non alia
ratione fit, quàm quatenus in fidelibus ipsius per re-
surrectionem extingvetur. Eatenus enim tantùm,
Christi hostis est, & porro eatenus tantùm ei est sub-
jicienda, atq; extingvenda. Constat ergo, post Chri-
sti adventum demum, hoc est, postquam in cœlo, ad
nos, atq; inde in cœlum denuò redierit, id fieri non
debere. Cur verò id antea non fiat, ejus rei causa in-
dicatur ab Apostolo, dum ait, ultimum hostem
aboleri mortem. Nam si ante adventum Christi
fideles resuscitarentur, & sic mors, quatenus Christi
hostis est, deleteretur, non ultima deleteretur. Plurimi
enim alii hostes Christi in adventu demum ipsius pe-
nitus illi subjicientur ac debebuntur. Hec conne-
ctendi ratio quàm sit dictis Apostoli consentanea,
res ipsa indicat: ita ut vix dubitari queat, hanc pri-
ori esse preferendam.

Iam ergo ad verborum ipsorum sensum venia-
mus, qui aliquà ex parte jam est indicatus. Nomen
enim Finis nobis videtur de fine regni Christi poti-
ùs, quàm de fine alterius alicujus rei intelligendum;
vel saltem de fine rei illius, in qua Christi regnum,
tanquam pars quedam, contineatur.

Triplici enim potissimùm ratione vox Finis ac-
cipi

capitulum hinc posse videtur. Primum de fine mundi, seu seculi ac status rerum presentis, nulla religionis habita ratione. Deinde de fine regni Christi. Tertio de fine rerum omnium salutis nostrae aliquam rationem subservientium, seu presentis illius rerum status, quae ad religionem aliquo modo referuntur. Refertur autem & praesens Christi regnum, quod fidei ac spei fulcienda, salutis nostrae ad exitum perducenda a Deo destinatum est.

Prima significatio non admodum ad rem pertinere videtur: nisi forte priorem potius, quam posteriorem, haec verba cum superioribus connectendi rationem sequi malis.

Posterioribus duae inter se valde consentiunt, & utramvis sequaris, nihil aberraveris; cum utrobique Christi regni finis indicetur, qui ad rem maxime pertinet. Illud tamen obstare videtur, quod minus de regno Christi nominatim vox finis accipi queat: primum quod mentio regni Christi non praecesserit; vox autem finis absolute sit posita, ac proinde ex materia subjecta demum colligenda. Deinde quod videantur obstare sequentia: cum tradiderit regnum Deo & Patri. Etenim si in precedentibus subaudias tacite regnum Christi, videretur quaedam esse in verbis Apostoli redundantia. Ita enim loqui censeretur: postea finis regni Christi, cum tradiderit, aut tradet regnum Deo & Patri. Atque traditio illa regni cum ejusdem fine reipsa idem est.

Sed prior ratio, quae etiam primae sententiae ob-

jici

fici potest, & quidem multo magis, quam secunda, haud difficulter solvitur. Primum enim, etiamsi vocem finis absolutè positam dicamus, materia tamen subjecta ad regnum Christi non obscurè nos ducit. partim quidem, quia mentio jam facta fuit resurrectionis eorum, qui Christi sunt, & ipse Christi adventus: quæ res adeo ad regnum Christi pertinent, ut regni ipsius nomine designentur aut comprehendantur 2. Tim. 4. 1. partim verò, quia in proximè sequentibus traditio regni illius expressè commemoratur, & quousq; Christus regnare debeat, seu quando fit futurus regni illius finis, docetur; ut ipse apostolus ostendere videatur, de regni Christi fine se hic loqui. Deinde responderi potest, vocem finis hîc, absolutè positam non esse, nec tacitè subaudiendam vocem regni: sed apertè adjici talem finis illius descriptionem, quæ idem significet, ac si expressè fuisset dictum, tunc fore finem regni Christi. Id autem fiet, si ita verba Apostoli sumas, ac si dixisset: postea sequetur ille finis, quo traditurus est, vel tradere debet Christus regnum Deo & Patri, postquam nimirum aboleverit omnem principatum. Sic ad verbum $\delta\tau\alpha\upsilon$ pronomini relativi vim quodammodo habebit.

Hoc si admittatur, satù fiet etiam posteriori objectioni, omninq; tolletur redundantia aut nugatio, quam sensus ille videbatur inducere. siquidem post vocem finis nomen regni Christi nō erit subaudiendum. Sed eadem objectio hoc quoq; modo tolli potest,

rest,
&
diffe
cum
ba il
Dec
regn
quis
trad
us it
gnat
tia v
tant
esser
turu
lo re
psius
mod
fort
 $\delta\tau\alpha\upsilon$
rior

quod
pe: c
Pat
nan
we
per

est, ut dicamus, etiamsi idem sint finis regni Christi, & traditio regni Deo facta; ratione tamen duo illa differre, & ignorari à quopiam potuisse, utrum hoc cum illo necessario sit conjunctum; ita ut meritò verba illa fuerint adjecta, cum tradiderit regnum Deo & Patri, etiamsi in prioribus subaudiatur vox regni Christi post nomen finis. Potest enim aliquis definere regnare, etiamsi regnum alteri non tradat; & naturâ rei inspectâ, posset Christus, si Deus ita vellet, alii cuiquam regnum, ut loquantur, resignare, præter ipsum. Quare non redundant sequentia verba, sed utiliter sunt ab Apostolo adjecta: non tantum ut plenius intelligeretur, de cujus rei fine esset sermo; verum etiam ut pateret, non ita cessaturum Christi regnum, ut fideles jam porrò sub nullo regno atq; imperio sint; sed ut sub imperio sint ipsius Dei, ut ita Deus sit omnia in omnibus, quemadmodum infra loquitur. Et hæc posterior responsio fortasse tutior est. Nam prior propter particulam $\delta\tau\alpha\upsilon$, que paulò post iterum occurrit, aliquantò durior esse videtur.

Satis de voce finis dictum est: sequitur, ut illa quoque breviter explicemus, que subjiciuntur, nempe: cum tradiderit, vel tradet regnum Deo & Patri.

Vox regni hoc loco pro vero imperio ac gubernandi potestate, eâq; suo modo summâ, quam $\alpha\upsilon\upsilon\omega\epsilon\upsilon\beta\upsilon\upsilon\upsilon\upsilon$ Græci vocant, accipienda est; non verò per metaphoram quandam, aut synecdochen speciei;

2. Tim. 2.
12.Apoc. 3.
21.

ciei, pro felicitate, aut statu glorioso. Nā Christus felicitatem suam, ac statum gloriosum generalius ita dictum, Deo non tradet; ac proinde hoc significatu in eternum regnaturus est. Vnde Apostolus affirmat, nos unā cum Christo regnatorios, nempe post resurrectionem; & Christus ipse affirmat, eos, qui vice-rint, unā secum sessuros in throno suo. Quibus alia similia leguntur alibi. Vide inter cetera Rom. 8. 17.

Verbum autem tradendi hoc loco id significat, quod vulgò dicere solent, resignare: quo pacto, verbi gratiā, dux bellicus potestatem à rege acceptam, & illius nomine ac vice administratam, tradit Regi, eiq; resignat, cum eam ita deponit, ut ea jam tota atq; in solidum ad Regem redeat, que antea ipsi fuerat communicata à Rege. Aliā nempe ratione Rex Duci potestatem illam tradere; aliter Dux Regi, dicitur. Rex enim Duci potestatem tradere dicitur, quia eam illi per se non habenti impertit ac concedit; quod nisi faceret, Dux eam sibi sumere, & usurpare jurè non posset: Dux verò eam dicitur tradere Regi, non quòd Rex eam per se non habeat, aut habuerit, etiam eo tempore, cum eam dux ille adhuc usurparet à Rege sibi concessam; (poterat enim Rex etiam per se imperatorium munus obire, aut alium quempiam ducem, alii cuidam bello gerendo proficere) sed quòd, cum potestas ea antea non penes solum esset Regem, adeoq; non à solo Rege exerceretur, sed etiam Duci illi esset communicata; postea ad solum Regem redeat, & jam in ipso penitus resideat, &

at, & ab eo solo, si neminem in posterum alium participem illius reddere placeat, administretur.

Hoc ergo modo Christus regnum Deo & Patri, hoc est, Deo illi, qui Pater est, (vocula enim &, ut alibi sæpe, non res aut personas diversas, sed diversas ejusdem personæ descriptiones connectit; seu explicandi potius, quàm copulandi vim habet,) tradet: ut nimirum summam illam potestatem ac imperium in omnia, sibi à Patre concessum, deponat, & Patri jam penitus administrandum relinquat; quod antea ipse unà cum Patre, ex ipsius dono ac concessu, administravit: ut eò totum redeat, unde promanaverat.

Quare vehementer falluntur ii, qui eo modo putant Christum regnū traditurum Deo Patri suo, quo Deus Christo omnia tradidisse dicitur, Matth. 11. 27: cum sacræ literæ plurimis in locis apertissimè doceant, Deum Christo omnia ex mera benevolentia, & suo erga eum amore, dedisse aut donasse; & tanquam superiorem cum inferiore; tanquam eum, qui omni rerum copiâ per se instructus esset, cum eo, qui iis per se careret, egisse; & Christum precibus & obedientiâ suâ, maximè eâ, quam in morte subeundâ Deo prestavit, ista à Patre suo impetrâsse. At hoc pacto Christus nullo modo Patri suo regnum tradere potest.

Similiter agunt illi, qui eodem modo volunt Deum à Christo, & Christum à Deo glorificatum: quos si sequi deberemus, statuendum etiam esset, nos

eo modo Deum glorificaturos, quo Deus nos glorificat, aut glorificaturus est, cum utrumq; in sacriliteri dicatur. Quod quàm absurdum, atq; adeò blasphemum sit, nihil attinet dicere. Modus nempe & significatio specialis vocabulorum sæpè ex naturâ rerum subjectarum intelligenda est.

His ita explicatis, possemus ulterius pergere, nisi Objectiones quedam nobis essent diluenda, quæ sententiæ huic planissimæ objici solent ab iis, qui præjudicati opinionibus ducuntur. Objicitur ergo

Primum illud, quod Angelus Luc. 1. 33. ait, Christum regnaturum in æternum, & regni ejus finem non fore.

Deinde, indignam hanc videri, & admodum absurdam, ut loquuntur, degradationem, seu dignitatis tantæ privationem.

Cum quo conjunctum illud est, quòd videatur secuturum, Christum tunc Deum non amplius futurum; quandoquidem propter tantum imperium ac potestatem, quam nunc habet, Deus dicatur.

Ad primum jam alibi à nostris responsum est; nempe eternitatem illam regni Christi, atq; adeò exclusionem finis, seu termini, ad materiam subjectam esse referendam, atq; ad naturam regni illius, seu magis parentium ac subjectorum, ad quos regnum Christi refertur. Dicitur enim ibi, Christo datum iri thronum Davidis Patris ipsius, eumq; regnaturum super domum seu familiam Jacobi in æ-

ternum,

ternu
est erg
proge
Gent
secun
fraëli
clesia
pieta
regnu
imper
li, du
te, ve
trans
lum. S
sti leg
αωα
ire ne
vinus
tùm a
olito,
expia

I
ratio
dum
exitu
22. 23
quem
cap. 1
perdu

ternum, & regni ejus non fore finem. Intelligendum est ergo, tam diu Christum regnaturum, quam diu progenies Jacobi reverâ exabit, sive illo nomine Gentem illam nominatim intelligas, quæ à Iacobo secundùm carnem ortum ducit; sive spiritualem Israëlis progeniem, hoc est, Christi populum atque Ecclesiam in his terris degentem, & Israëlis fidem ac pietatem emulantem. Oponitur nempe hic Christi regnum tacitè regnū mundanū, atque aded etiam imperiū ipsorum populi Israëlitici regum; qui singuli, durāte adhuc populo, regnare cessarunt, vel morte, vel vi prohibiti, & ad alios suam potestatem transmiserunt. Quod in Christo locum habet nullum. Simile planè est illud, quod de Sacerdotio Christi legimus, quod & in æternum duraturum, & αἰώνιον βασιλείαν esse, h. e. tale, quod in alium transire nequeat, secūs quàm Leviticum sacerdotium, divinū Autor ad Hebræos restatur, ac in primis cap. 7. cū alioqui dubitari nequeat, peccato prorsus abolito, & Christianis omnibus jam plenè ac perfectè expiatis, nullum ei ampliùs locum fore.

Idem ergo de regno Christi, quod à sacerdotio ratione tantū differre alibi docuimus, statuendum est. Est enim illud destinatum salutī nostræ ad exitum perducendæ, Ioh. 17. 2, 3. Act. 5. 31. Eph. 1. 22, 23. cap. 4. 10; & spei ac fiduciæ nostræ fulciendæ; quemadmodum inter alia Petrus indicavit. 1. Epist. cap. 1. versu 21. Quare salute nostra ad exitum perductā, cū jam fides ac spes cessabunt; quod fiet

post resurrectionem, nobis in cælum perductis, nihil amplius opus erit isto medio, quod hunc tantum finem, & que inde resultat, Dei gloriam sibi habebat propositam.

Ad secundum respondemus, nullam hanc esse degradationem, aut de divinitate dejectionem, rebus omnibus feliciter summaq; cum laude ad exitum perductis, potestatem atque imperium, quod earum perficiendarum causâ tantum acceperis, reddere ei, à quo acceperis. Certè dux, qui potestatem belli certi gerendi à Rege accepit, non censetur de dignitate dejici, aut ullo vel minimo dedecore affici, cum, bello eo feliciter confecto, imperium Regi suo reddit. Præterquam enim quod non censetur ù de dignitate dejici, qui tempore eo, quod potestati illius præfinitum erat, finito atque exacto, eam volens deponit; gloria etiam rerum gestarum, & finis, ob quem potestas illa ei data fuerat, obtentus, in locum imperii ac potestatis, que medii tantum rationem habebat, succedit, & imperium apud eos, qui rem rectè æstimant, abundè compensat.

Ex quo etiam intelligere licet, beatitatem Christi, cujus pars aliqua in divino hoc imperio, quo nunc potitur, consistit, eo deposito, nequaquam imminutum iri: siquidem, ut diximus, finis illius imperii, nempe salus eorum omnium, qui in ipsum crediderint, cujus causâ mortem etiã durissimam aliquando sustinuit, & cui perficiende nunc perpetuò invigilat; ac porro etiam gloria, que ex re tanta ad ipsum
manat,

manat, perpetuò duratura, abundè compensabit imperium illud & honorem, qui imperii illius causâ ipsi nunc exhibetur. Est enim finis optabilior mediis; eoque obtento, media, nisi fortè alium adhuc usum habeant, ne appetimus quidem. Quod si quis contrà existimet, eum necesse est statuerè, Christum, qui Ecclesie sponsus est, præferre præparatoria, ut ita dicam, nuptiarum, nuptiis ipsis; & malle sponsam suam unicè dilectam cernere perpetuò afflictam, & sub gravi malorum pondere gementem, & exquisitis cruciatibus subjectam, dummodò ipse imperio potitur; quàm deposito imperio, eam gloriosam beatamq; in cœlesti, ut ita dicam, thalamo secum habere, cum eaq; nunquam finiendû gaudiû perfrui. Quod quàm absurdum sit de Christo cogitare, quivis per se cernere potest.

Ad tertium respondemus, haudquaquam securum, ut Christus tum temporis Deus esse desinat. Etsi enim Christus ob imperium, quo nunc potitur, Deus est: non tamen hæc ejusmodi Deitatis ratio est, quâ remotâ is Deus ampliùs dici nequeat. Videmus sanè, Christum etiam antequam hoc imperio potiretur, Deum jure appellari potuisse, atque ad eò appellatum fuisse; quemadmodum apparet ex initio Evangelii Iohannis, & cap. 10. v. 34. & sequentibus. Neque verò credendum est, Christum post imperium hoc, quo nunc potitur, depositum, minus habiturum dignitatû ac jurû ad Dei titulum usurpandum, quàm olim habuit, cum in terra mortalis degeret.

Imò eum longè majorem ac sublimiorem fore omnino consentaneum est.

Quod antequam plenius explicemus, id tantùm argumentum proferre libet, quod cuius sufficere debet, ut credat, Christum post redditum Deo regnum, Deum nihilominus fore; quòd Angeli generatim omnes dii in sacris literis appellentur: quemadmodum manifestè ostendunt verba Psal. 8. 6. & 97. 8. ubi in Hebræo est nomen Deorum, pro quo Autor Epistolæ ad Hebræos unà cum Græcis Veteris Fœderis interpretibus apertissimè reponit Angelos.

Hebr. 2. 7.
1. 5 6.

Iam verò quis negare audeat, Christo, post regnum illud suum depositum, nomen illud dignitatis competiturum, quod Angeli generatim omnibus competat? cùm potiùs statuendum sit, Christum omnibus omnino Angelis, atque adeò omnibus cælestis illius hierarchiæ membris in æternum præstantiorem ac superiorem fore. Nam non modò, ut id fiat, nihil prohibet, sed etiam ita hoc, & amoris Dei erga Christum paterno, & sapientiæ ipsius consentaneum est, ut ejus contrarium planè absurdum censeari debeat.

Nihil prohibere ex eo patet, quod nihil vetet, quominus is, qui aliis cum summa potestate non amplius præest, nihilominus tamen dignitate ac auctoritate multùm eis antecedit. Imò nulla unquam videtur esse tanta paritas, quin vel unus, vel plures reliquis omnibus, qui cæteroquin potestate pares censendi sunt, antecant.

Id au-

Id autem divino erga Christum amori ejusdemq; sapientie planè esse consentaneum, inde patet; quòd videamus inter Angelos, licèt sub Christi ac Dei imperio constitutos, esse multos dignitatù, imò etiam potestatis atque imperii cujusdam gradus. Vnde videmus alios appellari principatus seu principes, alios potestates, alios virtutes; & aliis tribui thronos, qui imperiorum sunt proprii; aliis dominia, ut liquet ex Eph. 1. 21: & 3. 10. Coloss. 1. 16: & 2. 10: qua de re nonnihil paulò post dicendum erit, habita Angelorum malorum ratione, à Christo abolendorum, in quibus similia reperiuntur potestatis discrimina. Et sanè ordo in tanta multitudine, tantisq; exercitibus, tale discrimen omnino videtur exigere. Neque enim in hierarchia est ἀτάξια seu confusio; sed ordo potiùs exactissimus. Vnde facile colligere licet, simile quidpiam etiam inter fideles, cum ad immortalitatem perveniunt, fore: id quod etiam nonnulla sacrarum literarum loca innuunt. Quid enim mirum, si ii, qui ἰσᾶγγελοι erunt, & cum iis in cœlestibus sedibus penitus conjungentur, ad Angelorum modum in certos ordines redigantur, & similes habeant principes, duces, atque antesignanos.

Porro autem, quemnam consentaneum est inter omnes hierarchie illius principes ordinem ac familiam ducturum, & ceteris omnibus autoritate antecessurum, ac simul istius partis hierarchie, que ex Christianis, seu fidelibus hominibus constabit, principatum

Matth. 19.

28; 20: 23;

26, & d.

Luc. 19. 16;

& seqq.

Principatum obtenturum præter Christum, unigenitum
 ac charissimum Dei filium, Deo nunc imperio pa-
 trem, omniumq; & Angelorum & hominum re-
 gem, caput, ac Dominum? Neque enim convenit, ne-
 que adeo fieri solet, ut ii, qui maxima imperia ges-
 serunt, neque gratiâ suorum principum ulla ex par-
 te exciderunt, ab illis mox in infimorum censum re-
 digantur, etiamsi tandem imperia deposuerint; imò
 quàm diu gratiâ apud imperantes florent, princi-
 pem inter alios locum obtinere solent. Iam verò af-
 fectus Dei Patris erga Christum haudquaquam im-
 minuetur, postquam ù tantum imperium deposuerit;
 cùm hujus rei causa ne fingi quidem possit. Quare
 credendum est, Christum, utut omnibus absolutè,
 quemadmodum hoc sit tempore, nō imperet: semper
 tamen primum post Deum fore; & utut fortè toti
 hierarchiæ cælesti non ita præsit, quemadmodum
 nunc aliquis Angelorum princeps suæ legioni sive
 uni, sive pluribus; nihilominus autoritate re-
 liquis omnibus principibus fore præstantiorem ac
 dignitate superiorem. Illius autem parti hierar-
 chia, quæ ex hominibus constabit, per ipsum Chri-
 stum ad tantam felicitatem ac gloriam perducti,
 consentaneum est eum fore principem eo modo, quo
 Archangeli suarum legionum. Nam ipse eorum se-
 cundùm Deum spiritualis pater est: Pater autem
 inter filios, naturæ quodam jure principatum obtri-
 net, etiamsi tandem filii emancipentur, & sui quo-
 dammodo juris evadant. Is qui nos omnes redemit,
 ac san-

ac sanguine suo sibi acquisivit, quiq; nos nunc ad immortalitatem preparat ac conservat, eam nobis aliquando re ipsa daturus, beneficio hoc eternum duraturo, eternum etiam sibi tenebit adstrictos atque obligatos, ac juris illius dominici, quod nunc in nos habet, reliquias, hoc est, auctoritatem ac principatum inter omnes perpetuo tenebit. Ecquis enim ultrò ac libentissimè coram eo se non demitteret, & primas ei sponte sua non concederet, à quo beneficio verè immortali se affectum esse, non jam ampliùs credat, sed sentiat, ac eternum gaudeat? ut ne videatur quidem aliter fieri posse: cum reverentia, quam beneficii hujus magnitudo exigit, quaq; omnes Christum prosequuntur, principatum hunc omnino postulare videatur.

Vidimus hucusq; quomodo Apostolus primum istorum trium, quæ supra enumeravimus, proposuerit: sequitur, ut videamus, quomodo id ipsum confirmet. Id autem facit in sequentibus usq; ad versum 28: in quibus continetur secundum ex tribus istis, quæ Paulum hìc docere superius diximus. Agitur enim hìc imprimis de subjectione omnium hostium sub Christi pedes, & ex ea demonstratur, Christum tunc regnum hoc suum depositurum, seu Deo Patri suo redditurum, seq; illi subiecturum. Ita ergo argumentari videtur Apostolus: Cum Christus omnes suos hostes sibi subjecerit, non est ampliùs regnaturus; seu, quod perinde est, regnum Patri suo est traditurus. Atqui tunc, cum fideles suos ex mortuis resuscitabit,

rabit, omnes suos hostes pedibus suis subiciet. Quare tunc temporis regnare desinet, seu regnum Deo tradet, eiq; sese subiciet.

Majoris Propositionis sententia continetur primum v. 25, qui fundamentum quoddam est rationationis hujus Apostolica, ubi ait: Oportet enim eum regnare, donec posuerit omnes inimicos suos sub pedes suos. Deinde v. 28, ubi ait: cum verò ei subiecta fuerint omnia, tunc & ipse filius subicietur ei, qui subjecit ipsi omnia. Sententiam autem Majoris dicimus etiam hic contineri: quia subiectio omnium, etiam subiectionem hostium includit.

Minoris autem Propositionis sententia, licet non omnino plenè, continetur verbis illis v. 24: postquam aboleverit omnem principatum, & omnem potestatem, & virtutem; ejusq; probatio subicitur v. demum 26: ultimus hostis aboletur mors.

Utramq; autem Propositionem aliquà ratione confirmat, & Prolepsi quâdam amplificat v. 27. Omnia enim subjecit sub pedes ejus. &c.

Postquam vidimus ordinem partium in argumentatione Apostolica; nunc singula verba, eo, quo in textu jacent, ordine, videamus.

Primo ergo loco occurrunt illa, que diximus, Minoris Propositionis sive Assumptionis sententiam aliqua ex parte continere; nempe, postquam aboleverit omnem principatum, & omnem potestatem,

testatem, & virtutem. Ideò autem diximus ex parte tantum sententiam Minoris his verbis contineri, quia principatus, potestates, ac virtutes illæ, non sunt Christi hostes omnes, sed certum tantum hostium Christi genus: siquidem paulò post mors quoque inter hostes Christi numeratur, quæ ex illorum principatum, potestatum, ac virtutum numero non est. Interim tamen cum illi inter hostes Christi propriè dictos primum teneant locum, sintq; omnium cæterorum potentissimi; rectè intelligitur, omnes Christi hostes ipsi tunc subjectum iri. cum hoc hostium genus ei penitus subjicietur. Quod si tamen forte quispiam hac de re dubitaverit; illi probatio, quam v. 26 contineri diximus, satisfaciet.

Sed ut verba paulò propiùs intueamur, primò videndum, quidnam per principatus, potestates, ac virtutes illas intelligendum sit: deinde quo pacto sint abolendi.

Quod ad prius attinet; animadvertendum primum, voces abstractas pro concretis esse positas, hoc est, principatus pro principibus, potestates ac virtutes pro iis, qui potestate ac virtute sunt præditi ac instructi: id quod alibi in iisdem vocabulis non semel accidit. Vide loca superiùs commemorata, Eph. 1. 21: & cap. 3. 10: & 6. 12. Coloss. 1. 16: & 2. 10, 15: 1. Pet. 3. 22. quibus adde, Rom. 13. 1: Tit. 3. 1.

Deinde animadvertendum est, etiam si hoc loco commemoretur omnis principatus omnisq; potestas & virtus seu potentia: ea tamen verba omnino

minimo restringenda esse ad principatus, potestates, ac virtutes seu potentias Christo adversas. Demonstrat hoc manifestè quod subjicitur: oportet enim regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedes ejus vel suos. Necesse ergo est, illos principes, itemq; potestate aut potentiâ præditos, de quibus hic sermo est, in numero hostium Christi contineri; & in adventu Christi eatenus sub pedes ejus positum iri, quatenus abolebuntur. Quanquam etiam hæc ipsa, de quibus agimus, verba, id satis indicant. Nam Christus in adventu suo haudquaquam abolebit principes, & potestate ac virtute præditos in exercitu Angelico. Quod enim hic aliqui de muneris ipsorum abolitione disserunt; id & à loco alienum est; (neq; enim potestates, principatus, ac virtutes Angelorum bonorum Christi hostes sunt: cum ne malorum quidem potestates ac virtutes in hostium illorum numero censenda sint, sed personæ illis rebus præditæ) & nullo modo credibile est, imò planè absurdum, Dominum Iesum in adventu suo, cum ipsemet in voce Archangeli, ut Paulus alibi loquitur, de cælo descendet, principatum bonorum Angelorum aboliturum; cujus rei ratio ne fingi quidem potest.

2. Thes. 4.
16.

Iam verò duplicis generis sunt principes isti, itemq; potestate ac virtute præditi, qui Christi sunt inimici: alii enim sunt ex numero malorum spirituum; alii ex numero hominum; multi nimirum Reges, aliiq; magistratus, qui Christianos premunt ac persequuntur. Et hi quidem omnes intelligi possunt:
sed con-

sed c
pote
has s
mè o
pud
pent
rum
cit a
Tit. c
de m
võu
usur
Ang
com

mod
zur;
quid
toti
ut e
atq;
sing
cap
ac t
disp
ipsa

tes
lea

sed consentaneum tamen est, si non soli principatus, potestates, ac potentiae Diaboli hinc designentur, has saltem potissimum intelligendas esse; eam maxime ob causam, quod voces hae omnium creberrime apud Paulum de Angelis, sive bonis, sive malis, usurpentur; praesertim cum vel omnes, vel saltem duae earum conjunguntur: quemadmodum ex locis superius citatis apparere potest, ubi semel tantum, nempe ad Tit. cap. 3. vox principatum & potestatum junctim de magistratibus usurpatur; ac praeterea vocem δ υ υ ο μ ε ω ν de magistratibus aut alio hominum genere usurpari, animadvertere hactenus non licuit. At de Angelis usurpari, apparet ex duobus locis superius commemoratis, ad Ephes. 1. & 1. Pet. 3.

Hinc ita visis, considerandum tertio loco est, quomodo ista hostium genera à se invicem distingvantur; quid per principatum, quid per potestatem, quid denique per virtutem intelligatur. Nam cum toties distinctè ista commemorantur in sacris literis, ut ex locis jam aliquoties commemoratis apparet; atque imprimis ex illo Coloss. 1. 16, ubi manifestè distinguuntur ἀρχαὶ & ἐξουσίαι; ad Ephesios autem cap. 1. & 1. Pet. 3. δ υ υ ο μ ε ω ν partim à principatibus ac potestatibus simul, partim à potestatibus saltem disjunctantur; dubium relinquitur nullum, quin ipsa etiam omnia ista tria discreta sint.

Cum verò ubique, ubi principatus & potestates simul commemorantur, Principatus praeponi soleant, & ipsa etiam principatus vox aliquid in suo ge-

suo genere summum significet; statuendum est, Principes summum inter eos, qui hic commemorantur, locum obtinere: illis proximas esse potestates: his denique succedere virtutes. Etiam si enim vox potestatum per se ita late pateat, ut principatus etiam in se comprehendat: (omni enim principatus est potestas, atque adeo omnis princeps est etiam potestate preditus; licet non contra) iis tamen locis, ubi principatus a potestatibus distinguntur, nomen potestatis strictius accipi necesse est.

Cum ergo utrumque vocabulum, hoc est, & principatus & potestatis, sit nomen imperii cujusdam ac regiminis, seu juris, quod superior habeat in inferiores: principes quidem illi sunt censendi, qui summum in certo aliquo, sive hominum, sive aliarum personarum genere, imperium ac potestatem habent, ita, ut in ea a nulla alia sui generis personam pendeant, eive subsint.

Tales sunt omnes Reges in terris, aliique Principes strictius ita appellati. Tales inter bonos Angelos sunt Archangeli dicti, seu principes Angelorum, quos septem esse numero & vulgari fert sententia, & ex nonnullis scripturae locis intelligi posse videtur. Tales etiam (ut ad locum nostrum propius accedamus) sunt nonnulli inter malos Angelos. cum Paulus, cap. 6. ad Ephes. de illis loquens, expresse dicat, nobis esse pugnam adversus principes. Et si enim in sacris literis, unus nonnunquam soleat dici princeps Demoniorum; qui etiam princeps aut Deus hujus

¶ 12.

Matth. 9.

34. 12. 24.

Ioh. 16. 11.

14. 30.

hujus
Ange
tame
expre
dicit
um, q
ant in
auton
que e
nus e
suo g
inter
pares
torit.
ordin
rumq
spicu
cietat
quis
tem
vitat

zine
cepX
dar;
co, u
cies,
rem

hujus mundi appellatur; & ceteri ipsius dicantur 2. Cor. 4°
 Angeli Matth. 25. 41. Apoc. 12. 7 & 9: nihilominus
 tamen credibile est, cum Paulus dicto ad Ephes. loco
 expressè commemoret ἀρχαὶς, & postea subjiciat ἐξ-
 εὐσείας, plures esse in illo exercitu malorum spiritu-
 um, qui summum quodammodo in suo genere habe-
 ant imperiū; ita tamen, ut unus ex illis dignitate &
 autoritate emineat, & iū quodammodo praeceat. Ne-
 que enim ista autoritatis eminentia obstat, quod mi-
 nus etiam ceteri, principes appellari, atq; adeo in
 suo genere summi censeriqueant: cum saepe fiat, ut
 inter plures principes imperii ac potestatis ratione
 pares, unus aliquis tamen reliquis antecellat, & au-
 toritate ac dignitate quādam anteeat, interq; illos
 ordinem ducat. quod exemplo Imperatoris, alio-
 rumq; Christianorum Regum ac Principum fit per-
 spicuum. Idem saepe fit inter eos, qui sœderis aut so-
 cietatis vinculo inter se sunt colligati; ubi unus ali-
 quis sœderis princeps constitui solet, cujus majesta-
 tem ceteri aliqua ratione colere ac tueri, & auto-
 ritatem sequi debent.

Iam quod ad vocem ἐξεσείας seu potestatis at-
 trinet, etiamsi suā naturā tam latè pateat, ut etiam
 ἀρχὴν, hoc est, principatum, ambitu suo comprehen-
 dat; quemadmodum suprā monuimus: hoc tamen lo-
 co, ubi à principatu, tanquam diversa dignitatis spe-
 cies, distinguitur, strictiùs eam sumi, & indignio-
 rem ejus generis, quod aliàs hac voce propriè signifi-
 catur,

catur, speciem designare necesse est. Nam etsi voces generales sæpè κατὰ τὸ ἕν ἑξ ἑλὼ pro ea specie capi solent, quæ omnium est princeps: animadvertendum tamen est, cum vox generalis speciei illi, quæ omnium potissima est, opponitur, atq; ab ea distinguitur, illam pro indigniori specie poni. Sic non semel in sacris literis videas distingvi Sacerdotes à Levitis, & hos ab illis: cum tamen & Sacerdotes Levitæ, seu è tribu Levi oriundi essent. Verùm quia peculiari erat Sacerdotum præ aliis tribulibus suis seu Levitis dignitas, quæ ceteri carebant; ideò Sacerdotes peculiare nomen à reliquis sortiuntur, ceteri generale Levitarum nomen retinent, & sibi quodammodo proprium reddunt. Sic in sacris literis Novi Fœderis Doctores distingvi solent à Prophetis & Apostolis; cum tamen & hi doctores essent, & quidem excellentissimi, quemadmodum etiam nonnunquam vocantur.

Per potestates igitur hoc loco intelligimus ex spiritibus malis eos, qui ita aliis præsunt, eosq; gubernant, ut ipsi tamen superioribus subsint, veluti præfecti suorum Principum. Sic in exercitu magno, qualis etiam est malorum spirituum, præter Imperatorem, aliosvè Duces, qui integrum legionibus præsunt, reperiuntur etiam alii militum Tribuni, ac Centuriones: quibus potestas quidem est in alios, & eos gubernandi jus atq; autoritas; sed quæ à superioris potestate atq; auctoritate dependeat. Id enim ordinis ratio postulat, ut tantò commodiùs ea, quæ ab Imperatore præcipiuntur, effectui dari, & diverse

LUC. 10.
31. 32.
Ioh. 1. 19.

verse
verse

& f
Qua
retin
tur i
præd
pro
ic loc
disting
intel
stant
enda
ni A
& po
seu p

vā.
tes fa
signij
Exoa
48: i
lios a
tudin
17. &
tu m
eos f

verse legiones, diversæq; turme aut manipuli, ad diversa munia exequenda adhiberi queant.

Restat vox δὲ ὑπὸ μ.ω.ς, que potentiam, seu vim & facultatem aliquid præstandi propriè significat. Quam significationem hoc quoq; loco dubio procul retinet; ita tamen, ut per Metonymiam intelligantur ii, qui potentiâ seu vi, robore, ac viribus ullis sunt præditi. Sumitur quidem interdum ea vox etiam pro ἐξουσίᾳ seu potestate: sed id & rariùs fit, & huic loco non quadrat; ubi ab ἐξουσίᾳ vox δὲ ὑπὸ μ.ω.ς distinguitur. Quare ii malorum spirituum hoc loco intelligi videntur, qui viribus ac robore ceteris præstant, & ad ea, que jubentur, præstanda atq; efficienda sunt aptissimi. Quo pacto etiam Petrus, de bonis Angelis loquens, peculiariter nominat potestates & potentias: ubi nomine potestatum etiam ἄρχαὶ seu principatus complectitur.

Non est autem hic reticendum, vocabulum δὲ ὑπὸ μ.ω.ς apud Græcos Veteris Testamenti interpretes sapissimè poni pro Hebraico chail, & exercitum significare; Vide inter innumera loca hæc pauca Exod. 14. 28: & 15. 4. Num. 31. 14. Deut. 11. 4. 1. Sam. 14. 48: interdum fortitudinem; quo pacto sæpè legas, filios aut viros δὲ ὑπὸ μ.ω.ς, hoc est, virtutis seu fortitudinis. Vide Iudic. 18. 2. & 20. 46. & 22. 10. 1. Sam. 18. 17. & 31. 12. Quare possis etiam δὲ ὑπὸ μ.ω.ς pro exercitu malorum spirituum usurpare; vel pro illis, qui inter eos sunt pugnacissimi: quasi dicat Apostolus, unâ cum su-

cum supremis ducibus ac prefectis, ipsos etiam exercitus malorum spirituum universos esse abolendos.

Postquam vidimus, quid per principatum, potestatem ac virtutem intelligatur; expendendum nunc etiam est id, quod secundo loco supra proposuimus, nempe quo pacto illi Christi hostes sint abolendi. Modum ejus rei satius indicavit Christus Matth. 25. 41. ubi asserit, se aliquando dicturum impiis: abscedite à me maledicti in ignem æternum, paratum Diabolo & angelis ejus. & inferius eodem loco v. 46. eventum rei exprimens, addit, eos habituros in pœnam seu cruciatum æternum, quod etiam de Diabolo & angeli ejus, qui ad eandem pœnam sunt damnati, statuendum est. Igne ergo æterno illi Christi hostes, de quibus hic sermo est, qui quidem sunt Diabolus & angeli ipsius, vel saltem quorum nomine isti quoque continentur, cruciabitur, & ita delebuntur destruenturque. Hoc illorum supplicium, quanquam verbis generalioribus, explicatum habes apud Petrum Ep. 2. cap. 2. v. 4. & apud Iud. v. 6.

Sed jam tempus est, ut ad sequentia pergamus, in quibus Major Propositio Argumenti Apostolicæ superius explicati, ejusve sententia primùm continetur. Ea verò sunt: Oportet enim cum regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedes suos, vel ejus.

Probatur hoc loco, ut superius jam indicavimus,

onus, C
tri, sen
turum
ruimus
phetia
non t
senten
Psalms
ponit
defini
git vo
os, q
senten
quam
etiam
quod
rum;
I
mus j
gatur
tra m
rius a
in spic
cem
tiner
habit
usque
co est

tenus, Christum tunc redditurum regnum Deo & Patri, seu quod perinde est, finem tum regni ipsius assurturum, cum aboleverit istos, de quibus hucusq; disseruimus, hostes suos. Probatio est desumpta ex Prophetia Davidi, quae Psalmo 110. extat. Quanquam non tam verba illius adnumerat Apostolus, quam sententiam refert. Etenim loco ejus, quod est in Psalmo, Sede à dextris meis, nimirum Dei, ipse ponit verbum regnare. Deinde cum in Psalmo indefinitè fiat mentio hostium Christi, Paulus praefigit vocem omnium, omissâ interim particulâ tuos, quae adjicitur voci hostium in Psalmo. sed ad sententiam, nec ibi quidquam adjecit, nec hic quicquam detraxit, ut paulò post explicabitur. Illa etiam mutatio ad sensum nihil habet momenti, quod in Psalmo dicitur, scabellum pedum tuorum; hic, sub pedes suos vel ipsius.

Iam quod ad verbum regnandi attinet, diximus jam supra, quid regni nomine hoc loco intelligatur. Idem autem esse regnare & sedere ad dextram Dei, explicatum est imprimis in Commentariis ad Hebr. cap. 7. ver. 3 & 13. quem locum lector inspicere, si libeat, poterit.

Cum verò additur, donec ponat; apparet, vocem donec vim suam consuetars ac genuinam retinere, ita ut denotet, rem eam, de qua sermo est, habituram finem, postquam extiterit illud, ad quod usque duratura perhibetur: quandoquidem hoc loco est positio omnium inimicorum sub pedes Christi.

Res autem, quâ de agitur, est regnum Christi. Significatur ergo verbis his, regnum quidem Christi tamdiu durare debere, quousque omnes ipsius hostes pedibus ejus subjecti nondum fuerint; sed postquam subjecti fuerint, desitutum. Nam alioqui nihil hîc diceret Apostolus: quandoquidem, ut ex verbis manifestum est, probare vult, Christum regnum Deo & Patri redditurum, postquâ omnem principatum & potestatem ac virtutem sibi aboleverit. At quomodo hoc ex illo Psalmi dicto probaretur, si particula donec, ut vulgò censent, tantùm significaret, regnum Christi duraturum, usque ad subjectionem hostium ipsius, non verò etiam, id postea cessaturum? Cur autem Deus eousque tantùm præsens Christi imperium durare voluerit, causa superiùs est explicata, cum de traditione regni disereremus.

Porro quod attinet ad inimicos, quorum hic fit mentio; jam superiùs alicubi indicatum est, non tantùm personas, sed etiam res, quæ Christo adversantur, quale est peccatum & mors, eo nomine comprehendendi: siquidem statim mors hostibus illis accensetur.

Quod verò Paulus addidit vocem omnes; id factum est ideò, quòd indefinite locutiones universalibus, saltem plerumque, equipolleant. Quare cum in Psalmo indefinite inimicorum seu hostium Christi fiat mentio, omnes ejus hostes significari intelligimus. Quanquam alia quoque ratione id fulciat in sequentibus Apostolus; nimirum quia idem

Prophe-

*Prophe-
sti s
porro
intell
um h*

*L
sti, c
quâ
stum
tur.*

proste

care,

aut c

jectio

Iosua

care

signu

L

mni

cina

nostra

*& A
ad r
Qua
Chri
tine
& ip
mod
ran*

Propheta testatur, Deum omnia pedibus Christi Psal: 8. 7.
 sti subjecisse. Si omnia; ergo & omnes hostes. ac
 porro dictum Psalmi 110. de hostibus universis rectè
 intelligitur: præsertim cùm facile appareat, omni-
 um hac in parte eadem rationem cõditionemq̃, esse.

Deniq; cùm ait de positione sub pedes Chri-
 sti, de perfectissima eorum debellatione loquitur:
 quã fiat, ut jam ne hiscere quidem adversus Chri-
 stum audeant: quod certè fiet, cùm penitus delebun-
 tur. Metaphora ducta est ab iis, ad quorum pedes
 prosternuntur devicti hostes, ita quidem, ut eos cal-
 care, si velint, possint, aut etiam scabelli vice, equos
 aut currus conscensuri illi utantur. Hujusmodi sub-
 jectionis exemplum habes apud Iosua cap. 10. ubi
 Iosua præfecti militum præcepit, ut pedibus suis cal-
 carent cervices quinque regum à se devictorum, in
 signum ac monumētum subjectionis hostium ipsorū.

Laxiùs aliquantò accipitur subjectio illa o-
 mnium rerum sub pedes Christi, de qua vati-
 cinatur David Psal. 8. & ex eo repetit Apostolus
 noster & hoc loco ver. seq. & ad Eph. 1. ver. 22.
 & Autor Epistole ad Hebr. 2. 8. Illa enim subjectio
 ad res, præter Deum omnes, nullã exceptã, refertur.
 Quare per se atque absolute sumta, nullam ejus, qui
 Christo sic subjicitur, contumeliam ac pœnam con-
 tineret: siquidem etiam ad homines Deo charissimos,
 & ipsos denique Angelos extenditur. Sed tantum-
 modo significat summam atque absolutam impe-
 rantũ potestatem in res personasq; subjectas, & hu-

milliam harum, quam illi debeant, observantiam
 atque obsequium. Interim tamen cum accommoda-
 tur ad Christi hostes atque inimicos, hostilem illam,
 ut ita dicam, subjectionem, que cum inimicorum de-
 victorum contumelia, pernicio atq; interitu conjun-
 cta est, designat, aut complectitur. Nam pro natura
 ac conditione rei subjecte, aliquo modo varia est.

Est autem hoc loco animadvertendum id, quod
 Jam antea indicavimus, duobus modis legi verba
 hujus loci ultima posse. Alii enim legunt, sub pe-
 des suos, & sic verbum posuerit ad ipsum Chri-
 stum referunt; alii vero sub pedes ejus, & sic ad
 Deum verbum ponendi referunt. que diversitas
 tantum pendet ex diversitate aspirationis pronom-
 inis αὐτῶν, quod spiritu aspero notatum significat
 sui ipsius, seu suos voci pedes hoc loco conjun-
 ctum; spiritu autem leni notatum denotat ejus. V-
 traq; lectio facile admitti potest: quandoquidem u-
 traq; cum veritate consentit. Nam & Deus est, qui
 hostes Christi pedibus subjicit; & Christus, qui sibi.
 Ille, quia Christo tum potestatem hanc tum vires, eos
 sibi subjiciendi largitus est; hic, quia potestate hac
 & virtute à Patre accepta, eos sibi reipsa subjiciet.
 Unde in Psalmo quidem ipse Deus ita loquens intro-
 ducitur: sede à dextris meis, donec ponam, vel
 posuero inimicos tuos scabellum pedum tuo-
 rum: quod & Christus, & Petrus ex eodem repetit;
 Quò respiciens Divinus Autor ad Hebræos dicit,
 Christum expectare, donec ponantur, intellige à
 Deo,

Matth. 22.

44.

A. Q. 2. 34.

35.

Deo,
 post
 hosti
 mus,
 pora
 form
 nobi
 mnia
 nim,
 pora
 ille e
 dam
 psum
 eos s
 re au
 centi
 victo
 quen
 I
 debe
 Ho ip
 actio
 quia
 fit a
 tran
 ipso
 gnati
 at: p
 firm

Deo, inimici sui scabellum pedum suorum. *A-* Hebr. 12
 postolus verò noster ad Phil. 3. versu ultimo de ista 19.
 hostium subjectione loquens, quæ, ut mox intellige-
 mus, tum perficietur ac consummabitur, cum in cor-
 pora nostra humiliâ glorioso suo corpori reddet con-
 formia, & sic ultimum hostem, nimirum mortem, in
 nobis penitus extingvet, ostendit Christum ipsum om-
 nia, ac porro etiam hostes, sibi subiecturum. At e-
 nim, eum ita, ut dictum est, transformaturum cor-
 pora nostra, secundum efficaciam, quâ potest
 ille etiam subicere sibi ipsi omnia. Simili quâ-
 dam ratione Deus olim Davidis pedibus subjecit i-
 psius hostes, ut legimus 3. Reg. 5. v. 3. quatenus Davidi
 eos subijciendi vires ac potentiam dedit, & ei in hac
 re auxilio suo præstò fuit. Neq; enim Davidi quies-
 centi, & nihil, quod ad eam rem pertineret, agenti,
 victos hostes subjecit Deus; sed strenuè pugnanti,
 quemadmodum sacra historia satis testatur.

Dubium autem est, utram lectionem præferre
 debeas alteri: sed tamen multò probabilius est, Chri-
 sto ipsi hanc hostes sub pedes ponendi seu subijciendi
 actionem hoc loco tribui, quam Deo. partim quidem,
 quia in sententia dicti hujus è Psalmo petiti, nulla
 fit ab Apostolo mentio Dei, qui Christum ad dex-
 tram suam sedere, seu regnare jubeat, ut in Psalmo
 ipso fieri videmus; sed tantum ipsius Christi, qui re-
 gnare usq; ad subjectionem hostium omnium debe-
 at: partim verò, quia in præcedentibus, quorum con-
 firmandorum gratiâ hoc è Psalmo testimonium ci-

ratur, non Deo, sed Christo abolitio omnium principatus, potestatis, ac virtutis, nempe hostilium, fuerat tributa. que cum in positione hostium sub Christi pedes contineatur; omnino consentaneum est, hanc quoque Christo potius, quam Deo, hic tribui. Neque verò refert, quod verba Psalmi aliter sonent. Vidimus enim jam antea, Paulum hic non annumerare verba, sed sententiam appendere, atque exprimere. Quid ergo mirum, si in verbo quoque ponendi sensum magis, quam verba, sit securus, scopo orationis id quodammodo postulante. Sed de his satius.

§ 26.

Veniendum nunc est ad verba sequentia: Ultimus inimicus aboletur mors: in quibus sententiam Assumptionis Argumenti superius explicati contineri diximus; de quo nunc nihil addimus, contenti verborum vim hoc loco explicasse.

Per Mortem hic intelligitur Mors, seu vitæ privatio absolute, nulla habita ejus rei ratione, quod sit vel temporalis vel eterna. Eterna foret, nisi destrueretur seu aboleretur. Itaque ipsa abolitione temporalis fit. Aboletur presens, consuetæ sacræ Scripturibus enallage pro futuro abolebitur poni, res ipsa unumquemque admonet. Eatenus autem mors abolebitur, quatenus Christi hostium revera est. Christi verò hostium est, quatenus fideles ipsius servos hominesque pios premit, utque nocet. Nam quatenus à Christo impiis infligitur, eatenus non hostium fungitur munere, sed ministri.

Cum autem dicitur, ultimus hostis aboletur,

tur,
quã
indã
abol
cent
abol
co a
Chr
dest
tur,
Pat
tem
de
rit
cap.
19.
Ma
mn
the
om
men
ret
ult
inv
del
sic
em
gn

tur, particula ultimus Adverbii vim habet potius, quam Nominis adjectivi, cujus formam habet. Perinde ac si dictum fuisset: mors inter hostes postremò abolebitur. Neq; enim hoc loco Paulo id tantum dicendum erat, mortem, quæ sit ultimus Christi hostis, aboleri seu abolitum iri; sed eam ultimo demum loco abolitum iri; atq; aded, eâ destructâ, nullum ex Christi hostibus restitutum amplius, qui non fuerit destructus, ac pedibus ipsius subjectus. Vnde consequitur, nihil restitutum aliud, quam ut regnum Deo & Patri tradat. Sic non semel nomina ordinem aut tempus significantia adverbiorum vim habent. Sic de Andrea dicitur Ioh. 1. 41. quod primus invenit fratrem suum Simonem, i. e. primùm. vide etiã cap. 5. 4. & 8. 7. & 20. 4, 8. & 1 Tim. 2. 13. & 1 Ioh. 4. 19. Atq; in ipsa voce εἰς ἄρτη exemplum habes apud Marcum cap. 12. 22. novissima seu postrema omnium defuncta est & mulier. pro quo Matth. 25. 27. & Lucas habent: Novissimè seu postremò omnium &c.

Interim tamen haud putamus negandum, nomen istud Adjectivum aliquo modo etiam vim suam retinere, ita ut dicere voluerit Paulus, mortem, quæ ultimus sit Christianorum hostis, hoc est, ultimò illos invadat, eosq; sibi ad tempus subjuget, ultimò etiam delendum esse, ut ita prius illud posterioris quædam sit ratio, & utrumq; eodem nomine indicetur. Neq; enim novum est in sacris Literis unâ vocem duas significaciones, quarum altera ex altera sit apta, habere:

Disput. de
satisfactio-
ne Christi.
cap. 1. p. 75,
76, 91, 96.

bere: quemadmodum alibi docuimus.

Verum hoc loco non exigua nobis oboritur difficultas, quo pacto dici queat, mortem postremo loco esse abolendam. quandoquidem satis ex sacri literi constare videtur, prius resuscitandos esse homines pios, & reliquos, qui superstites ex fidelibus reperti fuerint, immutandos, & immortalitate induendos, antequam impii, qui sanè hostes Christi sunt, igne æterno crucientur, & Diabolus cum Angelis suis aboleatur. Diximus autem abolitionem mortu in resurrectione fidelium reverà constitutã videri. Ea ergo reliquorũ hostiũ Christi abolitionem anteceder.

Respondendum censemus, non idèò dici mortem ultimò delendam, quòd ipsius abolitio, si tam exiguum temporis discrimen attendas, quod rebus ultimo illo die perficiendis interceder, ultimo loco sit finienda; sed quòd ultimò demum incipienda, simul ac finienda, exigui illius, quod sequetur, temporis ratione nulla habita.

Quod ut rectiùs intelligatur, animadvertendum est, primùm, alios hostes Christi, jam ante ultimum illum diem incipere deleri. Nam Diabolus quidem cum sui angelis aboleri jam cœpit ab eo tempore, ex quo Christus à mortuis resuscitatus in Dei solio consedit: non quidem substantiæ habitã ratione; sed virtutum ac potentie. Quò pertinet illud divini Autoris, cum ait cap. 2. 14, Christum participãsse carnem & sanguinem, ut per mortem aboleret eum, qui mortis habet imperium vel robur, hoc est, Diabo-

Diabo-
git u
mort
quod
ante
hujus
forã
mne
nunc
servi
rann
Infla
nuct
hact
mor
trah
fese
prab
Prin
dem
ad E
ad C
dun
quo
Non
ipfi
host
cau

Diabolum; & quae sequitur. Neque enim de re ibi agit ultimo demum die exitura; sed de ea, quae Christi mortem innox fuerit subsequuta. Est autem hoc illud, quod Dominus Iesus apud Iohannem cap. 12. paulo ante mortem dixit: Nunc iudicium est mundi huius, nunc princeps huius mundi ejicietur foras: & ego, cum exaltatus fuero de terra, omnes traham ad me ipsum. Quasi dicat, instat nunc tempus, cum mundus ab injustissimâ Diaboli servitute in libertatem vindicabitur, & ut ipse tyrannidem excutiat, facultas ei dabitur amplissima. Instat nunc illud tempus, cum ipsius potentia imminuetur, ipseque ex mundo, tanquam arce suâ, quam vix hactenus tenuerat, ejicietur. Ego enim cum crucis mortem perpassus fuero, omnes homines ad me pertraham, seu ex servitute Satanae exeundi, & mihi sese adjungendi, causam & occasionem omnibus prebebo maximam atque amplissimam. De eodem Principi mundi iudicio loquitur Christus apud eundem Ioh. cap. 16. 11. Vide etiam Apostolum nostrum ad Eph. 4. 8. quem locum confer cum cap. 2. Epist. ad Coloss. v. 15.

Quod de Diabolo diximus, idem etiam censendum est de hominibus impiis Christo adversantibus; quos subinde delet Christus, & pedibus suis subjicit. Non finietur tamen res penitus, nisi in adventu ipsius, tum nimirum, cum mors, ultimus fidelium hostis, in ipsis delebitur, & sic nulla erit amplius causa hostes ceteros ferendi; qui ideo tam diu tolerantur,

rantur, ut Christianorum cum iis pugnantium ac dimicantium fides ac pietas exerceatur, & in hac lucta clarissimè effulgeat. Hac causâ sublatâ, nihil restabit ampliùs, quam ut igni isto inextingvibili ipsimet penitus extingvâtur. Tolleatur autem hæc causa, pii resuscitâtù, & immortalitate donatù. Tunc enim & fides cessabit, & pietatù lucta, cum perfectum victoriæ præmium fideles referent. Deinde animadvertendum est, simul atq; pii fuerint partim resuscitati, partim immutati, atq; cum illis in æterem, ut occurrant Domino, rapti, mundum hunc Domini potèntiâ accensû conflagraturum, & ex igni impios cruciatù iri, ut ex Petro satù liquet. Cruciantur autem eodem cum demonibus igne. Quare exiguum admodum inter abolitionem mortù, que resurrectione fidelium continetur, & plenam cætorum hostium destructionem intercedet: cum eorum abolitio longo antè tempore cæperit. Hæc verborum Apostoli sententia scopo ipsius abunde sufficit, qui est ostendere, morte deleta mox secururum regni Christi finem; quandoquidem omnibus hostibus subjugatù, regnum ipsius cessare debet: deleta autem morte, quod postremo fiet tempore, omnes hostes vel jam antè deletos, vel eodem saltem tempore penitus deleri oportet. Simul & illud intelligitur, unde primùm est in hunc sermonem dilapsus Apostolus, resurrectionem piorù Christi adventum antecedere non debere. Quandoquidem in ea continetur abolitio mortù: hæc autem ante adventum Christi fieri

feri non debet: quia eam proximè consequi debet finis regni Christi. Finis autem regni Christi adventum ipsius non debet antecedere, sed consequi. Cum iudicium, cuius causâ venturus est, sit regni seu gubernationis ipsius pars præcipua & maximè illustris. Vnde & regnum appellari suprâ vidimus.

Transseundum nunc est ad sequentia verba, in quibus est probatio quædam, tum Majoris Propositionis argumenti Apostolici, quatenus in eâ affirmatur, omnes inimicos Christi pedibus ipsius esse subjiciendos; tum Minoris, cuius sententiam diximus comprehendendi v. 26. Poterat enim aliquis dicere, cum in Psalmo 110. indefinitè asseratur, hostes Christi esse ipsi subjiciendos, non esse necesse, ut id de omnibus prorsus ipsius hostibus intelligatur; vel saltem non ita latè hoc esse extendendum, ut etiam mors eorum nomine comprehendatur, quæ Christo sint subjicienda; ac porro finire posse Christi regnum, ac Deo ab ipso tradi, etiamsi mors non deleatur, nec fideles ex ipsius faucibus eripiantur. Quare ne argumentum, quo hoc loco resurrectionem fidelium adstruere voluit Paulus, labefactaretur; ideò docet, omnes prorsus hostes Christo esse subjiciendos: quandoquidem omnia, quæcumq; sint præter Deum, ei subjicienda esse, alibi idem Psaltes testetur.

Citat ergo primùm Apostolus Davidis testimonium: quanquam, ut antea quoq; v. 25 fecerat, suppresso auctoris nomine, utpote omnibus vulgò notis: deinde tacita cuidam Objectioni occurrens, testimonio

monio illi aliquam lucem affert.

Prius facit ibi: Omnia enim subjecit, scilicet Deus, sub pedes ipsius. Non expressit nomen ejus, qui subjecturus sit, quia & ex Psalmo, & ex re ipsa motum id erat omnibus.

Vis autem Argumenti est in voce omnia, quam tam latè extendendam esse in sequentibus docet Paulus, ut nemo, nisi Deus ipse, qui Christo subjecit omnia, sit excipiendus. In ipso quidem Psalmo, si liberalem, quem vocant, sensum spectes, vox ista ad res tantum terrenas extenditur; quarum genera precipua, animantes nimirum omnes, statim declaranda rei gratiâ subjiuntur, Oves, inquit, & boves, universa illa, & bestias etiam agri, volucres etiam cœli & pisces maris, quicquid transit semitas maris. Sermo enim est, isto sensu, de homine terreno: itaq; ad res etiam terrenas restringenda sunt illa omnia, quæ ei subjecta dicuntur. At sensu mystico sermo est de homine cœlesti; cujus pedibus cum omnia subjecta dicuntur, non tantum terrestria, sed cœlestia etiam subjecta esse, intelligendum est; atq; ita tantò laxior & amplior est vocis illius universalis significatio, quantò amplior est cœli, quàm terræ, ambitus. Omnia nempe simpliciter sunt intelligenda, eo solo excepto, cujus natura omnem subjectionem respicit, & cujus majestas tanta est, ut nemini ullo pacto subjici debeat: qui quidem est Deus, qui omnia Christo subjecit.

Porrò autem in eorum numero, quæ subjici cui-
piam

piam
ipso
Christi
fenda
ei sub
inprin
Deum
men
verba
subjec
est, D
re cer
tim cu
enim
terre
& lo
buit e
liquo
ac po
subju
tus e
nem
effect
dunt
quæ
xu h
enim
sed c

piam possunt, est etiam mors. Docuit enim Deus in ipso Christo, subjici eam posse; & cum ea fidelibus Christi noceat, hostis tum ipsorum, tum Christi censenda est. Quare non modò potest, sed etiam debet ei subjici; siquidem omnia ei sunt subjicienda, atq; in primis ipsius hostes ei sunt subjugandi.

Quod autem David, & cum eo Apostolus dicit, Deum subjecisse Christi pedibus omnia; cum tamen & antecedentia & consequentia hujus loci verba ostendant, nondum omnia pedibus ejus esse subjecta, sed olim demum subjicienda: intelligendum est, Davidem quidem, solito Prophetarum more, de re certò futurâ, tanquam de præteritâ loqui; præsertim cum literalis sensus præteritum postularer: (jam enim Deus ab ipso mundi initio homini res omnes terrenas subjecit.) Apostolus autem Davidi verba & loquendi formam retinuit. quanquam aliam habuit causam, cur ita loqueretur. Res enim ipsa jam a liquo modo facta est, quatenus Deus Christo tum jus ac potestatem, tum vires ac potentiam omnia sibi subjugandi, ac pedibus suis subjiciendi, re ipsâ largitus est. Verba ergo quatenus præteriti significationem habent, intra vim & efficaciam consistunt, & effectum, qui paulatim consequitur, nondum includunt. Nam ceteroquin etiam effectum certò consequaturum quodammodo comprehendunt, ut ex nexu horum verborum cum antecedentibus patet. Vult enim, ut diximus, ostendere, non quosdam tantùm, sed omnes Christi hostes, uti asseruerat, ac porro e-

tiam mortem Christo re ipsa subjectum iri. & sequentia etiam, quæ ex his apta sunt, de subjectione, quæ actu ipso fiat, loquuntur.

De illâ loquendi formâ, subjecit sub pedes ejus, diximus jam antè ver. 25.

Porro objectioni tacite occurrens Apostolus, & vocem omnia aliquâ ratione explicans, ita loquitur: Cùm verò dixerit, seu dicat, quòd omnia subjecta sunt; manifestum, quòd extra eum, qui subjecit illi omnia. Audiens enim quispiam, præsertim adversarius, qui verba Apostoli cavillandi, aut calumniandi ansam captaret, citari ab ipso verba Psalmi, omnia subjecit sub pedes ejus, nempe Christi, omissis sequentibus quæ dictum universale restringant, dicere potuisset quid audirenum etiam Deus Christo subjicietur? Respondet Paulus, non debere id cuiquam in mentem venire. Nimis enim manifestum esse, excipiendum esse illum ipsum, qui omnia Christo subjecisse dicatur. non modò quia consuetudo loquendi fert, ut, cùm aliquis dicitur fecisse quippiam, quod ad res omnes spectet, is ipse, qui id fecisse aut per quem id factum fuisse dicitur, omnium istorum numero eximatur; sed multò etiam magis, quia res ipsa unumquemq; monet, Deum ambitu istorum omnium quæ Christo subjicienda sint, nec debere, nec posse comprehendi. Sic cùm Deus dicitur creâsse omnia, aliâq; similia, certè ipsum excipi, nec omnium nomine comprehèdi, ad id est manifestum, ut ne monere quidem sit opus.

Sed

Sed si
prebe
cense
quam
sa. Q
verba
necti,
quam
lus pr
reilig
tùm u
prebe
Chris
lus, qu
vidu
nim
omi
quod
quæ
ne fa
trati
Itaq
atqu
lus,
hunc
sed o
dos e
res C
mer

Sed si à Deo discedas, nihil est usquam, quod hâc comprehendendi non debeat. Omnia Christo subiecta esse censendum est, quæ modò naturâ suâ subjici cuiquam possunt. Possunt autem præter Deum universa. Quo loco non est reticendum, quòd videantur verba hæc etiam paulò aliter cum superioribus connecti, & ad scopum Apostoli accommodari posse, quàm hucusq; à nobis factum. Poterat enim Apostolus pro concessio sumere, neminem esse, qui non intelligeret, Deum hic esse excipiendum; & illud tantùm urgere, omnia præter Deum esse his verbis comprehendenda, seu nihil non, uno Deo excepto, esse Christo subiectum. ut ita idem revera dicat Apostolus, quod D. Autor Epist. ad Hebr. qui eùm eadem Davidi verba altiùs repetita citasset, subijcit: In eo enim quòd omnia ei subjecit, nihil dimisit (seu omisit) non subiectum ei, hoc est, nihil excepit, quod homini non subjiceret. Vbi cùm simpliciter loquatur, nulla adhibita limitatione, nec ulla mentione facta Dei, qui sit excipiendus; apparet, eum arbitratum esse, neminem id per se non intellecturum. Itaque tantùm vim vocis universalis omnia urget atque explicat, quod & hîc facere poterat Apostolus, eum in finem, ut ostenderet, rectè se adduxisse hunc Psalmi locum ad demonstrandum, nõ aliquos, sed omnes Christi hostes, Christi pedibus subjiendos esse; idq; non tantùm ad personas, sed etiam ad res Christo adversas atque inimicas, in quarum numero vel præcipuè mors est, extendendum esse. quãdoquidem

cap. 2. 8.

doquidem omnia illa, universa præter Deum comprehendant, sive res sint, sive personæ. Res autem ac personas Christo inimicas ita ei subijci necesse est, ut ab eo deleantur ac perdantur. Illud tantum huic sententiæ obstare videtur, quòd Apostolus vel expressè non repetierit vocem omnia, vel verba alia idem significantia non posuerit, ante illa extra eum qui subjecit illi omnia, hoc modo: cùm verò dicat, quòd omnia subiecta sunt; manifestum est, quòd omnia præter eum, qui subjecit illi: seu eo propè modo, quo Auctor Epist. ad Hebræos: quòd nihil omiserit, vel omissum aut exceptum sit præter eum, qui subjecit illi omnia. Etsi enim ex superioribus vox omnia, imò & verbum subjecit, vel eius passivum subiecta sunt, repeti possit; nec possit tantum, sed & debeat, priori licèt interpretatione, seu maius connectendi ratione retenta; & ingrator fuerit repetitio eiusdem vocis que in fine quoque versiculi denuò ponitur, futura: tamen quia vis sententiæ in ea præcipuè contineretur, expressè videtur fuisse repetenda, aut id, quod idem valeret, apertè dicendum. Illud enim non admodum est verisimile, quod quis hinc fortasse dicere posset, ita distingvenda Apostoli verba, quòd præter eum, qui illi subjecit, omnia: quasi nimium vox ultima omnia connecteretur non cum proximo verbo subjecit, sed cum precedentibus; quasi dicat, manifestum est, quòd omnia ei subiecta sint, præter eum qui illi subjecit. Sed de his lectoris iudicium esto.

Hu ita

Hic ita dictū Apostolus breviter repetit id, quod de rebus omnibus Christo subjiendis hucusque dixerat, & ad id, quod primo loco proposuerat, rediens, aliū, quā antea, verbū docet, eum traditurum regnum Deo & Patri; seu magis, id, quod traditionis illius consequens quoddam est, exprimit, nempe, quod Christus Deo subjiendus sit; cuius etiam rei finem attexit. Id autem totum fit ver. 28. ubi primum ait: cum verò ei, id est, Christo, subjecta fuerint omnia, hoc est, cum illi omnia re seu actu ipso fuerint penitus subjecta. Ex quo satis apparet, cum antea dictum fuit, Deum Christo subjecisse omnia, id, quatenus in præteritum respicit, non de actu, sed de potentia seu vi atque efficacia, ei in hunc finem concessā, intelligendum esse.

Deinde subjungit Apostolus, tunc (nempe cum subjecta fuerint Christo omnia) etiam ipse Filius subjietur ei, qui subjecit ipsi omnia. Malè, nostro iudicio, hæc verba accipiunt illi, qui hunc eorum esse putant sensum, etiam tunc Christum subjectum fore Deo: quasi dixisset Apostolus: non tantum nunc Christus subjectus est Patri, cum sibi nondum omnia re ipsā habet subjecta, sed etiam tunc, cum omnia ipsi penitus subjiuntur: qui sensus planè est à verbis ac mente Apostoli alienus, imò ei cōtrari⁹.

[Hacten⁹ Autor ipse Cōmentarium hunc recognovit: cetera quæ sequuntur ab illo recognita nō sunt.]

Nam primum non ait Apostolus, etiam tunc ipsum Filium subjectum fore ei, qui subjecerit ei omnia,

*ei omnia, sed tunc etiam ipsum filium ei subiectum fore. Particula enim καὶ seu etiam non coheret cum precedenti vocula τὸ τε, id est, tunc, sed cum sequenti καὶ τὸς. Nam aliàs particula καὶ in Græco textu præponi debuisset vocula τὸ τε, non postponi. Non enim Græci τὸ τε καὶ significat etiã tunc, ut isti volunt. Deinde particula καὶ τὸς emphasin illam suam, quam habet, propemodum amitteret. Hoc enim vult dicere Apostolus: non tantùm omnia subiicienda esse Dei Filio, sed ipsum etiam Dei Filium Patri, qui ei omnia subjecerit. Præterea non videretur Apostolus dicturus fuisse ὁ ἄνω καὶ ἡσέσται, id est subjiçietur; sed potiùs ὁ ἄνω καὶ ἡμεῖνος ἔσται, subiectus erit. Illud enim subjectionem, quæ tum demum fieri incipiat, significat; hoc verò durationem subjectionis jam antea existentis. Adde quòd Apostolus procul dubio significare voluerit, id, quod antea dixerat, Christum redditurum regnum Deo & Patri, vel saltem ejus consequens quoddam exprimere. At id nõ foret, quòd etiam tunc subiectus Deo mansurus esset Christus, cùm hoc ex illorum sententia perpetuò antecesserit, inòd credibilius ponatur, antea Christum subiectum fuisse, quam tunc, cùm illi subiçientur omnia, subiectum fore. At si hoc dicere velis Apostolum, Christum, qui nunc ad dextram Dei sedens unà cum ipso regnet, postea non amplius imperaturum, sed regno tradito ei, unde acceperat, ipsummet ipsius imperio fore subiectum, videbis hanc
 subiectio-*

subjectionem traditionis illius quoddam cōsequens esse, quod ipsum novam quandam rationem nobis suppeditat. Etenim cū subjectio hoc loco maximam denotet ad parendum alteri obligationem, non cadit in eum, qui alteri imperio ac potestate par sit; praesertim iis ipsis in rebus, quarum respectu imperio potitur, utut tandem ab altero imperium acceperit. At verò Christus unà cum Deo nunc imperat, eiq̄ potestate, praesertim in rebus ad Ecclesiam ullo modo spectantibus, par est, licet id imperium ab ipso Deo acceperit. Denique non bene coherent verba sequētia, ut sit Deus omnia in omnibus: quod postea melius apparebit, ubi veram eorum sententiam explicuerimus.

Nunc illa ipsa, de quorum sententia disputamus, verba, aliquantò fusiùs explicemus. Intelligentum igitur est, subjectionem talem hic intelligi, qualis est subditi erga suum magistratum, utut ille ipse subditus in alios iterum aliquam potestatem habeat, sed in cuius usu ac exercitio penitus à superioris voluntate dependeat: ita, ut vel sine superioris iussu peculiari nihil queat agere; vel, si quid agat, illud semper à superiori irritum fieri queat, ita ut nihil istorum sit ratum, nisi superior approbaverit ac ratum habuerit. Hec vera & propriè dicta est subjectio. Hec in Christum, respectu Dei, nunc non cadit, nec cadet, quàm diu ad dextram Dei sedebit. Et si enim vox Graeca ὑποτάσσεται propriè significet subordinationem; Scholastici autem subordinat

nationem latissimè extendentes quamvis dependentiam unius ab altero hoc nomine designent: non tamen eo modo vox Græca solet accipi, præsertim in communi loquendi consuetudine; ad quam se Scriptores sacri applicant: sed ea est vocis illius vis, quam nos paulò antè explicuimus; quod facile intelliget is, qui sacrarum Literarum loca, ubi ea extant, percurrerit. Itaque quod Deus ille summus, qui Christo omnia subiecit, aliquam semper præ ipso etiam secum imperante prerogativam habeat, quodq; Christus ita imperet, ut Dei nomine faciat, quicquid facit, ejusque voluntatem de salute nostra, quæ generaliter est ipsi jam olim præscripta, exequatur, id ad ὑποτάξω seu subjectionem illam Christi, de qua hic sermo est, non sufficit; cum nec in singulis rebus, modò adversus leges regni generaliter nihil fiat, Dei nutum ac voluntatem expectare cogatur Christus; nec quicquam eorum, quæ ipse statuerit, irritum aliqua ratione fieri jam olim Deus voluerit. Sed alia erit ratio ejus autoritatis aut potestatis, quam Christus olim, tradito regno, habebit, vel in universam hierarchiam cœlestem, vel saltem in fideles suos jam beatos: de qua superius dictum est satis. Quare cum hic dicit Apostolus, tunc, cum nimirum Christo subiecta fuerint omnia, Christum subiectum iri Patri, non est arbitrandum, eum de re loqui, quæ uno eodemq; momento fieri debeat; sed quarum altera continuò sit secutura alteram: subiectio nimirum Christi, respectu Patri, subiectione re-

rum o
jam s
l
dixim
sti: qu
omni
nitur
sit om
am ul
Deus
dicitu
fer: L
medi
idq; in
turu.
judic
nem i
um d
dispo
Quar
part
ac s
Chri
post
am c
erit
post
stra

rum omnium respectu Christi. Cetera verba sunt jam satis à nobis explicata.

Illud nunc restat, quod tertio loco ab Apostolo diximus proponi, finis nempe subjectioni illius Christi: qui quidem explicatur illis verbis: ut sit Deus omnia in omnibus. Deus hic aliquo modo opponitur Christo, quasi dicatur, ut cum nunc Christus sit omnia in omnibus, hoc est, res omnes ad Ecclesiam ullo modo pertinentes ipse per se disponat, postea Deus ipse id faciat. Metonymica est hæc locutio, cum dicitur esse omnia, Perinde enim est, ac si dictum esset: Deus erit causa omnium, & causa quidem immediata, quæ ipsamet disponat ac gubernet singula, id est in omnibus, sive personis, sive rebus olim extituri. Nunc Pater, ut Christus loquitur, neminem judicat, (quod potest ad imperium & gubernationem Ecclesiæ universam extendi,) sed omne iudicium dedit Filio. Filius ergo per se omnia in omnibus disponit, & pro sua voluntate omnia gubernat. Quanquam inter ipsum & Deum summa est hæc in parte conspiratio, præsertim cum ipsius Dei spiritu ac sapientia repletus sit Christus: ut ita Deus in Christo & cum Christo regnare merito dicatur: sed postea alia erit regni hujus ratio, & Deus ipsi etiam Christo, aut etiam in, quorum dux & princeps erit Christus, per se ipsum mandata dabit.

Absoluta hæc tam illustri Digressione, redit Apostolus ad seriem rationum, quibus Resurrectio nostra confirmetur. Quanquam in ipsa etiam Digressione

fione ejus rei argumentum quoddam contineri vī-
 dimus. Tertium igitur ejus rei argumentum ex-
 plicatur illis verbis: Alioqui quid facient ii, qui
 baptizantur pro mortuis, si omnino mortui
 non resurgunt? quid & baptizantur pro mor-
 tuis? In varias se formas hic vertunt Interpretes,
 quibus distorta magis, quàm simplex placeat verbo-
 rum sententia. Sed nos simplicem quàm contortam
 malumus, præsertim cum illa simul sit ad rem, de
 qua agitur, accommodatissima. Ea verò est, quòd vi-
 deantur tum temporis extitisse quidam magnæ a-
 pud Corinthios autoritatis & nominis viri, qui in
 more habuerint positum, ut si quis ex fidelibus abs-
 que baptismo decessisset, eoq; ritu Christo solenniter
 initiatus non fuisset, ipsimet ejus loco ac nomine ba-
 ptisimum susciperent, ac Christi nomen profiteren-
 tur; ne fortè obeset piè alioqui defuncto baptismo
 caruisse. Quare pro mortuo baptizari est vel mor-
 tuorum loco ac vice, vel in mortuorum bonum ac
 commodum baptizari. Hoc autem sine omni ratio-
 ne, imò contra omnem rationem fecissent, si credi-
 disent, de mortuò planè actum esse, eosq; in vitam
 aliquando non redituros. Quomodo enim sibi per-
 fradere potuissent, id mortuò profuturum, si ipsi
 baptismo eorum nomine tingantur? Non est autem
 credibile, nec Corinthiis esse potuit, illos viros cōtra
 omnem planè rationem tale quicquam facturos.

Argumentum hoc est non tam τὸ πὸς τὸ ἔγγυα, *quàm τὸ πὸς τὸ ὑπερωπὸν*, ut vocat Aristoteles. Apud

eos eni
 num ju
 bation
 Hujus
 is, que
 ex fal
 ptere
 gnos,
 aut sin
 non es
 que vi
 eruere
 velit,
 no lib
 tate se
 re sen
 agit
 debin
 tum l
 gredi
 lem, q
 isent
 sent.
 Resu
 factu
 lo, m
 lupta
 pforu
 meli

eos enim hoc argumentum valet, qui eorum hominum
 iudicio & autoritate, quorum factum in proba-
 tionem resurrectionis adduxit, aliquid tribuunt.
 Huiusmodi argumentorum genere non raro utitur
 is, quem modo citavimus, Philosophus; cum etiam
 ex falsis aliorum sententiis veram elicit ac probat;
 propterea quod haudquaquam sit credibile, viros ma-
 gnos, ut ut erraverint; totam tamen januam aberrasse,
 aut sine ratione quippiam asseruisse, etiamsi ratio
 non esset sufficiens. Quare solet ille rationem eam,
 quae viros magnos in sententiam falsam impulerit,
 eruere. Illa enim per se sumpta vera sunt. Videat, qui
 velit, inter alia disputationem ipsius de summo Bo-
 no libro Eth. Nicomach. cap. 8. ubi suam de felici-
 tate sententiam aliorum Philosophorum eadem de
 re sententiis, licet erroneis confirmat. Similiter hic
 agit Apostolus, qui ex facto, licet alioqui, ut mox vi-
 debimus, ipsius iudicio supervacaneo elicit argumē-
 tum Resurrectionis nostrae, ex Effectu ad Causam pro-
 grediens, seu rationem ejus facti eliciens, eamque ta-
 lem, quam nisi fuissent secuti viri isti, pro insanis su-
 isse habendi, si ita, quemadmodum fecerunt, egis-
 sent. Ratio vero illa est, ut jam monuimus, veritas
 Resurrectionis nostrae. Hoc enim iridem, ut superius
 factum esse vidimus, pro concesso sumitur ab Aposto-
 lo, mortuos, quam diu mortui nimirum sunt, nec vo-
 luptate ulla perfrui, nec dolore angī, atque adeo i-
 psorum conditionem ac statum vel ex deteriori in
 meliorem, vel ex tristiori in jucundiorē, vel con-
 trā ex

trà ex jucundiori in tristiorem mutari eo ipso tempore non posse. Alioquin hoc argumentum nullius foret valoris. Eo autem posito, valorem eum, quem diximus, habet.

Ex dictis patet solutio Argumenti cujusdam, quod huic interpretationi inter alia objicitur. Id verò est, quòd hoc Argumentum aliqui interetur errore seu erroneo aliorum factò, ac porrò firmum esse non posset, cum tam debili sit superstructum fundamento. Ostendimus enim quomodo etiam ex falsis elici verum, & quidem admodum probabiliter, queat; præsertim apud certos homines, qui auctoritati aliorum multum tribuunt. Sed falsa sententia aut factum erroneum non est argumentationis fundamentum quòd falsum est; sed quòd effectus quidam est veritatis, non quidem ejusmodi, quem veritas necessario producat, sed qui veritatem necessario ponat, seu qui existere non possit, nisi is, qui errat, de veritate ejus rei, quam nos defendimus, persuasus esset.

Sed objicitur præterea huic sententia, quòd Apostolus videretur reprehensus fuisse hoc factum, tanquam erroneum; quod tamen minime fecerit. Respondeo, Apostolum, ut clarè admodum verbis reprehenderet, necesse non habuisse; quantum satis est, errorem innuisse. Illud ideò, quia, cum propositum ipsi esset, ex hoc factò argumentum petere Resurrectionis, non erat necesse, imò non valdè quidem conveniens, ut facti hujus absurditatem exagitaret, apud e-

pud eos presertim, apud quos in pretio, ut apparet, e-
 rant facti hujus autores, & apud quos auctoritatem
 suam non penitus amittere utile erat; presertim
 cum non multum ex eo errore damni ad quenquam
 redire poterat, plus autem utilitatis, si quis unà cum
 illis resurrectionem fidelium firmiter crederet; eti-
 am si ceteroqui eundem cum illis errorem erraret,
 quemadmodum paulò post apparebit. Quod si fa-
 ctum hoc exagitasset Paulus, & absurditatis argui-
 set, visus fuisset iudicio istorum hominum plus de-
 traxisse, quam res ipsa hic ferebat. Interim tamen
 non neglexit Apostolus innuere, id sibi factum per se
 non probari; seu, ut ut non admodum improbet, non
 laudare tamen nec imitari. Nam bis id factum ex-
 primens, se manifestè ab illo hominum genere, qui-
 bus id tribuit, se jungit, & illis se quodammodo oppo-
 nit. Ita enim, ut vidimus, loquitur: quid facient il-
 li, qui baptizantur pro mortuis? & iterum,
 quid & baptizantur pro mortuis? quibus sub-
 jungit: quid & nos periclitamur omnem ho-
 ram? ubi apertè Apostolus sese ab illis distingvit. At
 si Apostolus rem illam approbasset, & laudabilem
 ullo pacto censuisset, certè vel inter primos ipse fui-
 set, qui eà in re alii preiret.

Atq; hinc etiam Argumentum quoddam patet ve-
 ritatis sententiæ nostræ, falsitatis autem sententiæ
 eorum, quibus baptizari pro mortuis est vel baptiza-
 ri instar mortui, seu, ut te mortuum quodammodo
 profitearis; vel, quæ Pontificiorum multorum est sen-
 tentia,

rentia, poenitentiam, nescio quam, suscipere, ut mortuis prosis, & eos ex purgatorii poenis liberes. Nam prius illud omnino fuisse Apostolo commune cum aliis; posterius etiam ex ipsorum sententia esse debuisse. Sed de his interpretationibus nonnihil dicemus postea.

Nunc tertiæ adhuc Obiectjoni, quæ interpretationi nostræ opponitur, occurrendum est. Ea verò est, quòd historiæ nihil de hac consuetudine, baptismum defunctorum vice suscipiendi, narrent. Sed in eo parùm est roboris, cum nihil necesse sit, omnia scripta esse; vel, quæ scripta aliquando fuerunt, ad manus nostras pervenisse omnia. Multa sanè olim circa Apostolorum tempora contigisse, intelligere aut conjicere ex iis, quæ in sacræ literis legimus, facile possumus: de quibus tamen nulla testatur historia. Quanquam id ipsum pro historia quâdam habere possumus, quod nonnulli sacrarum literarum interpretes annotarunt, præter Ambrosium & Chrysostomum, duos vetustissimos Ecclesiæ scriptores, Irenæum nimirum & Tertulianum, eo, quo nos volumus, modo locum hunc accipere: illum quidem heres. 8. hunc verò lib. de Resurrectione c. 24. Cùm enim hi scriptores inter ceteros, quorum scripta hodie extant, Apostolicis temporibus fuerint proximi; non est verisimile, eos ita hunc locum accepturos fuisse, nisi aliquâ ratione cognovissent, fuisse Apostolorum tempore eos, qui ita factitârint. Et Marcionistas quidem id in more positum habuisse, ut pro mortuis

Marcion.
Ioannis tē-
pore exti-
tit.

mortuis
Inter
alii id
N
potuiss
liquid
rectio
Christ
fine ca
Iudâ M
daico
rû Hie
autor,
cogit
rant,
vanû
addie
defun
Et hu
ri. Qu
it, &
non e
potue
alioq
auter
potui
mus h
muta
& sic

mortuū baptizarentur, iidem sacrarum literarum Interpretes annotant. Credibile autem est, illos ab aliis id accepisse.

Neq; verò mirari quisquā debet, in hunc errorē potuisse incidere viros etiā magnos. Facere enim aliquid, quod mortuū prodesset, iusq; aliquid ad resurrectionē & salutē afferret adjumenti, jā multò ante Christū usitatū fuisse, facile colligitur ex eo, quod in fine cap. 12. lib. 2 Maccabeorū legitur: ubi videmus, Iudā Macchabeo autore, missā fuisse ab exercitu Iudaico certā pecunie summā, ut pro peccatis mortuorū Hierosolymis sacrificiū offerretur. Vbi addit libri autor, illū benè & religiosè de resurrectione cogitasse. Nisi enim, inquit, eos, qui ceciderant, resurrecturos speraretur, superfluū & vanū videretur orare pro mortuis. & denique addit: sancta ergo & salubris cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Et hunc ritum videmus hodieq; à Iudeis servari. Quod ergo in oblationibus & precibus fieri potuit, & pro re sanctā & laudabili fuit habitum, cur non etiam potuit in baptismo? præsertim cū facile potuerit ea invalescere opinio, obsuturum mortuū alioqui fidelibus sine baptismo decessisse; profuturum autem, si, quod ipsi facere aliquā re prohibiti non potuissent, alii postea eorum nomine facerent. Videmus hodie in eādē hac ceremoniā vehementer immutatā infantium nomine respondere Susceptores, & fidem Christianam profiteri, ac, baptismum velle se sus-

se suscipere, testari, idq; perinde accipi, ac si infantes dixissent; qui tamen nec fidem illam habent, nec profiteri quidquam possunt. Quid mirum ergo, si quis, mortui nomine baptismatis ritu suscepto, fidem eam, quam mortuus reverà habuit, & ceteroqui professus fuit, profiteri non dubitavit? Quod accedit, quòd valde antiquus sit mos, Catechumenos, quos vocant, seu eos, qui in religione Christianà primum instituebantur, certo demum anni tempore baptizandi. Ut taceam eos, quos Clinicos appellant veteres, quasi dicas, lectularios, qui soliti sunt baptismum ad extremum vitæ spatium differre, & paulò ante mortem, animam propemodum efflaturi, suscipere; veriti, ne post istam ablutionem denuò peccato aliquo contaminarentur. Quo ferè modo Constantinus etiam magnus baptizatus fuit. Quàm facilè autem fieri potuit, ut quempiam mors inopinatò opprimeret, ut ita ipsemet baptismum ritè suscipere non posset. At si constitit, eum id unicè desiderasse, & facere voluisse, quid prohibet, creditum fuisse, posse alium loco mortui substitui, qui ritum istum ejus nomine suscipiat. Apparet autem errorem hunc valde fuisse antiquum. Cum ergo nihil interpretationi huic objici possit, quod ipsam evertat, ipsa verborum simplicitas suadet, ut in eà acquiescamus, præsertim cum ad id, quod Paulus voluit, probandum admodum sit idonea.

Alia, que afferuntur, interpretationes vel verbu accommodari non possunt; aut nimis sunt co-

acta;

acta; v
hæc b
dam p
esse, aff
Purgat
da est,
ris ita p
ptisni
met spo
minùs
locù, q
quibus
rum, s
fluctus,
aliund
ralibus
stoli se
pacto
nim li
nem c
stranc
sive m
zari d
rum e
ment
se ipsa
diis
ment
ad lo
rio ill

acta; vel ad institutum Apostoli inepta. De quibus hæc breviter. Illa, quæ Bellarmino & aliis quibusdam Pontificiis magis placet, nempe baptizari hic esse, afflictiones, lacrymas & preces, ut mortuos ex Purgatorio liberes, suscipere; Primum idè rejicienda est, quod vocem baptismi nusquam in sacris literis ita positam invenies. Nusquam, inquam, vox baptismi significat afflictionem corporis, quam tu ipsemet sponte adhibeas; vel molestiam quandam; multò minus autem preces, oblationes, aut similia: sed in locis, quæ ab illis adducuntur, Marc. 10. 38. Luc. 12. 50; quibus addunt Psal. 32. v. 6. ubi est diluvium aquarum, significat tantos malorum & calamitatum fluctus, quibus penitus obruaris ac mergaris, & quæ aliunde inferuntur, idq; tantà vi, ut effugere naturalibus viribus non possis. Deinde hoc nihil ad Apostoli scopum, quod de Purgatorio isti dicunt: imò hoc pacto Argumentum Apostoli everteretur. Quid enim liberatio ex Purgatorio, quæ ante resurrectionem contingat, ad ipsam resurrectionem demonstrandam facit? Nam sive sequeretur resurrectio, sive minus, posset aliquis ex ipsorum sententiâ baptizari pro mortuis, idq; summâ cum ratione, ut nimirum eos ex Purgatorio liberaret. Et hoc ipsum argumento est magno, animas ante resurrectionem per se ipsas non vivere, nec ullis sive doloribus sive gaudiis affici posse: alioqui concideret penitus argumentum Apostoli. Quod idem accommodari potest ad locum Macchabæorum, quem toties pro Purgatorio illi jactant.

Sunt adhuc inter complures alias duæ, quæ viris sacrarum literarum peritissimis placuerunt, hoc de loco sententiæ: quarum altera est, baptizari pro mortuis esse, eum in finem aquâ tingi, ut profitearis, te quodammodo esse mortuum; seu, ut idem Apostolus alibi de baptismo differens loquitur, unâ cum Christo mortuum sepultumq̄, intellige figuratè ac spiritualiter. Sed hoc primò nihil habet roboris ad veram illam resurrectionem ostendendam. Deinde verbis id nullo modo accommodari potest. Particula enim ὄτι hujusmodi sensum nullo modo admittit. Præterea non debuisset Apostolus voci νεκρῶν præficere Articulum; quod tamen hic facit. Hic autem significat, vocem νεκρῶν Subjectivè poni; non verò affectionem tantùm Subjecti denotari, quod posterius sententia ista postulat. Quam rationem memini in notis Iosephi Scaligeri super hunc locū legere. Deniq̄, non debuisset Paulus se quodammodo sejungere ab iis, qui id faciant. Nam & ipse eo modo cùmve in finem erat baptizatus.

Altera ex duabus istis Interpretationibus est, ut ὄτι τῶν νεκρῶν sit super mortuū, hoc est, super sepulchris mortuorum. Sed primò nullum vel minimum affertur ejus rei indicium, hanc consuetudinem apud Veteres viguisse. Imò id haud est verisimile, si ritum veteris Ecclesiæ spectes: cùm eo tempore illi solerent toti aquâ immergi. Non est autem valde credibile, solitos esse istos, de quibus loquitur Apostolus, vasa ibi constituere capacia, in quibus se mergerent,

mergerent
credidit
Anno
terent
fmi ri
notum
religi
li, sup
dubio
fnum
daften
qui b
resur
in uni
gnific
at usi
cujus
redit
de his
S
mum
que A
tem,
Etare
ac fu
dici p
quem
hac e
cur to

mergerent. Deinde nec inde sequeretur, omnino creditam ab illis fuisse resurrectionem mortuorum. Annon enim vel ideò id facere potuissent, ut profiterentur, se similes fieri velle mortuis; id quod Baptismi ritu profitentur Christiani, ut ex cap. 6 ad Romanotum est: vel etiam ideò, ut testarentur, se eandem religionem ac fidem amplecti, quam secuti essent illi, super quorum sepulchris baptizarentur? Procul dubio enim super fidelium sepulchris ideò baptismum suscepissent. Quomodo ergo Apostolus tam audacter, idq; bis, querere potuisset? quid facient illi, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt? Deniq; nullam arbitror te reperturum in universo Novo Fœdere locum, ubi v̄w̄ep̄ Tivos significet super aliquem seu aliquo, nempe loco. at usitatissimum est, ut scilicet causâ vel gratiâ alicujus rei, & utilitatem designet, que ad aliquem sit reditura. Hoc ergo illi longè est præferendum. Sed de his satis.

Sequitur ultima Apostoli ratio, ab ipsius potissimum Apostoli exemplo, seu maiori, autoritate petita: que Apostoli autoritas apud Corinthios plerosq; saltem, magna erat; & etiamsi à quibusdam labefactaretur, ita tamen convelli non poterat, ut infans ac furiosus esse videretur. Quod tamen de illo jure dici potuisset, si Resurrectio mortuorum non esset; quemadmodum postea videbimus. Rationis summa hæc est: quòd nulla futura esset, scilicet gravi, causa, cur tot pericula, tot calamitates subiret; quas tamen

sustinebat propè perpetuò gravissimas, si nulla resurrectionis spes esset; seu mavis, si non haberet ipse certissima futura resurrectionis documenta: nec credibile fuisset, Deum ac Christum velle, ut tot mala tamq̃ acerba perferret, si nulla post hanc vitam ipsi restaret merces. Rationem autem hanc proponere videtur primò generaliùs; deinde aliquantò specialius; & deniq̃ eam à contrario illustrare ac confirmare.

¶ 30.

Primum facit v 30. & 31. ubi inquit: Quid & nos periclitamur omnem horam? subintellige id, quod versu precedenti dictum fuerat, si omnino mortui non resurgunt. Et hæc consequentia est seu Propositio Argumenti Apostolici, in quâ vox nos, per usitatam Synecdochen, Paulum solum videtur designare. Nam, ut ex sequentibus apparet, de se hic propriè loquitur: nisi veli eum hic Sosthenem, quem in initio hujus Epistolæ secum conjunxerat, subintelligere, licèt de se præcipuè loqueretur. Sed prius est verisimilius. Cùm autem dicit, omnem horam, usitata videtur esse etiam in communi loquendi consuetudine hyperbole; qualis etiam in sequentibus, in quibus Assumptio argumenti continetur, & quodam Apostoli juramento confirmatur, cùm ait: quotidie morior, per nostram glorificationem, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro.

¶ 31.

Cùm ait, se mori, idq̃ quotidie, hoc significat, se subinde tales incurrere afflictiones, quæ mor-

rem illi afferrent, nisi divinitus ex illis liberaretur; seu in mortis periculum se creberrimè incidere. Quo pacto in secunda ad eosdem Epistola scribit cap. 1. se ereptum esse ex tantà morte, & sperare, se Deum etiam in posterum erepturum, v. 10; hoc est, ut paulò antè scripserat, v. 8, et 9. ex tantà afflictione, quâ supra modû, ac supra vires fuerit gravatus, ita ut etiam desperaret de vitâ, & in seipso decretum mortis haberet. Et inferiùs ejusdem Epistole cap. 4 de ejusmodi afflictionibus loquens ait: mortificationem Domini Iesu in corpore circumferentes, ut & vita Iesu in corpore nostro manifestetur. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Iesum, ut & vita Iesu, hoc est, quæ à Iesu proficiscitur, manifestetur in mortali carne nostra. Quare mors quidem in nobis operatur, vita autem in vobis. Cum verò ait, per nostram gloriationem, in Græco est $\nu\acute{\nu}\ \tau\acute{\omega}\nu\ \acute{\alpha}\mu\epsilon\tau\epsilon\pi\alpha\upsilon\ \kappa\alpha\iota\ \chi\alpha\sigma\iota\nu$. Particula autem $\nu\acute{\nu}$ est aliquid affirmantis, & quâdam juramenti formâ confirmantis, ut $\nu\acute{\nu}\ \tau\acute{\omega}\nu\ \theta\epsilon\acute{\omega}\nu$. Iurat ergo Apostolus per gloriationem suam, quam habeat in Christo Iesu. Nam cum dicit, nostram, istâ utitur Synecdoche, de quâ antea diximus, v. 30: ut nostram dicat pro meam, id quod indicat sequens orationis particula, ubi inquit: quam habeo in Christo Iesu Domino nostro. Nam aliàs dicere potiùs debuisset, quam habemus in Christo Iesu Domino nostro. Ex qua etiam patet,

non debere legi ὑμῶν ἑρπῶν vestram. neq; enim congrueret illud, quam habeo in Christo Iesu: suam enim habebat gloriationem; non ipsorum.

Ambigitur hoc loco quid per gloriationem illam intelligat Apostolus. Illud facile est cogitare, gloriationem hic sumi pro re, de qua ipse gloriatur, quæq; gloriationis sit causa. Quo pacto vocem hanc sumit in 2. ad Corinth. cap. 1. Gloriatio, inquit, nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ, quod in simplicitate & sinceritate Dei; non in sapientiâ carnali, sed in gratia Dei versati sumus in mundo; abundantius autem vel potissimum autem apud vos.

¶ 12.

Non probatur nobis eorum sententia, qui censent intelligi hic illas adflictiones, quas Christi causâ patiebatur, de quibus in secunda ad eosdem Epistola vehementer gloriatur; & quidem ita, ut dicat, se de se ipso non gloriaturum nisi in infirmitatibus, hoc est, afflictionibus suis, cap. 13. v. 5: quod infra aliquo modo reperit v. 9, & in sequentibus explicat. Sed id non admodum ad hunc locum quadrat. Quid enim illud esset; ego quotidie morior, hoc est, pericula & afflictiones gravissimas, quæ mortem mihi presentem intentant, sustineo, restor illas ipsas adflictiones, de quibus glorior? idem enim per se ipsum probaret Apostolus. Adde quod non frustra addit Paulus, quam habeo in Christo Domino nostro. Ideo enim id facere videtur, ut gloriationem, quam de se ipso habeat, qualis est illa, cum gloria-

gloriatur de suis afflictionibus, ut ex loco paulò antè adducto 2. ad Corinthios constat, excludat, eamq; intelligat solam, quæ ex divino beneficio, per Iesum Christum in se collato, tota pendeat, eiq; in solidum sit adscribenda.

Omniùm est vero simillimum, hic intelligi ipsam religionem Christianam, seu ea, quæ secum affert, bona; de quâ loquitur ad Philippenses 3, v. 3: Nos, inquit, sumus circumcisio, hoc est, populus Dei circumcisus, qui spiritu Deo servimus, & gloriamur in Christo Iesu, hoc est, in Religione per Christum nobis traditâ, & ii, quæ illa nobis attulit, bonû; & non in carne confidentes. Quid autem illud sit explicat in sequentibus, ubi cur in carne, licet alioquin posset, confidere nolit, sed in Christo malit gloriari, atq; adeò etiam debeat, sat fuscè ostendit. Huc pertinet illud, quod idem Apostolus dicit ad Gal. c. 6. v. 14: mihi, inquit, ne accidat gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Cùm Christi crucem nominat, omnia illa per Synecdochen quandam comprehendit, quæ nostræ salutis causâ Christus non modò passus est, sed & fecit, & consecutus est, ipsamq; adeò religionem, morte ipsius tam acerbâ tamq; infami confirmatam. In hac comprehenditur gloriatio illa spei, quam Divinus Autor Epistolæ ad Hebræos vult à nobis usq; ad finem retineri firmam. Quod si quis in loco nostro velit adungere gloriationi de religione Christianâ gloriationem de munere tam præstanti, quod

quod singulari Dei ac Christi beneficentiâ obtinuerat, & pro quo nominatim etiam Christo, ad Timotheum scribens, agit gratias, cum illo non contendemus. Nam etiam eâ de re se meritò gloriari posse, vel hanc gloriationem se habere in Christo Iesu in iis, quæ ad Deum pertinent, videmus ex Epistola ad Romanos cap. 15. ubi cum dixisset, hanc sibi gratiam datam esse à Deo, ut sit minister Iesu Christi ad vel apud Gentes, qui Sacerdotis instar tractet Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium benè accepta, sanctificata in spiritu sancto, subjicit: v. 17. habeo ergo gloriationem in Christo Iesu, in iis scilicet, quæ ad Deum pertinent. Hoc ergo vult dicere: id, quod assero de meis afflictionibus, tam certum est, quàm certum est id, de quo maximè glorior, nempe, me Christianum esse, vel etiam Christi Legatum. Per hanc enim meam gloriationem ego vobis affirmo, rem ita se habere.

Verba illa Apostoli, quam habeo in Christo Iesu Domino nostro, iam diximus ita accipienda esse, ac si dictum fuisset, quam habeo per Iesum Christum Dominum nostrum, nempe à Deo. Nisi malis particulam *ἐν* hoc loco sumere pro *ὑπὲρ*, quasi dictum esset, quam gloriationem habeo de Iesu Christo Domino nostro. Sic enim locutus est loco supra citato ad Philip. 3. & alibi sæpè ita loquitur idem Apostolus. Sic gloriari in Deo, in lege, in cruce Christi, in carne, in certis hominibus, idem dixit alibi. Sed prior explicatio videtur esse planior, & magis coherens

ἐν pro
ὑπὲρ.

Rom 2. 17.
& 23.
ad Gal. 6.
2. Thes 1,
4.

coherens

coherent illa, in Christo Iesu, cum verbo habeo, quàm cum gloriatione.

Hactenus vidimus, quomodo paulò generalius hanc rationem explicuerit Apostolus: sequitur, ut videamus, quomodo specialius eandem explicet. Id autem sit priore parte ver. 32. Quamquam non satis inter Interpretes constat, quousque verba illa sint extendèda, quibus ea ratio continetur, propter verba intermedia, quæ & antecedentibus & sequentibus jungi possunt & solent. Ita enim legimus: Si secundùm hominem cū bestiis pugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas, si mortui non resurgunt, edamus & bibamus, cras enim moriemur. Codices plerique, quos quidem hactenus videre contigit, verba illa, si mortui non resurgunt, antecedentibus annectunt, & post illa signum interrogationis ponunt; quasi duplex sit in eadem Enunciatione hypothesis. Ita enim legunt: si secundùm hominem cum bestiis pugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas, si mortui non resurgunt? Piscator verò ita censet legendum, ut post verba, quæ mihi utilitas, signum interrogationis ponatur, & sic finiatur sententia: verba autem illa, si mortui non resurgunt, annectit sequentibus, quæ aliàs ex abrupto ponerentur. Itaque hoc modo legit: si mortui non resurgunt, edamus & bibamus: cras enim moriemur. Quæ quidem lectio nobis haudquam duplicet: primò, quòd durum sit, duas eiusmodi hypotheses in una Propositione poni; præsertim

V 21.

cum sententia iam sit plena. altera illa hypothese sublatâ, ita ut hac superflua censeretur debeat. Nam cum Paulus dicit, si secundum hominem pugnavi cum bestiis, quæ mihi utilitas? sensus plenus est, nec requiritur ad ejus veritatem explendam, ut addatur, si mortui non resurgunt. Sive enim ponas resurgere, sive minùs, nullam certè utilitatem veram, de qua loquitur, retulisset Apostolus, si secundum hominem, hoc est, humano more, cum bestiis pugnavisset. Potest quidem id aliqua ratione excusari, ut dicemus postea, non tamen ita poni, ne desideres aliquid planius. Planior autem est altera illa, quam posuimus, sententia. Deinde sequens oratio hoc modo erit plenior, quæ nunc abrupta est & imperfecta. Quid ergo dubitemus verba illa media sequentibus adungere; cum sine iis præcedentia plenum habeant sensum: sequentia non habeant; ita quidem, ut ibi redundant, hic verò desiderentur? Quod si tamen omnino velut ea præcedentibus esse annectenda, perinde erit, ac si dixisset: Si ego humano more pugnavi cum bestiis Ephesi, qui inde ad me redibit fructus? humano autem more omnino pugnavissem, si mortui non excitantur.

Sed hoc loco non exigua Interpretibus objicitur difficultas, disputantibus, quæ sit ista ἄξιον ἔχει Ephesina, quam Paulus sibi tribuat? Alii propriè verba ista accipiunt; alii impropriè. Qui propriè statuunt, Paulum aliquando fuisse objectum bestiis, eaq; occasione cum illis certasse: quo in certamine

mine periculum vite presentissimum adierit, victor tamen divina virtute evaserit. Qui improprie, illi serè vel ad tempus seditionis à Demetrio adversus Paulum excitata, de qua legimus Act. 19, hæc referunt; vel ad certamina cum Iudeis pervicacibus, cum quibus per longum tempus ibidem disputasse legitur, eodem cap. 19. ver. 8, 9.

Illis, qui proprie verba ista accipiunt, duo potissimum obijciuntur: primò, quòd Lucas in Actis id scribere penitus omiserit: deinde, quòd ea demum videatur esse $\theta\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho\rho$, cum quis armatus cum bestiis congregatur; quemadmodum olim congregati solebant Bestiarii, sic dicti. At Paulus proculdubio, ut quidem illi ipsi sentiunt, objectus fuisse bestiis à magistratu & aliis hominibus improbi, non virtutis aut roboris ostendendi, sed supplicii causâ. Huiusmodi autem homines nudi atque inermes obijci solebant. Sed ad primum responderi solet ab iis, qui proprietatem verborum defendunt; multa etiam alia, eaq; maximi momenti, præterisse Lucam; quale etiam est illud imprimis, quod Paulus, his iisdem Corinthiis scribens, 2. Epist. cap. 11. ver. 25. commemorat: ter naufragium feci: diem ac noctem in profundo egi: ut taceam illa: a Iudæis quinque quadraginta plagas, si unam demas, accepi. Ad secundum, etiamsi Paulus inermis objectus fuerit bestiis, eum tamen, divinâ virtute corroboratum, cum iis pugnare ac vincere eas potuisse. Videmus sanè olim divina virtute tum Simsonem,

rum Davidem, licet vel prorsus, vel propemodum inermes, superasse leones & ursos. Quare nihil prohibere videtur, quò minus verba hæc Apostoli propriè capiantur. Quod si adhuc objicias, ne Paulum quidem ipsum in 2. ad Corinth. eosdem Epistola, ubi commemorat suas, quas perpeßus erat, afflictiones & persecutiones, hanc *Hygio* *α* *χ* *ι* *α* *ν* commemorasse cap. 11. ver. 26. Responderi poterit, eam comprehendendi posse iis verbis, quibus affirmat, se fuisse in periculis, in urbe; vel etiam in precedentibus, ubi commemorat pericula, partim à suis gentilibus, partim ab Ethnicis profecta.

Quod ad duas posteriores interpretationes attinet, quæ figuratè verba capiunt; Priorem refutant non pauci, ostendentes, seditionem à Demetrio, non ante Epistolam hanc, sed post eam demum à Paulo scriptam, excitatam fuisse; quæ de re videatur *Beza*. Posterior ideò est minus verisimilis, quòd hoc loco, ubi de resurrectione agit, ostendit, nullam esse causam, cur tot sese periculis objiciat, si mortui non sint resurrecturi, non eiusmodi pugna, quæ inæra verba consistat; sed quæ vitam ipsam appetierit, intelligenda sit, præsertim cum in precedentibus pericula vitæ, quæ verbo moriendi complectitur, commemorarint; quibus exemplum aliquod speciale, si modò ad certam aliquam historiam nominatim respicitur, subjici consentaneum est. Deinde illud, secùdum hominem, id est, hominum more, quam hic vim haberet, longè sanè elegantius additum apparebit.

parebit, si ad vocem $\theta\nu\rho\rho\rho\mu\alpha\chi\acute{\iota}\alpha\nu$ seu pugnam cum
bestiis hic respici dicatur: ut taceam, nimis obscure
rem hanc Paulum Corinthiis significaturum fuisse,
si ad pugnas aut contentiones cum Iudeis respexisset.

Sed superest adhuc alia quedam interpretatio,
que figuratè verba sumit, & cum illa, que propriè
capit, eadem de palma certat. Ea verò est ejusmodi,
ut non solum verbum $\theta\nu\rho\rho\rho\mu\alpha\chi\acute{\iota}\alpha\nu$, sed tota illa lo-
cutio, pugnare cum bestiis Ephesi, tropum cense-
atur cõtinere: quasi sensus sit; Si ego tot tantaq; pe-
ricula suscipiendo similis fui iis hominibus, qui robo-
ris ac pugnatitatis ostentandæ, ac porro gloriolæ a-
licujus aucupandæ gratiã, cum bestiis pugnant Ephe-
si, que inde ad me vera redundaret felicitas? At ve-
rò similis illis fuisset, si resurrectio mortuorum nul-
la esset. Vel hoc modo: Si ego aliorum hominum mo-
re pugnásem cum bestiis, id quod Ephesi contingere
sape solet, num putatis me veram inde aliquam uti-
litatem reportaturum? at certè perinde agerem at-
que egissem, si resurrectio foret nulla.

Sed in hac tamen explicatione, priori modo ex-
plicata, duo suboriuntur scrupuli. Primum, cur tem-
pus mutarit apostolus. Nam in præcedentibus ver-
bù ver. 30. & 31, de periculù suù loquens, his præ-
senti utitur tempore. Quare videretur potiùs di-
cturus fuisse: si ego secundum hominem cum bestiis
pugno Ephesi; non verò pugnavi. Deinde non appa-
ret causa, cur nominatim commemoraverit Ephe-
sum, & non potiùs absolutè dixeris: si secundum ho-
minem

minem pugnavi cum bestiis, quæ mihi utilis est si quidem nullam videtur phrasi addere emphasin; præsertim cum nihil constet, Ephesi potius, quam alibi, vel etiam non alibi *θυριομαχησεν* fuisse usitatam. Itaque hæc ratio utraque, maxime posterior, videtur opponi posse interpretationi istius altero etiam modo explicato: in qua illud quoque duriusculum est, quod præteritum pugnavi, pro pugnâsem, sit accipiendum.

Posset quidem ad ista non nihil reponi, sed tamen tale, ut videatur satiùs esse, proprietatem verborum sequi. præsertim cum aliàs quoque à verborum proprietate non sit sine gravi causa recedendum. Adde, quòd, si propriè verba accipiantur, accommodatissimè ad rem locutum fuisse Apostolum appareat, & aptissimum instituto suo attulisse argumentum. Subjecisset enim Apostolus generali periculorum suorum commemorationi exemplum speciale, idq; apertissimum, ac simul inter cetera recentissimum, utpote quod in ea sibi urbe contigisset, in qua tum, cum ista scriberet, versabatur. Id autem clarissimè ostenderet, eum non nisi certa resurrectionis spe fretum tantum periculum adiiisse. Ed ergo magis inclinamus, ut existimemus propriè hæc verba Apostoli accipienda esse.

His ita dictis, videndum porrò est, quomodo idem Argumentum à contrario illustret Apostolus: id quod facit in illis verbis: Si mortui non resurgunt, edamus & bibamus; cras enim moriemur:

mur:
non
tantum
mur.
abrupte
idem e
resurr
ribus n
cere d
apud l
atur, e
dum, c
Nam
tem a
extan
mori
tum e
viden
N
mni e
profes
rum n
dicto,
ptati
dem n
runt
nunc
quib
sas a

mur: vel, ut alii volunt; qui prima illa, si mortui non resurgunt, annectunt precedentibus, in istis tantum: edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quæ posterior lectio si admittatur, magis ex abrupto locutus censebitur Apostolus. Sensus tamen idem erit. Id enim sibi voluit: si mortuorum nulla est resurrectio, tantum abesse, ut tot tantiq; calamitatibus nos frangere, tot periculis vitam nostram objicere debeamus, ut potius cum impiis illis, de quibus est apud Esaiam Prophetam, ita statuendum esse videatur, edendum esse ac bibendum, ac genio indulgendum, dum vita superest, quæ non diu est duratura. Nam vel cras adventuram mori horam; post mortem autem nullam restare voluptatem. Verba ista extant apud Esaiam cap. 22. v. 13. In illis verbum mbrimur, quod Græca habet interpretatio, positum esse pro moriemur, quod est in Hebræo, omnes vident.

Non videtur autem intelligendum, Paulum omni ex parte, seu eâ planè sententiâ, quâ impii ea proferre solent, approbasse, resurrectione mortuorum negatâ. Nam verba hæc, similia Sardanapali dicto, ab istiusmodi hominibus de nimii gule voluptatibus intelligi solent, quas ratio ipsa, etiamsi tandem mortuorum resurrectio nulla esset, respuit. Verum tamen sunt: quedam voluptates corpori, quæ nunc quidem Christiani hominibus nimie sunt, à quibus natura nostra difficulter abstrahitur; cum ad eas admodum sit prona, quasq; ratio ipsa per se non

aded

aded damnat. Hic indulgere sanè consentaneum foret, si resurrectio mortuorum speranda non esset. Deus sanè ipsis Israëlitis etiam, quibus hujus tantùm vitæ bona apertè promisit, multas corporis voluptates, quæ nobis nunc sunt illicitæ, indulgit, modò ceteroquin essent innoxie. Non approbavit quidem omnes, nullà tamen pœnâ eas coërcuit. Illud certum est, quòd Paulus imprimè respexit; si resurrectio mortuorum nulla esset, tantam injuriam corpori nostro haudquaquam facere necesse esset; nec, ut faciamus, rationem suadere, ut non tantùm genium nostrum fraudemus innoxius nec adedè inhonestè voluptatibus, sed etiam tot vitam nostram periculùs, & tam dirè corpus nostrum tormentis ac cruciatibus subjiciamus, quibus se ipsum Paulus perpetuò, & Christiani ceteri sepiùs objicere solent.

Hic ita dictis, brevem Apostolus subjicit admonitionem & objurcationem Corinthiorum, quâ primam hanc capituli hujus partem concludit. Facit id v. 33 & 34. Admonitio exprimitur his verbis: Ne erretis: corrumpunt bonos mores colloquia prava: vigilate justè, & non peccate. Deinde hujus admonitionis causam cum perenni quâdam Objurcatione conjunctam ita exprimit: Ignorantiam enim Dei quidam habent: ad pudorem vobis dico.

Ait ergo primùm, ne erretis, propterea, quòd adedè licenter apud ipsos Resurrectio fidelium in dubium vocaretur, nec essent, qui ita tam pernitio-

so er-

so erro
bat,
sinum
persua
picura
emur
ne cau
nos n
loquii
mortu
tim r
ex qu
mone
pende
jus ip
inter
magn
gravi
valde
putat
depra
quid
est, n
σiv i
notà

velu
sue p
reco

so errori sese opponerent, quemadmodum oportebat, arbitrantes, non aded multum ad Christianismum referre, ut de Resurrectione quinq, certo sit persuasus. Quin etiam apparet, voces huiusmodi Epicuræas, edamus & bibamus, cras enim moriemur, inter ipsos impunè fuisse auditas; cum non sine causa subjungat Apostolus; colloquia mala bonos mores corrumpere. De huiusmodi colloquiis, occasione Disputationis de resurrectione mortuorum ortis, eum hic loqui, seu ad ea nominatim respicere, ipse verborum contextus & occasio, ex qua in ea verba delapsus est, satis unumquemq, monet. Indicat ergo Apostolus, eos, dum ita parvipendunt, quid de Resurrectione disputetur, aut huius ipsius disputationis occasione de moribus dicatur inter eos, qui Christianam religionem profiteantur, magno in errore versari; nec eam rem levem, sed gravissimam esse; nec posse hac in re nisi graviter & valdè perniciosè errari: siquidem ex huiusmodi disputationibus & colloquiis, morum consecutura sit depravatio ac corruptio. Moribus autem corruptis quid amplius superest boni; aut quid Christianismus est, nisi nomen? Senarium illum Græcum, $\phi\delta\lambda\iota\sigma\tau\omega\ \nu\delta\alpha$ &c. Menandri esse, jam pridem viri docti notarunt.

Cum porrò ait: evigilate justè, indicat, eos, veluti veterno quodam oppressos, in tanto salutis sue periculo securos stertere. Quare monet, ut sese recolligant, & ut in tanto discrimine par est, salutis sue

rii sue atq; aliorum majorem curam gerant, & majori cum attentione, quid quicq; hac in parte dicat aut sentiat, animadvertant; nec patiantur, ut ii, qui resurrectionem in dubium vocabant, Atheismum & Epicuræismum quendam paulatim in ipsorum cœtum introducant. Vocem justè perinde hic accipiendam existimamus, ac si dictum esset; ut par est, prout convenit, prout æquum est in re tanti momenti fieri. Vult enim Apostolus, ut studium, cura ac diligentia, quam Corinthios hac in parte vult adhibere, magnitudini rei respondeant. Quanquam non desunt, qui ita vocem eam accipiant, quasi dictum sit, ut justitiæ vacetis; & sic opponatur illi, quod sequitur; & non peccate. Cum iis quidem contendere non placet; durius tamen & insolentius id nobis videtur.

Cum verò addit: ne peccetis, finem exprimit, ob quem justè evigilare, & eâ, quâ par est, curâ in suam & totius Ecclesiæ curam incumbere debeant, tam pernicioso de Resurrectione errori, indeq; natis pravis colloquiis obviam euntes, eumq; in Ecclesia minimè ferentes, ne peccent. Quod quidem dupliciter accipi potest: aut, ut peccare desinant, quemadmodum hæcenus fecerant eo ipso, quòd vel Resurrectionem in dubium vocârint; vel ab aliis in dubium vocari æquo animo tulerint: aut ut sibi caveant, ne hujusmodi disputationibus ac colloquiis ad peccandum adducantur; id quod facillimo negotio fieri posse jam vidimus.

Sed ne-

*Sed nescio, an prior ratio sit loco accommodati-
or, ob rationem, que subjungitur: ignorantiam e-
nim Dei quidam habent: quasi dicat, mirum est
vos ita securos stertere, nec animadvertere, athei-
smum quendam inter vos latere; in illis nimirum. qui
Resurrectionem in dubium vocant: id quod vobis ad-
modum pudendum est, atq; ut erubescatis & tan-
tam impietatem non amplius feratis, id nunc scri-
bo. Videtur igitur Paulus indicare, Corinthios eo i-
pso peccare, quod hujusmodi homines inter se fer-
rent, ac proinde ut peccare amplius hac in parte de-
finant, monere. Ignorantiam autem Dei pro eâ
hoc loco accipiendam putamus, non que in simplici
mentis errore consistat; sed que ex voluntatis vitio
potissimum trahat ortum, & impietatem ac con-
temptum divinæ majestatis spiret: qualis est vel es-
rum, qui nullum planè numen agnoscunt; in quo nu-
mero tamen non admodum est credibile eos fuisse,
de quibus loquitur Apostolus; vel res humanas non
admodum curare existimant; vel deniq; id, quod
cum priori admodum est conjunctum, pietatem non
adeo curandam putant, nulla post hanc vitam vel
præmia expectanda, vel penas censentes. Atq; in
horum numero credibile est eos fuisse, de quibus
Apostolus loquitur; quales hodie quoq; non
pauci inter eos, qui Christi nomen præ-
ferunt, reperiuntur.*

De parte II.

Accedendum nunc nobis est ad alteram hujus Capitis partem, in qua Apostolus Objectionem, quæ contra Sententiam hæcenus confirmatam moveri poterat, & à Corinthiis quibusdam procul dubio movebatur, diluit, & ea occasione de ratione corporum, quæ à resurrectione simus habituri, disserit, & eorum ab his presentibus differentiam explicat. Ea verò initium ducit à v. 35, & porrigitur ad finem usq; 50. In ea primùm Objectionem seu majoris Questionem proponit: Deinde ad eam respondet.

v. 35.

Proponit v. 35 his verbis: Sed dicet quis, quomodo resuscitantur mortui? quali autem corpore veniunt? Verba quidem ipsa, quibus Objectio ista comprehenditur, ita sunt comparata, ut pro simplici Questione haberi possent: sed verba tum precedentia quibus ad ea fit aditus; tum verò multò magis subsequētia, quibus ad ea respondetur v. 36, satis indicant, Objectionem hic proponi. Quanquam ita respondet Paulus, ut & Objectioni & Questioni satisfiat, & non minùs objicientem adversarium refellat, quàm erudiri cupientem de modo, seu corporibus eorum, qui resurgent, instruat. Satis autem apparet, verba resuscitantur & veniunt pro Futuris esse posita.

Ad rem ipsam quod attinet, licet verba prima, quomodo mortui resurgunt? videantur Conclusionem tantùm Objectionis continere, Problematis

matu
Propo
rantib
in ipsa
dam: q
seu Sub
dium, a
rà suã
predic
seu tal
sensu
scnt:
innem

Se
dem, u
ejus a
quenti
pro yã
um est
tionis
pus ali
nullum
poteru
compr
accipi
pus, in
Nulla
omnib
lus in

matu tamen seu *Questionis* modo propositam, cuius *Propositio* subjiciatur in verbis sequentibus; considerantibus tamen *Responsionem Apostolicam*, videtur in ipsa *Conclusionem* latere ratio seu *Objectio* quaedam: quandoquidem *Questionis* illius *Antecedens* seu *Subiectum*, ut in scholis vocant, *rationem* seu *medium*, ut appellant, *terminum*, suppeditat: cum natura sua videatur pugnare cum ejusdem *Questionis* *predicato*. *Adversarii* sanè ea putarunt $\alpha\sigma\upsilon\varsigma\ \alpha\tau\alpha\epsilon$ seu talia, quæ conciliari inter se nequeant. Quare sensus est: quo pacto mortui resurgent aut reviviscunt: cum hoc ipsum mortuum esse vitæ reditum omnem videatur intercludere?

Sed quia poterat id à quopiam negari, & quidem, ut postea docebitur, jure, idèd *ratione* quâdam ejus *argumenti* *consequentia* fulcitur, verbis sequentibus: quali autem corpore venient? ubi $\delta\epsilon$ pro $\gamma\alpha\gamma$, autem pro enim positum esse consentaneum est: quod etiam supra notavimus v. 13. Et vis *rationis* in eo consistit: Si mortui resurgere possent, corpus aliquod haberent, in quo redirent in vitam: At nullum habebunt corpus: Quare in vitam redire non poterunt. *Assumptionis* *sententia* verbis jam recitatis comprehenditur. Perinde enim *interrogatio* illa accipienda est, quasi dixisset: nullum habebunt corpus, in quo venturi sunt, seu venire possunt mortui. Nulla autem ejus *probatio* exprimitur; sed tanquam omnibus manifesta reticeretur: ad quam tamen Paulus in sequentibus respondere non neglexit. Ea verò

est huiusmodi. Si corpora aliqua habituri essent mortui, ea haberent, quibus nunc sunt induti. At ea non sunt habituri, nec habere poterunt: quandoquidem ea alias planè formas induunt, ac porrò eadem numero redire non possunt. Quare nulla habebunt. Et ita quidem verba Apostoli sunt accipienda, quatenus Objectionem continent. Sed si ita capiantur, ac si ab eo essent proposita, qui discere tantùm de resurrectione mortuorum, & qualitate corporum resurgentium ejusmodi ex Apostolo cuperet, simpliciter sunt sumenda.

Utriq; autem, hoc est, & Objectioni & Questioni illi satisfecit Apostolus, ut priùs ad Objectionem respondeat; deinde responsionem suam illustrans & comprobans, Questionem etiam explicet ac dissolvat. Responsio ad Objectionem cõinetur versibus. 3. sequentibus, nimirum 36, 37, 38. Et primùm quidem ad eam Rationem respondet, quæ in ipso Problemate seu Questione principali non obscurè latebat, quamq; nos ex eâ eruimus; nempe, quòd mortui propter id ipsum, quòd mortui sint, resurgere ac in vitam redire nequeant: tum deinde respondet ad ejus Probationem, quæ posterioribus verbis comprehendebatur.

¶ 36.

Prius facit v. 36, ubi ait: Stulte, seu insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi mortuum fuerit. Stultum seu amentem vocat eum, qui hac ratiunculâ audeat convellere Resurrectionis fidem: non vindictæ cupiditate, aut conviciandi libidine;

dine; sed ut acriori hoc stimulo veluti armata responsio altius in animum descendat, itaq; seriat, ut ex voluntario ignorantie somno excitetur, & quam levi de causa rem tantam, tam validis argumentis comprobata, in qua felicitatis nostrae consistit summa, labefactare ausus fuerit. Iure autem hoc in se dictum agnoscere debebat adversarius: quandoquidem Apostolus ostendit, eum, si animum paululum intendisset, infirmitatem ratiunculae suae ex re uniuersuiq; obuia deprehendere potuisse, ac porro in re aperta cœcutiisse: cum manifestum ejus rei, de qua agitur, exemplum praebeant semina in terram coniecta, & inde nascentes herbae, planta ac fructices: quam rem nemo ignorat. Quare nihil hic Apostolus contra legem Christi peccavit, quae vetat fratri dicere racha aut stulte: cum nec nocendi animo, sed docendi ac corrigendi id dixerit Apostolus, & quidem tanquam magister discipulo, tanquam Apostolus ei, ad quem à summo rege missus erat; nec ullà eum hac in parte affecerit injuriã.

Quod ad rem ipsam attinet, Responsionis Apostolicæ vis hæc est; tantum abesse, ut id, quod mortuum est, vitam recipere, & penitus animari nequeat; ut quaedam vitam recipere & penitus animari nequeant, nisi mors seu corruptio quaedam anteceperit: id quod in seminibus apparet. Nam id, quod seminatur, non potest vitam recipere, ac in plantam excrescere, nisi prius moriatur, seu corpus ipsius putrescat ac corrumpatur. Quare nihil obstat homini-

bus mors, quod minus in vitam redeant.

Neg² verò arbitrandum est, similitudinem hanc Apostoli illustrandi tantum, non verò etiam probandi vim habere. Est enim in re, si rectè attendas, paritas quedam. Etenim in seminibus quoq; spiritus quidam, quem vegetabilem nonnulli appellant, latet. Is deinde in plantam, que ex semine nascitur, transfertur ac derivatur, & porrò plantam animat. Non potest autem in plantam transferri, nisi seminis corpus putrescat ac corrumpatur. Etenim in spūfiori seminis corpore ita concluditur, ut expirare non possit, nisi laxato illo corpore, quod fit per putredinem ejusdem, & meatibus quibusdam apertis; per quos deinde calor naturalis in semine latens, cœlesti præsertim influentiâ adiutus, materiam & succum ex terrâ attrahit, & spiritus intus latens corpus novum molitur, & aptius pulchriusq; sibi domicilium parat, radicibus statim actis, per quas alimentum subinde novum hauriat. Quo facto corpus seminis crassius, quod cauli aliquantisper aut radicibus quarundam plantarum adheret, tandem penitus corrumpitur, spiritu animâq; suâ destitutum. Quemadmodum unusquisque cernere in agris hortisq; potest. Iam verò etiamsi in morte hominis non statim aliud accedat corpus, quod spiritum, qui in corpore jam exanimato antè fuerat, statim excipiat, atque in se derivet: interea tamen exemplum istud, quod explicuimus, satis docet, spiritum in corporibus latentem non esse rem ejusmodi, que corpore corrupto

corrupto in nihilum prorsus abeat; sed rem seu substanciam ejusmodi, quæ de corpore in corpus transferri queat, & aliud iterum domicilium incolere. Quod verò in seminibus præstat affluens est terra succus crassior, qui caulibus ac radicibus initium constituit, statim excipit ac in se includit spiritum, qui antea in seminis corpore latuerat: id an non divina possit præstare potentia, ut interea, dum novum corpus succedat, quod in resurrectione demum fiet, spiritum hominis asservet, eumque custodiat integrum, donec alio corpore induatur? Contineri spiritum vitalem, ne diffugiat aut dispareat, exemplum à nobis explicatum docet. Et hæc est causa, cur Christus, jamjam expiraturus, spiritum suum commendavit Deo, & veluti in ipsius manus deposuerit: suum similiter commisit Stephanus Christo: et Petrus monet, ut illi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, (quo nomine eos potissimum intelligit, qui occiduntur) Deo, tanquam fideli creatori, committant animas suas. Deus nimirum ac Christus est, qui spiritus fidelium suorum custodit, ac, ne pereant, efficit. Quod si, ut inde quoque ducamus exemplum, Chymici spiritus ex rebus variis elicitos in vasis certis conclusos retinent, ne diffugiant, cur Deus ac Christus nostros spiritus, quanquam subtilioris ac diviniore nature, asservare, ne dispareant, vi sua omnipotente nequeat? Non est illi difficile vel invenire, vel inire hujus rei rationem.

Est autem antequam hinc abeamus, animadvertendum,

vertendum, Paulum de eo, quod seminatur, & quod
 revirescit posse, loqui tanquam de re unâ; licet sta-
 tim subjungat id, quod etiam res ipsa docet, aliud
 esse id corpus, quod nascitur, aliud id, quod semi-
 natur. Vnde patet, nihilominus nos eosdem aliquân-
 do fore, cum resurgemus ex mortuis, etiamsi alia
 habituri simus corpora. Spiritus, qui idem est & in
 semine & in planta, facit, ut Apostolus id, quod se-
 minatur, quodq; vivificatur pro re una habeat, seu ut
 de eo, tanquã de re una loquatur: cur nõ ergo simili-
 liter, vel potius multò magis homo ante & post re-
 surrectionem idem censeatur; cum non modo idem
 utrobique sit spiritus; verùm etiam operationes, quæ
 quidem homini magis sunt propriæ, in eõve dignio-
 res, eadem, & corpus ad eas exercendas utrobique
 idoneum, quanquam magis posterius? Operatio au-
 tem, cujus causã est unumquodque, ejus etiam natu-
 ram determinat ac desinit. Censendum est enim u-
 numquodque ex facultate operandi id, cujus causã
 est institutum. At hac in re longè major est diffe-
 rentia inter semen & plantam, quàm inter homi-
 nem mortalem & immortalem, seu magis, inter hu-
 jus & illius corpus. Non eadem enim operandi vis
 est quæ semini & plantæ. Varia habet corporis orga-
 na seu partes, certis functionibus destinatas, quibus
 planè caret semen. Atqui cum intelligere sit homi-
 nis maximè proprium; cui rei subserviunt faculta-
 tes quædam, quæ ad cognitionem spectant, inferio-
 res, sensus nimirum interni externiq; earumq; fa-
 cultatum

cultra
 patie
 bus e
 istis f
 sunt.
 de di
 nem

lus re
 rione
 auter
 quam
 à sem
 rans,
 surge
 milit
 & po
 feri, a
 infus
 min
 min
 ci, a
 dat
 per
 cuil
 stren
 etian
 stus,

cultatum functiones, his, quantum felicitas nostra
 patietur, satù instructi erunt ii, qui incorruptibili-
 bus erunt circumdati corporibus, & corpora etiam
 istis functionibus aptiora erunt, quàm ea, quæ nunc
 sunt. Sed ea de re aliquid adhuc dicetur postea, cum
 de diversitate corporum post & ante resurrectio-
 nem acturi sumus.

Sequitur nunc, ut videamus, quomodo Aposto-
 lus respondeat ad prioris illius Objectionis confirma-
 tionem, posterioribus versus 35. verbis expressam. Id
 autem diximus eum facere ver. 37 & 38. ubi in ea,
 quam præcedenti versu fuerat orsus, similitudine,
 à semine & plantis inde nascentibus ductâ, perseve-
 rans, docet, non esse necesse ut idem sit corpus re-
 surgentium, quod morientium antè fuerat: cum si-
 militer videamus, nō idem corpus et seminari prius,
 & postea nasci, & in plantam resurgere; sed aliud
 feri, aliud postea divina virtute, quæ natura rerum
 infusa est, enasci. Ait enim Apostolus: Et quod se-
 minas, non corpus, quod nasciturum est, se-
 minas, sed nudum granum, verbi gratiâ, triti-
 ci, aut alicujus cæterorum. Deus autem illi
 dat corpus, quemadmodum voluit, (i. e. vult,
 per Enallagen Temporis Hebræis familiarem) &
 cuilibet seminum proprium corpus. Quæ po-
 strema verba aditum struunt ad sequentia, ad quæ
 etiam referri possunt, ut postea dicetur.

Sensus autem verborum admodum est manife-
 stus, nimirum non seminari, seu in terram spargi il-
 lud i-

Iud ipsum corpus, quod postea enascitur ex terris
 nudum enim granum feri: sed postea enasci non nu-
 dum granum aut semen, sed herbam, plantam, stir-
 pemve aliquam; cuius sanè longè diversum est cor-
 pus. Sic verbi gratiâ seminatur nudum granum tri-
 citi, unde postea enascitur culmus, radicibus in ter-
 ram defixis. & spicâ auctus, quod corpus egregiè ve-
 stitum est, ut rectè nudo grano opponatur. Ait au-
 tem Deum illi dare corpus, nimirum semini, non
 quòd Deus nunc immediatè singulis seminibus no-
 yum corpus circumdet; sed quòd per naturam id fa-
 ciat semel à se constitutam, quam etiam perpetuò
 conservat ac sustentat. Libentiùs autem ita locutus
 est, ut verba hæc rei, quæ in Apodosi est explicanda,
 tantò meliùs accommodari queant. Corpora enim
 illa, quibus aliquãdo circumdabimur, sigillarim re-
 verâ dabit Deus, quanquam per Christum. Ait au-
 tem, illi, nimirum semini, ut postea subjicit; aut, ut
 antea dixerat, nudo grano, Deum dare cor-
 pus; cùm tamen jam nudum granum aut semen
 esse deserit. & nil nisi spiritus ipsius super sit. Unde
 iterum intelligitur, Paulum semen ac plantam ex
 eo natam ita conjungere, ac quodammodo confun-
 dere, ac si unum prorsus essent individuum; quan-
 quam diverso tempore diverso quoque corpore cir-
 cumdatum. Cùm denique addit Paulus, unicuiq;
 seminum proprium corpus scilicet dat Deus,
 aditum jam sibi struit ad sequentia, in quibus re-
 sponsum suam, quam hucusque vidimus, illustra-
 turus

*turus ostendit, non unius generis extare corpora, sed
 varii; ut proinde non sit neceſſe, id corpus, quod ali-
 quando in reſurrectione habituri ſumus, ejusdem
 generis eſſe cum eo, quo nunc ſumus induiti, nedum ut
 ſit idem prorsus numero. Varia autem pro varietate
 ipſorum ſeminum eſſe corpora, que ex illis naſcun-
 tur, hic aſerit Paulus, cum ait, Deum dare uni-
 cuique ſeminum proprium corpus, hoc eſt, non
 omnibus idem ejusdemve generis corpus; ſed ſingulis
 corpus ipſis conveniens & nature cognatione de-
 rivatum, hoc eſt tale, quale id erat, ex quo ſemen i-
 pſum fuerat enatum. Iam autem intelleximus, ſemi-
 ni eatenus dici corpus à Deo dari, quatenus ex ſe-
 mine veluti enaſcitur aliud corpus, in ejuſq; locum
 à ſuccedit, ut ſpiritum, qui antea in eo latuerat,
 in ſe deriveret. Ex hiſ autem tacite colligi vult Apo-
 ſtolus, Deum ſimiliter, ubi corpus hoc noſtrum ſemi-
 natum interierit, aliud nobis corpus daturum, natu-
 ræ excellentiæq; noſtræ conſentaneum; non minùs
 quàm ſeminum cuilibet, ubi fuerit emortuum, corpus
 aptum ac conveniens largiri ſoleat.*

*Viſa jam, ad Objectionem ſuperiùs propoſitam,
 Apoſtoli Reſponſione, veniendum jam porrò eſt ad
 ejuſ reſponſionis illustrationem & comparationem.
 Hæc verò tribus abſolvitur partibus. In prima ex-
 emplū quibusdam productū oſtendit, magnam eſſe
 inter corpora, tum ſubſtantiæ, tum qualitatum ra-
 tione diverſitatem. Deinde hanc exemplorum ſimi-
 litudinem ad rem præſentem accommodans, oſten-
 dit, quan-*

dit, quantum sit inter ea, quibus nunc induti sumus, et quibus in resurrectione induemur, discrimen. Tertio demum id discrimen ratione comprobatur.

Primum membrum continetur ver. 39, & duobus sequentibus: ubi primum, uti jam indicavimus, duplici potissimum ostendit exemplo, differentiam esse haud exiguam inter corpora ratione substantiae seu essentiae: Deinde demum ratione qualitatum, atque imprimis ratione praestantiae ac dignitatis & huic contrariae vilitatis.

Inter duo autem illa exempla prius quidem ostendit ejusdem generis corpora in varias species, ut in Scholis vocant, variasque formas secta esse, seu, ut loquuntur, Differentius specificum inter se distingui. Posterius autem ostendit, universum corporum genus in alia quaedam genera latissime patentia & a se longè admodum distantia discesci.

Prius continetur v. 39, cui adungere potes etiam illud, quod sub finem precedentis v. 38. vidimus, de diversis plantarum ex diversis seminibus enascentium generibus seu majoribus speciebus. Ejusdem enim id rationis est cum eo, quod v. dicto, nimirum 39 continetur, ubi ita ait Apostolus: non omnis caro eadem caro, hoc est, non ejusdem est generis, seu majoris speciei, non ejusdem est prorsus essentiae, si formam ejus ac differentiam specificam intuearis; etiamsi in genere, quod est caro, inter se conveniunt. Quod amplius declaraturus, sed alia quidem, inquit, caro est hominum, alia verò jumento-

rum,

rum, seu pecorum, alia verò piscium, alia verò volucrum. Res declaratione vix eget, cum suâ luce clareat. Differunt enim carnes illæ elementorum ac qualitatum primarum temperamento; ita quidem, ut hæc quidem caro non nisi hominis nature, quæ ex facultate operandi dignoscitur, apta sit; alia verò non nisi nature hujus aut illius pecoris; alia rursus nature piscium, alia denique nature volucrum. Et hæc quidem carnis differentie sunt illi essentielles, ac, ut loquuntur, specificæ; siquidem essentialia rei ex fine, quem ei natura prefixit, seu ex habitu-dine ad finem estimari supra diximus.

Hic obiter tantum notari potest, non eos rectè dici à carnium esu abstinere, qui piscibus interim vescuntur; siquidem & piscium est caro.

Posterius exemplum, quod laxiorem inter corpora differentiam, quanquam essentialem, ostendit, istis continetur verbis: & corpora cœlestia, scilicet sunt, & corpora terrestria: quasi dicat, non tantum in uno carnium genere cernuntur varie species ac differentie, verum etiam inter universa corpora adhuc longè latius patet discrimen: quandoquidem alia corpora sunt cœlestia, alia verò terrestria. Illa ex cœlesti quadam materia constant, ut Sol, Luna, stellæ, quæ sequenti versu enumerabuntur; alia terrestri. Et illorum quidem sublimior, & aliqua ex parte divinior est natura; horum verò inferior ac vilior. Per cœlestia hoc loco, ut jam indicavimus, ea intelligit, quæ oculis cernimus, in sublimi corpora,

corpora, quæ Deus in creatione à Mose descriptâ produxit; non verò ejusmodi corpora cælestia, quæ nos post resurrectionem habituri sumus: de quibus infra erit dicendi locus v. 42 & sequentibus. Hæc enim adhuc sublimioris ac diviniore naturæ erunt, eorumq; natura non huic, quod oculis nunc cernimus, cælo, sed illi, quod supra hos cælos est, in quo Deus ac Christus habitat, similis erit. Hæc autem exempla parùm aptè ab Apostolo afferuntur, si hæc quibus nunc vestimur corpora, cum futuris eadem prorsus forent essentiâ, eademq; numero, qualitatibus tantùm distincta.

Ad ostendendam qualitatum ipsarum differentiam, quæ in corporibus diversis reperiuntur, itidem duplex affert exemplum. Prius pendet ex posteriori, quod nunc vidimus, prioris generis exemplo, nimirum corporum cælestium & terrestrium: in quo ostenditur, quantum sit discrimen ratione qualitatum, quæ vel ad præstantiam, vel ad vilitatem rei ostendendam spectent, inter diversa corporum genera latissimè patentia, cælestia nimirum illa & terrestria. Ita enim ait: sed alia quidem est cælestium gloria, alia verò terrestrium. Gloriam pro splendore posuit; ut & alibi faciunt sacrae literæ, inter alia 2. Cor. 3. 7. Luc. 2. 9. Sed nil est opus aliunde petere exempla, cum statim in sequentibus aperzè in eum sensum hac voce utatur Apostolus. Istud tantùm observandum est, vocem gloria, cum in altera oppositionis parte subauditur, non eodem planè modo

modo
re, quo
si dicat
corporum
illorum

A
speciali
(seu sp
gloria
gloria
stenden
dem g
vii, pra
alia sin
ora; si
rentia.
ba poss
stellas
se. Id e
nem di
fctin
seu ast
et non
Solem
tanqua
noribu
nere c
pars.
S

modo sumi; sed simpliciter pro præstantia aut decore, quo res sit ornata, & quodammodo fulgeat: quasi dicat, alia est præstantia aliisq; decor cælestium corporum, alius terrestrium, longè scilicet major est illorum, quàm horum; magis illa, quàm hæc fulgent.

Ab hoc exemplo transire ad alterum, quod est specialius, quod complectitur his verbis: alia gloria (seu splendor) solis, & alia gloria Lunæ, & alia gloria stellarum. Stella enim à stella differt in gloria; (Latiniùs dixeris simpliciter, gloriâ.) ostendere volens, non tantùm diversi, sed etiam ejusdem generis corpora inter se qualitativis, seu majoris, præstantiâ atq; ornatu multàm differre, ita ut alia sint viliora, alia verò eminentiora ac pulchriora; siquidem in astris satis est conspicua hæc differentia. Cum ait, & alia gloria stellarum, ita verba possunt accipi, ut non tantùm significent, differre stellas splendore à Sole & Luna; sed etiam inter sese. Id enim videntur postulare sequentia, ubi, rationem dicti redditurus, ait: Stella enim à stellâ differt in gloriâ seu splendore. Nisi velis hoc loco stellâ seu astri nomen latius, quàm in præcedentibus sumi, et non tantùm stellas ita strictè sumtas, sed etiam Solem & Lunam ambitu suo complecti; quæ aliàs, tanquam grandia luminaria, à stellis, tanquam minoribus, distingvi solent: licet cæteroquin eodem genere contineantur. Et hæctenus prima illustrationis pars.

Sequitur altera, in qua quedam continetur a-
podosis

podosis Comparationis inter exempla similia instituta; in qua simul continetur responsio ad Questionem v. 35 propositam, & cum ipsa Objectione, ad quam responsum est hucusq, confusam. Explicatur enim quomodo resuscitandi mortui sint, seu quali in corpore sint in vitam redituri. Apodosis illa, quam diximus, Comparationis instituta primùm generalibus verbis proponitur; deinde distinctiùs explicatur, enumeratis aliquot, inter hæc nostra & futura in resurrectione corpora, differentiis. Generatim exponitur ibi: sic & resurrectio mortuorum. Quæ verba non sunt ita accipienda, ut multi arbitrantur, quasi Apostolus dicere velit; quomodo stella differat gloriâ & splendore à stellâ, ita etiam eos, qui resurgent, eorûmve corpora gloriæ ac dignitatis ratione distincta fore, ita ut alii ab aliis præstantie gradu superentur. Aliud enim & scopus Apostoli, questiôq, superiùs proposita postulat, postulant & sequentia, quibus hujus apodoseos continetur explicatio. Questio non de eo erat, quomodo inter se distictura sint aliquando corpora resurgentium; sed simpliciter, qualia illi sint habituri corpora, iis, quæ ante resurrectionem habent, per mortem abolitis, & in nihilum quodammodo reductis. Quare de differentiâ hic agendum erat inter corpora, quæ ante resurrectionem habemus, & illa, quæ post habituri sumus; non verò de discrimine horum inter se. Quod ad sequentium explicationem attinet, non recenset Apostolus ulla discrimina, quæ locum sint habitura

inter

inter i
 inter r
 titura
 mus, su
 qui ex
 rent a
 qualie
 de red
 resurg
 nempe
 to. Rej
 ex mor
 mel pr
 tiatis o
 quam
 dictum
 ctione
 pora, q
 aut ha
 ter ali
 Se
 feos. I
 hæc &
 priores
 per se p
 sentie
 ipsam
 lus in e
 corpor

inter ipsa resurgentium corpora; sed ea tantum, quae inter praesentia, & post resurrectionem demum exitura intercedant. Quare ita verba, de quibus agimus, sunt accipienda, ac si dictum esset: ita etiam illi, qui ex mortuis resurgent, eorumve corpora differrent ab iis, quae ante resurrectionem habuerunt, tum qualitatum, tum ipsius etiam naturae praesentia. Unde rectè sequitur: Seminabitur in corruptione, resurget in incorruptione; & quae sequuntur. Est nempe in verbis illis Metonymia Adjuncti pro Subiecto. Resurrectio enim mortuorum sumitur pro iis, qui ex mortuis resurgunt: quo pacto Circumcisio non semel pro circumcisis; & contra praeputium pro praeputiatis dicitur, & electio pro electis, Rom. 11. 7. Quamquam etiam ita posset tropum hunc explicare, ac si dictum fuisset: ita etiam se habebit res in resurrectione mortuorum; habito nimirum respectu ad corpora, quae vel ante, vel post eam homines habeant, aut habituri sint. Similis loquendi ratio occurrit inter alias Ioh. 3. 8.

Sed jam explanationem videamus hujus Apodoseos. In ea Apostolus quadruplicem ostendit inter hac & futura nostra corpora differentiam. Tres priores à qualitativis extra essentiam corporum per se positus petuntur; quanquam ex diversitate essentiae reverà oriuntur: quarta autem seu postrema ipsam essentiam per se attingit. Quia enim Apostolus in exemplis antea productis primum differentias corporum essentiales, deinde accidentales seu extra

Rom 2. 29.

3. 30.

4. 9. 20.

Eph 2. 11.

Phil. 3. 25.

essentiam rei positas recensuerat, idè ad rem institutam hæc applicans, id, quod ultimo loco dictum fuerat, primum rei sue applicat; & porro de qualitatibus extra essentiam corporis positarum discrimine agit.

Prima differentia istis continetur verbis: seminatur in corruptione, suscitatur in incorruptione, vel potius in incorruptibilitate. Quis Subjectum hujus Enunciationis non exprimitur, id nimirum quod fertur vel suscitatur, id aliunde est requirendum. Subintelligi autem potest vel homo, vel, si ita placet, corpus. Res enim eodem recidit: cum homo nihilominus hic considerandus sit ratione corporis, cui tam diverse, vel potius tam contrarie qualitates inesse debent.

Nam quod nonnulli contendunt, omnino debere hic subintelligi nomen corporis, non verò hominis, partim quidem idèd, quod non homo, sed corpus tantum, vel potius cadaver hominis seminetur, quandoquidem seminari sit sepeliri atque humari, humari autè tantum soleant corpora animabus cassis, non verò homines vivi; partim verò quod ipse Apostolus paulò inferiùs ver. 44. dicat, seminari corpus animale, suscitari corpus spirituale: quo ipso indicatur, corporis nomen hic esse subaudiendum: hoc, inquam, totum nihil habet virium.

Nam quod ad priorem rationem attinet, non rectè ab iis pro concessio sumitur, seminari hoc loco esse sepeliri seu humari: id quod vel ex ipsis Apostoli ver-

bis ac q
tur, a
tur; se
quarta
nimã c
que en
viribus
beat; n
quod a
batione
extare
& scri
nimar
ris ani
quidem
terran
Aposto
bum ist
vive, e
rumpa
se retin
pus era
spiritu
spiritu
tu qu
um fu
nos no
agitur
rimur

bū ac qualitatibus, quæ ei tribuuntur rei, quæ seratur, apparet. Nam quod in tertia differentia dicitur; seritur in, hoc est, cum infirmitate, & in quarta; seritur corpus animale, id corpori animâ casto, seu cadaveri reverâ non competit. Neque enim id infirmum dicitur, quod omnibus prorsus viribus destitutum est; sed quod exiguas tantum habeat; nec id animale, quod animâ prorsus caret; sed quod animâ vegetativâ vivit: quod etiam ex probatione subjectâ apparet, ubi Apostolus ostensurus, extare corpus tum animale, tum spirituale, ait: ita & scriptum est: factus est primus homo in animam viventem. En habes probationem corporis animalis, non animâ certè casti, sed viventis. Est quidem in verbo serendi allusio ad semina, quæ in terram jaciuntur, si quidem ex primâ, quâ usus est Apostolus, similitudine ver. 36 & sequentibus, verbum istud huc transtulit: sed ratio ista rei debet esse viva, quæ post sationem demum moriatur ac corrumpatur, ac spiritum, quem etiam post sationem in se retinuerat, postmodum corrupta in aliud corpus transmittat. Neque enim semen emortuum & spiritu castum seritur, aliàs nihil producturum, sed spiritu suo adhuc præditum. Vnde dixit Apostolus; tu quod feminas non reviviscit, nisi mortuum fuerit, intellige, post sationem. Quare ratio ad nos nostrâve corpora, si ita placet, relata, tum peragitur, cum nos in hunc mundi agrum veluti inserimur, in quo tandem etiam corrumpimur, tum de-

num alia recepturi corpora, cum resuscitabimur ex mortuis, inscribimur autem in hunc mundi agrum cum nascimur. Tempus quod inter hanc sationem et putrefactionem intercedit, respondet illi tempori, quod intercedit inter sationem seminis & ejus putrefactionem, quo novo corpori sit locus.

Quod ad posteriorem attinet, vox corpori ver. 44. non ita est posita, ut appareat, eam esse Subiectum; sed potius ut Prædicati partem: non modo enim Verbo postponitur, sed & Articulo, qui Subiecti solet esse index, caret: & ita potius verba sunt accipienda; homo seminatur corpus animale, hoc est, ita, ut sit corpus animale, seu corpore animali præditus; idem autem homo resurget corpus spirituale. Corpori enim vox nonnunquam, ut de cæteris animalibus, sic de homine tanquam Genus prædicatur: unde dicimus, animal esse corpus sensitivum. Hic autem isti locutioni maxime erat locus, ubi de homine ratione corpori agitur. Ex eo ipso tamen apparet, posse, si cui ita videatur, in huius omnibus Enunciationibus subaudiri vocem corpori; sed ita, ut subintelligatur corpus vivum atque animam præditum: ut ita perinde sit, ac si hominem ipsum dixisset.

Huiusmodi corpus seminatur atque in hunc mundi agrum inseritur, in corruptione, hoc est, corruptibile. Corruptio enim & hic & infra ver. 50. ponitur pro corruptibilitate: ut ita non actum, sed potentiam seu facultatem denotet, à qua corpus denominatur φθαρτόν, hoc est, corruptibile; non vero

ἐφθαγγ

ἐφθαγγ
ἐφθαγγ
rende
nomin
sciamu
ju, qu
cadave
esse. C
pibile
resurg
turo po
tempus
Vide su
quema
in sequ
litate,
corrup
sit cum
bile a
non ve
actu no
H
te & p
corrup
autem
raphys
sectio
tamen
enim c

ἐφθάρμενον, hoc est, corruptum. Et hoc modo τὸ
 ἐφθάρμενον, que impotentiam corruptioni admit-
 tendæ significat, opponitur. Vfus est autem Apostolus
 nomine actûs pro nomine facultatis: quia hoc, quod
 sciamus, carent Græci. Et hæc ipsa quoque affectio e-
 jus, quod seminatur, indicio esse potest, hic non de
 cadavere, sed de corpore seu homine vivo sermonem
 esse. Cadaver enim potius corruptum, quam corru-
 ptibile dicendum est. Cùm porro addit Apostolus:
 resurgit in incorruptibilitate, Prasens pro Fu-
 turo ponit, seu marv, indefinitè usurpat, ut quodvis
 tempus in se complectatur: quemadmodum fit sæpè.
 Vide suprâ ver. 12. & 15. In autem posuit pro cum;
 quemadmodum & in præcedentibus particula, &
 in sequentibus; ut in corruptione sit cum corruptibi-
 litate, seu corruptibile; in incorruptione, cum in-
 corruptibilitate, seu incorruptibile; in ignominia
 sit cum ignominia, seu ignominiosum: Incorrupti-
 bile autem quod corrumpi suâ naturâ non possit;
 non verò id, quod, quamcunque tandem ob causam,
 actu non corrumpitur.

Hæc ergo prima est hominum ac corporum an-
 te & post resurrectionem differentia: quòd illa sint
 corruptibilia; hæc incorruptibilia. Corruptibile
 autem et incorruptibile, ut Aristoteles docet in Me-
 taphysicâ Genere differunt. Etsi autem hæc ipsa af-
 fectio per se sumta extra essentiam rei sit: in ipsa
 tamen essentia rei planè fixa est ac radicata. Quod
 enim corrumpitur, secundùm substantiam corrup-
 titur;

pitur; & porro quod potest corrumpi, secundum Substantiam potest. Si enim Accidentia tantum corrumpi possent, non verò etiam Substantia, aut in Substantia aliquid, quo pereunte non idem Subjectum maneat: accidentia tantum perire ac mutari possent; subjectum verò seu substantia ipsa maneret integra, & mutatio, quæ illi accideret, non corruptio esset, sed alteratio. Quare in ipsa rei essentia fontem corruptibilitatis habere necesse est, & rem in ea contineri talem, quæ ipsa per se, quanta quanta est, perire possit. Iam verò cum secundum Aristotelem non ultimi actus seu formæ primò ac per se pereant, sed veluti consequenter; si modò perire queant, ut formæ omnes materiales: necesse est, ut alia substantiæ pars, nempe materialis primò et per se perire queat; quæ sublatà consequenter etiam formæ, quæ sine ista materia ratione consistere nequeant, tollantur. Contrariam incorruptibilitatem esse naturam necesse est, ita, ut nec forma illorum, nec materia, quæ essentiam eorum ingrediatur, quicquam in se contineat, quod perire possit. At cum differentia Substantiarum est etiam ratione materie, Genere eas differre est necesse; cum ut forma Speciem, ita materia Genus Substantiarum determinant. Constat ergo, præsentia nostra corpora à futuri ipso Genere, ac porro essentiâ distare: siquidem, ut hic videmus, illa corruptibilia sunt, hæc incorruptibilia.

Quoniam autem ad ultimam usque corporum
horum

horum
tutam
ferre
hac m
modo
tur a
si div
indur
tia cu
eamu
pedir
sepiù
tentia
P
lam i
suppe
cum i
non n
mini
dend
quen
nobis
mus.
Corp
rupti
datu
pus, q
si ide
dive

horum & illorum differentiam ab apostolo constitutam, quæ in Essentia ipsorum per se cernitur, differre possemus explicationem difficultatis, quæ in hac materia versantibus potissimum obijcitur, quomodo nimirum idem sit futurus homo, qui seritur ac tandem moritur, quiquæ postea resurget, si diversæ substantiæ corpus ab eo, quo nunc est indutus, sit habiturus; aut quomodo hæc sententia cum his ipsis Apostoli verbis, quæ nunc explicamus, consentiat: tamen hoc ipso loco eam expedire placet; ut semel amota in sequentibus nobis sæpius non occurrat, nec suspensos de veritate sententiæ jam explicatæ teneat.

Placet autem à verbis Apostoli incipere, quæ illam ipsam, quam defendimus, sententiam cum nobis suppeditent, cum eadem pugnare nequeant, nisi se cum ipsa pugnare velint. His cum ipsis veluti conciliatis non multum nobis restabit ad identitatem ipsius hominis ante & post resurrectionem extantis, ostendendam. Duplici autem modo videntur hæc & sequentia similiter Apostoli verba cum sententia à nobis adstructâ pugnare. Primum quod ipsi concesserimus, posse in verbis istis Subjecti loco statui vocem Corporis, quasi dictum esset: seminatur corpus corruptibile, suscitatur incorruptibile. quod si concedatur, omnino videtur colligendum, idem fore corpus, quod seminatur, cum eo, quod suscitatur. Quod si idem, quomodo non modo specie, sed & Genere diversum; præsertim cum hic postulari videatur, ut

idem sit numero? Numero autem idem esse non potest, quod Genere & Specie differat. Idem enim numero sub eadem Specie ac Genere continetur. Deinde ipsa vox suscitandi indicare videtur, id, quod antea vel ceciderat, vel obdormierat, erigi aut excitari debere. Non autem ceciderat nec obdormierat Spiritus, sed corpus id, quod antea habueramus; hoc ergo ipsū excitari ac restitui olim debere.

Ad prius respondemus: ne illud nunc disputemus, utrum rectius subaudiatur in Enunciatione Apostolica homo an verò corpus; sed concesso, corpus subaudiendum esse, nihil esse necesse, ut in Apostoli verbū idem subaudiatur corpus suscitatum iri, quod hic seminetur; cū contrarium rectius subaudiatur: quandoquidem, ut ex superius dictis constare potest, id potiùs propositum fuit Apostolo, ut ostenderet, aliud olim corpus nobis in resurrectione datum iri, quàm id sit, quo nunc cingimur, & quod per mortem variâsq; inde mutationes penitus destruitur, & in mille formas ante resurrectionem vertitur. Et qui hoc loco non cernit, Apostolum ad id alludere, quod de semine ac plantis inde nascentibus supra dixerat? Inde enim seminandi verbum huc traduxit. Atqui Apostolus superius expresse dixerat, quod seminas, nō corp⁹ quod futurū (est) sed nudū grānū, De⁹ autē illi dat corp⁹, prout voluit. Quare ita potiùs hic loqui censendus est Apostolus: quemadmodum in semente contingit, ut nudum grani corpus seratur, sed inde exsuscitetur longè clarius ac elegan-

at eleg
etiam
corpor
autem
miram
erit, e
resurg
dati s
damm
aliqu
re; ce
quàm
quod
funde
cumd
cujus
plant
corpo
tamen
dem l
rum e
Apost
se, ur
satis
A
seu su
quod
tur: c
sitar

at elegantius; nempe corpus plantæ aut herba: ita etiam in hoc negotio fieri; inseri in hunc mundum corpora hominum corruptibilia, in resurrectione autem excitanda esse alia longè præstantiora, nimirum incorruptibilia, quæ spiritu, qui in illis fuerit, excepto, tanquam longè divinius plantæ inde resurgant. Hæc scopo ac consilio Apostoli accommodatissima esse, nemo non videt. Sed deinde concedamus id, ad quod nullo jure adigimur, Apostolum aliqua ratione innuisse, idem hoc cum illo corpus fore; certe non alia ratione id concedendum erit, quàm quâ superius vidimus Apostolum semen, & id, quod ex semine nascitur, inter se propemodum confundere, itaq; agere, ac si corpus plantæ semini circumdaretur; cum ex semine nil nisi spiritus restet; cujus ratione habitâ semen ipsum quodammodo in planta restare censetur. Simili est hæc identitas corporum identitati, quam vocant, numerica; non tamen prorsus eadem, sed eâdem ferè phrasibus, easdem loquendi formulas admittit. Quare nihil mirum esset, ad hanc unitatem hujus vel illius corporis Apostolum respexisse. Sed, ut vidimus, nihil est necesse, ut huc descendamus: cum prior responsio unicuique satisfacere merito debeat.

Ad posterius respondemus vocabulum ἐγείρειν seu suscitandi, haudquaquam requirere, ut id ipsum, quod antea ceciderat, aut obdormierat, restitueretur: cum ista etiam in sacrâ literâ suscitari vel excitari dicantur, quæ antea non modò non cecide-

rant, vel obdormierant; sed ne extiterant quidem prorsus. Sic dicitur alicui suscitari semen, hoc est, proles, Matth. 22. 24. Act. 2. 30. in quibus locis est verbum *ἀνίσταται*, quod adhuc videtur esse significantius voce *ἐγείρεται*: de qua vide Luc. 7. 69. Act. 13. 30. Deinde, quemadmodum supra vidimus, Apostolum dicere, id, quod seminatur, vivificari, cum in plantam novam excrescit, licet aliud hic postea succedat corpus: ita etiam poterat dicere, id corpus, quod mortuum est, resuscitari; quia nimirum spiritus, qui in eo antea latuerat, in novum corpus migret; & sic veluti aliud corpus ex alio subnascatur.

Sed quid habebunt illi, qui has adversus sententiam nostram ratiunculas urgent, si dicatur id, quod verissimum est, Homini nomen in his & sequentibus Apostoli verbis subaudiendum esse, & ad eum ista omnia esse referenda? Homo autem licet diversi generis corpora habeat, nihilominus tamen unus idemque esse poterit: habitam nimirum ejus partem rationem, que in ipso princeps est, quamque Philosophi nonnunquam solum homini nomine dignantur: que ubi corpori aptis instrumentis preedito jungitur, licet diversi alioqui generis id sit, statim actiones homini convenientes edit. Ex actionibus autem jam non semel diximus, rei uniuscujusque naturam estimari.

Hoc ut tanto rectius intelligatur, & priori difficultati, quam explicandam suscepimus, parti penitus satisfiat, intelligendum est; hominem quidem

non solum esse spiritum, qui corpori junctus penitus illud vivificet, & sentiendi intelligendiq; facultatem apta nactus instrumenta, de se veluti emittat, ac toti, quod constituit, tribuat; sed hominem esse totum illud, quod ex spiritu tam præstanti, & corpore, quod illius nature ac facultatibus exercendis sit aptum, constat: ita tamen, ut spiritus primas in eo teneat; & licet diversa corpora nanciscatur, modò ea sint sibi ad eas, quas diximus, facultates exercendas apta, eundem constituent hominem, præsertim si eorum, quæ in altero corpore ejus veluti ductu gesta sunt, memoria ei adhuc sit impressa, ut id, quod postea ex ipso constituitur, totum meminisse possit, se eum esse, qui hoc vel illud antea gesserit feceritq;. Cateræ, quæ in materia sunt, differentiæ, utut aliqui magnæ sint, non plus habeant virium, quàm si divinâ virtute ex mare fieret sæmina, aut contrâ. Hæ differentiæ ad materiam pertinent, & ad essentiam hominis, quæ verè homo est, nihil pertinent; ut proinde diversitas aut identitas, quam vocant, numerica, inde non pendeat. Quemadmodum ergo ad circuli aut trianguli essentiam nihil pertinet, quod æneus sit, vel ferreus, vel ligneus: ita nec ad hominis, quæ homo est, essentiam pertinet, quòd hujusmodi corpus, quod suâ naturâ corruptibile est, habeat; sed tantùm ad essentiam hominis terreni aut animalis, quæ talis est.

Ad essentiam hominis simpliciter consideratid tantùm pertinet, quòd sit substantia quedam corporea.

quidem
hoc est,
est ver-
nifican-
Act. 13.
us, Apo-
i, cum in
stea suc-
l corpus,
m spiri-
ppus mi-
scatur.
s senten-
id, quod
uentibus
n ista o-
versi ge-
unus i-
us partu
philosophi
tur: que
itur, li-
ones ho-
em jam
m assi-
iori dis-
arti pe-
quidem
non

pore a, sensibus & intellectu prædita. Ejus differen-
 tiæ, ad materiam pertinentes, non ad formam, sunt,
 quod alius terrenus; alius, ut infra videbimus, cœle-
 stis; alius animalis, alius spiritalis. quo pacto etiam
 dixeris, alium esse marem, alium fœminam. Idem
 ergo homo erit, & ante & post resurrectionem.
 Nam & spiritus erit idem, & corpus aptum, ut in-
 seruiat omnium facultatum, ad sensum, appetitum,
 spontaneam loci mutationem, ad intellectum deni-
 que & voluntatem pertinentibus, functionibus; &
 posterius aptius priori: memoria deniq; rerum in
 priori corpore gestarum tanta, quanta nunc esse so-
 let, vel quantam in morte habuimus, & esse poterit,
 ac porro etiam erit. Etsi enim in morte cessat omnis
 memoria, imò omnium facultatum anime actus; un-
 de & sacra Litteræ dicunt, neminem memorem fore
 Dei in morte, & terram oblivionis vocant eum lo-
 cum, in quem descendunt mortui: habebunt tamen
 in spiritu nostro impressæ notæ, ac veluti signa; quæ,
 si eidem intellectui corpus habile iterum aptetur, à
 rerum alienarum sese ingerentium specie, veluti lu-
 mine illato, collustrabuntur, redibitq; pristina rerum
 memoria. Fit enim, ut Philosophi docent; memoria
 nostra per species atque imagines quasdam animo
 conceptas & impressas, quæ interdum, si diu non re-
 petuntur, planè exolescunt ac delentur, quemadmo-
 dum imagines depictæ vetustate delentur: sed cum
 aliquantò firmiùs impressæ sunt, etiamsi non semper
 actu animi obversentur, delitefcant tamen in ima
 memoria,

memoriâ, sintq; instar colorum in tenebris latentium, qui tum potentiâ tantum esse dicuntur; at si lumen intuleris, eosq; collustraveris, actu sunt, seu manifesti, apparent. Sic in morte tenebris quibusdam involvuntur rerum in animo nostro, seu potius spiritu nostro latentium imagines, quæ non antè illustrantur luci radiis, & actu apparent, quam corpus ali- quod spiritui circumdetur, ut ad reliquas anima facultates, ita & ad memoriam exercendam aptum.

Huiusmodi identitas sufficit nobis ad præmium; sufficere etiam impiis potest ad pœnam. Omne enim præmium, omniumq; pœna vim eatenus reverâ habet, quatenus sentitur, vel sentiri aliquâ saltem ratione potest. Spiritu autem fit, ut sentiamus, non corpore, quâ corpus est; & similiter etiam præmia & pœnas meremur, (liceat enim & ad præmium nobis hanc vocem accommodare) vi spiritus ac facultatum ex eo manantium. Corpus instrumentum tantum est, quod ipsum per se non punitur; sed interdum in eo punitur ipse homo, ad spiritum redundante pœne acerbitate ac dolore, quem malefactis meruerat. Similis præmiorum est ratio. Vno verbo: omnia hæc toti conveniunt composito, maximè ratione spiritus, à quo & malè & benè facta primò oriuntur, etiamsi per corpus exerceantur & in actum deducantur. Similiter ad eum præmia & pœne ultimò redundant, eumq; potissimum afficiunt, licet interdum in corpore primò cernantur.

Hoc ergo pacto resurrectioni veritatem optimè defen-

mè defendimus. Nam ad eam & casus quidam, qui præceſerit. (ut Metaphoræ vim ſequamur) requiritur, & unitas ac identitas cadentis & reſurgentis. Competit ea reverâ toti homini, nec uſſiam, quod ſciam, vox ἀνασῶστος ad unam tantum hominis partem refertur. Casus autem præcedit ratione corporis: qui ſpiritum quidem non perimit; ſed functiones tamen illi, quibus corpori junctus vacabat, interea adimit; unitatem autem ſeu identitatem toti largitur unus idemq; in utroq; corpore ſpiritus, memoriam eorum, quæ in priori geſſerat, retinens. Sed jam tempus eſt, ut ad reliquas corporum horum & illorum differentias accedamus.

¶ 43.

Secunda ergo differentia iſti continetur verbis: Seminatur in, vel cum dedecore; ſuſcitur in ſeu cum gloria. Cætera jam antè ſunt explicata: illud tantum conſiderandum reſtat, quâ in re iſta ἀτιμία ſeu dedecus, quâ item in re gloria ei contraria conſiſtat. Diſcere autem id facile poſſumus ex eadem hac Epistoſta, quæ de corporis noſtri membri partibus vé loquens quædam vocat ἀτιμία. Ἰερὰ τῶ σώματι & ſcilicet μέλη, hoc eſt, reliquum magis indecora, turpia ac deſormia, quibus proinde, ut ſtatim addit, honorem ampliorem circumponimus, hoc eſt, ea majori ſtudio tegimus. Honoris enim nomen hoc loco ſignificat adſcitiuum corpus ſeu ornatum, quo deſormitatem membrorum tegimus atque occultamus, & ſic decorem, quem ex ſe non habent, illis exteriùs conciliamus. Id quod ſtatim Apoſtolæ

cap. 12.
23.

ſtolus
memb
haben
tur. H
turpi
tavit
dem a
vel ſe
bus da
cõmu
gend
pulce
cies,
do; n
tio ca
nomi
ſigni
rum
ri opp
me e
plect
nihil
adhe
mar
ipſu
tan
ſe e
tra

folus ipse explicat, dum addit: & deformia nostra, membra scilicet, seu indecora decorem amplio- rem habent, hoc est, diligentius vestiuntur ac conteguntur. Hac est ergo naturalis ἀτιμία, deformitas ac turpitudine quedam partium, quas ipsa natura occultavit, usui etiam indecoro destinatarum. Potest quidem adjici & reliqua deformitas, quam vel morbi, vel senectus, vel alii casus, aut ipsa etiā natura quibusdam inducit: verum tamen illud, quod omnibus est commune, quodque perpetuò inest, magis videtur intelligendum. Gloria autem huic deformitati opposita est pulcherrima ac splendidissima corporum futurorum species, à qua omnis aberit deformitas, omnis turpitudine; nihil erit quod tegi atque occultari, quod adscitizio cultu ornari debeat. Vox quidem δόξῆς videtur nominatim denotare splendorem ac fulgorem; cuius significationis paulò antè habuimus exempla: verum tamen quia dedecori, turpitudini ac deformitati opponitur, omnem pulchritudinis speciem, ac forme externae summam quandam perfectionem complectitur.

Et de splendore quidem corporum nostrorum nihil est dubitandum, cum videamus, Christum, licet adhuc mortali esset, cum in monte sacro transformaretur, ita splendidum fuisse redditum, ut facies ipsius fulgeret tanquam Sol, & vestes ipsius candidæ tanquam lux. Tum autem imaginem quandam in se exhibuit Christus future sue mutationis seu transfigurationis, quæ tum demum ei contigit, cum
in cœlum

in cælum est translatus, & regno suo potitus. Viderunt enim Discipuli, qui cum ipso fuerunt, filium homini venientem in regno suo, ut loquitur Christus paulò ante historiae hujus descriptionem versu ultimo cap. 16. Matth. hoc est, ejus rei imaginem, & in ea rem quodammodo ipsam, ut in speculo, viderunt. Iam verò nostra corpora Christus redditurus est conformia glorioso suo corpori, ut est ad Phil. 3. versu ultimo. Quare si Christus adhuc mortalis aded redditus fuit splendidus; quid & de ipso, & de nobis immortalibus; & corpore corruptionem nullam admittente præditis existimandum est? Verumtamen quia corpora nostra, ut paulò post audiemus, spiritualia erunt, ac proinde subtilissima, longè subtiliorem eum fulgorem necesse est, quàm fuit ille, qui in corpore Christi, quod adhuc animale erat, & crassum terrenumq̃, apparuit, ac porrò talem, ad quem mortalium oculorum acies non pertingat. Huc etiam non immeritò referre possis, quod est apud Mattheum cap. 13. ubi Christus ait, justos in consummatione seculi, cum impii in caminum ignis injicientur, effulsuros instar solis in regno Patris sui. Licet enim id de dignitatù ac honorù summi splendore possit accipi, non malè tamen ad corporum splendorem accommodatur.

Ex eo autem faciliè intelligitur, Christum, cum à mortuis fuit resuscitatus, nondum glorioso suisset corpore indutum. Nā quomodo vel ipsummet videre Discipuli, vel tantum fulgorem ferre potuissent?

Moses,

Moses, quia à colloquio cum Angelo cœperat fulgere ipsius facies, licet corruptibilis, velum cogeatur cum Israëlitis collocuturus obtendere, quia fulgorem istum eorum oculi ferre non possent: cum tamen plus quàm credibile sit, nondum instar solis fulsisse ipsius faciem. Quomodo ergo discipuli Christum, ipso met etiam jubente, intueri ac contemplari, cum eo familiariter conversari ac colloqui potuissent, si jam gloriosissimo illo ac fulgidissimo corpore fuisset indutus; cuius splendori jubar tantùm quoddam, ac veluti radius Paulum aliquando excecavit? Quomodo etiam Evangelista id prorsus reituisissent, qui transfigurationem in monte diligentissimè descripserunt? Quod si speciem tam augustam dicas fuisse à Christo tum occultatam, id fieri non potuisset, nisi oculis discipulorum retentis. Cur ergo Christus ex intuitu etiam ac visu de se judicari volebat, & eos tanquam testes resurrectioni ipsius futuros de ea certos reddere; cum non ea species Christi apparet, quæ esset, sed longè alia? annon hac ratione testimonium ipsorum in dubium vocabitur? Non id enim fuisset, quod viderint, sed id illos dicere, quod apparuerit, dici poterit. Adde, quòd vulnera aut vulnerum vestigia, quæ certè in glorioso pulcherrimoq; corpore nulla sunt, in Christo adhuc extiterint. Sed præterea nec ventre caruit Christus, in quem cibos ingessit, nec quicquam proculdubio desu- it eorum, quæ videmus τὸ ἄτιμα τὸ σωματὶ καὶ ἄχρημον ab Apostolo vocari. Hæc verò à glorioso corpore

corpore abesse debere, ex hoc loco discimus, & ex altero, qui in eadem hac Epistola extat cap. 6. 13, ubi ait Apostolus: Escæ ventri, scilicet destinatae sunt, & venter escis: Deus autem & hunc & illas abolebit, intellige in resurrectione mortuorum. Venter autem omnia illa quodammodo complectitur, quæ deforme habent aspectum, omniaq; ita conjuncta sunt, ut illo sublato nullus planè horum possit esse usus.

Vnde faciliè jam apparet, quàm graviter illi errent, qui eadem planè corpora, habitâ ratione substantiæ, olim nobis redditum iri censent. Certè si ita esset, pudere etiam nos olim nostri deberet non minus, atq; primos nostros parentes, cum oculis ipsorum apertis nudos se esse viderunt, quod antea non deprehenderant, cognitione boni & mali, in quo etiam continetur decorum & indecorum, seu turpe ac deforme, destituti. Vt alia nunc taceam, quæ paulò inferiùs commodiori loco dicentur.

Sequitur tertia corporum, de quibus agimus, differentia, his verbis expressa: Seminatur in seu cum infirmitate, suscitatur in seu cum potentia. Infirmitas hæc hominis, seu majoris corporis humani in eo cernitur, quòd & laboribus faciliè frangitur, & senectute ipsâ labefactatur, & morbis levibus etiam vires atteruntur. nonnunquam à primo statim ortu peculiaris accedit infirmitas, aut ab alio casu. Fit hoc ob corporis mortalis naturam. Nam & de ipsis partibus corporis solidioribus, & de spiri-

tibus,

ribus,
titur,
seneci
quam
mè ne
mnes
giunt
fatig
quan
seu m
robust
nulla
atten
poter
spiri
quod
fit. N
nunc
qui a
rum
tra
spiri
bore
esse
resu
moa
nisi
corp

ribus, quibus utriusq; vires nostræ corporisq; robur ni-
 titur, subinde aliquid decedit, maximè per labores,
 senectutem, morbos, nec semper eî tantum accedit,
 quantum decedit. Et spiritus quidem, quibus maxi-
 mè nervi intenduntur, & membra reguntur; imò o-
 mnes animæ vires exeruntur, haud difficulter diffu-
 giunt, ac subtilitate suâ expirant: unde corpori de-
 fatigatio. Quin & ipsa membrorum soliditas ali-
 quantum labore laxatur. At id, quod surget corpus,
 seu manû, ipse homo, corpore erit præditus valido,
 robusto, quod fatigationem non sentiat, cujus vires
 nulla ætas labefactet, nec morbus, qui ibi nullus erit,
 attenuet. Vires, quas spiritus in illo corpore exere-
 poterit, corpori habitas sequetur, nec quidquam
 spiritui obstabit, quò minùs per illud efficere possit,
 quod per naturam aliàs, instrumentum nactus, pos-
 sit. Non vegetabitur spiritibus aliquibus, quales
 nunc corpus nostrum regunt atq; agitant, caducis,
 qui diffugere atq; expirare facillè queant; ita ut eo-
 rum refectione atq; reparatione sit opus: sed ita in-
 tra se continebunt corpora illa incorruptibilia vint
 spiritus vitalis, ut nihil ejus planè depereat, & à la-
 bore robur semper sit recens.

Ex quo ipso facillè intelligitur, non carneum id
 esse debere corpus, non hac ipsâ cute cinctum, quod à
 resurrectione piûs dabitur. Ejus enim natura est ejus-
 modi, ut spiritibus vitalibus exitum præbeat: qui,
 nisi subinde reparentur, tandem deficiunt, &
 corpus vel fatigatum dejiciunt, vel penitus tandem

ex animatum relinquunt: ut rectè antea asseruimus, has corporum differentias, etsi extra essentiam sint posita, ejus tamen diversitatem arguere, & ex ea pendere.

¶ 44.

Restat ultima ex illis quatuor differentiis, que ipsam corporis substantiam per se attingit. Ea est descripta illis verbis: Seminatur corpus animale, suscitatur corpus spirituale, Diximus jam supra quedam ad horum verborum intelligentiam pertinentia, que hic memoriâ repetantur. Nunc illud tantum restat explicandum, quid Apostolus vocet corpus animale, quid item spirituale.

cap. 2 7.

Quid per animale corpus intelligat, ex eo potest deprehendi, quod paulò post Apostolus subjicit, ostensurus, & corpus animale & spirituale extare. Ad illius autem, hoc est, animalis corporis probationem affert ea Geneseos verba: factus est primus homo in animam viventem. Vbi, ut omnes, ni fallor, animadverterunt, anima vivens nil est aliud, quàm animal vivens, ac spiritum vitalem trahens. Inde dictum est corpus animale à ψυχῆ, que animal hic denotat, dictum ψυχικὸν seu animale, ut animale corpus sit ejusdem generis cum iis, que habent cetera animalia, quod nimirum animâ, quâ vegetativam & sensitivam vocant, animetur & regatur, quodq; ad eò ad sui sustentationem nutritione indigeat, ad conservationem autem sui generis similitumq; individuorum propagationem generandi facultate sit præditum, (nutriendi enim ac generandi

generandi facultas hujus animæ propria est, quæ utrâque penitus sublatâ animam ipsam tolli est necesse.) & porro iis etiam organis ac partibus sit instructum, quibus ad exercendas facultates dictas sit opus, simul etiam iis, quæ sensuum tum externorum, tum internorum facultatibus & appetitui cum iis conjuncto, itemq; facultati locomotive subservire apta sint.

Idem autem animæ vegetativæ & illarum partium, quæ ab ea sustentantur, quæ etiam ei subserviunt, facimus mentionem, quia oppositio inter corpus animale & spirituale non in eo reverâ consistit, quod corpus animale animæ sensitivæ & facultatibus cum ea conjunctis, nempe appetendi & loco se movendi, servire sit aptum. Nam & spirituale corpus aptum erit & accommodatum animæ istius facultatibus, earumq; propriis functionibus, licet non ea sit futura partium iis inservientium vel forma, vel dispositio, vel ceteræ facultates, quæ in hoc animali corpore extant, ut postea explicabitur, cum hæc organorum ratio non simpliciter sit necessaria ad istarum facultatum functiones, sed tantum in hoc terreno ac corruptibili corpore, quod sine anima vegetativa vivere nequeat. Sed differentia inter corpus animale & spirituale potius consistit in eo, quod animale corpus apparatus habeat instrumentorum animæ vegetativæ inservientium, quin etiam nullum eorum organorum, quæ animæ sensitivæ ejusq; facultatibus operam suam commodant,

imò ne illorum quidem ullum, quæ intellectus operationibus ancillantur, tale sit, quod animâ vegetativâ non indigeat, et ab ea non sustentetur, et quod, ut rem ipsam penitus tangamus, non sit planè crassum ac terrenum. Spirituale enim, ut postea intelligetur, corpori crasso ac terreo maximè opponitur: crassum autem & terrenum esse necesse est, quicquid animâ vegetativâ vegetatur ac nutritur, aut si quid est subtilius ac magis spirituale, id ex crassiori nascitur, & eo penitus corrupto sponte suâ diffugit ac disparet. Quare ut corpus nostrum animale non amplius sit, omnes illas partes, quæ animæ vegetativæ ac sensitivæ in corpore nostro subserviunt, aboleri necesse est: id quod de iis, quæ ad nutritionem ac generationem pertinent, etiam per se unicuique patere debebat.

Sed nondum est satis ad id, ut corpus spirituale efficiatur. Nam nec res inanimatæ animalia habent corpora, omnibus destituta organû, quæ animæ vegetativæ aut sensitivæ inserviant; nec tamen cum spiritali corpore conjunctionem aliquam proximam habent: sed necesse est omnem crassam terrenamq; molem tolli, ut corpus spirituale evadat. Sine ea nullum est corpus animale, cum ea nullum spirituale. Nam, ut jam ad opposita differentie explicationem accedamus, cum spirituale dicimus corpus, subtile quippiam, & veluti in omnes partes flexile, agile, & tenuissimos quosque meatus penetrans intelligimus. Talia ergo corpora nobis in Resurrectione da-

ne da
alii
heme
substa
bus su
zissim
habe
rissim
le se
mod
sive
mod
nati
stat,
reti
pari
incu
dun
mos
ten
quo
spic
cav
spir
pus
huj
om
est
nir
nu

ne dabuntur. Hoc cum videantur agnoscere etiam alii nonnulli, mirum tamen est, eos nihilominus vehementer contendere, eandem fore corpori nostri substantiam, carne nos ac cute tectum, iisdemque ossibus suffultum iri: cum & Christus Luc. 24. 39, aper-
 tissimè dixerit, Spiritum carnem & ossa non habere; & ratio ac communis omnium sensus clarissimè id ostendat. Etenim quomodo potest os subtile fieri, & quemvis meatum penetrare aptum? quomodo ad omnem motum, sive sursum, sive deorsum, sive quocunque velis habile atque agile, quemadmodum est corpus spirituale, quamdiu quidem ossis naturam retinet? Os, nisi durum sit, & cedenti resistat, suamque firmitatem corpori obstanti renitentem retineat, os esse desinit; cuius nature est fulcire partes molliores, ne concidant, & motui corpus sibi incumbens aptum reddere. At si os subtile admodum evadat, si in omnes partes flexile, & tenuissimos meatus possit pertransire, duritiem ac firmitatem omnem perdidit. Quis unquam hominum id, quod vento, aut, si aliquid crassius oculisque ipsis conspicuum mavis, spiritui Chymicorum simile est, os vocaverit? At consimilis substantie necesse est corpora spiritualia, que adepturi sumus, esse? Quid multi opus est? si demseris & carni, & ossibus, & reliquis huius corporis partibus terrenam substantiam, quam omnino crassam, densam & gravem esse necesse est, ipsam illarum substantiam sustuleris, ex illis enim componuntur, nisi autem sustuleris, spirituale nunquam effeceris.

Quaquam verò de spiritibus multa asserere non possumus, de quibus magis scire licet quid non sint, quàm quid sint; cum sensus nostros vel penitus, vel magna ex parte effugiant: ex earum tamen rerum natura, quæ spiritus appellantur, quæ sensus nostros non penitus fugiunt, aut quarum operationes quædam seu effecta deprehendi à nobis queunt, aliquid de corporibus istis spiritualibus conijcere saltem licet; & dummodo nihil vel contra sacræ scripturæ autoritatem, vel contra rationem affirmetur, nihil etiam asseveranter pronuncietur, nihil peccat ille, qui vel in hanc, vel in illam partem quid sentiat, ostendit, & saltem verisimilia in medium profert.

Quare, ut nonnihil de corporibus illis spiritualibus, quibus in resurrectione induemur, differamus, istud primum extra dubium ponimus, corpora nostra cœlestia fore, seu ex cœlesti quâdam materia constituta, ut infrà ver. 47. & sequentibus docebitur. Ejus autem materia natura cum longissimè distet à natura materia terrena; ex hujus affectionibus de illius qualitatibus, & ex contrario de contrario judicium facere non ineptè possumus. Quare ut materia terrena crassa; ita cœlestis subtilis, & si ita loqui liceret, tenuis: ut illa intractabilis: ita hæc flexilis: ut illa ad motum inhabilis; ita hæc habilissima statuenda est. Verum tamen quia, ut jam antea diximus, & resurrectionis natura postulat, ea jungi debet spiritui nostro, quo vivimus, sentimus ac intelligimus.

gimus,
ori a
materi
Quare
quemac
les dict
proxim
ea qual
diximu
ut mov
li spirit
ac natu
tum, qu

In
impetu
nimat
stia in
sum, si
possint.
petum
iū com
nus ex
corpor
quã an
tinent
sefe m
nimat
natur
libus p

gimus, qui illud etiam corpus animabit, eum subtilioris ac diviniore cujusdam nature, quàm sit illa materia, ex qua illi corpus fingetur, esse apparet. Quare ita propemodum differt à spiritu illo nostro, quemadmodum nunc spiritus vitales atque animales dicti ab eodem differunt. Subtilitate quidem illi proximè ad eum accedunt, sed nihilominus tamen ea qualitate ab illo superantur. Habilitas ergo, ut diximus, corpori illi spirituali inerit summa ad id, ut moveatur, impellente eo, quem in se includit, vitali spiritu, & quidem ita, ut nulli motus generi per se ac naturâ suâ sit addictum, sed eum recipiat impetum, quem spiritus ac voluntas ipsi impresserit.

In corporibus naturalibus diversos esse videmus impetus seu inclinationes ad diversos motus. Et inanimata quidem uno simpliciq; motu feruntur; cœlestia in orbem; elementa per rectam lineam, sive sursum, sive deorsum: licet violento motu alioqui rapi possint. Elementorum autem prædominantium impetum atque motum sequuntur etiam corpora ex iis composita, & ipsorum etiam animalium, quatenus ex elementis cōstant, & merè, ut ita dicam, sunt corpora, nihil spiritus, nihil animæ habentia; sed quæ animalia sunt, & spiritum quendam in se continent vegetum vividumq;, appetitu ciente, variè sese movent ipsa. Quod enim in corporibus inanimatis est appetitus, quem naturalem vocant, seu naturalis ad certum locum inclinatio: id in animalibus præstat appetitus sensitivus, & in rationalibus voluntas:

voluntas: quæ utraque facultas, maximè posterior, quæ liberrima est, nunc huc, nunc illuc inclinatur; illa ab objecto tantùm, hæc aliqua ex parte etiam à se ipsa. Hæc ergo in animalibus causa est, cur animalia nullo non motûs genere feruntur; ita tamen, ut naturalem corporis sui impetum penitus vincere, ejusq; oblivisci nequeant, sed semper eò magis inclinent, quò elementis prædominantis ôρμὴν eos impellit. Prædominari autem in omnibus videtur terra: quâquam in aliis magis, in aliis minùs. Itaque cùm contra naturalem sui corporis impetum nituntur, seu in oppositum locum sese agunt, violenta quodammodo est ista commotio, ideoq; cum majori difficultate ac lucta. at eò, quò corpus propendet, ferri est facillimum. Motus autem ille animalis proprius & à naturali illo seu elementari minimè dependens, spirituum nostrorum vi peragitur; qui ipsi ab anima seu spiritu primò cientur, voluntate vel appetitu vel à re aliqua refugere, vel eam prosequi ad eamq; accedere jubente. Quem voluntatis atque appetitus impetum primi excipiunt spiritus animales dicti, & ad eum sese componunt celerrima quadam agitatione, & pari cum ipsa cogitatione, ut ita dicam, passu, & cùm ipsi rursus nervos, tendines ac musculos impleverunt, animal ad voluntatis & appetitus nutum movetur. Ipsi ergo spiritus per se sunt celerrimi, & sine difficultate impetum capiunt ad quemvis motum, cùm ad eum se quodammodo indifferenter habeant; nisi quòd ob levitatem sursum potius feruntur,

feruntur, & nisi corpus hoc crassum obstaret, aut ita esset spiritui obsequens, ut spiritus ipsi illi voluntati atque appetitui, nullus esset locus, quo homo ire concupisceret, & non statim ferretur.

Hoc ergo quod de spiritibus istis animalibus nunc diximus, transferamus ad corpus illud spirituale, quo olim induemur. Hoc non secus atq; illi indifferens videtur futurum ad quemvis motum, ita ut naturaliter nec huc nec illuc magis inclinet: nisi quis forte dicat, illud leve fore ac superiorem locum appetiturum. Interea sequatissimum erit, & ad quemvis voluntatis atq; appetitus impetum accipiendum habilissimum: & cum gravitas potissimum motui corporum obstet, quâ illud penitus destituetur, nulla erit mora, quin eò feratur, quò voluntas inclinaverit, & tantò quidem concitatiùs, quantò vehementiùs voluntas in eam rem incubuerit, aut locum istum appetierit. Nam quemadmodum quantò major gravitas est corporis, tantò concitatiùs corpora feruntur deorsum; quantò major levitas, tantò levius, nisi quid obstiterit, sursum: (est autem gravitas impetus ad locum inferiorem, ejusq; appetitio quedam naturalis; levitas similiter impetus ad locum superiorem;) ita etiam quantò vehementior erit voluntatis nostræ inclinatio, quæ vera est appetitio; tantò etiam concitatiùs corpora nostra spiritualia ferentur. Videmus id aliquâ ratione in nostris corporibus; quæ licet ob molem suam cupiditate nostrâ sæpè ferantur tardiùs, tamen, nisi quid obstet, celeriùs moventur,

ventur, cum vehementius urget appetitus & voluntas; tardius, cum minus in eam rem incumbit. Et hæc quidem de motu.

Quod ad sensum attinet, idem illud corpus præstabit vicem illorum spirituum, in corpore nostro mortali existentium, & simul etiam organorum, per quæ eorum virtus exeritur. Notum est, omnem sensuum operationem, omnem appetitionem, omnem commotionem & agitationem membrorum, omnem denique intellectionem vi spirituum istorum peragi. Itaque pars ea corporis, quæ spirituum est expers, omnibus etiam sensibus ac virtutibus est expers. Illi sunt veluti vinculum quoddam inter spiritum, quem animam Philosophi vocant; & inter crassum corpus ejusque membra. Illi, quia ad ejus naturam proximè accedunt, cum eo primùm junguntur, & ab eo vim animalem accipiunt, & porro per totum corpus, cum quo etiam quandam cognationem habent, dispensant; & quemadmodum à spiritu ad organa vim, ut ita dicam, animalem deferunt, ita vicissim ab organis species rerum omnium sensibilium deferunt aut transmittunt ad spiritum: quia verò non ubique reperiunt quorumvis sensuum organa, idè non ubique percipiunt omnia; sed ibi quidem ista, illic verò alia; quæ demum in ipso spiritu veluti junguntur, & à se invicem dignoscuntur.

At verò corpus illud spirituale, quia non tantum spiritus animales in se continebit, ut hæc corruptibilia sensuum organa; sed etiam, illorum ipsorum spirituum

spirituum
um se
quarum
rent sp
rent ap
sensiles
statim
conclu
dior, q
gani d
in hoc
est hab
Si
quem
or. No
quante
piunt a
in qua
corpor
lans: q
ter pu
cernit
nat. H
nus ip
quæda
um m
nem o
pars o
etiles

spirituum instar, erit ubiq; sibi conforme, ubiq; omnium sensuum vim exerere poterit, & species rerum quarumvis sensibilibus percipere. Quod etiam facerent spiritus nostri animales, si ubiq; organa reperirent apta, ut diximus, per se etiam percepturi res sensibiles, nisi diffugerent, & ab ipsa anima seu spiritu statim dūjungerentur, cum organo solidiore non concluduntur. Tantò autem sensus ille erit perfectior, quantò perfectius illud corpus, in quo nulla organi depravatio, nulla labes aut intemperies, que in hoc mortali corpore sensum sapè impedit, locum est habitura.

Simul etiam sensus erit purior, & à dolore, quem sensus nostri nonnunquam excitant, remotior. Notum est, sensus alios esse puriores; alios alioquantò impuriore; purissimos eos, qui species excipiunt à materia se junctas, nò verò ipsam materiam, in qua qualitas seu affectio sensibilis existit, ipsi illi corporis parti, que eam percipit, ad moveri postulans: quod posterius qui faciunt, impuriore sunt. Inter puriores eminent visus, qui speciem rei eminus cernit, quam, si oculis ipsis imponere velis, non cernat. Hunc sequitur auditus, in quo dubites, utrum sonus ipse cum materia sua, an verò ejus tantum species quedam, ad verum ejus sensorium, quod intra aurium meatus latet, deseratur. Inter inferiores ordinem ducit tactus, ac simul gustatus, qui ejus veluti pars est, ac deniq; odoratus. Etenim qualitates tactiles, saporis odoresq; unà cum materiâ ad partes corporis,

corporū, per quas sensus illi exeruntur, admoventur, & quāto magis, tantō vehementiūs sensum ferunt; licet interdum minūs accuratē propter ipsam sensus vehementiam discerni queant.

Iam, ut ad spiritalia corpora deveniamus, nihil dubitamus, quin visus, qui purissimus est sensus, in illū locum sit habiturus; quin etiam auditus. De ceteris magis dubites. Sed tamen credibilius est, illos, licet multō exactiores ac perfectiores multoq; puriores, in illū repertum iri. Tactu enim prorsus destitutum iri vix est credibile. Gustatus quidem & odoratus idē maxime videtur animalibus esse datus, ut cibos atq; alimenta sibi apta deligere eā ratione possent, & ea, quæ natura suæ vel noxia essent, vel minime convenientia, rejicere; quin etiam ut vel suavitate rerum ad eas persequendas atq; usurpandas adducerentur; vel eas, quia ingrata, fugerent ac vitarent: qui usus in corporibus incorruptilibus, quibus nullo est opus tali alimento, planē cessat. Verum tamen quia sensuum illorum usus etiam ad cognitionem rerum pertinet; non videntur autem ii, qui incorruptibiles sunt, ut nunc Angeli, destitui ullo adjumento, quo ad rerum earum, quæ cognosci illā ratione possunt, noticiam asequendam sit opus: idē credibile est, etiam incorruptibilia corpora apta fore speciebus istarum rerum, quanquam sine materiā, percipiendis. Vt ita qui sensus in nobis impuri sunt, in illū reddantur purissimi, & illorum actus visioni quodammodo fiant similes. Quod si dicas, hunc non
amplius

amplius tactum vel gustatum vel odoratum esse, sed aliquid tantum illi analogum: dum de re constet, de voce non litigabimus. Non est quod dicas, tum non extitura ea, quæ olfactu aut gustatu percipi possint: quanquam in dubium id vocari possit, ut ut cibi non sine extituri, extante adhuc eâ materiâ, quæ ex mundi incendio supererit: non tam hîc spectandum est, an objecta sint extitura, quàm, si extiterint, utrum ea sit futura facultas spirituum immortalium, aut etiam nunc sit Christi & Angelorum: quorum hac in parte eadem videtur esse ratio, ut illa percipere queant.

Illud adhuc queri potest, quomodo illa corpora, ac proinde ipsi homines beati inter se possint dignosci; quomodo item animi sensa ac cogitata inter se communicent? Certum hîc definire modum, præsertim specialem, temerarium foret. Sed illud tamen dici potest, etiam à nobis cogitari posse aliquem istarum, de quibus queritur, rerum modum.

Nam quod ad distinctionem corporum spirituum alium attinet, præter figuram, quam Mathematici appellare solent, ac corporis lineamenta, quæ in illis determinata esse non putamus, plura ad speciem seu figuram corporis externam pertinent, in quibus infinita quædam varietas locum habere potest: nec quicquam prohibet, quò minus unicuique spiritualium corporum notam aliquam, ac veluti characterem, quo à se invicem dignoscantur, imprimat; & quidem ejusmodi, qui in diversâ etiam corporis figurâ per se

per se tamen idem maneat. In rebus terrenis variis apparent colores, quibus variæ figuræ in corpore duci possunt, & prout variæ inter se miscentur variæq; ducuntur lineæ, ita & figuræ inde nascuntur variæ. Non dubium est, quin corpora spiritalia alia aliis possint esse clariora ac splendidiora, & in eodem corpore aliqua pars possit esse splendidior alterâ. Lux autem diversimodè cum suo contrario seu opposito mixta (gradus enim omnes ex mixture seu temperatione suorum oppositorum fiunt,) coloris instar est. Quid ergo prohibet, tali aliquâ ratione corpora illa spiritalia veluti pingi, & diversas inter se formas sortiri: cum differentie istorum colorum adeò subtilium possint esse multiplices, & variæ per eos divino, ut ita dicam, digito pingi figuræ? Nihil de eo nunc dicimus, quòd & magnitudo possit esse corporum illorum diversa: ut alias quasdam differentias prorsus reticemus.

Quod ad communicationem cogitationum nunc attinet, difficilius est de ea verba facere; quemadmodum & de Angelicâ, ut Paulus eam vocat, linguâ: cum nobis non constet, utrum vocem aliquam & sonum reverâ edant, cum cogitata sua aliis aperiant; an verò tantummodo vocis quandam speciem aliis imprimant, & alii aliorum moveant phantasiâ: quo pacto in apparitionibus Angelorum, cum vel in somnis cuiquam apparuerunt, ut de Iosepho verbi gratia Mariæ marito legimus; vel hominem extra se raptum ejusvè animum in impleverunt imaginibus

maginibus
quæ re in
verarum
Ioanni

Non
tur, posse
rum sensu
to exteri
difficili
perimus,
paulo tur
mentis ve
intemper
nibus sui
ret, phan
sumimus
judam c
tam qua
movere p
simum, in
am inten
Videntur
tasse esse
modum a
rum reru
tualia et
in se vel
non vide
Quæ

maginibus, ut & ea sibi videre & audire videretur, quæ re ipsâ tamen non extabant, sed rerum tantùm verarum erant picture quedam; quemadmodum Ioanni Apocalypseos scriptori contigisse legimus.

Non desunt inter Philosophos, qui arbitrantur, posse phantasiâ nostram, in quam omnium rerum sensibilium species deferuntur, moveri non motu externo sensu, à speciebus rerum etiam longius distitarum, modò earum similes sensu aliquo perciperimus, & corpus nostrum sit quietum, compositis paulò turbulentioribus, qui in eo cieri solent, ab elementis verbi gratia, motibus, aut humorum quâdam intemperie, sensu etiam externo prorsus à functionibus suis cessante. Ex eorum sententiâ nihil prohiberet, phantasiâ (Philosophorum more hoc nomen sumimus) seu imaginem in phantasia spiritûs cuiusdam cœlestis existentem, & corpori spirituali notam quandam & veluti imaginem imprimentem, movere posse alterius spiritûs phantasiâ, ejus potissimum, in quem prior ille spiritus cogitationem suam intenderit, & cui aliquid significare voluerit. Videntur enim spirituum illorum corpora ac phantasiæ esse instar quorundam speculorum. Quemadmodum autem specula hæc crassa ac terrena, crassarum rerum species sibi oppositas recipiunt: ita spiritualia etiam illa species spirituales sibi objectas, & in se veluti directas. Quare hoc pacto voce aut sono non videtur esse opus.

Quod si tamen quispiam dicat, absurdum videri nuti-

o

ri nuti-

ri nutibus, ut ita dicam, loqui, & prae nobis mutui
 videri: ut nunc non dicam, longè præstantiorem ac
 diviniorem esse eam cogitationum communicatio-
 nem, quæ fiat per imagines à phantasiâ excitatas
 & corpori impressas; quàm quæ per verba, & sonum;
 cùm illæ naturâ suâ significant rem, cujus sunt ima-
 gines, hæc non nisi ex instituto: et illæ quidem res,
 quatenus ab animo concipiuntur, designent proximi-
 me; hæc verò non nisi intervenientibus imaginibus,
 quas sæpè dubiâ fide nobis representant, ut proinde,
 si imagines illas phantasia impressas cernere posse-
 mus, verbis non foret opus: In hominibus loqui non
 posse vitium est: in illis autem qui per imagines ejus-
 modi, quales diximus, communicare animi sensu
 possunt, rei superflue tantùm foret absentia, nec
 magis vitiosum, quàm in homine vitiosum censetur,
 quòd cornibus careat. Sed hoc nunc transmittamus.
 Illud adhuc respondemus: si quis putet, affirmandum
 omnino sermonem aliquem, qui sono ac voce quâ-
 dam articulatâ exprimat, fore, ac proinde etiam
 aliquid in illis beatis sedibus esse aëri analogum, cu-
 jus percussione vox excitetur: jam supra diximus,
 Spiritus cælestes cogitatione simul corporum figu-
 ram eam sumere posse, quam volunt, ac proinde eti-
 am eam, qua ad voces ac verba formanda sit opus.
 Neque arbitramur, Angelos, quotiescunque cum
 hominibus fuerunt locuti, nec tamen specie aliqua
 corporea apparuerunt, corpus aliquod assumisse, cu-
 jus partes ita fingerent, ut humanæ voci sonum e-
 derent:

derent:
 bujus
 manas
 hac ma
 id etia
 ingeni
 dum q
 non op
 rum A

V
 borum
 Object
 positæ
 quæqu
 ferent
 prior
 ma po
 consti
 est pri
 essent
 modo
 pus
 proba
 ut po
 exten
 netur
 Q
 mon
 er at

derent: sed credibile est, sepe per se ipsos sonum aeris
hujus beneficio excitasse, & voces articulatas hu-
manasq; finxisse. Sed liceat nobis etiam aliquid in
hac materia ignorare: sed quid dicimus liceat? cum
id etiam sit necesse, ut ne satis quidem moderari sit
ingenii, omnia hic scire velle, & omnia querere: ne,
dum quærat quod non debebat, id inveniatur, quod
non oportebat. Sed jam tempus est, ut ad verbo-
rum Apostolicorum contextum redeamus.

Vidimus autem hucusque alterum eorum ver-
borum membrum, quibus Apostolus responsionem ad
Objectionem superius propositam illustrat. In eo ex-
positæ sunt aliquot corporum, que nunc habemus,
quæque olim à resurrectione habituri sumus, dif-
ferentia. Sequitur tertium membrum, in quo
prioris continetur probatio, quanquam ita, ut ulti-
ma potissimum corporum differentia ab Apostolo
constituta demonstratur: quia & ipsa reliquarum
est princeps, cum ipsam corporum substantiam seu
essentiam per se attingat, & ceteræ ex ea quodam-
modo nascantur. Ea verò est, quod leminetur cor-
pus animale, suscitetur spirituale. Eam verò
probat duplici maxime ratione, ita inter se nexa,
ut posterior priorem fulciat. Prior à ver. 44 medio
extenditur usque ad ver. 50: quo posterior conti-
netur.

Quod ad priorem rationem attinet, primum de-
monstrat Apostolus, dari ejusmodi, qualem constitu-
erat, corporum differentiam, idq; ut ex probatione
subjecta,

subjectâ, & iis, quæ deinceps sequuntur, apparet, respectu ipsius hominû. Deinde ostendit, priûs in homine locum habere, atque ad eò habere debuisse corpus animale, quàm spirituale; ne quis miretur, non ab initio statim hominem spirituali corpore indutum fuisse. Denique ad propositum ea, quæ dicta sunt, accommodans, ostendit, in nobis, qui Christo adheremus, hanc corporû differentiam omnino locum habituram, id est, nos, qui nunc animali sumus corpore præditi, seu, quod perinde est, terreno, aliquando spirituali ac cælesti donatum iri.

Primum ita exequitur, ut priûs rem proponat, deinde confirmet. Proponit posterioribus ver. 44 verbis, ubi ait: est corpus animale, & est corpus spirituale; quod in Scholis vulgò dicerent: datur corpus animale, datur etiam spirituale. Dari autem illud dicitur, quod vel re ipsâ jam est, vel esse saltem potest, quo posteriori modo demonstratur, verbi gratiâ, dari felicitatem, dari summum hominû bonum. Iam verò quod ad corpus animale attinet, id re ipsâ extare & per se manifestum est, & ex sequentibus patebit. Corpus autem spirituale partim jam extare, partim aliquando extiturum probabit Apostolus. Quanquam posses ita quoque verba Apostoli accipere, ac si dictum esset: extat vel datur homo, qui sit corpus animale, & extat etiam homo, qui sit corpus spirituale. Quo pacto non ita absoluta erit Propositio; ad rem tamen aliquantò accommodatior, quàm si ita absolutè sumatur. Sequentia sanè, in quibus horum continetur probatio, non parum ei

sententi
diri no
rectè se
nimali
Quare
necessesse
tius ad
Q
cùm in
esse ho
esse eti
homin
pars pr
posteri
qui est
bation
cùm e
ergo l
ctus
vente
tem. N
est, ac
tinere
tùm m
riori
ce, ad
Quare
tulum
proba

sententia favent: nec mirum videri deberet subaudi-
 diri nomen hominũ; quod etiam in precedentibus
 recte subaudi diximus. Ipsa differentia corporis a-
 nimalis & spiritualis satis est à nobis explicata.
 Quare in hujus ipsius thematis explicatione non est
 necesse diutiùs immorari: sed accedendum est po-
 tiùs ad ejus probationem.

Quia verò thema seu Propositio bipartita est,
 cùm in ea primùm asseratur, esse corpus animale, seu
 esse hominem, qui sit corpus animale; deinde verò
 esse etiam corpus spirituale, seu, si ita placet, extare
 hominem, qui sit corpus spirituale: idèò utraque ejus
 pars probatur: quanquam prior non tam suã, quàm
 posterioris partis gratiã. Illa enim per se satis alio-
 qui est manifesta, posterior probatione indiget. Pro-
 bationis autem loco prior quodammodo pars est:
 cùm ex contrario contrarium concludi possit. Ita
 ergo loquitur Apostolus: Sic & scriptum est: fa-
 ctus est primus homo, Adam, in animam vi-
 ventem; ultimus Adam in spiritum vivifican-
 tem. Vbi videri possent, verba prima, sic et scriptum
 est, ad utrumque orationis subjecte membrum per-
 tinere: cùm tamen satis sit manifestum, prioris tan-
 tùm membri verba Gen. 2. ver. 7. contineri; poste-
 rioris membri nullum in sacro Veteris Fœderis codi-
 ce, ad quem hic solùm respicitur, extare vestigium.
 Quare ita verba ista sunt accipienda, ac si aliquan-
 tulum mutata Parenthesi fuissent inclusa, & primo
 probationis membro, quod ipsis scripturæ verbis con-
 stat, in-

stat, insertam, hoc aut simili aliquo modo factus est primus homo, Adam, (ita enim scriptum est) in animam viventem.

Quod ad ipsam probationem attinet, censuerunt viri eruditi, vocem hominis redundare, quia vox Adam non pro primo nostro parente, sed pro homine simpliciter sumatur: id quod ex posteriori huius versiculi membro appareat, in quo Apostolus nomen Adami repetat, ac Christo etiam accommodet; addita illi voce ultimus, cujus contrariam antea voci hominis prefixerat. Vnde etiam ver. 47 inter se opponit hominem primum & secundum hominem; quasi idem ipsi denotet Adam quod homo. Sed dubium tamen adhuc nobis est, quod de voce Adami scribunt. Possunt enim ita verba accipi, ac si dictum fuisset: primus homo, nimirum Adamus, per quandam excellentiam ita dictus, quia hominum primus ac cæterorum caput ac sui generis autor fuerit. In sequente orationis membro paulò concisius loquitur, & omisso hominis nomine Adamum commemorat: nō quod eo hominem simpliciter vellet denotare; sed quòd hominem in suo genere primum, ac cæterorum veluti parentem, voce Adami, quæ Protoplastæ nostro propria evaserat, per Metaphoram latiùs extensâ. Nam cæteroqui Christus non rectè diceretur ultimus Adam. Sive enim homines animales ac terrenos intelligas, non fuit ille ultimus; sive spirituales ac cælestes. alios enim esse, ut ex sequentibus audiemus, generavit, qui ipsius posteritas rectè dici possunt.

Iam supra vidimus, hominem primum factum esse in animam viventem, nihil esse aliud, quam Adamum factum esse animal vivens. Animam enim pro animali sumi, usitatissimum est, e jusq; rei occurrit inter alia cap. 1. Genes. exemplum, ubi ita legimus dixisse Deum. Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas. Vbi manifestum est, animam viventem postea per species explicari, dum addit: jumenta, reptilia & bestias terræ. Vnde postea, ubi rei illius effectus statim consecutus explicatur, animæ viventis non amplius fit mentio; ita enim subjicitur versu sequenti: Et fecit Deus bestias terræ secundum speciem suam, & jumenta secundum speciem suam, & omnia reptilia terræ secundum speciem suam. Fieri autem in animam seu in animal est fieri animam seu animal: quemadmodum & esse in aliquid est esse aliquid; quæ apud Hebræos eodem modo solent efferrî. Nam pro eo, quod Latini & Græci solent reddere factus est, Hebræi dicere solent, fuit: ut vel hic ipse Geneseos locus, quem Paulus citat, ostendit. Vide Psal. 69. 12, factus sum eis in parabolam, id est, parabola, in proverbium abii: tum etiam ver. precedenti, ubi in Hebræo est, et fuisisti (Deum alloquitur) in opprobrium mihi. & Psal. 73. 19, fuerunt in desolationem, id est, desolatio, seu vastati sunt. Et Psal. 94. 22, Dominus factus est mihi in refugium. Vide etiam Deut. 28.

13 & 44: & 2. Sam. 7. 14. qui locus citatur ad Hebraeos 1. 5. ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium. & 1. Ioh. 5. 8, ubi plerique Codices legunt; et hi tres in unum sunt, h. e. unum sunt, seu inter se conspirant. Tam verò si Adamus aliquando factus est animal vivens, necesse est eum etiam corpus animale habuisse. Animal enim sine corpore sibi apto (hoc autem animale corpus est) existere nulla ratione potest. Ejusdem autem naturæ sunt omnes, qui ex ipso nascuntur.

Ex hoc Apostoli dicto patet eorum error, qui ejusmodi nos corpora in futura vita credunt habituros, quale Adamus habuit ante lapsum. Atqui animale eum corpus habuisse, ex his tum Geneseos tum Pauli verbis liquet: quandoquidem hæc verba de ipsius loquuntur natura, quam in ipsa creatione acceperit. At verò Paulus corpus hoc animale, quod Adamus habuerit, opponit hic planè spirituali, quod in resurrectione accepturi sumus, & quod Christus, ut statim audiemus, jam habet. Certè Adami corpus aquè crassum fuit, atque hæc nostra sunt, carne, ossibus & cæteris partibus ex terra sumtis constans. Hoc verò quomodo spirituale dici potest?

Sed hos nunc mittamus, erroris haud exigui manifestos, & ad sequentia Apostoli verba pergamus, in quibus alteram Propositionis suæ partem probat, quæ est; extare etiam corpus spirituale seu hominem, qui corpore spirituali constet. Ea sunt: ultimus Adam in spiritum vivificantem, scilicet

licet factus est, hoc est, factus est spiritus vivificans. Per ultimum Adamum intelligi Christum, nemo dubitat. Adamum dici existimamus non ideo simpliciter, quod homo sit, id quod vox Hebræa Adam significat; sed quod Adamo, primo nostro parenti, in eo simili, quod certi hominum generis, hominum nimirum spiritualium ac cælestium, caput sit ac princeps, et stirpis novæ auctor: quemadmodum paulo antè est dictum, & explicatum suprâ ver. 22. Vltimum autem dicit non propterea, quod multi antecesserint, sed quod nullus sit secuturus, qui similiter Adam dici mereatur, novi nimirum alicujus hominum generis auctor. Nam si numerum spectes eorum, qui hoc nomen merentur, Christus secundus Adam dici meretur: quod ipse Paulus docet ver. 47. dum primo homini opponit hominem secundum, qui sit Dominus. Vbi hominis nomine idem planè significatur, quod hoc loco Adami. Nam aliàs Christus haudquaquam fuisset secundus homo, sed vel Eva ex ipso primùm sumta; vel Cain ex utroque primùm natus.

Adamus autem fuit Christus jam tum, cum in terris viveret, & primus eam viam, quæ ad immortalitatem ducit, & quæ postea in spiritum vivificantem evasit, nobis ostendit. Neque enim quemadmodum Adamus in primâ statim creatione sua animal vivens evasit; ita etiam Adamus ultimus, cum vel primùm natus est, vel Adamus, hoc est, spiritualis nominis Pater, re ipsâ evasit, protinus evasit spiritus vivificans:

vificans: sed postea demum, ubi Deo perfectè obtemperavit. Simili quaedam ratio etiam in nobis locum habet. Nos ex Adamo primo protinus nascimur animales, seu animali corpore præditi: sed ex secundo Adamo non statim ita nascimur spirituales, ut spirituali corpore simus induti; sed necesse est, nos primùm spirituales evadere animo & moribus, postea demum corporibus. Is ergo Adamus seu spiritualis noster parens Christus, factus est in spiritum vivificantem. Spiritus opponitur Animæ; vivificant aliquo modo viventi. Diximus autem jam antea, quod & res ipsa postulat, animam ibi sumi pro animali, seu substantia ejusmodi, quæ corpore animali sit prædita: quandoquidem de corporibus hic sermo est. Quare etiam Spiritus hoc loco significat substantiam spiritualem, seu spirituali corpore præditam: quasi dictum esset: ultimus Adam, qui est Christus, evasit spiritualis quædam substantia. Quæ ipsa quoque, rectè spiritus appellatur. Neque enim spiritus Metonymicè tantùm sumitur, pro substantia spirituali; quemadmodum anima pro animali: sed etiam propriè. Hinc enim Deum, Angelos, aerem & animam nostram, à Philosophis ita dictam, & subtilissimam corpora, per membra nostra diffusa eaque vegetantia, spiritus appellamus. Quæ verò sit spiritus natura, jam antea diximus.

Ex hoc autem iterum apparet, id, quod etiam superius docuimus, Christum non statim à resurrectione habuisse corpus illud gloriosum, quo nunc est circum-

circum
quod
haber
bere.
ri, ut
omni
runtu
rit, b
dictus
le con
Quar
tur, p
ex pi
oso ce
tum,
infra
quam
oppo
mem
poni
ri; i
cont
ori;
quod
viva
supr
suo
oppo

circumdatus: quandoquidem apertissimè negat, id quod etiam res ipsa monet, spiritum carnem & ossa habere, quemadmodum Discipuli videbant eum habere. unde & contrectari se iussit ac manibus palpari, ut solido se corpore constare assereret. Vt taceam omnia, quæ ad animale corpus constituendum requiruntur, manifestè in eo fuisse deprehensa, cum ederet, biberit, ac porro ventre ac intestinù fuerit præditus; nec quicquam ostendi possit, ad corpus animale constituendum pertinens, quod in ipso non fuerit. Quare apparet, eum postea, cum in cælos assumertur, perinde ut iis accidet, qui in adventu Domini ex piis erunt superstites, immutatum fuisse, & glorioso corpore, ut Paulus alicubi loquitur, superindutum, ita, ut absorberetur mortale à vita. quâ de re infra plura.

Sed jam nobis consideranda vox vivificans; quam Paulus voci spiritus adjecit: quæ aliquomodo opponitur voci viventis in priori hujus versiculi membro posita. Nam quemadmodum $\omega\nu\epsilon\tilde{\nu}\mu\alpha$ opponitur animæ seu animali, habitâ ratione corporis; ita vivificans opponitur viventi: non quidem ut contrarium contrario; sed ut perfectius imperfectiori; ut id, quod certam quandam vim habet, illi, quod eâ caret. Nam ceteroqui & id, quod vivificat vivum ut omnino sit, oportet. Sed monuimus etiam supra, nomina generalia, cum ab iis, quæ in genere suo excellunt, distinguuntur, & iis quodammodo opponuntur, imperfectiores sui Generis Species vel Speciem

Speciem designare. Vivens ergo in illis Pauli verbi
id dicitur, quod spiritum quidem vitalem trahit,
& ut Scriptura loquitur, flatum habet in naribus;
sed vitam tamen conservare ac perpetuare non po-
test. Vivificans autem illud dicendum erit, quod
ita vivit, ut vitam etiam suam perpetuo tueatur ac
conservet. Neque enim hoc loco vox vivificandi ita
debet accipi, ac si dictum esset, Christum talem evan-
gisse spiritum, qui aliis vitam largiri, eosque ex mor-
tuis exsuscitare queat. Hoc enim loco sermo est de
Christo ratione corporis, quod cum glorificaretur,
à Deo accepit: cujusmodi nos ipsi quoque habituri su-
mus. Probat enim hic Apostolus, dari corpus spiritu-
ale, quale olim sit suscitandum. Vnde etiam paulo
post docebitur, nos tales, qualis nunc Christus est,
habitare ratione nature corporis, futuros. Iam vero
nos haudquaquam tales futuri sumus, ut alii vitam
largiri eosve in vitam reducere queamus; nec ea
corporis vis est ac potentia. At corporis nostri ra-
tio & conditio ea esse potest, ut non, quemadmodum
hoc elementare corpus ex contrariis principiis con-
flatum, vitam nostram tandem destruat; sed potius
ita tueatur, ac conservet, ne illa perire queat: quia
nimirum in sua integritate immutabiliter persis-
tens semper spiritum nostrum vitalem in se conti-
nebit, nec unquam ex se migrare permittet.

Neque est quod quis dicat, vocabulum ζωοποιεῖν
significare, rem vitam carentem vivam efficere, aut
mortuam

mortua
οὐκ ἔστιν
tur, non
pretes s
18, ubi a
οὐκ ἔστιν
vivos co
respicie
modum
9, 11: &
etiam v
ubi de I
h. e. viv
est & μὴ
alloquit
cisti ut
sed rev
terre e
quam il
ri in vi
Sed in
potuisse
ja, quo
rem C
tur &
verba
verba
do rec

mortua vitam reddere. Etenim & vocabulum ζωογονεῖν, quod magis adhuc eam vim habere videtur, non semel apud Græcos Veteris Fœderis Interpretes significat in vivis conservare. Vide Exod. 1. 17. 18, ubi de obstetricibus Ægyptiū dicitur, quod ζωογονῶν, quasi dicat, vivos generârint pueros, hoc est, vivos conservârint. Vide etiam v. 22; ad quem locum respiciens Lucas Act. 7. 19, eodem verbo ad eundem modum est usus. Vide præterea Iud. 8. 19. & 1. Sam. 27. 9. 11. & 1. Reg. 20. 31. & 2. Reg. 7. 4. Quid quod ipsum etiam verbum ζωογονεῖν ita usurpatur Iob. 36. 6. ubi de Deo dicitur, quod non vivificet impium, h. e. vivere non sinat vel in vita nō conservet. Græcè est μὴ ζωοποιήσῃ. & Psal. 71. 20. ubi ita Psalteris alloquitur Deum: qui ostendisti mihi, hoc est, fecisti ut experirer angustias multas & malas, sed reversus vivificâsti me, & ex voraginibus terræ conversus ascendere fecisti me. Quamquam ibi potest sumi Metaphoricè; quasi dicat, veluti in vitam me revocâsti jam propemodum mortuū. Sed in omnibus illis locis, in quibus est ζωογονεῖν, potuisset poni ζωοποιεῖν. Est enim ibi verbū Chajja, quod in Pihel & Hiphil est vivificare. In his autem Conjugationibus usurpatur eo loco, ubi redditur ζωογονεῖν vel ζωοποιεῖν. Etiam si verò hæc verba soleant esse transitiva: non raro tamen fit, ut verba hujusmodi Conjugationum fiant quodammodo reciproca, vel planè intransitiva. quod etiam

Græcæ

Græca verba non rarò sequuntur; quæ suâ naturâ transitiva redduntur reciproca: quale inprimis est verbum ἐπιστρέφειν, hoc est, convertere, quod in Novo Testamento sortasse plerumq; & apud Paulum quidem semper, usurpatur reciproçè, pro se convertere. Vide inter alia Matth. 12. 44: & 13. 15: & 24. 18. Luc. 2. 20: & 17. 14. Sic & verbum ἀσθενῶ Act. 24. 16.

Sed dicet aliquis, quâ ratione fretus Apostolus istud hic aserat, Christum nimirum factum esse spiritum vivificum: cum id nec sacra litera Veteris Fœderis, nec ipse argumento novo confirmet? Neg. & enim credendum est, Paulum autoritate muneris Apostolici solâ nixum id sibi tantùm credi postulasse: cùm hic cum dubitantibus Corinthiis, vel etiam contrariam sententiam tuentibus disputet; & rationibus, non autoritate pugnam instituerit. Quid huic quæstioni respondendum sit, nos ex parte jam superius indicavimus. Diximus enim, id ex priori huius versiculi parte aliquo modo deduci; sumtis interea quibusdam rebus pro concessis, de quibus jam inter Corinthios constabat, & quas suprâ quoq; Paulus, in hoc argumento versans aliquatenus attigerat. Constabat Corinthiis, ut tum ex hoc ipso loco, tum ex versu 21. & sequente patet, Christum esse veluti alterum Adamum, & novæ vivendi rationis auctorem, & longè quidem præstantioris illâ, quàm primus ille Adamus esset ab initio ingressus. Nam si novam vitæ rationem nō attulisset, quomodo alter Adamus

damus
præsta
autem
tūm r
tionis
respon
ctiori
const.
quod
sed in
nec in
est, e
tua i
lam,
præse
am t
taci
mus
corp
long
vasi
petu
præ
gita
ner
&
ut a
mi
sunt

damus fuisset existimandus? si verò non attulisset
 præstantiorem, quid eo fuisset opus? Præstantioris
 autem vitæ initium dare debebat non morum tan-
 tum ratione; verum etiam ratione statûs ac condi-
 tionis felicioris; quin etiam, ut tantò rectius Adamo
 respondeat, ratione naturæ præstantioris ac perfe-
 ctioris. Id quod facile credere poterant ii, quibus
 constabat, Christum à mortuis fuisse excitatum,
 quod supra satis probatum fuit; nec tamen in terris,
 sed in cælo jam degere, tam diu ibi regnaturum, do-
 nec in nobis etiam mortem deleat. Unde sanè necesse
 est, eum corpus adeptum esse ejusmodi, quod perpe-
 tua in cælis mansioni aptum esset, & inaccessam il-
 lam, in quâ Deus habitat, lucem, tantâq; majestatis
 præsentiam ferre queat; seu spiritum, qui vitam su-
 am tueri ac conservare posset: ut rectè Paulus ita
 tacite argumentari potuerit. Quandoquidem pri-
 mus ille Adamus factus est animal vivens, & carneo
 corpore fuit indutus, secundum Adamum, tanquam
 longè præstantiorem naturam adeptum, oportuit e-
 vasisse spiritum vivificantem, seu vitam suam per-
 petuo tueri aptum. Nullum enim corpus humano
 præstantius, ac, ut hîc fieri necesse est, firmiter exco-
 gitari potest spirituali. Sic Sacre etiam literæ oppo-
 nere solent spiritum carni, tanquam rem firmam
 & corruptioni non obnoxiam fragili atq; infirmæ:
 ut cum ita loquitur Esaias cap. 31. 3: Ægyptii ho-
 mines sunt, & non Deus; & equieorum caro
 sunt, & non spiritus: quasi dicat, non est quod
 sperem

quâ natura
 nprimi est
 e, quod in
 apud Pau-
 pro se con-
 13. 15: &
 m. & c.

Apostolus
 actum esse
 ra Veteris
 et? Neg. e
 unneris A-
 postulasse:
 etiam con-
 & rationi-
 Quid hinc
 jam super-
 iori hujus
 is interes
 jam inter
 Paulus, in
 erat. Con-
 co, tum ex
 e veluti al-
 nûs aucto-
 quàm pri-
 Nam si no-
 o alter A-
 damus

spem vestram collocetis in Aegyptiis eorumque equitatu. Nam & ipsi homines tantum sunt fragiles ac invalidi; non verò dii atque cum Deo comparandi: & equi ipsorum carnei sunt, proindeque interitui obnoxii; non verò spiritualis cujusdam essentia, quae ledi nequeat. Sic & Paulus, cum de Christianorum hominum pugnam loquitur, non obscure carnem & sanguinem opponit spiritibus malis, quibuscum nobis est luctandum, Eph. 6. 12. Reperiuntur quidem corpora terrena minimeque spiritualia, humanis firmiora; sed iis etiam simul indigniora, utpote vel prorsus vitæ incapacia, vel non tam præstanti, quam nunc vivimus, nedum præstantioris.

Quare nihil restat aliud, quam ut Christus spirituale adeptus fuerit corpus, simul ac præstantiorem vitam naturamque est adeptus: id quod etiam locus ejus habitationi perpetuæ destinatus satis ostendit. Neque enim ullum corpus crassum ibi perpetuo habitare aptum est: si quidem ibi non nisi vivere possit, cum suam naturam deorsum semper vergat. Tolle autem à corpore crassitiam & spirituale effeceris. Terra ergo conveniunt corpora crassa, ac porro etiam animalia: cælo altissimo, & à terra longissimè omnium disito, corporum omnium subtilissima; ut oppositorum ratio postulat. De firmitate autem & aptitudine istorum corporum ad vitam perpetuandam nil opus est amplius dicere: cum jam satis ex dictis constare queat, tale omnino debuisse esse illud corpus Christi, quod tanquam alter, & quidem ut

dem ut
hic dixi
sequenti

Vid
dari co
ratione
ceat, n
dari de
mum: a
sequenti
dam O
la verb
tuale, t
ge, faci
dentur
sed cum
pus an
tur; sed
postea
ribus co
Primu
viventi
ficante
nim hie
mirum
set, spir
hoc an
primu
& sic a

dem ut celestis Adamus, est consecutus. Ea verò quæ hic diximus, non parùm confirmabuntur ver. 47. & sequentibus cum precedentibus hinc collatis.

Vidimus hucusq; quomodo Apostolus ostenderit, dari corpus tam animale, tum spirituale; idq; habitâ ratione ipsius hominis: nunc videamus, quomodo doceat, non spirituale corpus homini prius dari, aut dari debuisse, sed animale. Proponit autem rem primum: deinde confirmat. Proponit v. 46, confirmat sequentibus. Proponit autem, ut apparet, cum quadam Objectionis occupatione; ut ipsa prima particula verborum indicat, cum ait: sed non prius spirituale, sed animale, postea spirituale, subintelligit, factum est, aut fieri debuit. Quæ verba non videntur coherere cum proximè precedentibus, v. 45; sed cum remotioribus, nimirum illis v. 44; Est corpus animale & spirituale. Tum enim rectè sequitur; sed non prius spirituale, verùm animale, postea spirituale. Nam si cum proximè precedentibus connectere velis, ineptus videbitur esse nexus: Primus homo, Adam, factus est in animam viventem: postremus Adam in spiritum vivificantem. Sed non prius spirituale. Quomodo enim hic locum habet particula ἀλλὰ, sed; quasi nimirum aliquis ex precedentibus verbis suspicari posset, spirituale esse prius; vel adhuc ambigere, utrum hoc an illud prius esset: cum expressè dictum fuerit, primum hominem factum esse animam viventem, & sic animali corpore fuisse præditum; ultimum de-

num Adamum evasisse spiritum, seu spirituale corpus nactum fuisse? Quare respectu horum verborum inepta foret ejusmodi dubitatio; sed non respectu precedentium: in quibus indefinitè assertum fuerat, esse corpus animale, & esse corpus spirituale. Hic enim aliquis querere jure poterat, cur non prius extiterit spirituale, quàm animale. Quare verba v. 45, quibus probatio continetur precedentium, veluti parenthesi inclusa legi debent; & sic v. 46 cum sine 44. versùs connectendus.

In eo ergo consistit dubitatio, quam eximere nobis voluit Apostolus, quòd. cum demonstratum sit, esse & animale & spirituale corpus, seu, ut diximus, hominem dari animali corpore præditum, dari etiam eum, qui spirituali sit præditus, cur non prius, seu magis, cur non statim potius spirituale quàm animale corpus extiterit. Apostolus licet videatur tantum asserere, animale prius extitisse, quàm spirituale; & id solum confirmare: re ipsa tamen, saltem tacitè, ejus rei etiam asserti rationem, cur ita factum fuerit, aut fieri debuerit; idq; partim in illis ipsis verbis, quibus rem proponit, partim in eorum confirmatione. Nam vel hoc ipsum argumento quodam esse debet, quòd illud corpus sit animale, hoc verò spirituale. At nequaquam decet Deum, ut in operibus suis à perfectioribus ad imperfectiora, à summis ad infima descendat; sed contrà ab imis ad summa. Iam verò satis apparet, longè perfectiora esse ac sublimiora corpora spiritualia; imperfectiora autem & viliora

& viliora animalia: quod vel ipsæ voces statim animi nostris insinuant. Sed aliam adhuc videbimus rationem in sequenti probatione, ad quam statim accedemus.

Ea continetur ver. 47 verbū: Primus homo ex terra, terrenus; secundus homo, Dominus, ex cælo. quasi dixisset, ex ipso illorum duorum hominum, quorum uterque certi hominum generis autor est, exemplo, quando probavimus, dari corpus et animale et spirituale, apparet, etiam prius esse, atq; adeo etiam esse debuisse, animale quàm spirituale: quandoquidem primus ille homo, à quo omnes omnino homines ortum ducunt, terrenus, ac porro non spirituali, sed animali corpore præditus fuit: at verò homo secundus, à quo nos Christiani diviniorem trahimus originem, ex cælo corpus est nactus, ac porro spirituali corpore est præditus. Hoc loco Homini vox idem significat quod antea ver. 45 vox Adami: ita ut per excellentiam quandam designet eum, qui certi hominum generis sit autor: alioqui Christus secundus homo nequaquam appellari posset, si vox ea generalem significationem hinc retineret. Cum verò dicit, primum hominem ex terra fuisse, manifestè respicit ad verba Gen. 2: quibus asseritur, Deum formasse hominem pulverem ex terra: ita enim est in Hebræo, seu, quod perinde est, è pulvere terræ; intellige macerato ac temperato imbre, qui deciderat: q. d. ex massâ quadam terræ madefacta, ut habes in Bibliâ magnâ Roberti Stephani.

phani. Materiam ergo denotat, ex qua homo fit formatus.

Cùm verò addit, eum fuisse terrenum, qualitates, quas materia illius ratio omnino postulat at secum trahit, sive essentielles corpori nostro, sive accidentarias designat: quandoquidem terrenum illud corpus seu massa, utur naturam sortiatur terrâ illâ nudâ præstantiorem, seu formam & alias qualitates induat longè nobiliores, exutâ pristinâ nuditate: non tamen penitus naturam suam deponere potest; quemadmodum et Philosophi docent, elementorum formas & qualitates ceteras partim manere in mixto, partim tolli. Manet autem primò crassities ac densitas quedam, sine qua terra penitus desineret esse terra. Atque hac in parte inprimis opponitur corpus terrenum spirituali; quod subtilissimum esse necesse est, cùm ob subtilitatem spiritus dicitur. Manet simul cum crassitie aliquid duritiei ac soliditatis, ob quam cedenti resistit, & tractari se non ita facillè permittit: quod magis apparet in durioribus corporis partibus, quàm in mollioribus. Ille enim magis sunt terre: hæc quò molliores ac fluidiores, tantò plus de aqueo humore trahunt. Manet etiam gravitas; sine qua etiam terra desineret esse terra. Manet frigiditas quedam naturalis atq; instituta. Manet denique habilitas ad deponendas & excutiendas illas formas ac qualitates, sibi præter naturam insitas; hoc est, omnes, quas in corpore humano induit, ac proinde corruptibiles. Vnde etiam Deus,

am Deus, cum dixisset, hominem multum molestius
 subjectum iri, donec revertatur in terram ex qua
 sumptus sit, inquit: quia pulvis es, & in pulve-
 rem reverteris: quasi dicat, ideo dixi te rever-
 surum in pulverem, quia id materia, ex qua for-
 matus es, consentaneum est, ita ejus fert natura.
 Itaque nisi qualitates hae corporis nostri calore quo-
 dam caelesti subinde foveantur, & calori illi humor
 seu alimentum aptum praebeatur, tandem ces-
 sant, & corpus in pristinam suam naturam seu for-
 mam primogeam relabitur: quemadmodum aqua
 sponte frigescit, sublato igne, à quo calefiebat; &
 pulvis dilabitur, extracto humore, quo conglutina-
 batur.

Gen. 3. 19.

Cum verò in altero antitheseos membro ait A-
 postolus: secundus homo, Dominus, ex caelo,
 jam dudum annotarunt nostri, non debere vocem
 Dominus, conjungi cum illis, ex caelo, ut vulgò
 faciunt; quasi illa ipsa quoque vox Praedicati par-
 tem constituat, ac sensus sit, quemadmodum itidem
 vulgò credunt, secundum hominem esse illum Deum,
 qui ex caelis venerit, seu Dominum caelestem: quod
 etsi veram admittit sententiam, nihilominus tamē
 eo acceptum modo, quo vulgò solet, nihil cum hoc lo-
 co conjunctum habet. Neque enim hic Apostolus de
 Christi Deitate aut divino imperio sermonem in-
 stituit: sed de natura corporis, quod Christus nunc
 habeat, & nos aliquando habituri simus. Quare per
 hypostigmen vox Dominus à sequenti separanda

est, & precedentibus seu Subjecto per Appositionem jungenda; quasi dixisset Apostolus: Secundus homo, nimirum Dominus ille, seu qui est unicus ille noster Dominus, ex cælo, scilicet est, habita nempe ratione corporis. Illa enim verba, ex cælo, directe opponuntur illi, ex terra, & consequenter etiam vocabulo terreni: ita ut perinde sit, ac si dixisset: secundus homo, nimirum Dominus noster Iesus Christus, est ex cælo cælestis. ita enim planè oppositionis ratio postulat. Vnde suspicati sunt quidam viri eruditi, vocè ὁ δεύτερος librariorum incuriâ esse repositam pro ὁ πρώτος. Qua lectione admissa plenior foret oppositio. Ut enim dictum fuerat, primum hominem fuisse ex terra terrenum; ita hic diceretur; secundum hominem ex cælo cælestem esse: & quemadmodum illic materia, ex qua primus homo fuit formatus, & simul natura illi materiæ consentanea exprimitur: ita etiam hic similiter materia quidem verbu ex cælo, natura autem materiæ consentanea voce cælestis. Sed quemadmodum illi non ausi sunt sine exemplarium fide conjecturâ suâ niti: ita nos multò minus: cum & causam non exigui momenti videamus, cur vox Dominus hic ab Apostolo sit posita; & verba illa, ex cælo, concise posita, possint etiam vim vocis ὁ πρώτος in se complecti.

Nam quod ad prius attinet, hæc videtur esse causa, cur Apostolus secundum illum hominem Domini nomine per appositionem designare voluerit: quòd hoc pacto tacite causam reddat, cur docuerit,
secundum

Wolfgang
Musculus.

Erasmus in
Annotat.

Secund
feri,
ex cæle
duere:
tione f
Deum
suprà i
rum c
positi
Dei ip
est per
est om
qualic
dispon
est, ver
mo: De
qui sup
evectu
ut om
subiect
necess
si non
us nat
mus, q
mnibu
nam a
rà om
enim n
non m

Secundum illum hominem non ex terra terrenum fieri, seu terrenam quandam naturam sortiri; sed ex cælo corpus nancisci, & sic cælestem naturam induere: quia nimirum Dominus sit, non vulgari ratione sic dictus; sed excellentissimâ secundum ipsum Deum ratione: ob quam etiam unus ille Dominus supra in hac eadem Epistola fuit appellatus, nimirum cap. 8. 6. & sæpè nomine Domini simpliciter positi $\alpha\alpha\tau$ $\epsilon\phi\omega\chi\lambda\omega$ intelligitur, nimirum quod ille Dei ipsius nomine omnia nunc re ipsâ gubernat; ille est per quē omnia, ut Paulus d.l. asserit; ille nunc est omnia in omnib⁹, seu omnia, que ad Ecclesiam qualicunque modo pertinent, ipsemet gubernat & disponit, quemadmodum supra à nobis explicatum est, ver. 28. Tantum autem Dominum, quo nihil summo Deo propius, nihil conjunctius excogitari potest, qui supra omnes illos cælestes spiritus sublimiùs est erectus, & ad dextram Dei in cælestibus collocatus, ut omnibus, solo Deo excepto, præsit, eaq³ pedibus suis subjecta habeat, annon decuit, imò annon etiam necesse fuit, cælestem etiam naturam, & Angelicâ si non præstantiorem, saltem parem, Dei autem ipsius nature simillimam & proximam adipisci. Adamus, quia ad imaginem Dei ita erat creatus, ut omnibus interea rebus pro arbitrio imperaret, terrenam adeptus est quidem naturam: sed tamen naturâ omnium rerum terrenarum excellentiorem. Ita enim regia hæc, ut ita dicam, dignitas postulabat, ut non modò animo esset præditus, & prudentiâ atque

arbitrio, sine quo imperium nullum est: verum etiam corporum quadam pulchritudine, & regia quadam formam emineret. At verò Christus ita Dei illius invisibilis evasit imago, ut non tantum rebus terrenis, verum etiam celestibus, ipsius Dei instar, imperet. Quo ergo pacto naturæ dignitate spiritibus celestibus, quibus præest, foret inferior? imò cur non aliqua etiam corporum gloriam potior? Iure ergo Paulus, & valde ad rem accommodatè, Domini nomen hic inseruit, ostensurus, Christum, quem secundi hominis nomine describit, ex cælo esse, seu celestis naturæ habere corpus.

Similiter apostolus de corporibus, quæ nos aliquando habituri simus, loquitur 2. ad Corinth. 5. in initio, ubi inquit: Scimus enim, quod cum terrena nostra domus tabernaculi destructa fuerit, ædificationem ex Deo habeamus, domum non manu factam, æternam in cælis. Etenim in hoc, nimirum tabernaculo, gemimus, habitaculo nostro, quod ex cælo est, superindui cupientes: Vbi nemo non videt, corpus, quo aliquando induendi sumus, intelligi: quod ait esse ex cælo non ideo, quod Deus, qui in cælo sit, illius sit futurus autor, (nam etiam terreni huius nostri auctor est,) sed quod celestis sit futurum originis, ex celesti quadam materia constans, atque inde aliquando sit demittendum, & nos, qui adhuc induti corpore reperiemur, cingere atque induere debeat.

Ex his autem, quæ de corpore terreno diximus.

& supra

& sup
celest
que c
est; ho
quax,
grave
nulli p
trio sp
per se j
bus pr
dissipa
sue te
qualit
recipe
gnant
dum t
versum
imprim
sentit
tere.
sum su
erit d
S
differ
re, &
Christi
accom
nobis,
reclio

& supra de corpore spirituali, pro quo hic reponitur
 caeleste, seu quod ex caelo est, facile intelligi potest,
 quae caelestis corporis natura sit. Terrenum crassum
 est; hoc subtile: illud durum ac intractabile; hoc se-
 quax, & quamvis figuram induere aptum: illud
 grave, & ad motum in sublime per se ineptum; hoc
 nulli per se motui obnoxium, ad quemvis pro arbi-
 trario spiritus vitalis suscipiendum habilissimum: illud
 per se frigidum; hoc nulli ejusmodi vilibus qualitatibus
 praeditum, vel obnoxium: illud corruptibile, &
 dissipari facile; hoc incorruptibile, & integritatis
 suae tenacissimum, praesertim cum non necesse sit, id
 qualitatem aliquam contra naturae suae impetum
 recipere, & formas aliquas pati suo ingenio repu-
 gnantes, quas excutere semper nitatur, quemadmo-
 dum terrena moles in corpore humano, atque in uni-
 versum in animali; sed, si quid adhuc qualitatum
 imprimeretur, id totum cum ejus naturam egregie con-
 sentit, ita ut nunquam earum quicquam velit excu-
 tere. Et haec quidem de secundam particulam, quam osten-
 sum fuit, cur non statim spirituale corpus homini su-
 erit datum, sed prius animale.

Sequitur tertia particula, in quam id, quod de
 differentiâ corporum hucusque dictum fuerat absolu-
 te, & exemplo primi secundique Adami, nimirum
 Christi, demonstratum, ad utriusque Adami posteros
 accommodat, & sic illam corporum differentiam in
 nobis, diverso tempore, nimirum ante & post resur-
 rectionem locum habere docet. Id autem facit v. 48

¶ 49. In priori id, quod de utroq; Adamo dictum fuerat, ad utriusq; posteros accommodat; in posteriori adhuc distinctius ad nos, nempe Christianos: Ita ut in priori versiculo argumentationis sit veluti Antecedens; in posteriori Consequens seu conclusio.

¶ 48.

Quod ad priorem versiculum attinet, in huius explicatur verbis: Qualis ille terrenus, tales etiam terreni; & qualis cœlestis, tales etiam sunt cœlestes. Per terrenum illum intelligi primum hominem seu Adamum, nemini potest esse dubium. Arziculus voci præpositus est ἀρχαγορικὸς, seu cogitationem nostram ac intellectum ad superiora refert, ac de eo sermonem esse ostendit, de quo superius fuerat sermo. Per terrenos autem intelliguntur illi omnes, qui ex terreno illo sunt nati.

Dubium est, utrum Apostolus voce terrenorum formaliter, ut in Scholis loquantur, fuerit usus; an verò tantum materialiter: hoc est, utrum voluerit dicere tales fore illos, quos terreno præditos esse corpore constet, ratione aliarum qualitatum, que nomine hoc terreni per se non includantur, vel saltem non apertè indicentur; an verò concisâ quadam ratione hoc voluerit dicere, eos, qui ex terreno illo patre sint nati, quos terrenorum nomine describit, tales esse, qualis sit ipse Pater, hoc est, terrenos, ut ita vox ἰσχυρὸς non minùs Subjectum ipsum denotet, quàm illud ipsum Prædicatum, seu maiori, naturam ac qualitatem, de quâ queritur. Vtrumq; admitti potest: sed posterius licet non ita per se sit planum, sententia

sententia tamen magis est accommodatum. Magis enim ad rem pertinere videtur, ut dicatur, tales esse illos, qui ex terreno illo patre nascuntur, qualis est ille ipse pater; quàm eos, quos terrenos esse conflet, similes esse naturâ ac qualitatibus terreno suo Patri: quasi nimirum clarior sit natura terreni hominis in primo nostro parente, quàm in iis, qui ex eo sint nati, & ex illo sit descendum, quæ sit ratio corpori posteriorum. At si priori modo verba accipias, tantum indicabitur, qualem naturam necesse sit nos habere, qui ex terreno patre nati sumus; itidem nimirum terrenam: cum naturam toto genere præstantiorem adipisci nequaquam potuerimus naturâ illius, ex quo nati sumus; nec corpus nostrum corpore illius ex quo prodiit.

Quod si tamen alteram illam interpretationem malis, illud dicendum videtur, Apostolum, quia de animali ac spiritali corpore antè loqui cœperit, asserens, illud seminari, hoc suscitari, nunc ad illud nos tacitè revocare, & significare, etiamsi in proximi verbis de corpore terreno fuerit locutus, non tamen à re, quam sibi ostendendam sumserat, discessisse, & ἀπὸ τοῦ δ' ἰούυ & α̅ fuisse locutum: quandoquidem hæc terrenorum & cœlestium corporum differentia illam alteram, de quâ loqui cœperat, secum trahat. facile enim unicuique patere, & ex superioribus v. 45 dictis constare, terrenum illum hominem corpus animale habuisse, hunc autem cœlestem spirituale. Qualis autem fuerit ille terrestris, habitâ ratione

ratione naturæ corporis, tales etiam esse cæteros omnes terrestres; & similiter etiam qualis sit ille cælestis, naturæ corporis habitâ ratione, tales etiam esse cælestes. Nam ad posteriorem etiam hujus versiculi, atq; adeo etiam oppositionis partem eadem, quæ de precedentibus dicta sunt, sunt applicanda. Sed, ut diximus, prior sententia commodior est: quæ quidem, ut eam breviter repetamus, est hujusmodi. Qualis fuit ille primus, quem terrenum fuisse diximus; tales etiam sunt ii, qui ex eo genus ducunt, hoc est, itidem sunt terreni, & eâ, quam superius explicuimus, naturâ præditi. eodem pacto qualis est secundus homo, quem cælestem esse ostendimus; tales etiam futuri sunt aliquando ii, qui ex ipso spiritualiter nascuntur, nempe cælestes, erunt & ipsi cælesti corpore præditi, cujus naturam itidem explicuimus.

Sed jam ad sequentem versiculum pergamus, in quo Conclusio quedam precedentium continetur. Ait igitur Apostolus: Et quemadmodum portavimus imaginem illius terreni, portabimus etiam imaginem illius cælestis. Vbi particula *ut*, quæ hanc sectiunculam cum precedentibus connectit, sumitur pro particula illativa; quod sæpè in sacrâ literâ occurrit Marc. 9. 5. & cap. 10. 26. & 12. 30, 37. Eph. 2. 17. Phil. 1. 22. 2. Tim. 2. 19. & 3. 5. Quare perinde est, ac si dixisset Apostolus: Itaque, vel & porro quemadmodum portavimus imaginem terreni illius, ita etiam portabimus imaginem cælestis. Interim tamen dum ita ex superioribus

vioribus
ju,
les et
reni,
tem t
gnave
quent
re ad
simili
rum
Tiv i
quod
hoc q
simili
ipsius
rissim
am siv
nesq;
etiam
I
plius
rimus
simus
pora
loque
tem c
comp
usq; p
quam

rioribus inseri, rem non parùm illustrat, dum loco ejus, quod antea dixerat, qualis terrenus ille, tales etiam terreni, nunc ponit imaginem illius terreni, similitudinem illam exprimens inter parentem terrenum, & illius posteros, quam antea designaverat voce $\delta\iota\omicron\varsigma$ & $\tau\omicron\iota\upsilon\varsigma$ $\tau\omicron\iota\varsigma$, quod itidem fit in sequenti membro. Videtur autem non obscure alludere ad id, quod Gen. 5 legimus, Adamum genuisse ad similitudinem suam, & ad imaginem suam, nimirum filium: ubi est in Græco, $\kappa\alpha\iota$ $\epsilon\gamma\epsilon\upsilon\upsilon\eta\sigma\epsilon$ $\kappa\alpha\iota$ $\tau\omicron\varsigma$ $\tau\eta\upsilon$ ι $\delta\epsilon$ $\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\rho\varsigma$, $\kappa\alpha\iota$ $\tau\alpha$ $\tau\eta\upsilon$ $\epsilon\iota\kappa\omicron\nu\alpha$ $\acute{\alpha}\nu\tau\epsilon\rho\varsigma$, h. e. quod sibi naturâ prorsus similem genuerit. Quare hoc quoq; loco nihil aliud denotat illa imago, quàm similitudinem naturæ, quæ sit inter Adamum & nos ipsius posteros: quæ spectatur hoc quidem in loco potissimum ratione corpori, sive quoad ipsius materiam sive quoad formam et alias proprietates affectionesq; naturales, de quibus jam antea dictum. Idem etiam statuendum de imagine illius cælestis.

Dicit autem, nos portasse, non quòd non amplius portemus, sed quòd jamdudum portare cœperimus; imaginem autem illius futuri non nisi olim simus portaturi. Quare ut tantò apertius hæc tempora sibi invicem opponerentur, de imagine terreni loquens præterito utitur tempore; de imagine autem cælestis, futuro. Idem etiam licet observare in comparatione ejusdem Adami cum Christo, & utriusq; posterorum inter se, quæ extat Rom. 5. 19. Quamquam & alia isthæc reddi potest ratio, cur Paulus de

damno

damno loquens, quod ex Adami inobedientia in ipsius posteris manaverit, verbo præteriti temporis fuerit usus: nempe quia id ex Dei consilio, postquam Christus, alter ille Adamus, successit, jam cessaverit, vel cessare debuerit. Sed hoc loco verbum portavimus complectitur omne tempus, quod præterito simile est, quasi dicat, quemadmodum huc usque portavimus, ac porro etiam, quam diu hæc vita durabit, portaturi sumus imaginem illius terrestri, scilicet homini vel Adami: ita etiam aliquando post hanc vitam portabimus imaginem illius cælesti. Articulus vocis $\chi\omicron\iota\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ & $\epsilon\tau\omega\delta\epsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\iota\varsigma$ præfixus est $\epsilon\tau\epsilon\alpha\pi\omicron\upsilon\tau\omicron\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$; ut & versu præcedenti: particula autem $\eta\omicron\upsilon\tau$ ponitur pro sic etiam, seu, si ita placet, particula similitudinis, quæ apodosis præfigi deberet, omissa est, ut & alibi non semel in sacris literis accidit. Vide Bez. ad illud Marci cap. 3. v. 26. ubi notat, Hebraicam hanc esse Enallagē Vav pro ken, quæ sæpius in Proverbiorum libro usurpatur, ut cap. 25. v. 25. & cap. 26. 9. & 27. 15. nisi, inquit, subaudiri malimus $\omicron\upsilon\tau\omega\varsigma$ Matth. 6. 10.

Hucusque expendimus priorem rationem, quæ Paulus comprobavit differentiam inter corpora nostra hujus & futuri seculi constitutam. Sequitur altera, quæ prior etiam non parùm confirmatur. Exstat autem v. 50. ubi ita legimus: Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei hereditare non possunt, neque corruptio incorruptibilita-

ruptibilitatem hereditat. Particula hoc, quæ
 versum hunc orditur, referenda videtur ad proxima
 præcedentia, quibus dictum fuerat, nos, quemad-
 modum gessimus imaginem terreni illius Adami, ita
 etiam gesturos aliquando imaginem illius cælestis.
 Quibus verbis totum id aliquo modo continetur,
 quod supra de differentiâ corporum nostrorum ante
 & post resurrectionem dictum fuit: ita ut non mul-
 tum intersit, utrum particulam hoc ad proxima
 tantum per se referri dicas; an verò simpliciter ad
 totum illud, quod de differentiâ corporum hujus &
 futuri seculi dictum hucusq; fuit. Etenim hic gene-
 ralem quandam rationem, quâ superius dicta sum-
 marim confirmantur, eum asserere voluisse, id aliquo
 modo arguit, quod non sine præfatione quadam ad
 hanc rationem explicandam accedat, tanquam in-
 iturus quandam rationem probationum, quibus
 vel usus sit, vel uti debeat, earumq; summam colle-
 cturus. Ita autem dicere censendus est Apostolus: i-
 dem dixi, nos aliquando gesturos imaginem cælestis
 illius hominis, nimirum Christi, & corpus adepturos
 illius corporis simile, seu ejusdem generis naturâ ac
 qualitatibus præditum: quia cum hujusmodi corpo-
 re, quale nunc habemus, carne & sanguine prædito,
 regnum illud cæleste possidere nequaquam possumus.
 Quare omnino necesse est, ut hujus corporis loco sub-
 stituatur aliud, loco carnis & sanguinis, vel corporis
 ex carne & sanguine constantis, quod terrenum est
 & animale, substituatur cæleste ac spirituale. Quo-
 modo

modo autem Apostolus probet, carnem & sanguinem, ac porro nos ipsos carne & sanguine adhuc constantes, regnum Dei hereditare non posse, paulo post videbimus.

Nunc illud potissimum agendum videtur, ut explanationes eorum, qui verum hiis verbis sensum extorquere conantur, refellamus. Illa multorum explicatio, quæ caro & sanguis pro carnalibus hominum affectibus ac moribus sumitur, jam dudum, non tantum à nostris, verum etiam ab aliis explosa est, rectè animadvertentibus, non de moribus Apostolum hic loqui, quibus aditus ad regnum cæleste intercludatur; sed de corporum nostrorum naturâ ac qualitatibus; & nullum fore inter hæc & superiora, imò nec inter ea, quæ sequuntur, nexum, si, ut illi volunt, verba hæc accipiantur. Quid? quòd ipse Apostolus satis indicat in his ipsis verbis, quæ de re loquatur, cum addit: neque corruptio incorruptibilitatem. Vbi sanè corruptio & incorruptibilitas eodem planè modo sumitur, quo supra v. 42. Sumuntur autem non pro affectionibus hominum ratione vitæ & morum; sed pro naturalibus corporum qualitatibus. Vt taceamus, nuppiam in sacris literis carnem & sanguinem simul junctâ carnales affectus & mores denotare. Vox carnis sola hoc modo non semel sumitur; sed cum voce sanguinis junctâ nuppiam. Tum enim significare solet hominem, vel homines ipsos carne & sanguine constantes, eorumvè mortalia & corruptioni vel etiam variis afflictionibus obnoxia corpora:

pora: s
inmort
pribilibi
parebit
junctim
ubi caro
flus: non
Eodem
precede
malis. a
ture pa
istorum
bus carn
tatione
Est
hodie in
tummo
nim Pa
doquide
litate
ponit in
ne corru
urgent.
nostra in
fore ab i
sumantu
ea diver
ra nostr
dem ista

pora: solentq; opponi vel Deo ipsi; vel Christo jam immortalis; vel aliis spiritibus natura sua incorruptibilibus, sive bonis, sive malis: quemadmodum apparebit eo locos percurrenti, ubi caro & sanguis junctim ponuntur; qui quidem hi sunt; Matth. 16. 17. ubi caro & sanguis opponitur Deo. quasi dicat Christus: non homines, sed Pater meus tibi id revelavit. Eodem modo sumitur ad Gal. 3. 16. quæ conferuntur precedentibus. Ad Eph. 6. 12, opponitur spiritibus malis. ad Hebr. 2. 14 opponitur Angelis et eorum natura passionem ac mortem non admittenti. Nullibi istorum locorum verba ista pro affectibus aut moribus carnalibus usurpantur. Sed jam illam interpretationem mittamus.

Est alia, quæ majorem veri speciem habet, estq; hodie inter alios receptior: ut caro & sanguis tantummodo pro corruptibilitate sumantur. Ipsum enim Paulum, ajunt, ita verba sua explicare, quandoquidem addat: neq; corruptio incorruptibilitatem hæreditabit. Ecce, ajunt, ut pro regno Dei ponit incorruptibilitatem: ita pro carne & sanguine corruptionem. Hoc autem eum in finem maxime urgent, ne cogantur fateri id, quod res est; corpora nostra in futura vita diversa substantia seu essentie fore ab iisdem, quàm nunc sunt. At si caro & sanguis sumantur hoc loco proprie, omnino aserendum erit, ea diverse fore substantie. Nam si aliquando corpora nostra carne & sanguine non constabant, siquidem ista regnum Dei, possidere nequeant, alterius omnino

omnino substantiæ erunt, quàm nunc sunt. Caro enim & sanguis substantiarum sunt nomina & ex illi corpus hoc nostrum conflatum est; quibus sublatis ipsius substantia tollitur, præsertim eo animadverso, quòd caro & sanguis per Synecdochen etiam reliquas ejusdem generis partes, verbi gratia ossa, nervos aliaq; similia complectantur.

Sed primùm quam causam illi asserre possunt, cur Apostolus in principali hoc sententiæ suæ fundamento explicando tam obscurè voluerit loqui; imò tam periculosè: cum non modò clariùs loqui potuerit, verùm etiam debuisset omnino videatur? Etenim cum hoc loco Apostolus de corporum horum & futurorum differentia loquatur, annon hujusmodi locutione occasionem præbuit, non modò suspicandi, verùm etiam ita statuendi, corpora nostra in regno Dei carne & sanguine minimè constituta, ac porro alterius alicujus substantiæ fore? id quod illi contra veritatem & Pauli mentem prorsus fuisse; & non modò periculosum, sed omnino cum salutis jacturâ conjunctum esse censent. Nam quod illi de explicati-
one subjectâ dicunt, ad id mox respondebitur.

Sed deinde, si caro & sanguis non minùs incorruptibilia esse possunt, quàm corruptibilia, & in cælesti illo regno perpetuò locum habitura, cur Paulus carnis & sanguinis nomine, hoc præsertim loco, corruptionem indigitat, & incorruptibilitati opponit, eaq; in Dei regno locum habere non posse ostendit? annon hoc ipsum satis indicat, carnem & sanguinem,

nem, q
sua o
sus, qu
cause,
nem &
tium p
nea co
indica
non est
S
gvinu
stat; o
P
test; a
aliu v
Atqui
ruptib
corrup
prà di
one, u
gener
S
ptibili
nente
proba
ni sum
nà cur
terres
singr

nem, quàm diu quidem caro & sanguis sunt, naturâ suâ omnino corruptibilia esse, ac porro inepta prorsus, quæ incorruptibilia fiant? ut proinde nihil sit cause, cur à verborum proprietate discedens, carnem & sanguinem dicas pro corruptibilitate tantum poni; non verò, ut verba propriè sonant, pro carnea corporis substantiâ; quandoquidem Paulus ipse indicet, carnem & sanguinem sine corruptibilitate non esse. ubi hæc ergo non est, futura nec illa.

Sed præterea annon substantia carnû & sanguinû ex elementis inter se naturâ contrariis consistat; omnia verò hæc naturâ suâ corruptibilia sunt?

Præterea an non caro verbi gratia scindi potest; annon contundi? annon sanguis diffluere? annon aliis violentis modis labefactari ac corrumpi potest? Atqui quod tale est, naturâ corruptibile, non incorruptibile est: utut virtute aliquâ supernaturali à corruptione defendatur. Non repetimus ea, quæ supra dicta sunt, in primæ hujus differentiæ explicatione, ubi ostensum est, corruptibile & incorruptibile genere ipso differre.

Sed præterea, si Paulus id tantum vellet, corruptibilitatem corporis nimirum sublaturum iri, manente ipsâ corporis substantiâ, non probaret id, quod probandum sumserat; nimirum nos, qui nunc terreni sumus, seu terrea habemus corpora, aliquando unâ cum Christo habituros cœlestia. At cœlestia ac terrestria corpora non nudâ tantum qualitate distinguuntur; sed & ipsâ materiâ. Quemadmodum

enim Adamus terrenus fuit, quia ex terrâ fuit sum-
 rus, ut Apostolus ipse indicavit: ita etiam nos. Quod
 si ergo ex eâdem materiâ constare deberent futura
 nostra corpora, similiter terrena adhuc manerent;
 non verò cœlestia, vel ex cœlo forent. At ex eâdem
 omnino materiâ constarent, si eadem essent nume-
 ro, que nunc sunt, aut si nihilominus carne & san-
 guine constarent. Caro enim & sanguis ex terrâ &
 aquâ, tanquam materiâ, constant; cui ceterorum et-
 iam elementorum virtutes imprimuntur. Istam er-
 go differentiam corporum, quam proximè constitue-
 rat Apostolus, quamq; hic apertè demonstrat, non
 comprobâset verbis istis, de quibus agimus; si non di-
 xisset, carnem & sanguinem ipsum ejus vè substanti-
 am non habituram in regno Dei locum; sed tantùm
 non fore ibi corruptibilitatem, manente interim
 eâdem substantiâ. Nihil dico de differentia proxi-
 mè illam precedente, pro quâ ultimam illam reponi
 diximus, nempe quòd pro corporibus animalibus spi-
 ritualia habere debeamus. Hec enim minimè com-
 probaretur, sed potius omninò refelleretur, hujus-
 modi explicatione admissâ.

Sed rationem videamus, quâ illorum nititur ex-
 plicatio, nempe, quòd ipse Apostolus in verbis sequen-
 tibus ita verba sua interpreteretur, corruptibilitate
 loco carnû & sanguinis repositâ. At nos negamus,
 hanc explicationem reverâ esse, sed rationis expli-
 cationem, quâ proximè dictum confirmetur; ita ta-
 men propositam, quemadmodum nonnunquam so-
 lent

lene ex
 ni, ut p
 dere cu
 state; v
 bit hon
 cum su
 mino
 quam
 non ips
 litatem
 sed sum
 quentia
 preced
 & per
 Deo cor
 propem
 verendi
 non lice
 sum; s
 Adjunct
 recidit,

Vra
 da Epist
 su 14: ne
 infideli
 injusti
 bras? V
 est comm
 & injust

lene explicationes precedentium verborum proponi, ut si, verbi gratia dicas: non licet homini contendere cum Deo, neque ipsi vilitati cum summa maiestate; vel, ut Latini nonnunquam faciunt: num licet homini contendere cum Deo, hoc est, ipsi vilitati cum summa maiestate? Quæ verba explicationis omnino videntur habere speciem, neque tamen quicquam dixerit, in prioribus verbis hominis nomine, non ipsum hominem intelligi, sed tantum ipsam vilitatem; & similiter Dei nomine non Deum ipsum, sed summam tantum maiestatem: quia hoc in sequentibus illius loco reponatur. Nam ratio tantum precedentis dicti instar explicationis subnectitur, & perinde est, ac si diceret; non licet homini cum Deo contendere, quia homo est vilissimus, & ipsa propemodum vilitas; Deus autem summam maiestate verendus. vilissimo autem cum summo contendere non licet. Vbi vides non hominis nomen improprie sumi; sed potius nomen vilitatis per Metonymiam Adjuncti, quod pro Subjecto ponitur; seu quod eodem recidit, Abstractum pro Concreto.

Vt amur exemplo, quod Apostolus ipse in secunda Epistola nobis suppeditat, cum inquit cap. 6. versu 14: ne fiat diversum jugum trahentes cum infidelibus. quæ enim participatio justitiæ & injustitiæ? quæ verò communio luci ad tenebras? Vbi ita quoque loqui potuisset Apostolus: nulla est communio fidelium & infidelium, neque justitiæ & injustitiæ, neque lucis & tenebrarum. Vbi simili-

ter non deberet dici, fideles non sumi pro ipsis hominibus fidelibus; sed tantum pro iustitia & luce; nec infideles pro ipsis hominibus, qui non credunt, sed tantum pro iniustitia & tenebris: quia potius statuendum esset, fidelem & infidelem sumi propriis insequentibus autem non explicari revera priora verba, sed earum rationem reddi, & in iis Meronymiam, qualem paulo ante explicuimus, usurpari. Isto autem modo loqui solemus, cum rationem petimus ex natura seu qualitatibus rerum subjectarum, que illis ipsis rebus nominatis ipsa aliqua ratione videantur commemorata, ita ut nil ad ipsius dicti fidelem restare censeatur, quam ut ratio in ipso jam tacite comprehensa evolvatur, et terminorum, quos vocant, explicatio quedam adhibeatur, que doceat, ipsius illius sententiae verba, modo satis intelligantur et considerentur, sibi fidem conciliare.

Hoc nunc transferamus ad id, quod sub manu est. Dixerat Apostolus, carnem & sanguinem regnum Dei seu felicitatem illam à Deo nobis in caelo destinatum, hereditare seu adipisci non posse. Dicitum hoc sui ipsius argumentum tacite involvit. Quod tamen ut clarius appareat, evolvendum est. Hoc ergo facit Apostolus, dum addit: nec corruptio incorruptibilitatem hereditat, hoc est, hereditabit vel possidere poterit: hoc est, quia caro sua naturam planè est corruptibilis, atque ipsa propemodum corruptibilitas. At verò regnum illud Dei in incorruptibilitate quodammodo consistit, eamve in se neces-

se necessario continet, ita ut qui hanc non habet, regnum Dei habere nulla ratione dici queat. Quare nec caro & sanguis regnum illud Dei potest obtinere, cum inter se adversis frontibus pugnent, id quod suam naturam corruptibile est, & ipsa incorruptibilitas; ita ut hanc in illo Subjecto locum habere tam sit impossibile, quam quod maxime. Fatemur ergo, sequentia verba explicare priora: non quod totum id, quod in precedentibus intelligebatur, contineatur in sequentibus, ita ut utraque verba censenda sint ἰσοδυναμοῦντα seu equipollentia: sed quod aliquid, in terminis precedentis dicti tacite comprehensum, quo robur ac veritas illius niritur, nunc expresse ac clarè proponatur. Continetur enim corruptibilitas sub carnis & sanguinis nomine, tanquam propria ac perpetua affectio, sub nomine sui Subjecti: incorruptibilitas autem sub nomine regni Dei, tanquam pars. Regnum Dei diximus significare, & hoc, & aliis locis, felicitatem nobis à Deo destinatam ac per Christum promissam, quam in cælis aliquando sumus potituri; cujus certè pars magna est incorruptibilitas, vel, si mavis, res ejusmodi, sine qua illa consistere omnino non potest.

Confirmatur autem nostra horum verborum interpretatio etiam eo, quod, si Apostolus verbis his ver. 50 tantum probare voluisset, qualitatum fore mutationem in corpore nostro, id reverà sumisset pro concesso, quod probandum erat, vel nihil, quod ad rem faceret, aut vim aliquam haberet, dixisset.

Etenim illa qualitatum diversitas inprimis in eo consistit, quod hæc corpora nostra corruptibilia sint, futura illa incorruptibilia. Quod si ita est, certe hic pro concessio id sumsit Apostolus, quod probare debebat. Sumsit enim, nos, qui nunc corruptibiles sumus, aliquando incorruptibilitatem hereditare debere. Quod si dicas, eum alias tantum corporum differentias hac ratione demonstrare voluisse: aperiùs fuerat dicendum. & quænam illæ essent qualitates, & quomodo eas, corporis ipsius naturâ atque essentiâ minimè mutatâ, mutari sit necesse, demonstrandum.

De parte III.

SEquitur tertia Capituli pars, quam supra diximus ad secundæ confirmationem pertinere, ut non injuriâ ei accenseri queat. In ea enim occurritur tacite cuidam Objectioni, quæ moveri posset adversus ea, quæ de diversitate corporum presentium & futurorum hucusque dicta sunt; eâq; amotâ, ostenditur, omnino corpora nostra aliquando mutatum iri. Dixit enim aliqui: si hæc sententiâ, quæ hucusque defensa fuit, est admittenda, omnes fideles mori erit necesse, & corpus id, quod nunc gerunt, deponere, ita ut alteri fiat locus. Quod si neget, homines mori debere, non omnium corpora mutabuntur. Quomodo enim novum corpus induere poterunt, nisi per mortem hoc, quo nunc sunt induti, deponant? Apostolus huic dubitationi ita satùs facit, ut ostendat, nec morituros

rituros omnes, & nihilominus tamen omnes immutaturos, seu corpora hæc corruptibilia cum incorruptibilibus commutatuos.

Primò autem sibi aditum quendam ad rem hanc explicandam struit, dum sententiam à se proponendam quodammodo commendat, & attentionem Corinthiorum excitat, hù verbù: Ecce, mysterium vobis dico. Dum dicit, Ecce, non modò rem consideratione dignam; sed & aliquo modo inopinatam se dicturum indicat: quod posterius etiam multò magis significat verbo mysterii, quo rem proponendam ornat. Ostendit enim rem esse adhuc secretam, nec passim eò usque revelatam ac divulgatam. Notum enim est, mysterium significare sententiam aut doctrinam arcanam, quæ hominibus vel antea aliquando non fuerit revelata; vel etiam ad illud usque tempus, quo istud dicitur, non patuerit. quod posterius hic locum habere omnino videtur. Nam aliàs nequaquam dixisset Apostolus: ecce, mysterium vobis dico, Non omnia enim Apostoli ab initio prædicationis suæ dixerunt omnibus; & ne fidelibus quidem statim post Christi doctrinam receptam, utpote adhuc infantibus, & lacte adhuc alendus, solidiq; cibi incapacibus: quemadmodum de ipsis Corinthiis in hac Epistola loquitur Apostolus, rationem explicans, cur sublimia illis mysteria antea non explicuisset. Vide capitù tertii initium. Quemadmodum & Christus discipulis quædam ante mortem non dixit, quia ferre non poterant:

V. 51.

Ioh. 16. 12.

rant: quanquam nō talia, quæ ad salutem illū profusum essent necessaria. in quorum numero ne hoc quidem est, quod hū verbū explicat Paulus; cūm possit quī Deo Christoq̄, confidere & obtemperare, etiam signoret, non omnes fideles morituros.

¶ 51. Sed ad rem ipsam accedamus: quam primū proponit Apostolus; deinde explicat; denique confirmat. Proponit ver. 51. illū verbū: Omnes quidem non obdormiscemus, sed omnes mutabimur, in momento, in jactu oculi, in extrema tuba. Dæ sunt hujus sententiæ partes: Prior est, quod non omnes obdormiscunt. Nam de vulgata interpretationis lectione non est multū laborandum; cūm ea manifestè falsa sit, & repugnet ejusdem Apostoli loco 1. ad Theß. 4. ver. 15. & sequentibus: ubi docet Apostolus, quosdam ex mortuis resurrecturos; omnes nimirum, qui in Christo obdormierant: sed alios adhuc viventes raptum iri in aërem obviam Domino. At hic affirmat Vulgatus Interpres, omnes quidem resurrecturos, sed non omnes immutatum iri. Vocabulum omnes ad fideles restringi debere, non est dubitandum. De voce obdormiscendi diximus supra ver. 20.

Quod ad alteram sententiæ Apostolicæ partem attinet, ea est, quod omnes debeamus mutari, intellige ratione corporis: quod postea Paulus specialius explicabit, & aliter paulò de mortuis, aliter de vivis. Mutatio in eo consistet, quod alia corpora aliorum loco substituētur. Sed eā de re paulò post plura.

Hanc

Hanc autem partem illustrat Apostolus à circumstantia temporis, idq̄ duplici ratione: primum, ut ostendat, quàm diu duratura sit illa mutatio; seu moris, quàm brevis sit futurus istius mutationis actus: deinde quando illa mutatio sit futura.

Prius duplici modo exprimit: primò dum ait: in momento; deinde dum ait: in jactu oculi. Nihil potuisset dicere brevius; nec sanè quicquam erit. Propterea autem id futurum est, ne quis longiore illam mutationem metuat, & cum molestia aliqua conjunctum iri vereatur, præsertim quia necesse est, corpus hoc mortale absorberi ab immortalis seu cælesti. Ait ergo Apostolus, in momento hanc mutationem absolutum iri, ut nullum dolorem afferre possit depositio corporis pristini, cui eodem planè momento corpus gloriosissimum cum summo gaudio succedat.

Posterius verò in illis facit verbis, dum ait: in ultima tuba, idq̄ confirmaturus addit: tuba enim canet. In prioribus illi verbis tubam, non pro ipso instrumento musico, sed pro sono usurpari satis est manifestum, cum ultimus tubæ cantus audietur. Nam nec sensum ullum commodum habere possent, si tubam propriè velis sumere; & non est consentaneum, ullà verà ac propriè dictâ tubâ usurum esse Christum, seu eum spiritum, qui jussu ipsius tubicinis instar canet. Itaque in voce hac concurris Metaphora cum Metonymia. Tuba enim pro sono tuba per Metonymiam Efficienti ponitur. Sonus autem tu-

rem tubæ iterum per Metaphoram pro sono, simili tubarum sono. Cujusmodi etiam fuit ille, cum quo Angelus Dei personam sustinens descendit in montem Sina, legem ibi laturus: quemadmodum legimus Exod. 19. & repetitur ad Hebr. 12. 19. vox nempe fuit sonora, aspera, & ut Poeta tubæ sonum vocant, rauca. Talis etiam futura est aliquando, cum Christus summa cum majestate adveniet, universum Angelorum exercitum secum ducens. Ita enim dect venire & regem, & exercitum. Clasicum enim seu tuba tum magnorum principum ac regum, tum exercitus advenientis signum est, cum solet antecedere. Quare etiam olim, cum Deus, tanquam rex maximus, summâ conspicuus majestate adventaret, atque in montem descenderet. & populum veluti ad concionem audiendam accierat, tubâ uti voluit. Exercitus quidem Angelici, quanquam magnum tum adfuisse ex Psal. 68. ver. 18 satis apparet, rationem aliquam habitam tum fuisse planè non apparet: si qua fuit habita ratio, videntur magis fuisse spectati ut stipatores ac ministri magni Regem suum sequentes. At in adventu Domini, ubi omnes sancti Angeli, ut Christus ipse loquitur Matth. 25. 31. cum eo adveniet, exercitus potius, quam ministrorum aut stipatorum Regis habebunt rationem. Vnde etiam instar exercitus, ad pugnam sese elata voce hortantis, clamabunt: quemadmodum Paulus idem indicat 1. Theß. 4. 16. ubi ait: ipsum Dominum descensurum è cælo, in vel cum celeufma-

celeusmate. quod quidem proprie significat clamorem nautarum, se mutuo ad laborem exhortantium: solet tamen etiam pro leta totius exercitus, ad pugnam sese hortantis, acclamatione usurpari. Quod si quis putet, eò etiam spectatum iri in tube huius sono, quod tum temporis omnes veluti ad iudicium atque ad tribunal magni regis edicta illius audituri cõcurrere debeant, nõ multum pugnabim⁹.

Est autem credibile, hunc tube sonum eundem esse cum voce Archangeli, cujus mentionem facit Apostolus loco modò citato Epistole ad Thesalonicenses. Etiam si enim nominatim addatur tuba Dei; id tamen explicationis vel illustrationis causã fieri videtur. quasi dicat, descendet Christus de cælo, & magno cum clamore universi exercitus Angelici, seu tanquam ad pugnam ruentis, vel etiam orantis, & simul cum ingenti voce ac clamore unius ex Angelorum principibus, qui reliquum exercitum antecedens veluti tubã canat. Vtrumq; enim in exercitu fieri solet: ut & ante ipsum canatur classicum, & ipse exercitus clamorem tollat. Vocat autem tubam Dei eandem vocem. Tubam quidem, ut rationem quodammodo reddat, cur vox Archangelici tum potissimum exaudiri debeat: quia nimirum tube instar sit, sine quã nec Regem tantum, nec tantum exercitum advenire conveniat. Dei autem tubam propterea, ut à vulgaribus tubis discernat, quibus homines utuntur, & significet, Christum, qui divinus sit rex, quiq; tum ipsius Dei personam maxime illustri

mè illustri ratione sit gesturus, ejusmodi usurum tubâ, quâ Deum ipsum uti conveniat, quæq; ipsius sit propria. Non potest autem magis esse propria, quàm vox, non unius ex inferiorum ordinum Angelis (quanquam & hujusmodi tuba omni humanâ major est & augustior) sed ex Angelorum principibus. Ideò autem credibile est, idem per vocem Archægeli & tubam Dei intelligi; quia nō solet undè cum tubâ alia aliqua vox, nisi fortè & ipsa musici alicujus instrumenti sono similis sit, exaudiri. Archægeli autem illa vox, si à tubæ sono diversa esset, humana potius censenda esset futura similis.

Cùm verò ait Apostolus, in ultima tuba, dubium est, utrùm velit tubam illam ab alia, quæ antecesserunt, distingvere, an verò simpliciter dicere, tum, cùm ultimo demum tempore tuba exaudietur. Neutra sententia improbabilis est; sed posterior probabilior.

Non satù autem habuit Apostolus dixisse, in ultima tuba; sed addidit: tuba enim canet: ne quis fortè planè allegoricè id interpretaretur; non verò de sono tubæ simili; aut id ipsi tantùm excidisse arbitraretur. Non apparet autem ad quem id sit referendum, seu quinam sit ille, qui tubâ debeat canere. Subjectum enim hujus enunciationis est omisum. Potest autem referri, quemadmodum jam explicatum est, ad Archægelum. Quanquam non est neceße, ut ipsa Archægeli vox hic subaudiatur, sed aliqua generalior; quasi dicat, canet enim aliquis tubâ,

tubâ, nimirum quem Deus aut Christus juberit. Sic non semel consequens sine antecedente Hebræorum more poni solet, ut supra monuimus; ubi etiam diximus, Subjectum ex consequente solere suppleri; ut hoc loco: canet tubâ ū, qui canere debet. Sed nihil etiam prohibet, quò minus vox σαλῶιζειν eâ significatione ponatur, quâ solent apud Hebræos poni verba Conjug. Hiphil. Significant autem actionem duplicem, ita ut σαλῶιζειν sit facere, vel jubere, ut quispiam alius tubâ canat: quomodo usurpatur vox eadem Matth. 6. 2. ubi ait Christus: cùm feceris eleemosynam, μὴ σαλῶισης coram te, quemadmodum hypocritæ faciunt. ubi non vult dicere, ne ipsemet coram te tubâ canas; sed ne cani jubeas, ut observârunt Interpretes. Qualis significatio reperitur etiam in verbo ἀνατελειν & ἄρχειν cap. 5. Hoc si admittatur, subaudiendum erit, Deus, aut Christus; cujus nomen aliàs facilius subintelligi potest.

Vidimus hucusq; quomodo Apostolus doctrinam Corinthiis adhuc incognitam, vel certè non satis perspectam, proposuerit: videamus nunc etiam, quomodo eandem nunc declaret. Declarat autem quoad posteriorem ejus partem, in quâ asseruerat, nos omnes mutatum iri. Nunc enim id, quod ita generaliter dixerat, per species, seu major partes explicat. Dividit enim fidelium genus in mortuos & vivos, hoc est, qui in Christi adventu vel in mortuorum, vel in vivorum numero erunt, & utrosq; mu-

ratum iri aſerit; ſed aliã ratione illos, aliã hos. Ita
 enim inquit: et mortui reſuſcitabuntur vel reſur-
 gent incorruptibiles, & nos mutabimur.
 Particula &, que verba hec inchoat, non tantum
 hanc orationem ſuperiori copulat; ſed & tempus
 priorũ actionis tempori annectit: quaſi dicat, tuba e-
 nim canet, & tunc mortui ſuſcitabuntur incorrup-
 tibilis. Statim enim id tubæ iſtius clangorem ſub-
 ſequetur. Dum verò ait, eos ſuſcitatum iri incor-
 ruptibiles, indicat, eos non priùs reſurrecturos
 corruptibilibus indutos corporibus, & poſtea de-
 mum mutatum iri; ſed eos ſtatim incorruptibilibus
 corporibus in ipſo reſurrectionis puncto circumda-
 tum iri. Vnde hanc eorum reſurrectionem opponit
 mutationi, cujus in ſequenti membro fit mentio: li-
 cèt verſiculo præcedenti mutationis nomine com-
 prendatur. De omnibus enim fidelibus dictum e-
 rat, eos in momento mutatum iri, atq; ad eò etiam
 eos, qui reſurgunt. Atqui hec, ſi communem loquen-
 di rationem ſpectes, non ita propriè dicitur muta-
 tio, cùm is, qui jam eſſe deſierat, idq; etiam jam pri-
 dem, poſtea alius fiat, quam fuerat antequam eſſe
 deſineret. Magis autem propriè illi dicuntur muta-
 ri, qui, cùm adhuc re ipſa exiſtant, alii, quàm paulò
 antè fuerant, eſſe incipiant, ſeu aliud corpus indu-
 ant. Et hec eſt cauſa, cur apoſtolus generale muta-
 tionis verbum ad ſignificationem magis propriam
 reſtringat, & iis ſoli nunc accommodet, qui in ad-
 ventu Domini ſuperſtites reperientur, & ex corrup-
 ptibilibus

ptibilibus
 ente

V

in al

pe, no

lius va

nit au

Paulu

Corin

compl

perſti

ſatis li

ſe in

ſcribel

fideles

habita

I

lus id,

bis ex

reſurr

turam

compl

rexer

namq;

ne De

dem ſe

os exp

Dom

minur

ptibilibus incorruptibiles, interitu nullo interveniente evadent.

Vnde jam magnam partem intelligitur id, quod in altero hujus explanationis membro dicitur, nempe, nos immutatum iri. Quamquam mutationis illius ratio plenius declarabitur in sequentibus. Opponit autem Apostolus vocem, nos, mortuis, non quod Paulus omnino speraverit, se quoq; ipsum unà cum Corinthiis, ad quos scribebat, & quos vocolà istà complectebatur, usq; ad adventum Christi fore supervsitentem. imò potius ex multū ejus Apostoli dictis satis liquet, eum id nequaquam sperasse; sed quia ipse in vivis tum erat, erant & Corinthii, ad quos scribebat, idè per Speciem Genus ipsum, nimirum fideles Christi vivos intelligit: quamquam ratione habità ultimi illius temporis seu adventus Christi.

Ipso autem verborum ordine indicavit Apostolus id, quod ad Theſalonicenses scribens claris verbis explicuit, nempe, mortuos Christi fideles prius resurrecturos; postea demum mutationem subsequituram ceterorum Christi fidelium, quam illic tacitè complectitur, quando ait: eos unà cum illis, qui resurrexerint, raptum iri in aërem, obviam Domino. ita namq; ait: Hoc enim dicimus vobis in sermone Domini, quod nos, qui vivimus (vides eundem ferè loquendi modum, quem modò ad Corinthios expendimus,) qui relinquimur, in adventum Domini, non antevertemus, nimirum ad Dominum, eos, qui obdormierunt. Et paulò post.

cap. 4.
v. 15.

- ¶ 16, cum dixisset, cum hortationis clamore, cum voce Archangeli, & cum tubâ Dei descensurum de cœlo, *subjicit*: & mortui in Christo resurgent primùm, postea nos, qui vivimus, qui relinquimur, seu *superstitites erimus*, unâ cum ipsis rapiemur in nubibus, in occursum Domini, in aërem, & ita semper cum Domino erimus.
- ¶ 17.

Hujusmodi ergo observabitur ordo & ratio, quantum intelligi potest: mortui primùm in infimo hoc aëre resurgent, id est, eorum spiritus in momento gloriosis circumdabuntur corporibus. In terrâ id futurum, satis arguit, quia Apostolus dicit, nos viventes unâ cum illis raptum iri in nubibus obviam Domino, in aërem: quod fieri non posset, nisi prius in terra unâ nobiscum extitissent. Sed postea, ut verba hæc indicant, & nos & illi simul tollemur nubibus cincti & sublati in aërem, ut unâ eodemq; tempore Dominum conspiciamus, & ad illum accedamus: in quo rapto ipsi viventes immutabuntur, ut ita induti gloriosis corporibus, unâ cum iis, qui resurrexerunt, simul Dominum, uti est, cernere, & tantam majestatis presentiam ferre, imò ex ejus conspectu ingenti lætitiâ perfrui possint: non possent autem, nisi gloriosis induti essent corporibus. Quare in eo priores forent ii, qui mortui fuerant præ viventibus, quòd illis se prius gloriosis indutos corporibus cernant: ut ita mortuæ molestias ac dolores maturatâ felicitate compenset. Sed perfectione voluptatis ac
felici-

felicitatũ suæ non antevertent viventes, sed eodem
 planè tempore ad ultimum hunc scopum pervenient:
 quia omnes unà conspiciuntur incorruptibiles, glo-
 riosi omnes. Quia verò cum à nubibus primùm exci-
 piuntur, incorruptibiles nondum erunt, idè ab An-
 gelis tollentur: quemadmodum ipse Christus docuit
 Matth. 24. ubi ait, se misurum Angelos suos
 cum tuba & voce magnâ, eosq; collecturos
 electos ipsius ex quatuor ventis, ab extremis
 cælorũ usq; ad extrema eorũ. Nō est enim cre-
 dibile, Angelos prius in unum in terra locum colle-
 cturos omnes fideles, eosq; deinde ita jam collectos
 raptum iri in nubibus; sed potiùs eos statim fideles
 diversis in partibus in aërem sublimes rapturos, nu-
 be circumdatos; quæ & ipsorum fidelium mutatio-
 nem celet; & si quæ humani aliàs oculi cerni pos-
 set; ipsorum autem Angelorum gloriam penitus ap-
 parere non patiatur, alia autem ex parte eorum
 gloriam augeat. Quos enim demissa nubes exci-
 piunt, propter eos cælum propemodùm descendere
 videtur. Idem Domino Iesu quoq; contigisse legimus
 Act. 1. v. 9. in quo et mortui resurrectionis exemplum
 habent, & vivi transmutationis suæ; omnes autem
 suæ in sublimem aërem ac cælum translationis.

Postquam expendimus explicationem secundæ
 partũ dicti Apostolici, v. 51. propositi, reliquum est,
 ut ejusdem confirmationem videamus. Ea autem
 continetur v. 53 & sequentibus: & in primo quidem
 illo ratio Apostoli proponitur: in sequentibus autẽ ful-

titur & roboratur. Respicit autem Apostolus in ratione ista id potissimum, quod ultimo loco dictum fuerat, de iis, qui in adventu Domini superfuturi sunt, eos immutatum iri: quandoquidem de eo, quod mortui resurrecturi sint incorruptibiles, jam supra satis copiose fuit actum.

Ratio autem hec est: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Ita conjuncta est hec ratio cum eo, quod probandum est, præsertim si id & ad mortuorum & vivorum simul mutationem extendas, ut id tantum possit haberi pro constantiori ac firmiori ejusdem rei asseveratione. Nam si omnino oportet hoc corruptibile induere incorruptibilitatem, nimirum si regnum illud Dei adipisci debeat, ut sanè debent omnes Christi fideles, de quibus hic sermo est: necesse porro est & mortuos resurgere incorruptibiles, & eos, qui ex fidelibus supersunt, immutari ita, ut ex corruptibilibus incorruptibiles, ex mortalibus immortales evadant, atq; ad eò aliis indantur corporibus. Cur autem ita necesse sit, partim v. 50 audivimus; partim in sequenti audiemus. Induere autem incorruptibilitatem vel immortalitatem non tantum videtur hoc loco significare ipsas illas qualitates per se consideratas consequi, iugè ornari: sed corpore incorruptibili atq; immortalitati capaci circumdari: ita ut incorruptibilitas & immortalitas non abstractè, sed cum proprio suo Subjecto sumantur: ut
 sensu

sensu nihil mutato, dicere possis, Abstracta pro Concretis poni; quemadmodum paulò antè vidimus v. 50. Apostolus certè in 2. ad eosdem Corinthios Epistola cap. 5. quem locum jam superius citavimus, indurionem & ei contrariam exurionem non ad nudas qualitates, sed ad ipsa retulit corpora v. 2, 3, 4.

Sed hoc loco ab iis, qui statuunt, eadem numero ac essentiâ corpora permansura, que nunc sunt, imprimis urgentur hoc corruptibile, & hoc mortale, que apertè ipsum corpus designant. Hoc ergo ipsum corpus, quod nunc corruptibile est ac mortale, fore incorruptibile ac immortale. Nos primò respondemus, nihil necesse esse, ut id ad ipsum corpus restringatur. Nam particula hoc suâ vi nihil aliud denotat, quàm certum Individuum, quod digito monstretur. Individuum autem tale non minus est homo ipse quàm corpus: & homo terrenus non minus corruptibilis est aut mortalis, quàm corpus. Quare ita possunt hæc verba accipi, ac si Apostolus dixisset, nos ipsos incorruptibilitate & immortalitate aliquando oportere indui.

Sed deinde concedamus, voces illas, hoc corruptibile, & hoc mortale, omnino ad corpus referendas esse: non sequitur tamen, hoc ipsum corpus indutâ immortalitate manere. Potest enim, imò debet ita indui immortalitate ac incorruptibilitate, seu corpore incorruptibili ac immortalitatem asserente, ut mortale absorbeat à vita: quemadmodum Paulus loco paulò antè citato Epistolæ ad Corinth.

ad Corinth. secundæ cap. 5. ver. 4. ait. Id enim hoc loco memoriâ repetendum est, Paulum hic ad eos potissimum respicere, qui vivi supersuturi sunt in adventu Domini; ad mortuos verò non nisi consequenter ac minus propriè. Iam verò ii, qui vivi reperientur in adventu Domini, illi, ut loco nunc citato dicitur, superinduentur corpore illo, quod ex cælis erit, ac porrò corpus illud cæleste ambiet hoc terrestre ac mortale. Aliàs hæc simplex tantum foret indutio; non verò superindutio, ut Paulus satis significanter loquitur. Nunc enim cum hoc tantum corpore cincti sumus, induti ab eo appellamur, non verò nudi; & propterea dicit, se corpore superindui, ne priùs hoc corpus cogatur per mortem deponere, quod si fiat, simpliciter sit induendus, non verò superinduendus. Is enim tantum superinduitur, qui jam aliâ veluti veste indutus est: qui verò nudus ac exutus, simpliciter tantum indui. At verò fieri non potest, ut duobus corporibus homo simul ac constanter sit præditus, mortali nimirum & immortali. Quare necesse est, alterum cedere alteri, mortale nimirum immortali, corruptibile incorruptibili, & cælesti admirabiliq; ejus virtute repente absumi.

Ita nimirum fiet hæc superindutio, de qua Paulus loquitur, quantum ex ejus dictis potest intelligi, ut cæleste corpus huc ad ipsos fideles in inferiori hoc aëre adhuc versantes, in sublime tamen jam ferri incipientes, descendat, eorumq; mortalia corpora amplectatur, eaq; ratione ipsi fideles superinduuntur,

tur, veluti novâ veste veteri superinjectâ. Sed quia
 corpus illud incorruptibile cum corruptibili simul
 consistere, & spiritum nostrum excipere non potest:
 id virtute suâ occultâ, cœlesti tamen prorsus ac ad-
 miranda, in momento atque in jactu oculi absumet,
 & veluti in nihilum rediget hoc mortale corpus,
 non secus atque si igneâ quâdam vi esset præditum,
 & corpus nostrum amplexum momento citius ab-
 sorberet. Quanquam vis illa longè subtilior erit, nec
 dolorem inferet, quem vis aliqua ignea inferret.
 Pertransibit enim statim spirituale illud corpus ad
 ipsum spiritum nostrum, quo vivimus, eumq; ita exci-
 piet, ut nihil jam ampliùs conjunctum habeat cum
 corpore hoc corruptibili, & nullum ex pereunte do-
 lorem capiat, tanquam jam non ampliùs suo: præ-
 fertim quia, ut jam vidimus, mutatio ista ipsam pro-
 pmodum cogitationem antevertet, & ob celerita-
 tem nullum, nisi levissimum, sui sensum relinquet.
 Nihil autem mirum est, Apostolum hoc loco simpliciter
 induendi verbo usum esse? quia licet maximè respe-
 xerit ad eos, qui vivi sunt futuri in adventu Domi-
 ni: aliqua tamen ratione illos complecti voluit, qui
 antea morientur. Hi enim rectè quidem dicuntur
 indui, non autem superindui. Vivi autem rectè eti-
 am dicentur indui. Quisquis enim superinduitur, in-
 duitur etiam, licet non contrâ.

Et hanc quidem ob causam satius est hæc Apo-
 stoli verba de ipso homine interpretari, quàm de
 corpore: aut si de corpore, non debet cadaver intel-

ligi animâ cassum, sed animatum, ut ipsi hominî quodammodo equipolleat, eâq; ratione dicatur induere incorruptibilitatem, quemadmodum supra vidimus Apostolum dicere, semen vivificari, seu in plantam excrescere, eiq; dari corpus, quod Deus velit: cum tamen non ipsi semini, seu corpori illius, corpus aliud aptetur; sed aliud corpus tantum detur spiritui in ipso latenti. Quare etiam hic non erit intelligendum, corpori per se sumto, presertim manenti ac duranti, superindutum iri incorruptibilitatem ac immortalitatem; sed spiritui in ipso latenti. Neque verò Paulus cum dixit, hoc mortale, aut hoc corruptibile, cadaver aliquod inanime veluti digito monstrasse censendus est; sed vel se ipsum aliosq; sibi similes, nimirum viventes, vel suam aliorumq; corpus animatum, cui jam vidimus ea tribui posse, quæ non nisi ratione spiritus in ipso latentis ei tribui possunt.

Hic ita explicatis, videamus, quomodo Apostolus id, quod dixerat, alia iterum ratione fulciat. Id autem facit in proximè sequentibus, ubi, amplificationi quâdam specie, verba quædam Scripture adducit, in quibus non obscurum extat ea de re vaticinium, quam modo asseruerat Apostolus. Primum ergo id, quod confirmare vult, repetit: deinde verba Scripture illis annectit: denique illa ipsa Scripture verba illustrat. In qua illustratione novam videbimus rationem insinuari legentium animis, quâ id, quod assertum ab Apostolo de resurrectione fuerat, ac porro

ac porro etiam de mutatione viventium in adventu Domini futura, confirmetur.

In prima particula non est quod multum immoremur, cum ea nihil propè sit aliud, quam repetitio quedam versiculi precedentis, quem confirmare hic instituit Apostolus. Quare verba illa ita repetemus, ut sequentia, hoc est, ipsius Scripturæ veteris verba statim iis subnectamus. Ita ergò ait Apostolus: Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tum fiet sermo ille scriptus; absorpta est mors in victoriam. ubi tuus, ô mors, aculeus? ubi tua, ô inferne, victoria? Quia Apostolus veluti obiter hanc rationem superioribus dictis adjungere voluit, ideò instar amplificationis uberiorum eam proponit. Non secus enim agit, ac si tantum indicare vellet, quid istam tum mortuorum resurrectionem, tum viventium Christi fidelium mutationem sit secururum. ideò dicit: cum autem illud evenerit, tunc fiet ille sermo: cum id reverà dicere velit, ideò necesse esse, ut id fiat, quod dixerat, quia tum demum sint complenda illa Prophetarum vaticinia, quæ hic exprimuntur: ea enim eventu suo carere haudquaquam possunt.

Cum ergò dicit: tum fiet sermo ille scriptus; per sermonem intelligit rem sermone expositam, ac verbis descriptam, quemadmodum & Interpretes, & res ipsa monet. Sermo enim ipse jam pridem per Prophetas factus fuit: sed res ipsa, mystico nimirum

rum sensu, nondum est representata. Citantur autem duo diversorum Prophetarum loca. Prior quidem ultimi ver. 54 verbū continetur ex Esaie capite 25, ver. 8. Posterior, qui ver. 55 extat, est Osee cap. 13 ver. 14. Vterque autem, si verba eorūve formam spectes, aliquantulum ab Hebræo differt sententiā interim nihil mutatā.

In priori enim loco ita legimus: Absorpsit, vel Perdidit, intellige, Dominus, mortem in sempiternum: quod hic habemus: absorpta est mors in victoriam. Sensus planè idem est. Verba Prophetæ sunt satū clara. Id enim sibi volunt, Deum ita aboliturum mortem, ut in sempiternum nullum amplius locum in suo populo, de cuius felicitate ibi vaticinatur Prophetæ, sit habitura. id quod non aliter fiet aut vi divinæ sapientiæ fieri potest, quàm nobis immortalibus effectū. Nam si nos naturā immortales ac incorruptibiles non fieremus, necesse esset, Deum perpetuā singulariā, curā singulorum fidelium vitam ac corpora tueri adversus res omnes, quæ vitam nobis eripere possent. Atqui longè Dei sapientiæ convenientius est, ut, si nolit nos in æternum mori, semel nos naturā immortales efficiat, quàm ut eiusmodi sustentatione & perpetuā, ut ita dicam, vitæ nostræ custodiā sit opus.

Non est quidem negandum, hæc ipsa Prophetæ verba alium pati sensum, eoq; quem exposuimus, imperfectiorem, quem literalem vocare solent: sed Sacra Litera Novi Fœderis mysticum vaticiniorum sensum,

sensum, & nucleum, non corticem; corpus ipsum, non umbram, spectare solent. Et hic quidem verba ipsa adeò sunt pregnantia, ut propriè mystico tantùm sensui convenient; impropriè tantùm literali. Neq; enim semper mysticus figuratus est, literalis proprius, & ab omni tropo semotus; sed sæpè contrà. id quod non pauci Scripturæ loci ostendi posset, si eà re nunc opus esset. Sed aliud nunc agimus.

Literalis eorum verborum sensus hic est, quòd Deus sit ita custoditurus populum suum, ut non amplius, idq; in sempiternum mors violenta in illo grassetur, quemadmodum antea grassata fuerat. Mors enim violenta interdum sola $\alpha\alpha\tau$ $\epsilon\phi\omicron\chi\lambda\omega$ mortis nomine intelligitur. cuius rei exemplum habes etiam Apoc. 6. 8. & 18. 8; ut alia taceamus loca, in quibus aliquis mortis damnari, aut mortis esse reus dicitur, aut morte mori debere. Vide inter alia Matth 20. 21. & 15. 4. & 20. 18. & 26. 66. Idem reperies sæpè in Veteri Fœdere: idem in communi loquendi usu frequentissimum est. Hic sensus est veluti umbra quedam & delineatio illius perfecti, quem paulò antè declaravimus.

Is autem apud Paulum his exponitur verbis: absorpta est mors in victoriàm. Primum quod apud Prophetam activè proponitur, ut ipsa agentis persona indicetur, tanquam $\alpha\tau\omega\delta$ $\alpha\omicron\iota\upsilon\varsigma$ repetenda; id hic passivè, agentis personam suppressam, dicitur, absorpta est. Sed interea facilè intelligi potest, à quo debeat illa mors absorberi, seu penitus deleri, à quoniam e-

nam enim, nisi à Deo? Deinde quod hic dicitur, in victoriam, id ibi est in perpetuum, seu in æternum, id est, propterea, quod vox nozah ab eo descendat verbo, quod vincere significat. Vnde veteres Interpretes non semel idem nomen cum eadem particula prefixâ reddiderunt eis vix & in victoriam, ut hic factum est. Vide 2. Sam. 2. 26. Iob. 36. 7. Ierem. 3. ver. 5. & alibi. Significat autem hæc particula ita reddita, ita mortem absumentum iri, ut penitus vincatur, & nulla prorsus ejus remaneant vires. Quæ sententia convenit cum Hebræo. Nam si ita mors absorberi debet, in æternum delenda erit: aliâ ipsa potius victoriam tandem obtinebit. Instructo autem Apostoli egregiè convenit. Tum enim demum ita absorbebitur mors, ut penitus vincatur, cum ita nos ex ejus potestate vindicabimur, ut etiam naturâ impossibile sit amplius nos mori. Sic enim omnes in nos vires perdet planè.

In posteriori verò loco, quem cap. 13 Ose. v. 14 diximus extare, ita legimus in Hebræo: ero pestes tuæ, ô mors: ero excisio tua, ô inferne. Preceserat autem, è potestate inferni redimam eos, à morte redimam eos. Sed apud Græcos Interpretes eodem planè modo legitur, quo apud Apostolum, quem proinde illorum interpretationem securum esse apparet. Et credibile est, olim ita lectum fuisse, ut apud Paulum est: sed ut alibi, sic etiam hic Græcam interpretationem veterem mutatam esse, aliis quibusdam ex alia versione verbû in eam translatis præsertim

præse
rim
co.ub
ô infi
ubie
ne, vi
insult
modo
ô mor
ac den
tus est
ferne
omne
nè ad
se tibi
vincer
S
verba
fore p
cm, q
mors,
habea
à virâ
litatis
psa m
infern
infern
teris i
fundi

praesertim postquam in unum volumen Origines plurimas versiones contulit. Ita namq; legitur in Graeco: ubi vindicta tua, ô mors? ubi aculeus tuus, ô inferne? Nos autem apud Apostolum ita legimus: ubi est tuus, ô mors, aculeus? ubi tua, ô inferne, victoria? Morti enim devictæ ac subactæ veluti insultat Propheta, & quicq; olim fidelium aliquo modo poterit: quasi dicat, hætenus quidem visa es ô mors, habere aculeum quo nos pungeres laderesq;, ac deniq; conficeres; sed nunc tibi ille penitus ademptus est, ut ut maxime velis ledere, non potes. Et tu inferne hucusq; visus es ita omnes mortales vincere, omnes in tuam potestatem redigere, ac vinculis plane adamantinû coërcere, ut nemo te fugere, nemo se tibi eripere possit: sed nunc omnes vires, omnî tua vincendi facultas tibi erepta est.

Sensus apud Prophetam reverà idem est, licet verba sint diversa. Nam cum Deus dicit, se morti fore pestes, & inferno excisionem, seu perniciem, quid aliud significat, quam se effecturum, ne vel mors, vel infernus, ullas amplius vel minimas in pios habeat vires. quod certe tum fiet, cum hoc mortale à virâ superveniente absorbebitur, atq; ipsa mortalitatis radix in nobis excindetur. Tunc enim nec ipsa mors in nobis ullum poterit habere locum; nec infernus, qui mortem proximè subsequitur. Est enim infernus status mortuorum, qui quidem in sacris literis instar loci cujusdam subterranei, vasti ac profundi, solet depingi, eiq; portæ solent attribui: quem admodum

Pfal. 6.

admodum interdum & morti, quæ non raro cum inferno confunditur. Idem locus tenebrosus admodum censetur, quia ibi visus & reliqui cessant sensus; & terra oblivionis vocatur, quia ibi omnium rerum fit oblivio. Vnde David non semel: in morte quis memor tui? in inferno quis confitebitur tibi?

Iam quod morti aculeum tribuit, Metaphora ducta est ab iis vel animalibus venenatis, vel insectis, quæ aculeo nocent ac ledunt. Inter venenata est scorpio; inter insecta apes, vespe, crabrones, & si quæ sunt similia. His cum eximitur aculeus, utut maxime velint, nocere tamen nequeunt.

Quod si de sensu verborum Prophetiarum literaliter queras, idem ille est, quem in verbis Esaiæ vidimus. Quia enim eò usq; mors violenta in populum divinum grassata fuerat, ac porro infernus, qui occisos devorat; prædicit Deus, se hanc morti ac inferno potestatem ac vim erepturum esse. Sed longè exactius ea verba quadrant Apostoli instituto. Tum enim respectu fidelium penitus mors ac infernus deletur. quâ de re actum etiam est supra v. 26. Hactenus ipsa utriusq; vaticinii verba habuimus.

Consideremus nunc porro, quemadmodum ea ex parte aliquâ illustret atq; amplifcet, ac simul rationem quandam novam, quâ precipua huius capituli sententia, nempe resurrectionis nostræ veritas confirmetur, asserat. Id autem fit v. 56, 57. In prioribus occasione aculei, qui morti in Græca verborum ab O-

sea ci-

sea citatorum interpretatione atq; ab ipso Apostolo tribuitur, causas exprimit, quæ morti nos penitus mancipare, ac interitum asferre possent: In posteriori autem versu causas exprimit illis quodammodo contrarias, hoc est, eas, quæ priorum illarum causarum vim in nobis sustulerint, & victoriam de morte atq; inferno comparârint. Vnde intelligitur, in morte nos haudquaquam mansuros; sed ex illa ad vitam beatam emeruros.

Quod ergo ad priorem versiculum attinet, due afferuntur cause, quæ nos morti jure mancipare poterant: quarum prior proxima est, ac per se vim quandam mortem nobis pariendi habet. posterior remotior est, & quodammodo per accidens. Illa Peccatum est; hæc Lex.

De illo ita loquitur: Aculeus autem mortis peccatum. quasi dicat, dictum est, mortem non habituram aculeum Id intelligendum de peccato. Hoc enim reverâ mortis aculeus est. Hoc si in homine reperit, nisi fortè ejus vi divinâ benignitate sit extincta, hominem in eternum perimere potest. Hoc si absit, etiamsi ob nature conditionem hominem videatur habere obnoxium: nihilominus tamen attingere vel penitus non potest, ut eos, qui vivi transmütantur; vel eos verè non poterit ledere, quia vitam illis sempiternam eripere nequit. Mors hoc loco simpliciter sumitur pro extinctione vite hujus, quæ fit separato spiritu à corpore. Hæc mors interdum aculeum habet; interdum non habet. Ha-

bet. Habet, cum peccatum in homine reperit; non habet, cum non reperit. Nam cum invenit, hominem sibi eternum mancipare potest, & à vita ac felicitate sempiternâ excludere; cum non invenit, secus. Per peccatum autem omne id intelligit Apostolus, cui mortis æternæ pœnam Lex mystico sensu proposuerat, in illi potissimum verbis: Execrabilis omnis, qui non permanferit in iis, quæ scripta sunt in Lege, ut ea faciat. Non quidem quasi quivis, qui tale quid admiserit, omnino morti sit mancipandus, & hoc aculeo extingvendus: sed tantum quod jure id fieri possit, & nisi Deus singulari benignitate vires has, ut ita dicam, morti eripiat, id quod hominibus Christianis cõtingit, ea hominem sit omnino peremtura. Cetero qui si de ejusmodi aculeo verba hæc intelligere velis, qui salvo etiam novo Dei scedere, at divinâ benignitate nobis in eo oblatâ, elidi non queat, sitq; omnino insignendus homini: id tantum peccatum intelligendum erit, in quo homo usq; ad mortem hæserit, seu quod subsequente verâ respicientiâ, quæ animi ac vite mutatio est in melius, expiatum sublaturq; non fuerit. Sed sequentia verba arguunt, priori potiùs modo vocem peccati atq; aculei accipiendam.

Alteram verò causam, quæ nos mancipare morti jure posset, ita exprimit Apostolus: potentia autem peccati Lex, hoc est, Lex, nempe Mosaica vim largitur peccato, ad nos morti æternæ mancipandos. Habet quidem etiam per se aliquam ad nos pœ-

na atq;

Deut. 27, 26.
Gal. 3. 10.

ne atq;
ea tam
tur, nisi
ut Paul
impu
ubi nõ
Legem
in causa
ait, Leg
nempe i
tantõ m
majore
porrõ et
pareret
absq; Le
gem seu
nisi nim
habet v
Deus ip
presẽ a
rius, qu
tem viol
& homi
Lex lud
tuendun
spexisse,
men pro
am iden
traneæ

ne atq; adeò morti mancipandos vim peccatorum: sed
 ea tamen debiliior est; nec ita facile effectum sorti-
 tur, nisi Lex à Deo lata vim ei novam addat. Nam
 ut Paulus idem ait ad Rom. 7. v. 13, peccatum non
 imputatur, non extante lege; quia ut 1. 4. 15. ait:
 ubi nō est Lex, ibi nec transgressio. Quā de causā
 Legem operari iram, hoc est, pœnam, ibidem ait, seu
 in causa esse, cur pœnæ jure subjiciamur. Et cap. 5.
 ait, Legem, nimirum Mosaicam, subingressam esse,
 nempe inter delictum Adami & Christi gratiam, ut
 tantò magis abundaret delictum, hoc est, ut tantò
 majorem vim ad nos damnandos acquireret, ac
 porrò etiam tantò major in eo condonando Dei ap-
 pareret benignitas. Peccare possent homines etiam
 absq; Lege expressè latā, cum adversus naturæ le-
 gem seu conscientia suæ dictamen delinquunt: sed
 nisi nimis enorme sit facinus, haud paulò minorem
 habet vim ad hominem damnandum, quàm cum
 Deus ipse legem tulit, & pœnæ comminationem ex-
 pressè addidit. Tum enim & delictum ipsum fit gra-
 vius, quia divinam majestatem ac legis autorita-
 tem violat; & Lex simul reatum ad pœnam firmat,
 & hominem supplicio magis adstringit. Etsi autem
 Lex Judæis tantum verè & aperte sit lata; unde sta-
 tuendum est, Paulum etiam hic ad Judæos magis re-
 spexisse, quàm ad cœteras gentes: nihilominus ta-
 men propter similitudinem quandam vel analogi-
 am idem ad illos extenditur. Nam utut gentes ex-
 traneæ legem non habuerint: atrocitas tamen &
 surpritudo

turpitudine flagitiorum adversus naturam legem admisorum eandem pœnam commerita est, quam Iudei etiam longè minora patrant, vi legis sibi lata debebant incurrere. Quare apud Iudeos quidem minoribus etiam delictis vim mortiferam Lex dabat expressè illis lata: apud Ethnicos autem scelerum gravitas efficiebat, ut pœna Iudei Lege constituta etiam illos premeret, licet legis istius notitia carentes.

¶ 57.

Et hæc quidem de causis, quæ nos morti iure mancipare poterant, & victoriam illi in nos conciliare. Sequitur, ut videamus eas causas, per quas vires illæ morti sunt ademptæ, nobis autem facultas ad eam superandam data. Eæ autem exprimuntur ipsis ver. 57 verbis: Deo autem gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Duas exprimit causas, sed extra nos positas, quarum beneficio victoriam de morte reportamus: altera suprema est & principalis; altera mediæ, illi ministrans. Illa est Deus, nimirum ille summus, quem à Christo apertissimè distingvit, ut tamen, quem Patrem esse supra docuerat. Non commemoravit autem Apostolus hanc causam simpliciter, sed cum gratiarum actione. Ita enim tanti beneficii memoria mentem ejus affecerat, ut non posset sine gratiarum actione tanti boni auctorem commemorare; quemadmodum & alibi facit, & nominatim etiam in utriusque ad Corinthios Epistolæ insertio, ubi Dei vel in se, vel in Corinthios collatorum beneficiorum

beneficiorum facit mentionem. Videatur etiam initium Epistolæ ad Ephes. & initium primæ Epistolæ Petri. Causa autem media est Iesus Christus,

Beneficium autem ipsum, quod per ipsum nobis contulerit Deus, est, quod det nobis victoriam. Victoriam intelligit de morte, ut jam paulò ante inuimus: quam intellexerat etiã paulò antè v. 54. ubi dixerat: absorpta est mors in victoriam: cui opponitur victoria, quam mors antea habuerat, sed aliquando illi adimenda significatur v. 55. Hanc victoriam ita dat nobis Deus, quatenus per Christum nobis jus atque potestatem dat à mortuò resurgendi, & in filios Dei, hoc est, immortales evadendi, ipsumq; Christum tantà instruxit potentiã, ut possit sibi & nobis etiam ipsis subicere omnia, atque adeò etiam mortem, quemadmodum suprã vidimus ver. 25. & sequente.

Dum autem Deum nobis hanc victoriam per Christum Iesum dantem opponit peccato ac Legi, morti vim in nos concilianti, indicat, Deum per Iesum Christum vim peccati ac Legi, quam ad nos damnandos ac morti subjiciendos habebat, in nobis extinxisse, hoc est, peccata nobis nostra clementer condonasse, & obligationem Legi, quã nos ad penam adstringebat, sustulisse, ac porro spem dedisse, imò jus ac facultatem mortis penam effugiendi. id quod per resurrectionem & ei veluti succedaneam viventium transmutationem contingit. Atque hoc est argumentum illud, quod ab ipso propemodum in-

itio fuit ab Apostolo indicatum, cum dixit, Christum esse mortuum pro peccatis nostris. Peccata enim nobis non condonantur, si in morte nobis sit manendum, quemadmodum ver. 17 vidimus. Omnibus autem illis, ad quos scribebat Apostolus, id erat notum, remissionem peccatorum, quam lex hominibus negabat, per Christum contingere respicientibus. Quare vel eo ipso admoniti resurrectionem fidelium debebant agnoscere.

Reliquus est brevis, quo caput hoc clauditur, Epilogus, exhortatione constans ad constantiam in fide ac pietate: qua in re situs est fructus & utilitas huius de fidelium resurrectione disputationis, quam Paulus toto hoc capite quasiuit. Ita enim inquit: *¶* Quapropter fratres mei dilecti, firmi fatis, vel sitis, immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes, quod labor vester non sit vanus in Domino. Primum particula ista quapropter, ostendit, hanc adhortationem ex precedentibus fluere: q. d. Cum ergo certa sit futurae resurrectionis spes, firmi sitis &c. Quae autem consecutionis sit ratio, ultima docebunt verba, quibus exhortatio proxima fulcitur. Aditum autem sibi ad adhortationem facit compellatione, charitatem eximiam in Corinthios spirante, dum eos fratres suos dilectos appellat: quemadmodum & supra hoc capite bis fecerat, quanquam absque voce dilecti, etsi sciebat, eos & erroribus quibusdam hucusque teneri, & moribus ad pietatem nondum satis exactis

exactis
due su
in fide
ad con
P
ribus,
les nin
tur, se
simis n
ba res
quod t
hec ite
dum d
ni ver
huic se
na de
tius C
illa ip
stolus,
moner
miter
consta
pietat
isti ex
mini
pus D
opus a
negoci

exactis esse präditos: Exhortationis autem ipsius due sunt partes. Primùm enim eos ad constantiam in fide, ut jam antea monuimus, hortatur: Deinde ad constantiam in solida pietate.

Prius effert duobus verbù admodum significan-
tibus, cùm vult, ut sint firmi & immobiles: qua-
les nimirum ii sunt, qui non opinione aliquâ ducun-
tur, sed solidam adepti sunt rei scientiam ac firmis-
simis nituntur argumentis. Possunt quidem hæc ver-
ba restringi ad hoc de resurrectione argumentum,
quod toto hoc capite tractavit Apostolus: q. d. cùm
hæc ita se habeant, fratres charissimi, quemadmo-
dum dixi, jam non ampliùs dubitetis de resurrectio-
nis veritate, non vacillet vestra ea de re fides, sed
huic sententiæ firmiter insistite: Verùm cùm doctri-
na de resurrectione fidelium sit fundamentum to-
tius Christianæ religionis, eâq; stabilitâ stabilietur
illa ipsa religio, cadente concidat; jure potuit Apo-
stolus, demonstratâ resurrectionis illius veritate,
monere Corinthios, ut in religione Christiana fir-
miter persistant, & fidem quam ei adhibuerant,
constanter tueantur.

Alterâ exhortationis pars, quâ Corinthios ad
pietatem morumq; sanctimoniam ducit Apostolus,
istis exprimitur verbù: abundantes in opere Do-
mini semper. Ipsam vitæ pietatem exprimit per o-
pus Domini; per opus non unum tantùm aliquod
opus actionemvè designans, sed totum, ut ita dicam,
negocium, ex multis actionibus, ad eundem scopum
spectanti-

*ſpectantibus conſtans. Sic enim non ſemel uſurpatū
 vox operū, præſertim cū ad eos reſertur, qui ali-
 quo funguntur officio ſeu miniſterio, ita ut poſſis pro
 ipſa munerū ſunĉione ſumere. Sic ſumitur Marc. 13.
 v. 34. ubi dicitur, quendam peregrē abeuntem
 unicuiq; ſervorum dediſſe opus ipſius, id eſt,
 certam aliquam ſunĉionem ac munus, quod interea
 obiret. Sic Ioh. 4. v. 34. ait Chriſtus, hunc eſſe ci-
 bum ſuum, ut faciat voluntatem ejus, qui mi-
 ſerit ipſum, & perficiat ipſius opus, hoc eſt, ſun-
 ĉionem ſeu munus exequatur ſibi ab eo demanda-
 tum. Hoc modo etiam cap. 6. v. 29. fides in Chriſtum
 dicitur opus Dei, hoc eſt, opus à Deo mandatu-
 rum. Fides autem totam ibi pietatem in ſe complectitur.
 Vide etiam Act. 13. 2: & 14. 26: & 15. 38. Sed, ne
 longē abeamus, habemus exemplum in hac ipſa Epi-
 ſtola capite ſequenti, v. 10. ubi ait, Apoſtolus de Ti-
 motheo, eum opus Domini operari, quemad-
 modum & ipſe, hoc eſt, Domino miniſtrare in
 prædicando Evangelio, & munere ſacro fungi. Sed
 quia ibi ſermo eſt de peculiari quadam ſunĉione ac
 miniſterio ſacro; hic verò, nimirum cap. 15. de officio
 omnibus Chriſtianiſ communi: ideo hic laxiùs, ibi
 ſtrictiùs opus illud ſumitur.*

*Vocat autem opus Domini, ut ab operibus &
 ſunĉionibus profanis aut vulgaribus, & cum religi-
 one nihil commune habentibus, id ſecernat. Id enim
 intelligit opus, quod à Domino Ieſu præſcriptum ſit,
 quodq; ipſi vehementer probetur; vel ſimpliciter,
 quod*

quod ad Dominum spectet: ut ita intelligant, non id se postulare, ut in aliis vitæ muniis sint diligentes ac assidui; sed ut in munere Christianis hominibus peculiari, ut id diligenter exequantur, quod à Domino Iesu ipsis sit præceptum, quodq; ad ejus cultum ministeriumq; pertineat. Per Dominum enim hic Christum intelligi vix opus est monere. De phrasî nihil est opus ampliùs dicere, cum jam tria adduxerimus loca, ubi similis est loquendi ratio: ut, cum fides dicitur opus Dei Ioh. 6. id est, à Deo præscriptum eiq; vehementer placens: & cum Christus officium sibi à Deo mandatum vocat opus illius, qui se miserit: & Paulus id, quod Timotheo erat mandatum à Christo, seu quod ad Christum spectabat, Domini opus appellat.

Requirat autem Apostolus non opus tantum ipsam, sed & operum perfectionem & constantiam. Perfectionem, cum dicit: abundantes in opere Domini. Abundantia illa vel simpliciter tantum significat copiam bonorum operum, seu pietatis omnium bonorum genere exuberantem, nullam habentem rationem profectus majorum ac progressus, qui in pietatis studio indies fiat; vel etiam intelligi potest incrementum ac progressus. Sed prius est verisimilius. Alio enim potius verbo usus videtur fuisse Apostolus, si profectum notare voluisset. Vox enim $\pi\epsilon\rho\iota\sigma\tau\epsilon\upsilon\sigma\upsilon$ per se non nisi abundantiam denotat; non verò profectum; nisi forte, ex eventu, vel propter aliud aliquod vocabulum additum, ut ad Phil. 1.9: & 1. Thes. 4. 1.

Constantiam autem denotat verbo semper, ne putent, licere hic interjungere, & pietatis laborem jucundo quodam ocio interciderere. Verba quidem Apostoli ita sunt accipienda, prout humana fert imbecillitas, quæ ne Christianos quidem prorsus deserit; nec credendum, eum non semper abundare in opere Domini, qui nonnunquam ex incogitantia vel fragilitate aliquâ labitur, nec ita plenam pietatis mensuram affert: ejus enim rei Deus ex sua benignitate rationem non habet, sed id spectat, quod ut plurimum sit, sed ita tamen, ne unquam consilium sit adversus divina mandata delinquendi. Animus ac conatus rectè agendi perpetuus esse debet, seu major, consilium rectè semper agendi in Christiano esse debet; in factis autem ipsis tanta constantia, quantum spes immortalis vitæ, & spiritus Christi in hac imbecillitate nature nostræ efficere potest. Simili ratione in re contrariâ vox semper accipitur Act. 7. 51. ubi Stephanus objicit Iudeis, vos semper Spiritui Sancto resistitis, quemadmodum patres vestri & vos.

Supereſt ratio, quæ exhortationem firmat Apostolus, his verbis innexa: Scientes, quòd labor vester non sit vanus in Domino. A fructu atq; utilitate ingenti argumentum petit. Nihil enim validius ad laborem, præsertim sponte suscipiendum, allicit, quàm fructus, seu certa illius spes. Fructum autem ita exprimit, ut minùs dicat, quàm intelligi debeat, per Misosin, cum dicit; laborem nostrum non fore

fore vanum seu irritum ac frustraneum, cum hoc dicere velit, maximum illos reportaturos sui laboris premium. Exprimit autem studium pietatis laboris nomine, ut indicet, rem per se aded non esse facilem, sed laboriosam, sed talem, in quam omnes nervos viresq; omnes intendas: sed laborem hunc spe pramii nos solari debere.

Verba in Domino, dubium est, quod pertineant, utrum ad Predicatum Enunciationis Apostolicae, cui proximè adherent; an verò ad Subiectum, à quo per trajectionem quandam sint divulsa. Illo modo intelligitur, Domini ope laborem nostrum non fore irritum: sive Deum ipsum intelligas, cum Articulus in Græco voci Κυρίου non sit prefixus; quem hoc nomen amat assumere, cum Christum denotat. nisi dicas, in hac ipsa phrasi, in Domino, quæ creberrimè occurrat, frequenter abesse Articulum, etiamsi Christus intelligatur. Semel enim tantum in hac Epistola ad Deum ipsum refertur: si eum excipias locum, ubi Veteris Testamenti locus, vel potius loci sententia citatur. Et hic quidem extat in ultimis capituli 1. verbis; ille v. 17. cap. 11. Sed quia hæc phrasis ferè solet significare qualitatem & affectionem quandam rei, ac sæpè solet significare, Christiano more; vel secundum Christi præscriptum; vel in negotio Christi, ided consentaneum est, potius ad Subiectum hujus Enunciationis pertinere, quasi dicat, laborem hunc, quem in negotio Christi, seu in opere illo Domini, ad quod modo hortatus fuerat, exan-

Rom. 14 14:
16, 2, 8, 11,
12, 13.,
1. Cor. 7. 22,
39: 9. 1, 2.

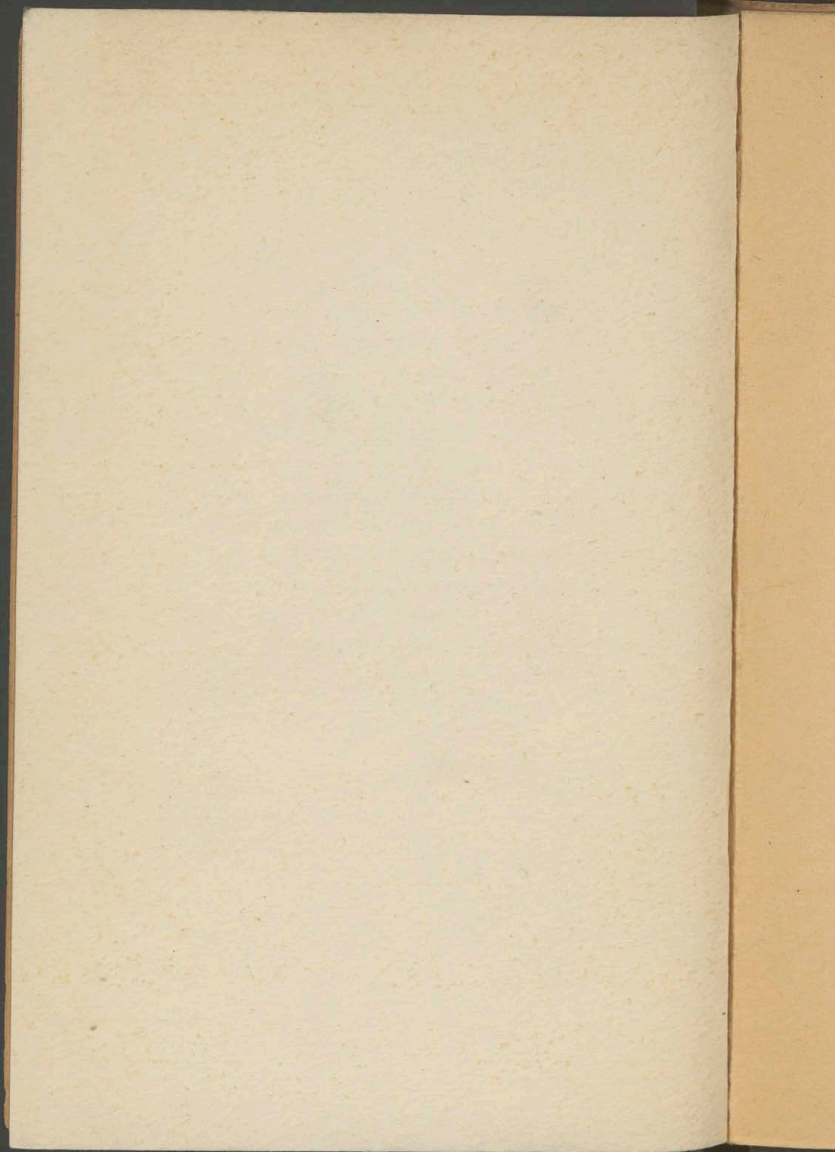
282 Explic. cap. XV. Epist. prior. ad Cor.
vlemus; hunc, inquam, non fore irritum: quasi tacite
innueret, multa sepe suscipi & gravia, in quibus ve-
hementer desudemus, sed nullo cum fructu: at labo-
rem hunc, quem operi Christi impendas, nullâ ratio-
ne infructuosum fore.

Non simpliciter autem id asserit, sed, certitu-
dinem, quam Corinthii jam teneant, rei exprimere
volens, dicit: Scientes, quòd labor is non sit fu-
tur^o irritus, Scientes, inquam, ex hoc ipso, quod huc
usque disputatum est. Si enim resurrectio fidelium
superest, certissimum etiam restat pietatis nostra
premium. Id ergo reliquum est, ut nos quoq; in reli-
gione Christiana constanter persistentes, spe certis-
simâ immortalitatis pleni in opere Iesu Christi
semper abundemus. Quod quidem faxit Deus per Ie-
sum Christum Dominum nostrum, per quem vi-
ctoriam nobis de morte certam dedit; per
quem etiam ipsi debetur honor &
gloria seculi nunquam fi-
niendû. Amen.

d Cor.
asi tacite
quibus ve-
at labo-
ullâ ratio-

l, certitu-
exprimere
on sit fu-
quod huc
o fidelium
tis nostra
q, in reli-
spe certu-
su Christi
eius per le-
uem vi-
iper

Biblioteka Jagiellońska

stdr0026768

